Jean des Cars

SAGA FAVORITELOR

TREI

Jean des Cars

Saga favoritelor

Traducere din franceză de
Bogdan Perdivară

TREI
2017

COLECȚIE COORDONATĂ DE
Livia Szász

LA SAGA DES FAVORITES
Jean des Cars

C.P. 27-0490, București
Tel./Fax: +4 021 300 60 90
e-mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

ISBN ePUB: 978-606-40-0226-6
ISBN PDF: 978-606-40-0227-3
ISBN Print: 978-606-719-925-3

Editori: Silviu Dragomir, Vasile Dem. Zamfirescu
Director editorial: Magdalena Mărculescu
Redactor: Ondine Cristina Dascălița
Design: Faber Studio
Director producție: Cristian Claudiu Coban
Dtp: Florin Paraschiv
Corectură: Mădălina Geambașu, Rodica Petcu

elefant

Primei mele cititoare favorite

Cuvânt-înainte

Ce este o favorită? Cuvântul, neîndoielnic originar din italiană, se referă la o femeie care „se bucură de favorurile“ unei persoane de rang foarte înalt. Spre deosebire de o amantă, favorita nu se mulțumește să fie obiectul unei pasiuni amoroase, fie aceasta efemeră ori durabilă. Ea are putere, exercită influență politică, economică sau artistică. Obține rezultate, bune sau catastrofale, adeseori de ambele feluri. Fie că e iubită de populație, tolerată sau detestată, nimic nu se face și nu se desface fără ea.

Joacă un rol — pe care, de altminteri, n-ar trebui să-l joace — proporțional cu influența exercitată asupra monarhului, prințului, regelui, împăratului sau președintelui republicii, personaj care poate fi căsătorit, divorțat, văduv sau celibatar. Printre ele se numără și unele care au fost luate de soții, uneori devenind mame ale unor copii recunoscuți; altele, în schimb, n-au avut parte de descendenți de pe urma aceluia cu care și-au petrecut viața. Unele dintre ele sunt celebre, altele necunoscute, ori mai degrabă uitate, dar pentru a înțelege ascensiunea lor în cercurile puterii și pentru a explica prăbușirea sau doar căderea lor în dizgrație trebuie să ne referim și la contextul istoric al existenței lor. Unele s-au dovedit fidele, sincere și dezinteresate; altele s-au dedat unor intrigi înțesate cu scandaluri, fără să le pese de altceva decât de avantajele unei situații mai mult sau mai puțin oficiale și fără a ezita să-și ridiculizeze protectorul. Femeile acestea din umbră, luminate

de reflectorul puterii, au avut toate un cuvânt de spus pe parcursul a cinci veacuri din istoria noastră.

Iată reunite aici portretele celor ce au însuflețit și inspirat suverani, fără a fi fost vreodată încoronate, și șefi de stat, a căror soartă au împărtășit-o. Apropiate puterii, exercitându-și influența adesea într-o manieră clandestină, discrete sau dornice să se dea în spectacol, ele alcătuiesc un galant cortegiu de femei cărora bărbații de vază le datorează mult — fericirea, dar uneori și nefericirea lor.

Jean des Cars

Agnès Sorel

Întâia favorită

Fecioara și Pruncul înconjurați de îngeri. Acest tablou de Jean Fouquet, din secolul al XV-lea, o are drept model pe Agnès Sorel. Intrată în intimitatea lui Carol al VII-lea, ea este prima favorită oficială. Pictura, care-i lasă dezvelit sânul stâng, este un amestec îndrăzneț de sacru și profan. Contemporanii au fost șocați. Apărea pe panoul din dreapta al unui diptic din sacristia bisericii Notre-Dame din Melun.

Gisantul lui Agnès Sorel, aflat în biserica colegială Saint-Ours de la Loches (Indre-et-Loire). Acest monument funerar, profanat la Revoluție și mutat apoi în mai multe rânduri, se regăsește din aprilie 2005 în nava laterală din stânga bisericii parohiale. Sculptată în alabastru, favorita este privegheată de doi îngeri. La picioare are doi mielușei ce simbolizează blândețea sa.

Loches (Indre-et-Loire), 2 aprilie 2005. În biserica colegială Saint-Ours, o ceremonie religioasă marchează finalul unui straniu parcurs al rămășițelor pământești ale unei femei plecate dintre cei vii în 9 februarie 1450. După o serie de strămutări, sarcofagul, acoperit de un magnific gisant, aproape că și-a regăsit locul inițial, chiar dacă nu se află întocmai în același amplasament ca la momentul primului serviciu funerar. Cea care fusese supranumită „Doamna Frumuseții" nu se mai odihnește în corul bisericii parohiale, ci în nava stângă. Monumentul, profanat în timpul Revoluției, fusese deja mutat în timpul domniei lui Ludovic al XVI-lea și apoi, încă o dată, în perioada Imperiului. La cinci sute cincizeci și cinci de ani de la moarte, această femeie încă stârnește curiozitate, dacă nu chiar fascinație. Excepționala finețe a trăsăturilor sale, corpul longilin și zvelt, așa cum este redat de penelul celor mai importanți pictori ai acestei perioade prerenascentiste, de la François Clouet la Jean Fouquet, încă ne fac să ne minunăm. Fouquet a zugrăvit-o chiar și în *Fecioara și Pruncul*, un admirabil tablou, pictat fără îndoială după moartea ei, în care cutează, cum o făcuse înainte și Clouet, să-i înfățișeze sânul stâng gol. Fecioara nu este alta decât Agnès Sorel! „Privire plecată, frunte înaltă, sprâncene pensate cu grijă, nasul mic, în vânt, buze roșii și netede, bărbie mică, un chip grațios și fragil, de o mare finețe. Talia este foarte subțire, abdomenul plat, iar partea de sus a rochiei, desfăcută, lasă să se vadă un sân splendid, ferm, provocator, care și este de fapt punctul central al tabloului, atrăgând toate privirile."[1] O operă de artă ce

combină sacrul și profanul în chip îndrăzneț, tulburător și revelator, fiindcă adevăratul titlu de glorie al celei ce a servit de model pentru această *Fecioară* era cel de amantă recunoscută și iubită nebunește de regele Carol al VII-lea! Și mai mult decât atât chiar, deoarece Agnès a fost, neîndoielnic, prima femeie instalată oficial în poziția de favorită de un suveran deja căsătorit. Regele, regina, favorita: începutul unei tradiții franceze!

Carol al VII-lea nu e tocmai viu în memoria noastră colectivă. Cu toate că domnia i-a fost foarte lungă pentru acele vremuri (aproape patruzeci de ani), oamenii în general nu-i mai rețin decât porecla de „micul rege din Bourges“, dar și numele celor trei femei care i-au marcat viața: mama, redutabila Isabeau de Bavière, bănuită de adulter; Ioana d’Arc, care va face din el un rege al Franței legitim, izbutind să-i obțină ungerea la Reims; și Agnès Sorel, despre care se spune, exagerându-se firește, că a fost cea care l-a împins pe rege să reia lupta pentru „a-i azvârli pe englezi afară din Franța“ și să încheie victorios Războiul de 100 de Ani. Fiul și urmașul său, vicleanul Ludovic al XI-lea, îi răpește pe nedrept gloria de a fi primul rege al Franței moderne datorită spiritului său centralizator și unificator. Carol al VII-lea a fost cel care a inițiat această transformare a regatului, însă adesea omitem să-i recunoaștem meritele. Cu toate că, pentru el, nimic n-a fost simplu și nici obținut cu titlu definitiv.

Copilăria lui Carol al VII-lea: tată nebun, mamă infidelă, țară în război

Născut în 1403, este al cincilea fiu al lui Carol al VI-lea și al lui Isabeau de Bavière; are deci, *a priori*, puține șanse de a-și pune pe cap coroana dinastiei de Valois. Încă de la naștere vor apărea

îndoieli în privința legitimității sale ca moștenitor; tatăl său, Carol al VI-lea, care domnește cu începere din 1380, dă primele semne de demență la vârsta de 25 de ani. S-au numărat patruzeci și trei de episoade de nebunie în douăzeci și nouă de ani. Data presupusă a conceperii viitorului Carol al VII-lea coincide cu unul dintre aceste accese de delir, pe parcursul cărora regele nu se atingea de regină. Isabeau, de altfel, avea stânjenitoarea reputație că își înșela soțul. Nu se știa sigur, însă îndoiala avea să persiste și să-i șubrezească poziția celui ce urma să devină urmașul la tron, după ce toți frații mai vârstnici muriseră. O altă circumstanță nefavorabilă. Pe lângă asta, copilăria prințului se desfășoară într-o Franță profund scindată. Asasinarea ducelui de Orléans, fratele regelui, comandată de ducele de Burgundia, Ioan fără Frică, împarte Franța între „armagnaci“ (partizani ai ducelui de Orléans) și „burgunzi“. Henric al V-lea al Angliei va profita de această confruntare fratricidă și de haosul din Franța pentru a relua războiul (numit „Războiul de 100 de Ani“), cucerind Normandia după zdrobitoarea victorie engleză de la Azincourt, din 1415. Carol avea pe atunci doisprezece ani; nu va uita niciodată această dureroasă înfrângere și, pe parcursul lungii sale vieți, va refuza confruntarea, temându-se să se arunce cu capul înainte într-o bătălie ce putea repeta dezastrul de la Azincourt. În 1414, Carol se logodește cu Maria de Anjou, fiica ducelui Ludovic al II-lea de Anjou (totodată conte de Provence și suveran contestat al regatului Neapolelui și Siciliei) și a Iolandei de Aragon, femeie de o remarcabilă inteligență politică. După logodnă, Isabeau îi permite fiului său să locuiască la curtea viitoarei sale soacre, de care va deveni foarte atașat. Petrece acolo doi ani, timp în care se inițiază în tainele istoriei și ale literaturii, sub tutela unor excelenți profesori aleși de Iolanda de Aragon. În atmosfera liniștitoare a castelului din Angers se va naște pasiunea sa

pentru Valea Loarei.

Ludovic al II-lea de Anjou și Iolanda de Aragon îl salută pe viitorul ginere și viitorul rege Carol al VII-lea, a cărui soție, Maria de Anjou, figură ștearsă și lipsită de farmec, va fi mama lui Ludovic al XI-lea. Miniatură extrasă din *Cronicile* lui Jean Froissart, din secolul al XV-lea.

Revine la Paris în 1416. Doi ani mai târziu, ajuns între timp moștenitor al coroanei, Carol trebuie să părăsească degrabă orașul în 29 mai 1418, plecând pe Sena cu o barcă pentru a evita capturarea sa de către burgunzii care stăpâneau orașul. Trauma aceasta a umilințelor suferite în copilărie îl va face să deteste Parisul și chiar mai târziu, după ce orașul va fi

recucerit, nu-l va vizita decât în treacăt. Frica și umilința sa aduc cu acelea pe care le va simți și foarte tânărul Ludovic al XIV-lea, obligat și el, în plină noapte, să fugă din Paris pentru a nu cădea în mâinile Frondei. Asemenea lovituri dure se imprimă în caracter.

Refugiat la Bourges, încearcă să se apropie de ducele de Burgundia. O întrevedere este fixată la Montereau, însă între timp Ioan fără Frică este asasinat la 10 septembrie 1419. Delfinul Carol este socotit răspunzător de această răzbunare crudă, izgonit din regatul Franței și deposedat de drepturile sale de moștenire. În mai 1420, Isabeau de Bavière încheie Tratatul de la Troyes cu regele Angliei, Henric, căsătorit cu o soră de-a lui Carol, care își ia titlul de moștenitor al tronului Franței. Prințul Carol, a cărui calitate de urmaș la tron nu mai este recunoscută, se întreabă fără oprire dacă nu este cumva ilegitim, încercând să accepte faptul că al său cumnat, deja rege al Angliei, își va însuși și coroana Franței la moartea lui Carol al VI-lea. Renegat de propria-i mamă, obligat la exil în sudul Loarei, Carol pare să se găsească într-o situație disperată, deoarece chiar partizanii săi, „armagnacii“, par să se îndoiască de el.

Sunt doi regi în Franța, iar unul este și rege al Angliei!

S-a făcut vremea ca prințul să se însoare și să-și asigure descendența, mai ales că rivalul său englez, Henric al V-lea, care intră triumfal în Paris, are deja un fiu nou-născut. Carol se căsătorește deci, în aprilie 1422, la Bourges, cu Maria de Anjou, logodnica sa de mai bine de zece ani. Are aproape 20 de ani, iar ea 18. Din păcate, mireasa e urâtă… „numai bună de speriat englezii cu ea“! Cu toate acestea, îi va dărui lui Carol, în 3 iulie

1423, primul său fiu, pe viitorul rege Ludovic al XI-lea.

Între timp, în 31 august 1422, Henric al V-lea își dă ultima suflare la Vincennes; nu va mai fi rege al Franței. Două luni mai târziu, îi vine rândul lui Carol al VI-lea să se stingă din viață, în palatul Saint-Pol, după un ultim acces de demență. După ce funerariile sale au loc la Saint-Denis, rege al Franței și al Angliei este proclamat un bebeluș de unsprezece luni, sub numele de Henric al VI-lea, urmaș al lui Henric al V-lea și al Caterinei de Valois, fiică a lui Carol al VI-lea. Regența este asigurată de ducele de Bedford. Ca răspuns la provocarea englezilor, fostul delfin se proclamă rege al Franței, la Bourges, în 30 noiembrie 1422, „prin bunăvoința Domnului“, sub numele de Carol al VII-lea. Situația e complicată, Franța ajunge să aibă doi regi. Cel de la Bourges suferă înfrângeri militare importante, ajungând să-și dorească exilul în Scoția. O rază de speranță se va aprinde odată cu primele semne de rezistență la asediul englez al Orléans-ului, începând din octombrie 1428. După cum știm, Ioana d’Arc intră în scenă la Chinon, în februarie 1429; câștigă încrederea regelui, eliberează Orléans-ul și obține consfințirea regelui Carol al VII-lea la Reims, în iulie. Dacă ne miră, dacă ne șochează chiar că nu a făcut nicio încercare de a o elibera și nici n-a arătat vreun semn de compasiune după condamnarea și arderea ei pe rug la Rouen (eveniment ignorat, fără îndoială, de cea mai mare parte a francezilor) e fără îndoială fiindcă nu se simțea îndeajuns de puternic ca să-și înfrunte adversarii. O prudență egală cu lipsa de recunoștință față de cea care reușise să restaureze autoritatea regală.

Mai multe provincii trec iarăși sub stăpânirea lui Carol al VII-lea, iar legitimitatea nu-i mai este contestată acolo. Nu profită, cu toate acestea, pentru a-și consolida avantajul împotriva Angliei. Este apatic și nu iese din cuvântul lui La Trémoille, șambelanul său, până ce acesta din urmă nu este

eliminat de conetabilul Richemont și de prinții de Anjou. Regele schimbă foaia și inițiază o politică diplomatică antiengleză ce-și va arăta roadele: se aliază cu suveranul Sfântului Imperiu Romano-German, împăratul Sigismund, în 1434. Carol al VII-lea negociază apoi Tratatul de la Arras cu ducele de Burgundia, Filip cel Bun, fiul lui Ioan fără Frică, ce fusese asasinat la Montereau. Tratatul, semnat la 21 septembrie 1435, îi recunoștea lui Carol al VII-lea titlul de rege al Franței și desfăcea Burgundia din alianța engleză. Parisul este în sfârșit eliberat în 1436. Carol al VII-lea intră triumfal în capitală în 12 noiembrie 1437, însoțit de un splendid cortegiu de cavaleri, însă nu va zăbovi aici: amintirea umilinței suferite în urmă cu douăzeci și opt de ani nu-l îmboldește să iubească Parisul. Răspunde posac entuziasmului parizienilor și părăsește orașul după doar trei săptămâni. Preferă să revină pe îndrăgitele sale maluri ale Loarei; englezii, în acest timp, ocupă în continuare Pontoise.

Norocul s-a schimbat deja în favoarea monarhiei franceze. Suveranul va da dovadă, de-acum, de o surprinzătoare energie. Se dezbară de coalițiile feudale, îi alungă cu totul pe englezi din împrejurimile Parisului și dintr-o parte a ducatului Guyenne; poziția lui Henric al VI-lea al Angliei se șubrezește. Din acest motiv, englezii solicită un armistițiu, cunoscut sub numele de „armistițiul de la Tours“, prevăzut a dura vreme de douăzeci și două de luni. Va ține, în realitate, cinci ani. Armistițiul îi permite regelui Franței să-și organizeze regatul. Carol al VII-lea este atât de activ fiindcă de un an, din februarie 1443, viața lui s-a schimbat. A fost transformat de o femeie. Aceasta se numește Agnès Sorel, și el e îndrăgostit de ea nebunește. Nu tocmai atrăgător fizic, cu nasul său lung, ochii mici, umerii înguști, picioarele strâmbe, aspectul bănuitor, trist, fața trasă și bolnăvicioasă, soțul Mariei de Anjou nu duce totuși lipsă de

amante. „Domnițele din suita reginei sunt un izvor nesecat de tinere frumoase, iar regele nu pregetă să se adape din acest izvor."[2] Ca mulțumire pentru „serviciile" lor, regele, foarte generos, le acoperă cu daruri și le oferă rente ce apar în registrele private ale monarhului.

Regele a mai avut amante, însă are acum o favorită: Agnès Sorel

Aventurile acestea nu sunt, așadar, ascunse. Dar nici scoase în evidență cu tot dinadinsul. Reprezintă simple, dar indispensabile episoade de divertisment sexual, o cale de a destrăma crizele de melancolie ale monarhului. După căsătorie, prima femeie care a „însuflețit sentimentele regelui" a fost doamna de Joyeuse, un nume foarte potrivit de altminteri[3]. Era plăcută, grațioasă și se uita la bărbați cu insistență. Împodobită somptuos cu blănuri rare, îndrăznind să poarte bijuterii la fel de frumoase precum cele ale reginei, era fiica unui consilier al regelui „însărcinat cu administrarea banilor" care ajunsese, neîndoielnic din nebăgare de seamă, să confunde vistieria regală cu propriul buzunar. Iar acest tată își răsfăța fiica cu larghețe, nu soțul. Binevoitorii îl informaseră pe soț despre ghinionul său și-i lămuriseră faptul că înălțimea coafurilor soției sale era atât de mare, încât o obliga să se aplece ca să treacă prin cadrul ușilor, care erau adesea, în epoca aceea, foarte joase. Felul acela de aranjare a părului fusese numit „minunatele coarne", fără îndoială în încercarea de a-l împiedica pe domnul de Joyeuse să poarte coarnele respective.[4]

Portret al lui Carol al VII-lea de Jean Fouquet (1444). Contestat și amenințat în același timp de englezi și de războiul civil dintre facțiunile armagnacilor și burgunzilor, recunoscut de Ioana d’Arc, „micul rege din Bourges“ recucerește Parisul în 1436, după care își reia în stăpânire întregul regat. Influența lui Agnès Sorel, inteligentă și cultivată, îi este benefică. Războiul de 100 de Ani se termină. Carol al VII-lea, devenit „regele victorios“, organizează administrarea eficace a Franței.

Infidelitățile nu l-au împiedicat pe Carol al VII-lea să aibă doisprezece copii cu soția sa cea ștearsă, dintre care cinci mor. După ce o neglijează vreme de mai multe luni, mai concepe cu ea o ultimă fiică, care se naște în 1446.

Întâlnirea cu Agnès Sorel are loc la Toulouse. După o campanie militară care l-a adus la porțile orașului Bordeaux, regele, însoțit de regină, poposește la reședința de iarnă. Acolo primește vizita regelui René de Anjou, fratele Mariei, și a soției

lui, Isabelle de Lorena. În suita acesteia din urmă, tânăra Agnès Sorel nu poate trece neremarcată. Vârsta acestei tinere a fost, vreme lungă, subiect de discuție. Părea imposibil ca anul nașterii sale să poată fi stabilit. Însă pasionantele cercetări efectuate de doctorul Philippe Charlier asupra rămășițelor pământești ale lui Agnès Sorel în 2005, înaintea ultimei sale înhumări, au permis stabilirea vârstei pe care o avea la moarte, între 23 și 27 de ani. S-a născut probabil în 1423. Are deci, în momentul în care intră în viața lui Carol al VII-lea, în jur de 20 de ani, o informație ce face inutile diverse lucrări mai vechi care o introduceau în viața regelui cu zece ani mai devreme.

Frumoasa Agnès. Portret al lui Agnès Sorel (desen, secolul al XVI-lea). Răpitoare, însă defel imprudentă, nu-i cedează regelui decât în urma unei îndelungi rezistențe. Acesta este primul care îndrăznește să se arate în public cu amanta, care îl însoțește chiar și în consilii. Ea îi trezește patriotismul. Regele nu trăiește decât pentru ea. Favorita îi va naște patru fiice lui Carol al VII-lea.

Potrivit acelor studii, depășite astăzi, era prezentată ca aflându-se la originea schimbărilor din comportamentul regelui, care a devenit mai dinamic cu începere din anul 1433; legătura lor ar fi fost, așadar, mult mai lungă. Este o eroare. Nimeni, în schimb, nu s-a îndoit nicio clipă de frumusețea ei. Cronicile sunt unanime, Agnès Sorel e răpitoare. „Între frumoase, era cea mai tânără și mai frumoasă dintre femeile

din lume“, pretinde Jean Chartier. „Una dintre femeile cele mai frumoase din regat“, susține Jacques Leclerc. Papa Pius al II-lea, care nu-l simpatiza pe Carol al VII-lea din cauza pragmaticei sale decizii de la Bourges prin care desprindea Biserica Franței de autoritatea pontificală, nu se putuse totuși abține să nu zică: „«Avea cea mai frumoasă față cu putință»... ceea ce, în gura unui papă, nu este cu siguranță un compliment banal.“[5] Este fermecătoare și blondă, chipul îi e un oval perfect, corpul suplu și zvelt. Cuprins de o pasiune evidentă, poate pentru prima oară la cei 40 de ani ai săi, monarhul devine cochet și monden. Spre uimirea generală, îl vedem binedispus, ba chiar riscă să și danseze. Are loc un eveniment și mai important, fără precedent: Agnès Sorel este prima favorită a unui rege francez, o tradiție de care vom avea parte până la domnia lui Ludovic al XV-lea inclusiv. Un contemporan observă, mai degrabă sarcastic: „În timpul armistițiilor dintre rege și englezi, acesta s-a apucat să iubească o fătucă tare frumușică, pe care o numeam, în popor, Agnès cea frumoasă.“ Se poate socoti că, dacă victoria politică îi adusese lui Carol al VII-lea orgoliul revanșei, dragostea, până atunci, îi lipsise; pentru regină, regele nutrise respect, încredere și considerație, însă nimic altceva.

Agnès are spiritul efervescent, este inteligentă și cultivată. Provenind dintr-o familie de mici nobili picarzi, are drept tată un consilier al ducelui de Clermont, iar frații îi sunt scutieri ai domeniului regal și membri ai gărzii regale. Nu peste mult timp, regele nu se mai poate desprinde nicio clipă de Agnès. Pius al II-lea, care are cu siguranță niște spioni formidabili, arată despre Carol al VII-lea că „nu putea sta departe de ea niciun ceas, fie că se afla la masă, fie la Consiliu, fie în patul său“. Agnès intră în rândul doamnelor de onoare ale reginei, ceea ce ușurează lucrurile! La Chinon, locuiește într-o reședință particulară, Roberdeau, la doi pași de zidul nordic al castelului

și de drumul spre Tours. Din fortăreață, Carol poate să-și întâlnească cu ușurință favorita, recurgând la un tunel. Agnès îi va naște regelui patru copii, dintre care vor trăi trei fiice ce vor fi recunoscute și vor purta numele de Valois. Dacă influența politică a lui Agnès e dificil de evaluat, „influența sa psihologică este incontestabilă“, notează, pe bună dreptate, Georges Minois. Îl transformă pe suveran, îi insuflă o poftă de viață cum nu mai cunoscuse nicicând. Și dacă trece de la statutul de iubită efemeră la cel de favorită permanentă, asta se datorează în mare parte discreției și reținerii sale, două calități esențiale pentru a înfrunta bârfele. Ascendentul ei asupra monarhului este incontestabil. Regina Maria de Anjou, îngăduitoare și bună, înțelege în primul rând că dacă și-ar obliga soțul să se despartă de favorita sa, acesta și-ar căuta altundeva partenerele, poate că în afara curții, printre femei ușoare, și asta ar fi și mai rău încă.

Cu toate că nu-i putem atribui lui Agnès Sorel inițierea unei reînnoiri artistice care să anunțe înflorirea din Renaștere, favorita s-a aflat totuși la originea unei revoluții în moda feminină, cu cămășile sale fine, colierele de perle, părul îndepărtat de pe partea superioară a frunții și sprâncenele epilate. Pentru unii, acestea erau semnele unei cochetării provenite din Florența, o atenție sporită acordată aspectului. Într-adevăr, ochii ei, foarte mari și bulbucați, dacă e să judecăm după forma orbitelor, sunt disproporționați față de restul feței. Epilându-și sprâncenele, Agnès își echilibrează și armonizează trăsăturile.

Avem oare de-a face cu strămoașa chirurgiei estetice?

Agnès Sorel scandalizează curtea cu ținutele sale decoltate...

Alte inovații ale sale se dovedesc și mai cutezătoare. Adoră ceea

ce încă nu se numește „moda“. Tânăra are grijă să-și pună în valoare trupul bine făcut — și nu este singura! —, apreciind decolteurile provocatoare ce atrag privirile către sânii săi frumoși. Poartă rochii cu trene foarte lungi, care îi lungesc și mai mult silueta. Acest dezmăț al doamnelor de onoare va fi virulent criticat de cronicarii bine intenționați ai vremii, printre care se numără și episcopul Jouvenel des Ursins, al cărui comentariu indignat se poate adapta la terminologia contemporană: „Când femeile îmbracă aceste veșminte groaznice, cu trene atât de grele că trebuie purtate de alții, avem de-a face cu ceva abominabil și neplăcut pentru popor. Aceste femei aduc cu niște măgărițe bătrâne ori niște iepe urâte care trebuie împopoțonate ca să fie vândute mai scump. Și-și mai arată și sânii ori sfârcurile: mare-i nevoia de a-și face însoțitorii să le poftească… Zi și noapte, nu arată decât vanitate, momindu-i pe bărbați și arătându-le femeilor cinstite ce înseamnă lipsa de obraz.“ Cea mai de necrezut sfidare a garderobei lui Agnès este fără îndoială ciudatul ei decolteu, care, ascunzând pudic unul dintre sâni, îl descoperă pe celălalt. O fantezie pe care nu și-o puteau permite anumite doamne de la curte cu nurii mai puțin protuberanți decât ai favoritei. Treptat, aceasta este acuzată de moravuri scandaloase, de favorizarea desfrâului, de încurajarea femeilor să se îmbrace ca niște prostituate. Se cârtește împotriva lui Agnès, așadar, și împotriva regelui, iar regina este deplânsă pentru că trebuie să suporte această atmosferă de lupanar. Jouvenel des Ursins, care este și cancelar, se arată din ce în ce mai indignat. El cere ca la reședința regelui, ca și la cea a reginei și a copiilor săi, să nu apară nicio persoană vinovată de „curvăsărie, dezmăț și toate celelalte păcate“. Burgundul Georges Chastellain o acuză oficial pe Agnès că a inventat aceste ținute ce expun partea din față a corpului și ale căror trene, din ce în ce mai lungi, sunt numite

„cozi îmblănite“. El recunoaște totodată gustul rafinat al favoritei, care avea „cele mai frumoase acoperăminte de pat, cele mai bune tapiserii, lenjerii și plăpumi, cele mai meșteșugite inele și giuvaiere, bucătăria cea mai de soi și ce e mai bun din tot“.[6] Nimic nu este prea frumos pentru frumoasa Agnès.

Favorita nu este criticată pe motivul omniprezenței sale în apropierea regelui; mai mult decât stilul ei de viață — ține o casă demnă de un personaj de seamă al regatului —, toaletele sale extravagante și mai ales indecente sunt motivul indignării anturajului lui Carol al VII-lea. Neputând fi regină a Franței, Agnès Sorel domnește asupra inimii regelui, însă poziția sa de favorită nu o împiedică să fie o creștină fervență. Se arată, într-adevăr, darnică cu biserica, iar mărinimia sa compensează gustul pentru lux. De ce? Tânăra nutrește, fără îndoială, un sentiment de vinovăție ce are a face cu statutul ei de păcătoasă, reacție clasică ce se va perpetua de-a lungul istoriei. Astfel, în 1444, dăruiește bisericii castelului Loches (viitoarea biserică colegială Saint-Ours, unde va fi înhumată) o statuetă de argint aurit reprezentând-o pe Sfânta Magdalena și conținând relicve ale acesteia — o coastă și niște păr. Darul reprezintă prima sa ofrandă; va mai face asemenea donații și altor edificii religioase. Își permite, căci, mai mult decât cu femeile ce au precedat-o, Carol al VII-lea se arată deosebit de generos cu favorita sa. Inscripția ce însoțește statueta poartă numele „Domnișoara de Beauté [Frumuseții]“. Fiindcă, într-adevăr, unul dintre primele cadouri ale regelui a fost castelul Beauté-sur-Marne, situat în marginea pădurii Vincennes și dominând un cot al Marnei pe locul unde astăzi se află satul Nogent-sur-Marne. E vorba despre un castel regal construit de Carol al V-lea, care a și murit acolo în 1380. Avea reputația de a fi unul dintre cele mai plăcute din Île-de-France.[7] Astăzi asociem numele lui Agnès Sorel cu „Frumusețea“ datorită unui joc de

cuvinte evident, pe care l-a născocit probabil ea însăși, meritându-și de două ori titlul.

Portret al lui Agnès Sorel pictat de François Clouet (secolul al XVI-lea). Sânul ei gol și puterea pe care o avea asupra lui Carol al VII-lea au făcut-o să fie detestată de întregul regat. După moartea ei, în 1450, se va recunoaște că, în mai puțin de zece ani, favorita a reușit să aibă un rol esențial și pozitiv în evoluția Franței de la Evul Mediu către Renaștere.

Favorita primește și alte moșii și castele care-i aduc venituri: senioria d'Issoudun, castelul Roquecézière din Rouergue, dar mai ales domeniul Bois-Trousseau, aproape de Bourges, și castelul Bois-Sir-Amé, din vecinătate, grandios restaurat. Regele și Agnès petrec acolo mult timp. Carol al VII-

lea mai are și obiceiul de a-și părăsi reședințele regale pentru a se refugia în locuri secrete care nu-i aparțin întotdeauna. Le place mult Razilly, în apropiere de Chinon, locuința unuia dintre șambelanii săi. Acestea nu sunt exclusiv vacanțe amoroase, fiindcă regele își exercită de acolo puterea, se întâlnește cu miniștrii și ambasadorii în prezența favoritei sale. E o curte în miniatură. Pe lângă aceste daruri, Agnès e acoperită cu bijuterii. Este prima femeie care posedă diamante șlefuite ce ajung de poveste, uluind întreaga curte. Unele femei văd în asta aroganță, însă Jean Chartier, cronicarul de la Saint-Denis, vorbește despre „plăcuta croială a rochiilor și blănurilor, frumusețea colierelor și giuvaierelor“ lui Agnès. Cea mai mare parte a acestor splendori provin de la Jacques Cœur, căruia favorita îi este clientă fidelă. Acesta „deținea, în casa lui din Bourges, o colecție de mătăsuri orientale de toate culorile, blănuri rare, stofe cu fir de aur importate de la furnizorii săi din Egipt“.[8] Jacques Cœur face parte dintre „oamenii noi“ care ajung la putere cam în același timp cu instalarea lui Agnès ca favorită. Un anturaj reînnoit, competent și eficace, pentru a-l asista pe Carol. Toți acești oameni sunt apropiați de Agnès și, în mare parte, vor fi îndepărtați după moartea ei. Competența și zelul lor vor face ca regele să fie supranumit „bine-slujitul“.

Agnès Sorel, clientă și protectoare a iscusitului Jacques Cœur

Viața lui Jacques Cœur și geniul său comercial fac din el un personaj de roman. Provenind dintr-o familie simplă de pielari din Bourges, începe prost, compromițându-se într-o afacere dezagreabilă cu bani calpi, însă reușește să-și spele obrazul. Intră apoi în negoț cu Levantul. Își stabilește cartierul general la Montpellier, călătorește în Siria și Egipt, recrutează agenți în

Genova, Florența, Avignon, Lyon, Limoges, Paris și Bruges. Activitățile îi sunt variate: bănci, schimb de bani, mine, țesături, mirodenii și metale prețioase. Intră în serviciul regelui în 1436 ca „maestru al monetăriei“, este apoi numit vistiernic de Carol al VII-lea, intră în Consiliul regelui în 1442 și este înnobilat. Devine, propriu-zis, ministrul de finanțe al monarhului, ajutându-l să realizeze o serie de reforme monetare prin importantele decrete din 1435 și 1451. Agnès nu-i este doar clientă — și ce clientă! —, ci și prietenă și protectoare. Cœur are nevoie de susținerea ei, fiindcă atingerea unui asemenea nivel de putere financiară și politică aducea inevitabil dușmani. Poziția sa ambiguă de ministru, dar și de furnizor al curții și, așadar, de creditor al regelui — ca și al altor mari nobili — suscită invidie și ranchiună.

O altă persoană de bază a clanului Sorel este Pierre de Brézé. De origine umilă, are numeroase calități, pricepându-se atât la luptă, cât și la tainele politicii. I-a fost mereu credincios regelui, mai ales în perioada revoltei cunoscute sub numele de Praguerie din 1440, una dintre ultimele revolte feudale, ce se opunea decretelor din Orléans referitoare la organizarea „obștilor de ostași[9]“. Complotiștii doreau detronarea regelui și înlocuirea lui cu delfinul, Ludovic, pe atunci în vârstă de 17 ani. Complotul a fost dejucat, iar Ludovic exilat în provincia ce-i fusese dată ca feudă, Dauphiné.

Jacques Coeur (1395–1456). Finanțator și bancher al lui Carol al VII-lea, îndeplinește diverse funcții oficiale, printre care și unele diplomatice, reglementează situația monetară și introduce Franța în comerțul internațional. Invidiat din plin pentru imensa lui avere, susținut de Agnès Sorel, este acuzat că ar fi otrăvit-o pe favorită. Condamnat pentru deturnare de fonduri, evadează din închisoare.

Relațiile dintre Carol al VII-lea și fiul său, viitorul Ludovic al XI-lea, nu fuseseră, ce-i drept, niciodată prea călduroase; se bazau, mai degrabă, pe o profundă neîncredere reciprocă. Apariția lui Agnès Sorel în viața tatălui său l-a deranjat cu siguranță pe delfin. Încearcă, mai întâi, să se facă plăcut. Ziua de Anul Nou este sărbătorită în 1446 în spațiul generos al castelului din Chinon.[10] Agnès Sorel o înconjoară cu atenții pe regină, iar delfinul Ludovic se arată generos: îi oferă lui Pierre

de Brézé mai multe butoaie cu vin de Rin, părând să-și dorească pecetluirea unei bune înțelegeri. În luna mai, Ludovic îi oferă lui Agnès șase tapiserii ce sunt de fapt o parte dintr-o pradă de război capturată de partida armagnacilor. Are vreo intenție perfidă? Putem crede asta, fiindcă tapiseriile relatează povestea „neprihănitei Suzana“, înfățișând o tânără frumoasă surprinsă în baie de doi bătrâni, pe care îi respinge și care se răzbună acuzând-o de adulter. Aluzia este suficient de clară! Cu acest cadou, delfinul se arată dispus să ierte, însă, de fapt, darurile oferite lui Brézé și favoritei n-au nimic împăciuitor. Ludovic vrea să se debaraseze de Brézé, regele însă refuză. Ca de obicei, delfinul complotează; în 1446, plănuiește să-și facă tatăl să dispară și să-l elimine pe Brézé cu ocazia șederii acestora la castelul Razilly, urmând să ia el puterea.

Fiu și succesor al lui Carol al VII-lea, Ludovic al XI-lea (1423–1483) a complotat fără încetare împotriva tatălui său. Nu o suporta pe favorita acestuia și chiar se spune că ar fi lovit-o. Tot el va fi bănuit că a otrăvit-o, înciudat că luase locul mamei sale, Maria de Anjou. Înțelegea importanța economiei.

Însă unii conspiratori au obiceiul să trăncănească prea mult și manevra este descoperită. Din nou, Carol al VII-lea își condamnă fiul la exil în Dauphiné. Ludovic refuză să-i dea ascultare, își bate joc de atitudinea supusă a tatălui său față de Agnès Sorel și, în cele din urmă, se năpustește asupra favoritei cu sabia în mână. Se spune chiar că ar fi pălmuit-o. Detestă tot ce întruchipează aceasta și se declară revoltat de umilința la care o supune favorita pe regină. Furios, se va retrage apoi în Dauphiné, cu capul descoperit, amenințând: „Jur pe creștetul

acesta lipsit de acoperământ că mă voi răzbuna pe aceia care m-au aruncat afară din casa mea.“ Potrivit unuia dintre spionii papei Pius al II-lea, delfinul ar fi adăugat: „Femeia asta este cauza nefericirii noastre, a tuturor.“ Judecată cam exagerată, în condițiile în care Agnès Sorel îl vindecase pe rege de depresie și, fără îndoială, îi trezise spiritul combativ. Fără să fi vrut asta, Agnès Sorel devenise acum cauza principală a rupturii dintre rege și fiul său, care nu se vor mai revedea vreodată. În a sa *Cronică a lui Carol al VII-lea*, Enguerrand de Monstrelet estimează că „ura nutrită de Carol al VII-lea pentru Ludovic venea din aceea că prințul, de mai multe ori, își învinovățise tatăl și își arătase nemulțumirea în privința frumoasei Agnès, care se afla mai presus decât regina în grațiile regelui“.

Noi dezvăluiri: Agnès Sorel suferea de malarie și își rădea... pubisul!

În martie 1449, ocuparea neașteptată a castelului Fougères de englezi este socotită un *casus belli* de Carol al VII-lea, care rupe armistițiul. Ostilitățile sunt reluate în 31 iulie. Regele s-a pregătit bine pentru confruntare și o lasă pe Agnès, însărcinată pentru a patra oară, la castelul din Loches. Campania este încununată de succes și fulgerătoare. Carol al VII-lea recucerește Normandia, intră învingător în Rouen pe 10 noiembrie, apoi, la începutul lui ianuarie, se instalează la abația din Jumièges. Peste puțină vreme călugării îi vor da de știre că favorita urmează să sosească acolo cu o caleașcă și că se aflǎ într-o stare deplorabilă, după un parcurs extenuant. „Doamna Frumuseții“ este de nerecunoscut, are trăsăturile deformate, pântecele enorm. De ce, punându-și în primejdie viața și sarcina, a vrut ea să se ducă la rege, întreprinzând acest obositor voiaj? Se pot da două explicații. Prima este cea a unui

complot — încă unul! — de care Agnès avea știință. Apropiați ai regelui plănuiseră să o trădeze și să o ofere plocon englezilor. Agnès, potrivit acestei ipoteze, ar fi furnizat detalii înfricoșătoare, însă nimic nu probează totuși vreo conspirație. O altă explicație ar putea fi ostilitatea pe care favorita o simțise îndreptată împotriva sa, singură și fără apărare, în castelul de la Loches. Îndrăgostită de rege, voise să-i fie alături în victoriile repurtate de francezi, victoriile bărbatului pe care îl iubea.

Nu peste mult timp, cuprinsă de primele dureri ale facerii, Agnès Sorel este transportată, la porunca lui Carol, la conacul din Mesnil-sous-Jumièges, numit mai târziu, în amintirea trecerii sale pe acolo, Mesnil-la-Belle. În această anexă a abației, dă naștere, înainte de termen, unei fiice (care va muri șase luni mai târziu). La scurtă vreme după aceea, favorita, suferind atroce, este cuprinsă de „scurgeri ale vintrelor“ în 9 februarie 1450, la orele șase seara. Înainte de a intra în agonie, ea îngaimă: „Neînsemnată-i, murdară și fetidă fragilitatea noastră...“

Are timp să se confeseze, să se roage Sfintei Maria Magdalena, „marea păcătoasă întru păcatele cărnii“, și să-și facă testamentul, lăsând 60 000 de scuzi milostenie pentru săraci și pentru plata servitorilor săi. Printre cei trei executori testamentari pe care i-a desemnat se numără și Jacques Cœur.

Rapiditatea sfârșitului ei — la nici 28 de ani — alimentează imediat ipoteza unei otrăviri, de care viitorul Ludovic al XI-lea poate că nu va fi fost străin. Cronicarul Monstrelet își însușește această părere scriind că, în ura sa pentru Agnès Sorel, „delfinul era mâniat peste poate și, mânios fiind, a făcut să i se tragă ei moartea“.

Acest mister a fost, parțial, lămurit la începutul anului 2006. Douăzeci de cercetători, provenind de la optsprezece laboratoare diferite, au profitat de mutarea gisantului lui Agnès

Sorel de la reședința regală de la Loches, unde se odihneau o parte din rămășițele sale, la catedrala Saint-Ours.[11] Echipa științifică a avut la dispoziție șase luni pentru a-și executa cercetarea. Rezultatele, remarcabile, ne oferă dovada că frumoasa Agnès a decedat cu adevărat în urma unei otrăviri.[12] Pe scurt, favorita lui Carol al VII-lea a fost victima unei intoxicații cu mercur, numit în glumă „praf de moștenire“ sau, într-un fel mai enigmatic, „argint viu“. Mercurul i-ar fi fost prescris pentru o boală numită ascaridioză, afecțiune provocată de prezența limbricilor în tubul digestiv. Acești paraziți erau foarte răspândiți în secolul al XV-lea, afectând toate categoriile de populație. Se presupune că Agnès s-a molipsit cu ocazia raporturilor sexuale avute cu regele. Boala provoacă dureri abdominale, sângerări digestive și diaree, de unde și termenul de „scurgeri ale vintrelor“ care explică în epocă decesul său. Potrivit acestei analize, intoxicația i-a precedat moartea cu patruzeci și opt până la șaptezeci și două de ore. Însă, dacă otrăvirea este neîndoielnică, a avut ea loc accidental, ca rezultat al unui tratament, sau a fost ceva voluntar, ori altfel zis un act criminal? Philippe Charlier precizează: „În lunile ce au urmat morții sale, un număr impresionant de suspecți, potrivit prestigiului romantic al victimei, s-au înfățișat înaintea judecătorilor. Printre aceștia și Jacques Cœur, care a fost disculpat după parcurgerea procedurii.“[13] De altfel, la începerea procesului, abilul și bogatul trezorier, invidiat la fel cum fusese și favorita, declarase: „Torturat de voi fi, voi recunoaște tot ce se va dori de la mine, mai puțin otrăvirea lui Agnès Sorel.“ Philippe Charlier adaugă: „Astăzi, oamenii de știință îl bănuiesc pe Robert Poitevin, medic regal: o trata pe Agnès și a fost unul dintre cei trei executori testamentari ai acesteia. Datorită profesiei sale, mergea adesea la «Simples», grădinile spițerilor, unde se găseau fel de fel de plante medicinale. Avea capacitatea

de a transforma un leac în otravă.“ Astfel, Agnès a fost probabil victima unei supradoze, însă nu se poate stabili vreo intenție criminală. Întrebarea rămâne, până în ziua de azi, fără răspuns. În plus, de la primele sale analize, doctorul Charlier, examinând mostrele de țesut, a putut stabili că favorita era bolnavă de malarie (ca și Charlotte de Savoia, a doua soție a lui Ludovic al XI-lea) și că se rădea în zona pubiană.

Cu Agnès Sorel, Carol al VII-lea a descoperit dragostea; influența favoritei sale s-a dovedit benefică

Carol al VII-lea, rămas „o fire pasională și galantă“ și la mai bine de 48 de ani, se consolează cu altă femeie tânără și frumoasă, Antoinette de Maignelay, o verișoară a „Doamnei Frumuseții“. Ca să-i păstreze amintirea? Însă această nouă cucerire, simplă amantă, nu se va ridica niciodată la importanța pe care o avusese, vreme de șapte ani, Agnès Sorel. Iar regele va muri în 22 iulie 1461, refuzând să mănânce fiindcă se temea, la rându-i, să nu fie otrăvit! Cu Agnès Sorel, regele descoperise o lume până atunci ignorată, cea a iubirii. Exemplul acesta avea să fie urmat și de alții, la bine și la rău. Agnès Sorel a știut să-și atragă de partea ei și să cultive influența fericită a doi bărbați excepționali, Pierre de Brézé și Jacques Cœur, dintre care ultimul a lucrat pentru intrarea regatului Franței în arena comerțului internațional la finele Războiului de 100 de Ani, căruia regele îi pune capăt prin victoria de la Castillon din 17 iulie 1453. Un trio ce marchează redresarea țării și apogeul domniei lui Carol al VII-lea. Burgundul Olivier de La Marche, pe care îl putem socoti prea puțin favorabil favoritei, este convins de acest lucru: „Agnès a făcut, în calitatea sa, mult bine regatului.“ În biserica Saint-Ours din Loches, gisantul său o

reprezintă cu mâinile împreunate, vegheată de doi îngeri. Dar la picioare are doi miei, simboluri ale blândeții…

---

[1] Georges Minois, *Charles VII, un roi shakespearien*, Perrin, 2005, reed. 2008.

[2] Georges Minois, *op. cit.*

[3] „Joyeuse“ înseamnă în lb. franceză „veselă“, „bucuroasă“. (*N.t.*)

[4] Anonim, *Mémoires secrets de la Cour de Charles VII*, Paris, 1735.

[5] Guy Breton, *Histoires d'amour de l'histoire de France*, Éditions Noir et Blanc, 1965. Reeditare France-Empire, 2013.

[6] *Chronique des ducs de Bourgogne*, 1469.

[7] Castelul Beauté a fost distrus din porunca lui Ludovic al XIII-lea, cu începere din 1622. Ultimele urme au dispărut în 1626, după cum amintește o placă memorială amplasată în comuna Nogent-sur-Marne.

[8] Pierre Champion, *Agnès Sorel, la Dame de Beauté*, Éditions Honoré Champion, 1931.

[9] Numele de „Praguerie“ dat revoltei face trimitere la mișcările protestatarilor husiți din Praga, de la începutul secolului al XV-lea. Moștenitorul tronului, viitorul rege Ludovic al XI-lea, a fost implicat în această mișcare îndreptată contra tatălui său.

[10] Abia în 1564 un edict al regelui Carol al IX-lea va stabili începutul anului la 1 ianuarie.

[11] Sarcofagul său a fost profanat la Revoluție, crezându-se că era vorba de mormântul unei sfinte!

[12] Articol al doctorului Philippe Charlier, medic legist la spitalul Raymond-Poincaré din Garches și paleopatolog la Școala Practică de Înalte Studii de la Sorbona, în revista *Pour la science*, ianuarie-martie 2006. În februarie 2013, doctorul Charlier și Stéphane Gabet și-au publicat spectaculoasele descoperiri cu titlul *Henri IV: l'enigme du roi sans tête*, Librairie Vuibert. Rezultatele sunt contestate de istoricul Philippe Delorme, *La Mauvaise Tête de Henri IV*, Frédéric Aimard et Yves Briend éditeurs. „Henric cel bun“ încă îi pasionează pe francezi.

[13] Cu toate că a fost exonerat în procesul morții favoritei Agnès Sorel, Jacques Cœur a fost condamnat pentru delapidare pe 29 mai 1453, iar bunurile sale, confiscate, au fost împărțite între dușmanii săi. Evadat un an mai târziu, comandă o cruciadă către Rodos, sub protecție papală, și moare în insula Chios pe 25 noiembrie 1456. Memoria sa va fi reabilitată de Ludovic al XI-lea.

Diana de Poitiers

Amazoana lui Henric al II-lea

Diana de Poitiers (1499–1566) înfățișată ca „zeiță a Lunii“. Văduvă la 32 de ani, va deveni amanta viitorului rege Henric al II-lea, care are cu douăzeci de ani mai puțin decât ea. Promovată la statutul de favorită regală, are inteligența de a fi, de fapt, mai degrabă o aliată a reginei Caterina de Medici decât rivala ei. Extraordinara longevitate a frumuseții sale este explicată, astăzi, printr-un tratament cu aur.

Pictată ca „Diana la vânătoare“ de un artist aparținând Școlii de la Fontainebleau, în jurul anului 1550, Diana de Poitiers este marea iubire a lui Henric al II-lea. Sub influența favoritei sale, care susține familia catolică Guise, regele manifestă o severitate sporită în chestiunea protestanților.

Cu toate că nu mai sunt de multă vreme printre noi, anumite favorite regale, fascinante deja și pentru contemporanii lor, încă mai fac să se vorbească despre ele. Părăsesc cavoul istoriei pentru a reveni, o clipă, în actualitate. Mulțumită științei, misterul morții lor este limpezit, lucru care ne ajută să le înțelegem mai bine viața. După Agnès Sorel (vezi primul capitol), secretul cel mai de seamă al Dianei de Poitiers, al eternei sale frumuseți păstrate până la o vârstă înaintată pentru epoca sa, ne-a fost lămurit în 2009, apoi pus în scenă în 2010.[14] Această femeie trupeșă, cu picioare lungi, încarnează perfecțiunea unei Diane vânătorițe a Renașterii. Spunem astăzi că decesul ei, produs în ziua de 22 septembrie 1566, la vârsta de 67 de ani, a fost cauzat de o intoxicație cu aur, pe care îl înghițea sub forma unei poțiuni, obicei foarte cunoscut încă din Antichitate. O „gustărică“ pe care o lua în fiecare dimineață. Diana de Poitiers a murit pentru că și-a dorit să rămână tânără. Cu toate că nu este singura care a sfidat trecerea timpului, care părea să nu aibă nicio putere asupra ei, înțelegem de ce unul dintre cei care au relatat despre ultimii săi ani, cronicarul Brantôme, bine cunoscut pentru aluziile sale pe cât de suculente, pe atât de aproximative istoric, se jură că Diana arăta „la fel de frumoasă la față, la fel de proaspătă și de drăgălașă ca la vârsta de 30 de ani. Și, mai ales, fața îi era nespus de albă fără să se fardeze nicicum“. La patru veacuri și jumătate mai târziu, dezvăluirile lui Philippe Charlier sunt mai realiste: „Avea părul subțire și casant, oasele îi erau fragile și rămăsese aproape cu totul fără dinți.“

Pentru contemporani, deși frumusețea sa glacială, neclintită căpătase statut de legendă, după cum atestă mari pictori ai vremii, aceasta nu a fost singura armă a Dianei. A dat dovadă de hotărâre și de inteligență în viața sa privată, dar și de violență politică îndreptată împotriva protestanților. Rolul său la curtea dinastiei de Valois a marcat istoria Franței. Făcând abstracție de canonul estetic pe care l-a impus, prea limitativ totuși, adevărata istorie a Dianei este cea a unui copil născut în 3 septembrie 1499, în timpul domniei lui Ludovic al XII-lea, copil ce va purta mereu numele tatălui, Jean de Poitiers, senior de Saint-Vallier. Pe lângă eleganța și farmecul său, merită lăudate „povețele bune“ împărtășite cu soțul ei, Louis de Brézé, mare seneșal al Normandiei[15]. E cu patruzeci de ani mai în vârstă decât ea și moare la 72 de ani, în vara lui 1531. Diana pune să se graveze un epitaf cu litere de aur pe mormântul soțului; arată, astfel, că este:

[…] răvășită de durere la moartea soțului.
I-a fost soție credincioasă și de nedespărțit.
Cum i-a fost alături în patul conjugal,
Așa îi va fi și în mormânt.

Diana își joacă magistral văduvia. Expertă în arta unor apariții publice care s-o pună în valoare, se înfățișează mai întâi înveșmântată în văluri negre, apoi gri și albe, în țesături de mătase, presărate discret cu pietre scumpe. Odată cu trecerea lunilor, corsajul său, brodat cu perle mari, capătă un decolteu generos ce dezvăluie un gât impecabil. Mânecile, strânse în dreptul cotului, îi dezvăluie frumusețea antebrațelor și mâinilor. Cât despre părul blond, acesta este într-o dezordine savantă, studiată. Bazându-se îndeosebi pe contrastul dintre alb și negru, va fi fondatoarea mai multor canoane de seducție vestimentară feminină. Văduva seneșalului nu trece

neobservată, însă noua sa existență este ireproșabilă. „Identificându-se deja, poate, cu zeița cea neîmblânzită al cărei nume îl purta, înfățișa o frumusețe mândră, numai bună să-i înghețe pe admiratorii prea îndrăzneți.“[16] Un semidoliu amintind de o fidelitate neștirbită.

Diana de Poitiers este mișcată de tristețea fiului cadet al lui Francisc I

Mamă a două fete, intrase în serviciul Luizei de Savoia, mama lui Francisc I, căreia fiul său, învins la Pavia în 1525, îi încredințase regența. Știm că în urma acestui dezastru, care punea în umbră triumful de la Marignan, prin Tratatul de la Madrid, impus de victoriosul Carol Quintul, Francisc I a fost obligat să-și trimită în Spania fiii mai mari, care aveau 8 și 7 ani. Doar îndeplinind această condiție urma să fie eliberat regele Franței, ce fusese luat prizonier.

Henric al II-lea, care domnește între 1547 și 1559, sporește centralizarea puterii regale prin intermediul administrației. Inovează, creând posturile de secretari de stat. „Marea și frumoasa seneșală“ Diana de Poitiers combate melancolia regelui pe care îl cunoaște de copil. Subjugat de această femeie splendidă, îi scrie: „Nu pot să trăiesc fără domnia voastră.“ În josul anumitor scrisori, Henric și Diana semnează împreună.

Regina-mamă Luiza îi va însoți pe cei doi tineri prinți, delfinul Francisc și fratele său Henric, până la Bayonne. Nevasta seneșalului făcea parte din suită. Diana remarcase timiditatea lui Henric — am spune, astăzi, că era introvertit — și cât de mult îi lipsea afecțiunea, fiind fără îndoială complexat de faptul că o mult mai mare atenție i se acorda fratelui său mai

vârstnic, delfinul, care era, ca moștenitor al coroanei, cel mai prețios ostatic. Mișcată, maternă, Diana îl sărută pe Henric pe frunte în momentul despărțirii, înainte de trecerea Pirineilor. Un gest de tandrețe pe care Henric n-avea să-l uite, cel al unei femei care-i observase mâhnirea. O doamnă. O doamnă de la curte cu douăzeci de ani mai în vârstă decât el. Are 11 ani când se întoarce în Franța, eliberat în sfârșit de umilința de a fi fost obligat, împreună cu fratele lui, să țină locul tatălui lor vreme de patru ani. Diana era acum în serviciul noii regine a Franței, născută Eleonora de Habsburg, sora lui Carol Quintul. Cei doi eterni rivali deveniseră, așadar, cumnați, însă asta n-avea să-i facă să se împrietenească. Dimpotrivă, războiul dintre ei urma să continue.[17]

La curte, cărările lui Henric și ale Dianei se vor întâlni adesea. Cu ocazia unui turnir, prințul Henric, abia ajuns la pubertate, îi face o plecăciune nevestei seneșalului, prezentându-se drept luptător în numele ei. Uimită, însă nu peste poate, Diana sesizează din nou în acest gest, foarte comentat, imensa nevoie de afecțiune a acestui cadet neiubit, plin de frământări. Ce căuta el oare? O mamă-surogat ori o prezență pe care nu era încă în stare s-o definească? Diana ajunge apoi văduvă, păstrându-și rangul la curte. În ce-l privește pe Henric, potrivit ambasadorului venețian Dandolo, acesta se transformase fizic odată cu vârsta, ajungând „atât de bine clădit, că părea făcut doar din mușchi“. Era aproape bărbat. Însă expresia de pe chip nu i se alterează, rămânând mereu severă, de o mohoreală perpetuă. Tatăl său, Francisc I, își face griji din această cauză, întrebându-și cavalerii din suită, care încercau să-l liniștească: „Dar l-ați văzut râzând vreodată?“

Și, e drept, Henric nu râde deloc. Copilăria sa, deosebit de dificilă, l-a făcut să se maturizeze înainte de vreme, însă fără a-i conferi și poftă de viață; a rămas traumatizat de cei patru ani

de captivitate în Spania. Din cauza adolescenței întunecate de încercări dificile, este supranumit, la curte, „frumosul tenebros“. Are și motive în a-și socoti crudă soarta. Desfrânarea tatălui său îl șochează și-l tulbură. Relația regelui cu ducesa d’Étampes, pe care o măritase cu guvernatorul Bretaniei, îl deranjează pe Henric care, asupra acestui punct, este de acord cu Diana de Poitiers. Amândoi o socotesc insuportabilă pe această metresă. Cea dintâi rivală a văduvei seneșalului este, așadar, ducesa d’Étampes, amantă a regelui, o picanterie dacă ne gândim că ea însăși va ocupa această poziție mai târziu! Curtea va păstra în amintire câteva scene scandaloase între cele două, din care Diana va trage învățătura că aceste înfruntări sunt mai degrabă inutile decât eficiente.

Henric al II-lea (1519–1559) și soția sa, Caterina de Medici (1519–1589). Pe parcursul domniei soțului său Henric al II-lea, regina, eclipsată de favorita Diana de Poitiers, nu are decât un rol de fațadă. E răbdătoare. Va rămâne însărcinată abia după zece ani de căsnicie. Va avea doisprezece copii, dintre care trei fii ce vor ajunge regi.

Îndată, Henric și Diana sunt atrași de o complicitate secretă, trădată de niște poeme înflăcărate pe care le schimbă între ei, în care Cupidon se arată printre rânduri. Doar întâlnirile cu Diana fac chipul tânărului să se limpezească. I se pare răpitor felul în care văduva își poartă straiele de doliu, cu o rară eleganță, mândră, dar reținută. Și e și curtenitoare cu el, atentă, prevenitoare. Cu toate că Diana e foarte grijulie să-și păstreze virtutea intactă, regele nu poate decât să remarce tratamentul pe care i-l rezervă acestui fiu al său, în care nu se recunoaște

câtuși de puțin. El, un gigant rafinat, își dorește ca Henric să se civilizeze și să se învețe cu traiul la o curte ce se dorește strălucitoare. Și mai ales ca acest prinț taciturn, care are titlul de duce de Orléans, să izbutească să se facă plăcut. Dacă l-ar căsători, e convins că Henric ar ieși din carapace. Francisc I este, de altfel, absorbit de acest proiect de căsnicie fiindcă e vorba, firește, de un calcul politic. Regele Franței a ales o membră a familie Medici, cu prenumele de Caterina, nepoată a papei Clement al VII-lea, care îi e și tutore. Francisc I își urmează costisitorul vis italian și, aliindu-se cu o rudă apropiată a papei, urmărește desigur să-și exaspereze, ba chiar să-și șubrezească rivalul permanent, pe Carol Quintul. Firește, Caterina de Medici poartă un nume ilustru, însă în familia sa nu se găsesc decât bancheri și negustori. Putere financiară, e drept, însă origine modestă. Caterina e și ea afectată de faptul că nu are o origine suficient de aristocratică și nici nu se mărită cu moștenitorul tronului, așadar, condiția îi este acceptată.

Somptuoasa ceremonie de nuntă, binecuvântată de papă, are loc la Marsilia în 11 octombrie 1533. Caterina și Henric au aceeași vârstă: 14 ani. Este important aici să subliniem că tânăra ducesă de Orléans, cu fața rotundă ca o lună plină și cu un fizic nu tocmai strălucit, însă sclipind de inteligență, și spectaculoasa văduvă a seneșalului, care exercită o asemenea influență emoțională asupra lui Henric, sunt înrudite. Prin bunica sa, Diana este vară de gradul doi cu fata din Florența și, prin mama ei, Caterina este pe jumătate franțuzoaică. Relația de rudenie o pune pe Diana într-o situație favorabilă pentru a se informa îndeaproape despre secretele cuplului, deși de cei doi tineri o despart aproape douăzeci de ani. Încurajează, așadar, acest mariaj.

Ca să rămână însărcinată, Caterina îi

cere sfatul Dianei, rivala sa!

Francisc I se înțelege de minune cu nora, care e o călăreață remarcabilă. E de altfel prima femeie de la curte care încalecă în felul bărbătesc, lucru care îi permite să gonească la galop. Regele se bucură s-o vadă pe Caterina la toate petrecerile, arătându-se mereu binedispusă; și-a găsit imediat locul. Proaspăta nevastă a lui Henric, în schimb, e dezamăgită de apatia pe care i-o arată soțul său. Caterina nu întârzie să-și dea seama că Diana, omniprezentă, totodată însoțitoare atentă și mamă-surogat, este adevărata „doamnă a inimii" lui Henric. Din sfătuitoare — vârsta justifică acest rol, ce îi este imediat atribuit — Diana se transformă în rivală. Privirea lui Henric devine înfocată de îndată ce dă cu ochii de ea și toată lumea ridică în slăvi incomparabila frumusețe a văduvei. Din instinct, Diana menține totul la nivel platonic, știind prea bine cât de problematică ar fi o relație intimă cu un bărbat atât de tânăr, timid și stângaci. Reputația sa de văduvă imposibil de consolat s-ar face fărâme. Așa că se ferește să grăbească o idilă.

Însă evenimentele îi vor da peste cap prudența. În 10 august 1536, delfinul Francisc moare subit, după o partidă de pelotă; băuse o cantitate mare de „apă la gheață" și sucombase ca urmare a unei congestii pulmonare. Fratele său, Henric, ajunge, așadar, moștenitorul tronului. Statutul Caterinei se schimbă considerabil, iar necesitatea de a oferi un urmaș la tron devine mai apăsătoare. Însă, cu toate că Henric (încurajat de Diana!) își face cu regularitate datoria conjugală, soția noului delfin nu anunță nicio sarcină. Cine e de vină? Cu ocazia unei campanii în Italia, un an mai târziu, în 1537, Henric are o scurtă aventură cu o oarecare Filippa Duci, care îi naște o fiică, lucru care va ajunge să ridice dubii asupra fertilității Caterinei, cu riscul de anulare a căsniciei. Abilă, Diana, care pe față susține „pacea în

căsnicie“, pune să fie crescut acest copil ilegitim, îi dă numele ei și se oferă să-i fie nașă. E de o bunăvoință neprețuită! „Ajută“ cuplul. Situația Caterinei devine din ce în ce mai fragilă. Pentru înlocuirea ei, se vorbește despre foarte tânăra și frumoasa Louise de Guise, provenind dintr-o familie cunoscută pentru fecunditate. Simțindu-se amenințată, Caterina, care vreme de cinci ani nu izbutise să facă un copil, își dezvăluie pentru prima oară abilitățile politice: se aruncă la picioarele lui Francisc I, propunându-i regelui să se sacrifice pentru viitorul dinastiei. O mișcare plină de riscuri! Francisc își ridică de jos nora, o îmbrățișează și o asigură că așa ceva nici nu intră în discuție. Ne putem gândi că Diana a pledat pentru cauza Caterinei. I-ar fi putut fi rivală, însă îi este aliată. De ce asta? Fiindcă ea însăși ar fi fost amenințată dacă o nouă și tânără prințesă ar fi ajuns la curte. Din cauza vârstei, văduva seneșalului ar fi riscat la rându-i să fie eliminată. Știa prea bine că Henric era capabil de aventuri, lucru pe care ea i-l refuzase. Ambiția sa politică îi cerea să cultive aparența virtuții.

Timpul trece. Caterina tot nu rămâne însărcinată, deși știm că soțul său nu este steril.[18] Ce înseamnă o regină fără copii? O infinită tristețe, o dezamăgire populară. Curtea așteaptă. La fel și Caterina, și Diana, care îi furnizează toate sfaturile de pe lume! Delfina bea tincturi, consultă alchimiști și își reduce numărul escapadelor ecvestre. Iar rezultatul atât de așteptat se produce: în 19 ianuarie, la Fontainebleau, după zece ani de căsnicie, Caterina aduce pe lume un băiat, ce va fi numit Francisc. Și nu se va mai opri din turnat copii! După nouă ani de neliniști, ritmul sarcinilor sale este impresionant: va avea, în doisprezece ani, zece copii.[19] Caterina devine un personaj esențial la curte; este luată în seamă, i se fac solicitări, toate temerile s-au spulberat. Iscusința sa în obținerea de informații, însoțită de o sănătate de fier, va face din „Doamna Caterina“ o

excepțională jucătoare într-ale politicii.

Caterina devine regină a Franței, însă Diana domnește peste soțul acesteia, regele

Și fiecare dintre nașterile respective îi va servi ca alibi Dianei de Poitiers, fiindcă, după moartea lui Francisc I în 1547, Caterina devine, ce-i drept, datorită căsătoriei, regină a Franței, Diana, în schimb, domnește asupra lui Henric al II-lea. Într-adevăr, „e neîndoielnic că pe parcursul frumoaselor zile de primăvară ale anului 1538 Diana se lasă cucerită de dragostea delfinului. A jucat multă vreme rolul unei prietene ce i-a arătat afecțiune maternă, însă numeroasele confidențe, dintre cele mai intime, pe care cei doi și le fac au creat între ea și Henric o dulce complicitate. Deschizându-și prea adesea inima în fața ei, tânărul ajunge să i-o ofere“.[20] Cuibul unirii lor fizice este castelul d’Écouen, neterminat pe atunci, aflat la nord de Paris. Se duc acolo la invitația conetabilului de Montmorency și tot acolo devin amanți. Se spune că ferestrele erau încă de pe-atunci împodobite cu vitralii atât de licențioase, încât „lumina, străbătându-le, le înroșea“. Iubirea lor, ținută atâta vreme în frâu, inspiră fiecăruia câte un poem. Diana:

Iată c-Amorul, într-o dimineață
O floare cu blândețe mi-a întins […]
O floare dulce care, vedeți bine,
Era un tandru, gingaș prinț.
„Nu voi“, rostit-am tremurândă.
„Primiți“, a zis Amor cu vocea-i blândă
Și mi-a întins coroana cea de laur.

La Luvru, în Curtea Pătrată, pe aripa Lescot, acest basorelief în piatră reprezintă monograma cu coroană a lui Henric al II-lea, deasupra căreia se găsesc două litere D întrepătrunse. Simbolul este ambiguu, deschis interpretărilor: putem vedea acolo două semiluni, dar și literele H (de la Henric), C (de la Caterina) și D (Diana)...

I-am zis: „Înțelepciunea e de aur,
Ea șade-adesea mult mai bine
Decât coroana-n creștet de regine“
Și-așa cedă Diana, îmbujorată-n față.
O știți prea bine astă-dimineață.

Astfel, după ani de prudență, frumoasa Diana cedează. Fusese și până atunci, fără îndoială, conștientă de faptul că Henric era prea tânăr. Dar să-i fi fost amantă lui Henric pe când era doar duce de Orléans era cu mult mai puțin măgulitor decât să ajungă iubita unui rege, un suveran care nu-și datora urcarea pe tron decât neașteptatului deces al fratelui său, produs cu doi ani în urmă. Cei douăzeci de ani diferență între

cei doi iubiți devin acum mai puțin stânjenitori. Diana știuse să aștepte, iar soarta o răsplătea. În schimb, dacă e să judecăm după versurile pe care Henric i le trimite după ce o cucerește, acesta regretă amarnic că și-a amânat atâta vreme plăcerea.

Henric:

Of, Doamne, cât de rău îmi pare
De timpul cel pierdut, de-a tinereții floare!
De cât ori nu mi-am dorit cu jind
În brațe pe Diana s-o cuprind!
Cât suferearm în doru-mi, fiindcă ea
Dorinței mele tainice nu se pleca.
Pustie viața, fără de plăcere
Searbăd alean simțind, cuprins de-a mea durere
Până la ceasul în care se decise
Să-mi lumineze viața cu desfătări promise.

Avem, aici, o dublă dezvăluire: regele nu este satisfăcut fizic de soția sa Caterina, femeia dedicată datoriei, cea care asigurase viitorul dinastiei după nouă ani de neliniști. Și Henric este acum sclavul amantei sale, expertă în senzualitate, lucru fără îndoială nou pentru el. Să mai adăugăm aici că lucrul cel mai extraordinar în această relație e că se scurseseră douăzeci de ani de când prințul Henric simțise primele gânduri vinovate legate de soția seneșalului. Era acum un bărbat solid, care plăcea femeilor, cu inițiativă, eliberat de privirea mustrătoare a impresionantului său tată, pe ale cărui curtezane le alungase. Iar Diana obține fostele domenii ale ducesei d’Étampes, amanta izgonită a monarhului defunct. Se războise cu ea prin calomnii plasate discret, mai ales după ce aflase că ducesa avea simpatii protestante. Arareori se întâmplă ca o adorație timidă din tinerețe să capete forma unei pasiuni adulte pentru o femeie trecută de patruzeci de ani. Austerul adolescent fusese, încă de

la bun început, fidel imaginii acestei creaturi răpitoare. Cât despre Diana, ea dădea de rușine citatul atribuit lui Francisc I, gravat pe sticla unei ferestre: „Femeia este schimbătoare, cine se încrede-n ea moare.“ Nu încetase nicio clipă să se țină aproape de el. Așteptase, pur și simplu, ca evenimentele să-i servească strategic și știuse să-și convingă iubitul să-și controleze ardoarea. Însă rămânea un detaliu: regele nu era liber, iar Caterina, regina, își iubea din tot sufletul soțul. Diana nu putea să se poarte cu aceeași ostilitate pe care o arătase ducesei d’Étampes, fiindcă acum rivala sa era regina, și nu o favorită.

Diana de Poitiers își îngrijește corpul într-un fel foarte modern

Trebuie să ne mai amintim și că Diana este un caz unic de conservare aproape maniacală a frumuseții feminine. Stilul ei de viață sănătos este extrem de evoluat pentru vremea sa. Își controlează pofta de mâncare, căci are tendința de „a căpăta proporții“, precum cea mai mare parte a contemporanelor sale, doarme mult, nu se spală decât cu apă rece; se va vorbi mult timp despre „baia Dianei“ de la Chenonceau.

Diana și cerbul. Această sculptură de Jean Goujon (1510–1566) o are ca model pe Diana de Poitiers. A fost inițial destinată amplasării pe fântâna castelului Anet (Eure-et-Loire), reședință concepută de arhitectul Philibert de l'Orme, unde se află și capela funerară a favoritei.

Fire încrezătoare în sine, nu pune preț pe farduri și alte alifii care ar putea să-i afecteze pielea albă. Își impune, excelentă amazoană, să se trezească în fiecare zi dis-de-dimineață și să călărească. Unicul ei dușman este vârsta, dar o înfruntă cu inteligență, precum și cu îngrijiri cosmetice. La castelul Anet, pus la dispoziția sa și reconstruit la porunca lui Henric al II-lea, va fi suverana unei reședințe somptuoase concepute de Philibert de l'Orme. *Diana la vânătoare,* ce domină intrarea, o reprezintă pe favorită alături de un cerb puternic, referire evidentă la rege. Altoreliegul, din bronz, se datorează lui Benvenutto Cellini. Renașterea iubește simbolistica — să ne amintim și de salamandra lui Francisc I —, iar cifrul regal ce va decora zidurile tuturor reședințelor se va dovedi o capodoperă de perfidie amoroasă: două litere D, majuscule, se întrepătrund, cuprinse într-un H. E un omagiu adus Dianei? Putem vedea acolo, de asemenea, și două litere C,

de la Caterina, ceea ce e extrem de convenabil. Un duel al inițialelor, un duel al femeilor, amândouă strălucitoare, una extrem de frumoasă, cealaltă nu. Caterina de Medici este bine înarmată pentru a se apăra în acest trio care se formează. Firește, solicită — și obține — respectul datorat rangului, însă nu manifestă nicio animozitate față de Diana, care a devenit, incontestabil, favorita regală. La rându-i, Diana are iscusința de a n-o contraria pe regină și are grijă ca amantul ei să rămână soțul Caterinei. Ar avea numai de pierdut stârnind proasta dispoziție a regelui, care nu suportă scandalul.

În schimb, cu toate că Diana nu se va implica imediat în chestiuni de stat, se ocupă de interesele-i proprii, acumulând titluri, rente și moșii. La fiecare schimbare de domnie, demnitarii menținuți în înalte funcții trebuie să plătească un impozit numit „drept de confirmare“. Favorita obține ca acești bani să-i fie atribuiți ei, fiind vorba de 300 000 de scuzi în aur. Mai mult chiar — și mai caraghios, fiindcă Rabelais ne-o povestește —, Diana capătă și dările rezultate în urma unei curioase taxe pe clopote! Lucru care-l face pe autorul lui *Gargantua* să noteze această plăcută remarcă: „Ăst rege a spânzurat toate clopotele din regat la gâtul iepei lui.“ Vorbă care în scurt timp se va răspândi de la o clopotniță la alta, stârnind hohote! E mai dificil de stabilit dacă, dintr-un reflex ultracatolic ori mai degrabă din lăcomie, Diana pune mâna pe anumite bunuri ale protestanților și evreilor. Știm însă că primește bijuteriile coroanei, pe care are prudența de a le păstra în siguranță. Strângerea acestor bijuterii ce alcătuiesc un trusou regal este, de altfel, o inițiativă a lui Francisc I. Dianei îi place la fel de mult bogăția pe cât îi place să aibă grijă de frumusețea proprie.

Această *Doamnă în baie* ar fi, se presupune, un portret al Dianei de Poitiers realizat de François Clouet (1515–1572), care este probabil și autorul lucrării *Baia Dianei*. Tabloul este primul dintr-o serie provenită din atelierul fiului lui Jean Clouet. Favorita nu a avut copii cu regele și nu a fost niciodată guvernantă a moștenitorilor regali.

În vreme ce favorita se arată triumfătoare, regina se dovedește răbdătoare, fiindcă dispune de un atu esențial: este mamă de prinți. Puterea maternă este în acel moment singura exercitată de Caterina, cu două excepții doar, când este numită

regentă: o dată în 1552, când Henric al II-lea pleacă în est să se războiască cu Antoine de Bourbon; iar a doua oară în 1557 — și de data asta e mult mai grav —, când interminabilele războaie care-i ridicaseră unul contra celuilalt pe Francisc I și pe Carol Quintul continuă prin fiii lor, Henric al II-lea și Filip al II-lea, în nordul și estul Franței. Aceste primejdii îi permit Caterinei de Medici să-și dovedească remarcabilul talent politic. Datorită hotărârii și autorității sale reușește să salveze Parisul de o foarte probabilă invazie spaniolă. Lupta este epuizantă pentru cei doi adversari. Caterina înțelege iute că ar fi în avantajul reciproc al celor două regate catolice să se împace, fiindcă Reforma se întinde și constituie un inamic comun. Războaiele din Italia vor fi urmate de războaie religioase.

Chenonceau, un castel somptuos pentru un menaj în trei

Diana capătă acum o altă pasiune, care transpune la proporții monumentale dragostea înfocată pe care i-o inspiră regelui. Monarhul i-a oferit, în 1547, castelul Chenonceau. Ea are ideea să lege vechiul conac Bohier, construcție elegantă de pe malul drept al râului Cher, printr-un pod, de malul stâng. Respectiva realizare arhitecturală se află la originea originalității și frumuseții acestui admirabil castel. Edificiul, care ni se pare aproape venețian, va fi totodată un câmp de bătălie între favorită și regină deoarece, mai târziu, Caterina va pune ca pe pod să se construiască o galerie. Și fiecare își va amenaja câte o grădină care îi va purta numele. Chenonceau a fost de la bun început opera unor femei cu gust și așa a și rămas. Mai este, în același timp, extraordinarul simbol al unui menaj în trei din secolul al XVI-lea. Cele două femei sunt conștiente că armonia, evident artificială, însă datorată unei atitudini reținute, este

preferabilă ciocnirilor violente. Deși Caterina pretinde a nu cunoaște detaliile zbenguielilor soțului său cu Diana (în realitate i-a spionat neîndoielnic de sus, printr-un tavan prevăzut cu o trapă), își face aceleași socoteli ca și Diana, însă spre avantajul său: timpul curge contra favoritei și în favoarea reginei. Caterina învață să se stăpânească, să-și țină sub control gelozia, să-și mascheze ura împotriva celei care-o privează de dragostea singurului bărbat pe care îl iubește. Venită din patria lui Machiavelli, regina știe prea bine cât de mare este puterea aparențelor. Putem pune rămășag că regina e capabilă de o extraordinară stăpânire de sine pentru a îndura acest joc pervers pus în scenă de favorită, căruia tot favorita i-a stabilit regulile. Mult mai târziu, în 1588, cu un an înainte să moară, Caterina își va vărsa amarul într-o scrisoare trimisă fiice sale, Margot: „Nicicând o femeie ce-și iubește soțul nu-i va iubi și târfa, fiindcă altfel n-o putem numi, cu toate că vorba asta urât tare sună rostită." N-am putea, e drept, să-i cerem reginei s-o și iubească pe atotputernica favorită, care primește titlul de ducesă de Valentinois în 8 octombrie 1548. Însă o tolerează destul de bine și îi observă cu luare-aminte acțiunile într-un domeniu care o atrage, dar în care, pentru moment, nu este decât ucenică: politica. Caterina, femeie cultivată, care apreciază și apără artele și artiștii, va ști să transforme talentele acestora în avantaje politice.

Imagine de sus a castelului Chenonceau, pe râul Cher. Favorita și soția legitimă și-au făcut aici câte o grădină. Cea mai mare este a Dianei de Poitiers, amenajată cu începere din 1552 pe locul unui fost teren cultivat cu orz. Se întinde pe două hectare și lucrările pentru finalizarea sa au durat cinci ani. Spre stânga, mai mică, este grădina reginei (doar un colț este vizibil în imagine). Caterina de Medici a amenajat-o în 1565, după izgonirea rivalei sale. Pentru a fi mai presus decât cea a Dianei, această grădină a fost botezată „Grădina curiozităților“.

Dar un alt eveniment, tragic, cu imense consecințe politice, îi va da în sfârșit un rol de seamă, pe care favorita nu i-l va mai putea vreodată răpi. Pe Diana, care era informată despre deciziile Consiliului, care intervenea în administrarea regatului și cuteza chiar să se considere egala ambasadorilor, soarta avea s-o priveze de aceste prerogative, adică de influența sa extraamoroasă, care sfârșise prin a indispune papalitatea. La Roma nu se uitase — nici nu se acceptase — că la ungerea lui Henric al II-lea de la Reims, în 25 august 1547, Caterinei, însărcinată în trei luni, i se dăduse un loc la galerie, în vreme ce Diana ocupase locul de onoare. Însă fiindcă Diana se arăta afectuoasă cu copiii regali (ceea ce era, de fapt, un mijloc de a fi la curent), regina își călcase pe inimă și acceptase această tutelă. Din nou o împărțire a rolurilor: regina făcea copii de

creșterea cărora se ocupa apoi favorita.

Însă totul avea să se schimbe, într-un mod cu totul neașteptat. Henric al II-lea încheie, în 3 aprilie 1559, foarte îndoielnicul Tratat de la Cateau-Cambrésis, rezultat în urma a cinci luni de negocieri cu Spania și Anglia. Dacă regina se poate declara satisfăcută de faptul că Franța renunță, în sfârșit, la ambițiile sale în Italia care i-au acaparat atâta pe Ludovic al XII-lea și pe Francisc I, nu o mulțumește o pace ale cărei singure avantaje sunt Calais și cele trei episcopii de Metz, Toul și Verdun; acestea din urmă nu-și vor dezvălui decât mai târziu părțile avantajoase. Pentru a da greutate tratatului în cauză, ce stabilea o neplăcută retragere franceză, se deciseseră două căsătorii. Două compensații. Se organizează deci uniunea fiicei celei mari a regelui și a reginei, Elisabeta de Valois, cu Filip al II-lea al Spaniei, și cea a surorii regelui, Margareta, cu ducele de Savoia. Acest al doilea mariaj, sărbătorit în 28 iunie, este urmat de un turnir organizat pe drumul Saint-Antoine. Știm că regele a purtat și aici culorile Dianei. Și iarăși știm că — după cum, se zice, ar fi prevestit Nostradamus — Henric al II-lea a pierit în urma unei lovituri de lance aplicate de căpitanul gărzilor sale, scoțianul Montgomery. Cu ochiul spart și creierul iute cuprins de cangrenă, suveranul își dă duhul, în relatarea oficială, în brațele Caterinei, în 19 iulie 1559, după suferințe atroce. Avea 40 de ani. Henric a decedat fără îndoială înainte de acea dată, însă, din instinct politic, Caterina preferă să întârzie anunțarea plecării sale dintre cei vii. Este prima ei decizie. Însă adesea se uită ultima manifestare a puterii pe care favorita o avea asupra lui Henric al II-lea. În 2 iunie, Diana izbutise să smulgă de la rege semnătura pe Edictul de la Écouen, un text extrem de strict împotriva protestanților, cărora nu le mai rămânea decât să aleagă între moarte și fugă. Orice hughenot revoltat putea fi ucis fără judecată. Deși Diana îl putea împărți pe rege cu

Caterina, cele două femei n-aveau în comun și toleranța. Deși regina arătase ce nenorociri aveau să aducă confruntările viitoare, favorita alesese represiunea energică. Cunoscută pentru iscusința și blândețea sa într-ale amorului, Diana avea inima împietrită. E silită însă acum să se facă nevăzută, lăsând-o pe soție să-și savureze funebrul triumf.

Henric al II-lea moare, iar Caterina se răzbună: favorita se retrage

Văduvă copleșită de durere, Caterina de Medici reacționează într-un chip cât se poate de politic. Decide, mai întâi, să poarte doliu negru, cu toate că în dinastia de Valois se obișnuia purtarea doliului alb. Alegerea asta are o dublă consecință: pe de o parte, semnalează că regina văduvă nu se va mai recăsători, punând capăt vieții sale femeiești. Însă negrul îi permite în același timp să se facă remarcată. Și, nu peste mult, nu se va mai vedea decât ea. Își alege ca emblemă o lance ruptă, omagiu către soțul defunct, cu inscripția *Hinc lacrimae, hinc dolor* („Aici îmi sunt lacrimile, aici îmi este durerea“). Apoi, contrar tradiției, refuză să rămână la reședința din Les Tournelles, unde și-a dat sufletul regele. Mai târziu o va demola: pe locul ei se găsește actuala Place des Vosges.

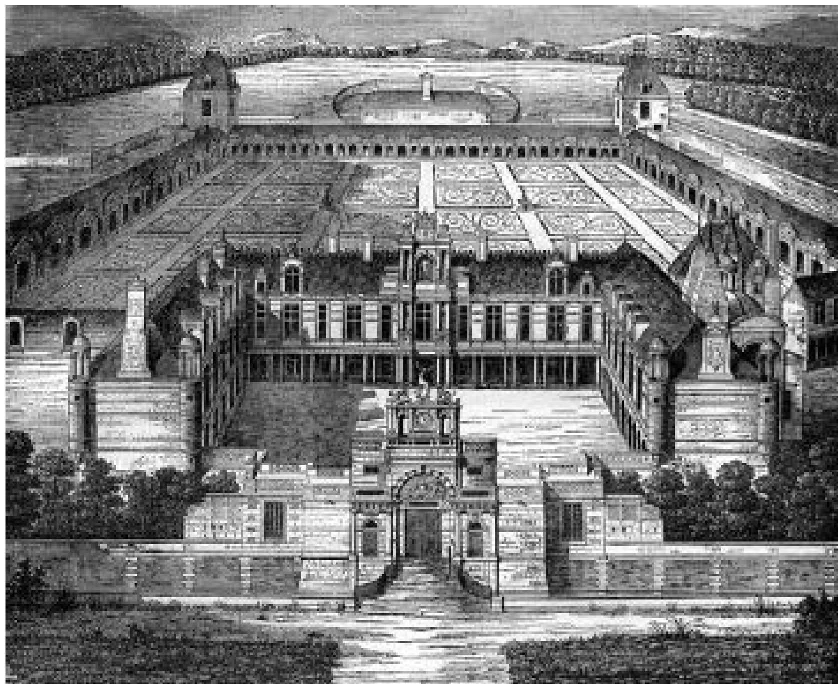
Portret pe lemn al Caterinei de Medici, făcut în jurul anului 1580 de François Clouet. Văduvă a lui Henric al II-lea, pe care l-a adorat, „Doamna Caterina“ nu va mai renunța la veșmintele negre. Un mod de a se face remarcată și de a se impune. Arta este unul din instrumentele sale de manevră politică. În 1559 o alungă pe Diana de la Chenonceau. Fosta favorită a regelui primește în schimb castelul Chaumont, unde nu va locui niciodată.

Diana de Poitiers poartă doliu după soțul ei, seneșalul Louis de Brézé, mort în 1531. Devine amanta noului delfin în 1538. În 1547, la două luni după moartea tatălui său, Francisc I, regele Henric al II-lea îi oferă frumoasei Diana, devenită favorita sa, domeniul Chenonceau. Diana triumfă, regina Caterina așteaptă cu răbdare… fiindcă nu va rămâne însărcinată decât după nouă ani de căsnicie.

Această reacție poate fi explicată de amintirea îngrozitoarei agonii a regelui, dar este în egală măsură și o decizie politică. După ce pleacă din Les Tournelles, regina revine la Luvru, adică mai aproape de putere, puterea fiului său mai mare, ajuns acum regele Francisc al II-lea, foarte tânăr ce-i drept — are 15 ani —, însă major deja și căsătorit de un an cu frumoasa Maria Stuart, regina Scoției, a cărei mamă este din familia Guise. Această puternică familie catolică are de gând să utilizeze atuul pe care-l reprezintă Maria pentru a-i impune regelui lipsit de

experiență politica pe care să o urmeze. Mutându-se în palatul de pe malul Senei, Caterina amenajează aici o odaie, tapisată cu negru firește, însă deschisă vizitatorilor. La Luvru începe ea să se informeze și să se impună; Diana, în acest timp, și-a pierdut statutul de favorită.

Castelul Anet (Eure-et-Loir), lângă Dreux. Castelul a fost construit între 1547 și 1552 de Philibert de l'Orme, fiind oferit ca reședință pentru Diana de Poitiers de către regele Henric al II-lea al Franței. Capela funerară (1550) a castelului găzduiește acum sarcofagul ei.

Se arată însă foarte supusă. Având cunoștință despre ura pe care i-o purta Caterina, Diana îi trimite imediat mamei noului rege un cufăraș însoțit de o scrisoare. Bijuteriile coroanei sunt înapoiate, împreună cu o cerere de „iertare“. Caterinei i se pare cam tardivă. Știind cât de apropiată este de familia Guise și de partida catolică ducesa de Valentinois, nu o persecută pe cea pe care o numește acum „mama Poitiers“, o răzbunare pentru care a avut ani mulți de așteptat! Caterina îi lasă Dianei toate bunurile, cu excepția domeniului Chenonceau, pentru care îi dă la schimb castelul Chaumont, unde aceasta nu se va duce

niciodată. La Chenonceau, „Doamna Caterina“ își va savura revanșa guvernând Franța din micul său iatac verde. Diana se va izola în castelul său din Anet, trăind într-un exil aurit și, cum am văzut, intoxicându-se cu acel aur menit să îndepărteze ravagiile făcute de timp. Se stinge în 22 septembrie 1566, prea puțin regretată, fiindcă rapacitatea sa financiară și cultul propriei persoane se dovediseră singurele sale puncte reale de interes. A știut totuși să construiască un mit care se confundă cu frumusețea portretelor sale, cele realizate, de pildă, de Clouet; totodată, exilarea sa i-a permis „Doamnei Caterina“ să devină, după o îndelungă așteptare, o adevărată regină a Renașterii.

---

[14] Descoperirile au fost făcute de o echipă de geneticieni, de toxicologi și de medicul paleopatolog Philippe Charlier, conducătorul Departamentului de medicină legală al Spitalului Raymond-Poincaré din Garches. Vezi și *Le Figaro Magazine* (din 25 aprilie 2009) și superba ceremonie din 30 mai 2010, ținută cu ocazia revenirii rămășițelor pământești ale Dianei de Poitiers la castelul d’Anet (Eure-et-Loir), prezentată regește de istoricul Franck Ferrand.

[15] Seneșalul este un ofițer regal ce exercită în numele regelui, în anumite provincii, atribuții legate de justiție și finanțe.

[16] Simone Bertière, *Les Reines de France au temps des Valois*, Éditions de Fallois, 1994. Să ne amintim că albul este, la curtea regilor Valois, culoarea doliului.

[17] Bolnăvicioasă și dizgrațioasă, însă foarte populară, prima soție a lui Francisc I, Claudia de Franța, era fiica lui Ludovic al XII-lea și a Anei de Bretania. Decedată la Blois în 1524, și-a lăsat numele fructului său preferat, un soi de prună moale și parfumată, *reine-claude* (renglota).

[18] Simone Bertière (în *op.cit.*) subliniază ceea ce în epocă se știa deja, devenind un subiect al glumelor triviale. Henric era afectat de o ușoară disfuncție sexuală cunoscută sub numele de hipospadias, o malformație a uretrei care, deși nu împiedică plăcerea fizică, scade șansele de procreere. Această malformație nu va avea un tratament adecvat decât cu începere din secolul al XIX-lea.

[19] Trei dintre aceștia vor muri de mici. Vor supraviețui, mai mult sau mai puțin sănătoși, Francisc (1544), cel mai mare, viitorul Francisc al II-lea; Elisabeta, născută în 1545, care va fi a treia nevastă a lui Carol Quintul; Claudia, născută în 1547, viitoare ducesă de Lorena; Carol, născut în 1550, viitorul rege Carol al IX-lea; Henric, născut în 1551, viitorul rege Henric al III-lea; Margareta, născută în 1553, va fi celebra regină Margot, soția lui Henric de Navarra, viitorul rege Henric al IV-lea; și Hercule-Francisc, născut în 1554, turbulentul duce de Anjou, improbabil și efemer „logodnic“ al Elisabetei I a Angliei. Consultat, astrologul Nostradamus o asigură pe Caterina că „toți fiii săi purta-vor coroană“. Într-adevăr, cei trei fii ai săi care vor supraviețui vor ajunge să domnească.

[20] Ivan Cloulas, *Henri II*, Fayard, 1985.

Gabrielle d’Estrées

Vesela alinare a lui Henric al IV-lea

Gabrielle d’Estrées (1573–1599) nu e defel sălbatică. Originară din Artois, provenind dintr-o familie în care femeile au o solidă reputație de ușuratice, își negociază necruțător favorurile și obține avantaje pentru ea și pentru cei apropiați. Favorita „Verdelui Galant“ va deveni aproape o regină.

Portret puțin cunoscut al lui Henric, regele Navarrei, de pe la 1575. Acuzat fiind de avariție, el răspunde: „Sunt trei lucruri pe care le fac și care n-au a face nimic cu avariția: război, dragoste și clădiri.“ Din seara în care e asasinat, Henric al IV-lea devine în mod cert un personaj popular.

De-a lungul anilor, toate sondajele au confirmat-o: monarhul preferat al francezilor rămâne „bunul rege Henric“. Panașul alb, puiul la cuptor și atitudinea glumeață îi sunt embleme ale popularității. Ba chiar un ministru a vrut să-l scoată „rege de stânga“. I se iartă multiplele renegări, fiindcă, dacă acest protestant a sfârșit prin a ajunge catolic, e pentru că pacea din regat, spulberată de războaiele religioase, merita din plin participarea la o liturghie. Ba chiar și recâștigatul interes pentru el în ultimul timp, și vorbim aici despre polemicile recente pe subiectul capului său, care se spune că ar fi fost regăsit și identificat, nu fac decât să mențină curiozitatea în privința Bearnezului (cum avea să mai fie poreclit Henric, după regiunea Béarn de unde provenea) cu viață sentimentală zbuciumată, a cărui asasinare persistă traumatic în memoria națională. Ravaillac a ucis detașarea și voia bună a unui adevărat spirit galic, a cărui generozitate binevoitoare a fost un instrument politic, fără dorințe de răzbunare, înclinat spre glume și cu un umor libertin. Gabrielle d’Estrées a fost, pentru mai bine de opt ani, principala amantă a primului rege din dinastia de Bourbon și fără îndoială cea mai mare iubire a acestuia, domnind asupra inimii și ideilor lui. Ca și celorlalte iubite ale sale, îi promisese și ei s-o ia de nevastă. Dar să fi crezut ea asta? A fost singura care a jucat cu adevărat un rol politic, împingându-l la convertire catolică pe regele hughenot, pentru a se putea căsători cu el. Venea dintr-o familie care nu-și făcea scrupule morale și în care dragostea era un calcul înainte de a fi o plăcere. Nimic nu era interzis.

Născută în Picardia în 1571 sau 1573, „frumoasa Gabrielle“ aparține unei familii cu femei extrem de înclinate către plăcerile trupului. Bunica ei, Marie Gaudin, doamnă de La Bourdaisière, își oferise farmecele lui Francisc I și papei Clement al VII-lea, un Medici. Gabrielle e verișoară de gradul doi cu Claude de Beauvillers, stareță la mânăstirea din Montmartre, care s-a înșelat vizibil în privința vocației sale, de vreme ce Bearnezul și-o va face amantă în timpul asediului Parisului! Mătușa Gabriellei, marchiza de Sourdis, trece drept o „mijlocitoare de mare clasă“. Tribul de surori, verișoare și mătuși are o reputație atât de proastă că a fost poreclit „cele șapte păcate capitale“! Viața lor ușoară și tumultuoasă este socotită o rușine. Pamflete și foi volante plouă peste Gabrielle, pe care o diatribă o va acuza, într-o versificare brutală, că este:

O târfă, se știe, ce surori târfe are,
Mătuși târfe, la fel și verișoare.

Infamia se va agrava atunci când va începe să circule zvonul, fără dovezi, că mama ei, lipsită de orice scrupul, o vânduse mai întâi lui Henric al III-lea „pe 6 000 de scuzi“; că emisarul regal, trimis să aducă această sumă însemnată, o socotise totuși prea mare și păstrase 2 000 pentru el. Alții afirmau, din nou bazându-se doar pe bârfe, că Gabrielle ar fi fost „fată publică pe doar un bănuț“, adică, e limpede, mult mai ieftină! Putem doar estima că este vorba de o tânără ușuratică, iubăreață și cochetă, și că acestea sunt trăsături din familie. În această poveste vom întâlni mai multe femei cu temperament vulcanic. Dar cum va izbuti domnișoara d’Estrées să ațâțe simțurile, și așa aflate mereu în clocot, ale Bearnezului?

Margareta de Valois (1553–1615), zisă „regina Margot“. Fiică a lui Henric al II-lea și a Caterinei de Medici; căsătoria sa cu Henric al Navarrei, în 1572, a fost menită să favorizeze reconcilierea dintre catolici și protestanți. Însă se va dovedi, din contră, una dintre cauzele masacrului din timpul nopții Sfântului Bartolomeu. Exilată în Auvergne vreme de nouăsprezece ani, a sfârșit prin a cere anularea căsătoriei. Henric al IV-lea a crezut atunci că s-ar putea însura cu favorita…

E nevoie să ne întoarcem în trecut. În 2 august 1589, asasinarea lui Henric al III-lea, ultimul din dinastia de Valois, de către fanaticul Jacques Clément face din Henric al Navarrei, un Bourbon, regele Franței Henric al IV-lea. Acesta încearcă, zadarnic, să liniștească frământările din regat și să garanteze că religia catolică va fi păstrată. Cu șaptesprezece ani în urmă, în

18 august 1572, se căsătorise la Paris cu o fiică a lui Henric al II-lea, soră a lui Carol al IX-lea, Margareta de Valois, cu care fusese logodit de la vârsta de 4 ani, pe când era prinț al Navarrei! Această căsătorie, care, din motive de stat, ar fi trebuit să marcheze o apropiere între cele două religii și să unească cele două familii, a favorizat, dimpotrivă, ororile din noaptea Sfântului Bartolomeu, pe care le-a precedat cu șase zile. Cea numită de fratele ei „regina Margot“, de statură plăcută, purtând o perucă blond-roșcată, duce o viață atât de liberă, încât, un secol mai târziu, Tallemant des Réaux va scrie că „nimeni, niciodată, n-a fost mai dedat galanteriei“. Va fi bănuită chiar de incest cu frații ei, ca și de relații lesbiene. Invidia nu pridideşte cu calomniile. Rusticul Bearnez, atât de neglijent cu propria-i persoană, îi face silă strălucitoarei și cultivatei Margot, interesată de afacerile publice. Henric nu simte nici el pic de pasiune pentru această femeie prea învățată. Și mai grav încă: ea nu-i va dărui niciun descendent, cu toate că o amantă a regelui, zisă Fosseuse, cu care acesta a avut o relație în 1581, rămâne însărcinată. Henric umblă după fuste și Margot e sterilă; începe să se vorbească despre anularea căsătoriei lor. După scandaluri familiale și certuri religioase, în 1583 Margot e alungată de la curte de fratele ei, Henric al III-lea. Doi ani mai târziu, își părăsește soțul ca să se alăture Ligii [catolice], ceea ce va face să fie arestată și închisă în castelul Usson, în Auvergne. Neîmblânzita Margot va rămâne acolo vreme de nouăsprezece ani!

Gabrielle d'Estrées îl respinge pe Henric al IV-lea: e murdar și miroase a usturoi!

Vara anului 1590. Roger de Bellegarde, mare comis al regelui, cucerit de Gabrielle, blondă senzuală, cu ochi albaștri,

plănuiește s-o ia de nevastă. Magnific cavaler, apropiat al lui Henric al III-lea, ar fi, se spune, expert în cai de prăsilă. Nu asta și este, până la urmă, îndatorirea unui mare comis? Bellegarde e atât de mândru de logodnica sa încât i-o prezintă lui Henric al IV-lea. Mare greșeală! Regele o socotește irezistibilă. Deci numai bună pentru el! Gabrielle, în schimb, obișnuită să fie înconjurată de seniori galanți, rafinați și parfumați, cum se obișnuia la curtea regilor Valois, reacționează în același fel ca regina Margot: îi e silă de omulețul acela atât de murdar care, atunci când se duce totuși să se spele, anunță cu mult timp înainte că va avea o „zi de baie“! La nunta lui făcuse, de pildă, una. Apropiindu-se acum de patruzeci de ani, isprăvile și ostenelile la care s-a supus i-au făcut fața cenușie și i-au umflat trupul. Și mai și miroase a usturoi! Margot și Gabrielle au în comun sila pentru acest rege neglijent. Henric al IV-lea, a cărui căsnicie încă nu e anulată, se simte lezat, însă e și fascinat de frumusețea cu aer fals de inocență a lui Gabrielle. Vrea să o revadă. Alte întâlniri, deloc rezultate ale întâmplării, nu fac nimic pentru a-i spori șansele Bearnezului, care e furios că Gabrielle e a lui Bellegarde. Îl convoacă pe acesta din urmă și-i aruncă: „Domnule, n-am de gând să împart cu nimeni femeia pe care o iubesc, cum nu-mi împart nici regatul. Sunt la fel de gelos și într-o privință, și într-alta. Vă cer să nu vă mai gândiți la domnișoara d’Estrées.“

Roger de Saint-Lary, duce de Bellegarde. Mare comis al lui Henric al Navarrei, rămâne amant al lui Gabrielle d’Estrées, lucru neaflat de rege… care își vizitează favorita, ce îl înșală cu îndrăzneală calmă. Bellegarde se ascunde ba prin dulap, ba pe sub pat! O comedie întreagă!

E o poruncă. În acel moment, amorul pretextat de Verdele Galant nu e decât dorință fizică. E nerăbdător. Ce face Bellegarde? Își informează iubita, care e foarte neplăcut surprinsă de intervenția regelui. Mâniată foarte, se duce la Compiègne, îi reproșează lui Henric al IV-lea că se bagă în lucruri care nu-l privesc și-l anunță că „nu-și va atrage decât ura ei dacă o va împiedica să se mărite cu ducele de Bellegarde“. Henric al IV-lea este stupefiat: nimeni nu i-a mai

rezistat în felul acesta! Gabrielle s-o fi crezând oare o fortăreață a Ligii? Suita regelui îl vede atât de abătut, încât pare „că și-a pierdut cel puțin jumătate din regat“. Problema e totuși aproape la fel de gravă: o femeie îl respinge! Un cronicar adaugă: „Domnișoarea d’Estrées nu era un caracter comod.“ Gabrielle rezistă un an și depune armele ca să-și mulțumească familia, ce-și va căpăta onorurile de care a fost privată până atunci; în mai 1591, regele îi încredințează tatălui lui Gabrielle, Antoine d’Estrées, guvernarea orașului Noyon, recent cucerit de la catolici după un asediu de cincisprezece zile și o sută de morți.

Henric al IV-lea e copleșit de amanta sa. Însă aceasta îl înșală cu o cutezanță calmă și iscusită. Fiindcă Bellegarde nici nu s-a resemnat și nici n-a dispărut din peisaj. Monarhul și înaltul său slujbaș își împart farmecele tinerei. Va mai dura o vreme până ce regele să descopere că, în absența sa, favorita nu ezită să-și „deschidă labirintul pentru vizite“, cum se zicea vulgar, spre folosul lui Bellegarde! Dacă regele sosește prea devreme, marele comis se ascunde într-un șifonier, sau sub pat, unde suportă zbenguielile regale din culcușul lui Gabrielle. E ca un joc de-a șoarecele și pisica. O farsă! De ce-l trădează ea pe rege? Fiindcă încă mai crede că se va putea căsători cu Bellegarde. Acestuia din urmă i se va face în cele din urmă lehamite de șifoniere, iar Henric se va plictisi să fie de râsul servitorimii ce asistă la comedie. Ce-i de făcut? Regele decide să pună capăt acestei coabitări grotești. Nu există decât o soluție: s-o mărite pe Gabrielle cu un al treilea bărbat! O căsnicie pur formală, firește, promite regele. Guvernatorul d’Estrées începuse să-și facă griji că o eventuală ruptură între rege și fiica sa l-ar putea costa postul; acum însă îl preocupă cheltuielile acestui măritiș forțat. Dar regele a prevăzut totul: pune să i se trimită 50 000 de scuzi tatălui Gabriellei, „pentru serviciile

aduse“, inutil de precizat. Dar cine va fi soțul? „Bolnăviciosul și ridicolul Nicolas d’Amerval, cavaler de Liancourt, care întrunea toate calitățile dorite, fiindcă era sărac, naiv și pe deasupra înzestrat cu două fete de crescut, rezultate dintr-o altă căsătorie.“[21]

Furioasă că a căzut victimă unei asemenea mașinațiuni odioase, Gabrielle imploră ajutorul regelui. Henric al IV-lea promite: se va afla acolo pentru a împiedica ceremonia (pe care i poruncise chiar el!), contrazicându-se singur. În ziua cu pricina, 8 iunie 1592, nici urmă de rege. E așteptat ziua întreagă. Și vai, tânăra trebuie să se resemneze, căsătorindu-se în aceeași seară.

Henric al IV-lea nu se mai poate dispensa de favorită, „îngerul Gabrielle“

Gabrielle se va răzbuna, începând prin a-i refuza lui Nicolas de Liancourt accesul în iatacul ei. Omul cade în genunchi, însă ușa frumoasei rămâne închisă. În următoarea seară, soțul imploră din nou. Gabrielle întoarce cheia, el intră, însă femeia reușește să se arate atât de puțin încântată de intimitatea lor, încât bărbatul nu izbutește să-și facă datoria conjugală. Și astfel vor sta lucrurile vreme de două luni. Gabrielle nu-i iartă lui Henric ușurătatea și-l anunță că nu va mai fi niciodată favorita lui. „Îngerul Gabrielle“ (porecla îl amuza pe rege, care era protestant pe-atunci!), mânioasă încă, se închide în castelul soțului refuzat. Poate trăi multă vreme fără un bărbat lângă ea? Iar Henric al IV-lea, se poate el dispensa de favorita sa? E limpede că nu. În februarie 1593, Bearnezul, care nu mai rezistă, îi scrie: „Nu mai am în trup nici vine și nici mușchi care în fiece clipă să nu vă ducă dorul și să nu mă facă să simt neplăcerea absenței domniei voastre.“[22] Rege al Franței și al

Navarrei, Henric al IV-lea are darul de a-i îmbuna pe recalcitranți. Cu cinism, tatăl amantei este promovat guvernator în Île-de-France și, ca din întâmplare, fiica lui capătă niște domenii importante. Avem de-a face cu o familie în care intrigile nu se țin niciodată departe și în care onoarea are un preț: „îngerul Gabrielle“ își negociază favorurile contra unor avantaje solide. Nemaisocotindu-se jignită, acceptă să i se alăture regelui în pat, chiar dacă acesta n-a făcut baie înainte. Mai rămâne soțul, care n-a fost nicicând soț cu adevărat. Ce se poate face cu acest jalnic neputincios? Regele îi calmează tentativa de protest oferindu-i o poziție de tot râsul: gentilom al dormitorului regal! În felul acesta va ști întotdeauna pe unde-i umblă soția!

Fiindcă, deși nu foarte inteligentă și destul de indolentă, aceasta a redevenit favorita. Inconstant în amoruri, căutător de „curiozități“, regele o preferă pe Gabrielle trecătoarelor sale înflăcărări. Însă și Gabrielle e la fel de nesătulă ca și Bearnezul, așa că infidelitățile se țin lanț; crede că-l iubește și acum pe Bellegarde, iar comisul e în continuare nebun după ea. De la indulgență la complezență și de la infidelitate la minciună, într-o atmosferă bufă, trioul se va mai juca de câteva ori de-a v-ați ascunselea, după care Bellegarde, sătul, ajuns iritabil și gelos — gata cu râsul! — face ca această comedie să se sfârșească. Gabrielle, care se dedulcise la doi amanți, n-avea totuși un soț în toată puterea cuvântului. Și nu voia decât un soț anume: regele! E vorba, din partea ei, mai degrabă de prudență decât de pasiune. Va recunoaște asta, stând de vorbă cu ambasadorul Veneției: „Regele își uită pe dată amantele când nu le mai are prin preajmă. Eu una, fiind conștientă de acest pericol, știu și calea perfectă de a-l evita: să mă țin cu orice preț aproape de prinț.“ Și lucrul nu-i ușor, deoarece curtea, o inimaginabilă caravană, e nomadă, umblând după bătăliile din cadrul

neîntreruptelor războaie religioase. Să nu uităm că regele este implicat în recucerirea regatului său, pe care și-l dispută protestanții și catolicii. Iar Spania insistă s-o suie pe infanta Isabela, fiica lui Filip al II-lea, pe tronul Franței. Războiul și dragostea se întrepătrund. La ore la care cei mai mulți sunt cuprinși de somn, Henric al IV-lea, cu barba căruntă, însă cu privirea alertă, se ridică din pat pentru a se sui pe cal, lăsând în urmă o Gabrielle satisfăcută, căreia i-a mâzgălit un bilet: „N-am să vă văd vreme de zece zile, am să mor din asta.“ După ce s-a războit, după ce a făcut față răsculaților, după ce a asediat orașe și a obținut recunoașterea suveranității sale, vine s-o cucerească iarăși pe blonda, opulenta și mereu proaspăta Gabrielle. Să fi fost ea într-atât de frumoasă cum se va susține mai târziu, mai ales când pictura romantică va încerca să o prezinte sub chipul unei fecioare de o neclintită virtute? Pe Henric, care are un apetit amoros feroce, îl excită făpturile corpolente. Afirmă asta în termeni culinari, nu tocmai eleganți, însă care ne lămuresc ce gusturi are regele la femei. Lui Henric al IV-lea nu-i plac nici brunetele și nici sfrijitele: „Nu-i asta marfă pentru cămara mea, fiindcă nu mi-o umplu decât cu albituri și cu grăsime.“

Gabrielle d’Estrées (în partea dreaptă) alături de una dintre surorile sale, ducesa de Villars, în jurul anului 1594. Gestul bizar și afectuos al celei din urmă, de a apuca între degete sfârcul drept al lui Gabrielle, este interpretat drept simbol al faptului că aceasta era însărcinată cu un copil al lui Henric al IV-lea. Îi va dărui trei copii, ce vor fi recunoscuți cu toții. În spate, o femeie care coase un scutec pare să confirme această ipoteză.

Regele are treburi, nu-i timp să fie delicat! Gabrielle, o Venus picardă cu rotunjimi flamande, îi convine de minune.

În 25 iulie 1593, Henric al IV-lea își reneagă din nou religia protestantă și se convertește la catolicism. A înțeles că doar această renunțare îi va permite să obțină pacea într-un regat unde domnia e șubredă. Gabrielle este de partea lui, fiindcă s-a numărat printre cei care l-au presat pe rege să facă asta. În ajun, la Saint-Denis, regele îi scrie: „Sărut de un milion de ori frumoasele mâini ale îngerului meu și gura iubitei mele dragi.“ În 27 februarie 1594, într-o duminică, regele este uns la Chartres, fiindcă Reims-ul e încă în mâinile Ligii. Favorita este de față. Însă, dacă Henric este regele Franței, nu este și regele

Parisului, unde simpatizanții Ligii se înverșunează împotriva dușmanului lor și amantei acestuia, după cum dovedește acest catren cu titlul *Despre frumosul înger al regelui:*

Nu vi se pare demn de bârfă
Să-l vezi pe rege slujitor
Pe la femei, trăind fără onor
Și făcând înger dintr-o târfă?

Încă însurat cu regina Margot, regele vrea s-o ia de nevastă pe Gabrielle…

Dacă, treptat, orașele subordonate Ligii se predau, acceptarea suveranității regelui le va costa bani buni. Gabrielle nu este uitată: primește 23 000 de scuzi și un procent din veniturile minelor de sare din Picardia sa natală. În sfârșit, Henric al IV-lea își poate face intrarea în Paris în vreme ce garnizoana spaniolă părăsește orașul. Veselul monarh plănuiește să se însoare cu Gabrielle, zisă „târfa regelui“. Se găsește însă într-o situație peste poate de încurcată: e încă însurat și regina Margot nu pare defel grăbită să accepte „dezlegarea“ uniunii lor. De altfel, în spatele înaltelor ziduri din Usson, de unde nu a dorit să evadeze, această ființă senzuală, însă zeloasă în credință, înzestrată în același timp cu o fabuloasă cunoaștere și cu un spirit libertin, este absorbită de scrierea memoriilor sale.

22 martie 1594: Henric al IV-lea își poate în sfârșit face intrarea în Paris, de unde garnizoana spaniolă a plecat. Deși încă însurat cu regina Margot, își dorește să se căsătorească cu Gabrielle d'Estrées, la rândul ei căsătorită cu domnul de Liancourt. Parizienii o poreclesc pe favorită „târfa regelui“! Tabloul acesta, exemplu al tradiției „istorice“ a acelui secol, a contribuit la popularitatea postumă a monarhului galant.

Cât despre Gabrielle, chiar dacă mariajul său cu domnul de Liancourt n-a fost nicicând consumat, rămâne juridic nevasta acestuia. Cum s-ar putea elibera regele, eliberându-și favorita? Bietul Liancourt va fi scos din scenă după mai bine de doi ani de umilințe; regele, care îl căsătorise, se grăbește acum să desfacă mariajul, declarându-l nul, însă va trebui să mai aștepte câteva luni. Bearnezul pare decis să se însoare cu Gabrielle și fără îndoială are intenția de a o face regină, ceea ce îi displace ministrului Sully. Scrupulosul demnitar se teme pentru popularitatea regelui. Nu ignoră nici faptul că, la începutul relației sale cu Gabrielle d'Estrées, poetul Agrippa îl prevenise pe turbulentul suveran: „Dacă deveniți soțul amantei voastre, dezonoarea pe care o veți aduce asupra persoanei voastre vă va

închide, fără îndoială, calea către tron.“ Sully a ghicit că Margot, fiică de rege, soră și soție de rege, ar fi consimțit fără îndoială să se retragă dacă ar fi fost înlocuită de o prințesă, dar că n-ar fi făcut același lucru pentru o femeie de moravuri ușoare. Sau asta ar fi costat extrem de scump, lucru care-l nemulțumea și mai mult pe Sully. Încep negocieri cu Margot și emisarii săi, însă acestea vor dura șase ani, fiindcă nici regina și nici papa nu sunt gata să cedeze, astfel că tot obiectând și argumentând cele două delegații nu izbutesc să se pună de acord. Se tergiversează. Iar solicitarea de anulare făcută tribunalului bisericii trebuie prezentată ca venind din partea ambelor părți, altfel existând mari șanse de a nu fi primită.

Totodată, dacă regele e atât de pornit să se însoare cu Gabrielle, e fiindcă aceasta e însărcinată. Nu e nimeni surprins: nu mai apărea decât lungită pe o litieră. În 7 iunie 1594, aduce pe lume un băiat numit, nu tocmai modest, Cezar, viitor duce de Vendôme. Curtea se umple de bârfe și trăncăneli, însă nu micșorează cu nimic bucuria regelui, nespus de fericit că este, în sfârșit, tată. Se murmură că bebelușul l-ar fi avut ca tată, de fapt, pe Bellegarde. Pe stradă se strigă: „O teacă mândră pentru sabia unui soldat din frumoasa gardă [*belle garde*]!“ Ca răspuns, regele, deși „o ducea rău cu banii“, își acoperă favorita cu bijuterii și pietre scumpe „atât de lucitoare, că făceau de rușine lumina făcliilor“. Un an mai târziu, generosul Henric îi oferă lui Gabrielle titlul de marchiză de Montceaux, în vreme ce favorita cumpăra cu 39 000 de scuzi un vechi castel al Caterinei de Medici. O face apoi, în 1597, ducesă de Beaufort. Când pleacă să cucerească, ba de fapt să recucerească Amiens-ul de la spanioli, în acel an, regele, întorcându-se către Gabrielle care plânge, îi zice: „Stăpâna inimii mele, trebuie să lepădăm armele și să călărim într-un alt război.“[23] Amanta îi va mai dărui doi copii, Henriette în 1596 și Alexandre în 1598; deși bastarzi, vor fi

tratați ca prinții de sânge.

Evident că, după aceste nașteri, Gabrielle se impune tot mai mult regelui, e tot mai interesată de avantajele pe care le capătă și pretinde să joace un rol ce nu este al său, acela de soție, deci de aproape-regină. Însuși regele îi scrie, într-un sonet de prin primăvara lui 1598, „Împărțiți coroana cu mine". Sully, informat despre proiectul regelui de rege însuși, are cutezanța de a răspunde că reginele Franței, cu excepția lui Isabeau de Bavière, au avut întotdeauna o bună reputație, ceea ce nu este cazul ducesei de Beaufort, numită, prin taverne, „ducesa lăturilor". Dar toate acestea n-o împiedică pe favorită să obțină onoruri datorate unei suverane.

Henric al IV-lea și Gabrielle d'Estrées, căreia i-a dat titlul de marchiză de Montceaux, cu doi dintre copii: Cezar de Bourbon, duce de Vendôme (1594–1665), și Catherine Henriette de Bourbon (1596–1663), zisă domnișoara d'Elbeuf. Gabrielle, nestatornică, are în continuare și alți amanți… Favorita are influență, curtenii o solicită.

Poate intra în Luvru pe o ușă ce îi este rezervată, asistă la consilii, la adunările notabililor, primește omagiile reprezentanților orașelor supuse, ba chiar și trofee ale victoriei. Și mai simbolic încă, regele pune să se graveze pe un perete al

palatului, ca la Fontainebleau, cele două inițiale: HG. Cifrul dragostei lor. O dragoste atât de intensă — dinspre partea lui Henric —, încât îl face pe ambasadorul Florenței să dezvăluie că „nu mai putea să trăiască nici măcar o oră fără ea“. Foarte nepopulară din cauza cheltuielilor sale nebunești, Gabrielle încearcă, va scrie Sainte-Beuve, „să-și pună în existența-i mai mult decât echivocă și stridentă o anume demnitate și un anume aer de decență“. Însă poporul, care se recunoaște într-atât în regele său, n-are pic de respect pentru concubina sa și, ducând-o la altar și apoi suind-o pe tron, regele riscă să-și piardă creditul pe care l-a obținut de-a lungul unor ani teribili. Iar obstacolele sunt tot acolo: Majestatea Sa Creștină e încă însurat, iar Margot pare să se distreze făcând să întârzie anularea unirii sale cu Henric. O socotește pe favorită o intrigantă lipsită cu totul de demnitate. Și copiii pe care Gabrielle i-a născut regelui ar putea arunca țara într-un război de succesiune cu consecințe incalculabile, ducând chiar la reînceperea unui război civil. În concluzie, Henric a IV-lea ar fi putut să-și șubrezească poziția și să pună în primejdie succesiunea dinastiei de Bourbon în urma unui atare concurs de împrejurări. Sully îl imploră să evalueze aceste riscuri. Ministrul este ascultat: Henric al IV-lea, care este în continuare instabil în dorințe, începe să chibzuiască. Primele dispute se stârnesc când Gabrielle susține propuneri politice deplasate, își oferă în continuare cadouri ruinătoare și nu renunță la atențiile altor amanți. Poporul respectă mai puțin un rege care e în permanență înșelat.

Favorita îi susține pe protestanți ca să poată ajunge regină

În 13 aprilie 1598, prin Edictul de la Nantes, Henric al IV-lea

recunoștea libertatea de conștiință, extindea libertatea cultului protestant și acorda 144 de așa-numite locuri de siguranță, unde protestanții puteau avea garnizoane. Catolicismul rămânea religia de stat a regatului. Actul oficializa sfârșitul războaielor religioase odată cu convertirea regelui. Gabrielle a înfrânt orice rezistență pentru ca edictul să fie semnat. Prin toamnă, regele este bolnav, suferind fără îndoială de o boală venerică. Gabrielle simte pericolul: consultă spiritiști, își arată devoțiunea, ceea ce-l încurcă pe rege. Acesta știe, de altfel, că se duc tratative, în numele marelui duce de Toscana, pentru ca fiica acestuia, Maria de Medici, să se mărite cu regele Franței. Pus în fața acestei perspective, monarhul, care nu suportă scenele, își ia inima în dinți și anunță, în 23 februarie 1599, că se va căsători cu Gabrielle. Lucrul este acum posibil, fiindcă regina Margot a semnat, în urmă cu cincisprezece zile, o solicitare de anulare a căsătoriei la care fusese silită să consimtă. Poate în urma unui vis (Gabrielle și cu el visaseră la fel, despre moartea favoritei) regele grăbește evenimentele. Și iese un ditamai scandalul când el îi trimite, înainte de intrarea în post, inelul pe care îl primise cu ocazia ungerii sale la catedrala din Chartres! Gabrielle triumfă, cu atât mai mult cu cât e iarăși însărcinată, în șase sau șapte luni. Radiază de-a binelea. Va atinge apoteoza, ajungând regină a Franței! Doar Dumnezeu ori moartea regelui îi mai pot sta în cale. Henric al IV-lea stabilește data căsătoriei după Paști, are însă de gând să se retragă în rugăciune pe parcursul Săptămânii Mari, pentru a nu șoca sufletele pioase, tulburate deja de extravaganta-i decizie. Pe parcursul acestei perioade de reculegere ar fi indecent să locuiască cu favorita. Aceasta pleacă, așadar, din Fontainebleau, în dimineața zilei de 6 aprilie, ca să se întoarcă la Paris. Își iau un rămas-bun plin de duioșie. Regele o numește „Împlinirea mea". Cuprinsă de un presentiment, Gabrielle se

poartă ca o mamă neliniștită, recomandându-i regelui să aibă grijă de copiii săi. De copiii lor.

Portret presupus al lui Gabrielle d’Estrées realizat la începutul secolului al XVII-lea. Amestecându-se în politică și primind cadouri somptuoase, este foarte nepopulară și denigrată. Reputația lui Henric al IV-lea are de suferit și ministrul Sully e foarte nemulțumit de situație. Îl imploră pe rege să nu se însoare cu favorita care nu-i este fidelă.

Nu se vor revedea. Trei zile mai târziu, aflată la reședința unui finanțist care o tratează deja ca și cum ar fi regina, Gabrielle ia o cină ușoară, după ce a asistat la slujba din Săptămâna Mare într-o biserică numită Petit-Saint-Antoine. Duce la buze o lămâie sau o portocală și i se face rău imediat. Se va vorbi mult despre acest fruct misterios, cauză bruscă a

răului; ca de obicei, va veni vorba de otrăvire, însă realitatea este mai simplă: aflată pe punctul de a naște prematur, favorita ce se vedea deja regină moare în urma unei crize de eclampsie. Convulsiile sale, chipul înnegrit și desfigurat, apoi coma ce i-a fost fatală sunt toate simptome ale acestei afecțiuni pe care medicii vremii n-o cunoșteau prea bine. Suferințele sale, atroce, vor dura douăsprezece ore. Asurzește, delirează și nu peste mult timp paralizează. Se stinge în Sâmbăta Mare, în 10 aprilie 1599, la ora 6 dimineața. Avea 27 de ani. Chipul său plăcut, care îi emoționase pe rege și pe ceilalți amanți ai săi, este acum atât de deformat, încât pare „că ar fi murit de-o lună“. Culoarea vânătă și oribila schimonoseală a trăsăturilor fac să circule zvonul că „s-a dăruit diavolului“. Henric al IV-lea, stupefiat, zdrobit, vede în această înfiorătoare moarte o altă origine decât intervenția Vrăjmașului: „E o altă lovitură a Cerului“, va spune.

Favorita marchiză-ducesă are dreptul la funeralii de prințesă de sânge, zece zile mai târziu. Însă nu i se arată nici indulgență și nici milă. Pentru Sully, care fusese numit superintendent al finanțelor contra voinței sale, la insistențele lui Gabrielle, ca și pentru alți înalți demnitari precum dogele Veneției, Franța scăpase de o catastrofă. Papa Clement al VII-lea va afirma că avusese, cu puțină vreme în urmă, în capela sa privată, o viziune, comentând, într-un fel de extaz: „Așa a dat Dumnezeu…“

Familia lui Gabrielle va da buzna să pună mâna pe mobilierul și bunurile favoritei, luându-i până și bijuteriile și inelele pe care le purtase în agonie. Dacă clanul d’Estrées pierduse multe, poporul din Paris era încântat:

S-a dus nenorocul Franței
S-a dus bordelul de la Curte.

Regele, înmărmurit de tristețe, repetă fără oprire:

„Regretele și plânsul mă vor însoți până în mormânt. Rădăcina dragostei mele a murit.“

Nu ne putem îndoi că, fără aceste iremediabile complicații, s-ar fi căsătorit cu ea. Va purta doliu trei luni, mai întâi negru, apoi violet. După care se va consola repede. Locul se eliberase pentru alte amante. Și pentru regina cea nouă, Maria de Medici.

---

[21] Guy Breton, *Histoires d'amour de l'histoire de France*, reedit. France-Empire, 2013.

[22] *Henri IV, le roi bienveillant*, col. „Rois de France“, coord. Guy Gouëzel, Atlas, 2008.

[23] Duc de Lévis-Mirepoix (de la Academia Franceză), *Henri IV, roi de France et de Navarre,* Perrin, 1971.

Ludovic al XIV-lea

sau cele trei vârste ale dragostei

Ludovic al XIV-lea va avea trei favorite. De la stânga la dreapta: ingenua ducesă Louise de La Vallière, cocheta marchiză de Montespan și devotata doamnă de Maintenon

Ludovic al XIV-lea, născut în 1638, rege al Franței cu începere din 1643 (are 5 ani, mama lui, Ana de Austria, este regentă, împreună cu Monsieur, fratele lui Ludovic al XIII-lea). Mazarin, numit prim-ministru, asigură continuitatea politicii cardinalului de Richelieu. Ca garanție a păcii cu Spania, după semnarea Tratatului Pirineilor, în 7 noiembrie 1659, Ludovic al XIV-lea se va căsători cu verișoara sa de gradul doi, infanta Maria Tereza, fiică a lui Filip al IV-lea, în 9 iunie 1660 la Saint-Jean-de-Luz. Va avea cu ea șase copii, dintre care doar cel mai mare, Marele Delfin, va supraviețui (1661–1711). Tablou de Robert Nanteuil.

Ducesa de La Vallière, marchiza de Montespan, doamna de Maintenon: trei favorite care s-au succedat ori, mai exact, au dat buzna în viața Regelui-Soare ca pe scena unui spectacol, curtea fiind ea însăși un teatru. Fiecare a avut câte un rol: Louise a fost ingenua, Athénaïs cocheta, Françoise devotata. În timpul domniei lui Ludovic al XIV-lea, în plină Contrareformă, aceste relații spectaculoase au șocat și au stârnit dezaprobare, însă nu trebuie să uităm că pentru actorii înșiși, regele și alesele sale, nimic nu era simplu: erau bântuiți de frica de Dumnezeu și de nădejdea că-și vor asigura mântuirea. O contradicție permanentă ce va pune presiune pe amorurile regale.

Louise de La Vallière se naște la Tours, în 6 august 1644, la un an după moartea lui Ludovic al XIII-lea, în familia La Baume Le Blanc, nobili mărunți dar de viță veche care au domeniul de la Crouzille. Tatăl ei a luptat în armatele regelui, apoi a renunțat la viața ostășească. Într-un încântător peisaj câmpenesc, nu departe de Vouvray, Louise va petrece o minunată primă copilărie în conacul familiei. Are 7 ani când tatăl ei moare brusc. Educația fetei este încredințată atunci ursulinelor din Tours; călugărițele preiau tutela acestei fetițe de-o frumusețe răpitoare, pe cât de virtuoasă pe atât de isteață. În această perioadă mama ei se ocupă de administrarea domeniului în numele copiilor săi; Louise are un frate, mai în vârstă cu doi ani decât ea.

Văduvă, Françoise de La Vallière se recăsătorește în 1655 cu marchizul de Saint-Rémy. Acesta, care este prim-majordom al lui Gaston d’Orléans, acceptă să-i ia în grijă pe cei doi copii.

Familia se va instala în Blois, fiindcă marchizul trebuia să-și exercite funcțiile în preajma stăpânului său. Gaston, turbulentul frate al lui Ludovic al XIII-lea, care și-a petrecut viața conspirând, locuiește în acest castel magnific, pe care fratele său, regele, i l-a făcut cadou în 1626. Cu începere din 1635 a construit acolo un palat nou, a cărui realizare i-a încredințat-o lui Mansart, în partea vestică a castelului, față în față cu aripa renascentistă a lui Francisc I.

Fronda, revoltă mai întâi parlamentară și apoi aristocratică, în care prințul activase ca unul dintre animatori, întunecase copilăria lui Ludovic al XIV-lea și regența mamei lui, Ana de Austria. Răzmerița durase cinci ani, din noaptea de 5 spre 6 ianuarie 1649, când tânărul rege și familia sa fuseseră siliți să fugă din Paris la Saint-Germain-en-Laye, o umilință pe care regele n-o va uita nicicând. La sfârșitul Frondei, Gaston d'Orléans părăsise palatul Luxembourg de la Paris pentru a se instala în Blois, în aripa lui Francisc. Era vorba despre un soi de exil, ca ispășire pentru relele sale purtări. Avusese, din prima căsătorie, o fiică, celebra Mare Domnișoară, iar din al doilea mariaj se alesese cu încă trei fete: Marguerite Louise d'Orléans, Domnișoara d'Alençon și Domnișoara de Valois.

Louise de La Vallière, a cărei mamă și tată vitreg se stabilesc într-un conac aproape de castel, va avea parte de viața dusă de cele trei prințese: are aceeași vârstă ca Domnișoara d'Alençon. În acest fel, fără s-o știe, Louise a făcut un pas gigantic pentru a se apropia de familia regală. Aleargă pe culoarele castelului, devorează romane la modă precum *L'Astrée*, cu mintea plină de închipuiri romanțioase, împreună cu cele trei tovarășe ale sale. Capătă aceeași educație ca prințesele, învățând să facă reverențe, să danseze, să cânte, să poarte o conversație. În plus, este o remarcabilă călăreață. Aceste calități, la care se adaugă farmecul și frumusețea, o pregătesc pentru apariția la curte. În

1659, tânărul rege Ludovic al XIV-lea, în vârstă de 21 de ani, aflat pe drum către frontiera spaniolă, unde trebuie să-și întâmpine viitoarea soție, pe Maria Tereza de Spania, face o oprire la Blois.

Cu ocazia unui banchet, Louise îl remarcă pe tânărul rege, care însă nu o observă

Suveranul și-a făcut ucenicia politică sub aripa protectoare a mamei sale și a lui Mazarin. Cât despre ucenicia amoroasă, aceasta a fost opera nepoatelor cardinalului, în special Maria Mancini care, fără a fi foarte frumoasă, e veselă și tonică; este prima sa dragoste. Maria se dovedise o parteneră ideală pentru dans și vânătoare, cele două plăceri ale regelui. „Și ea, fără pic de îndoială, va trezi în acest tânăr prost educat — care știa, cel mult, vreo câteva arii de chitară — gustul pentru teatru, pentru muzică, pictură și literatură.“[24] Pasiunea regelui e atât de mare că decide s-o ia de nevastă. Însă regina și Mazarin au alte planuri cu el. Garanția păcii la negocierile cu Spania era o uniune a regelui Franței cu fiica regelui Spaniei. Maria încurcă aceste calcule; va fi trimisă în La Rochelle. După ce-și iau un rămas-bun sfâșietor, Ludovic și Maria vor menține o corespondență pasională. Regele este nefericit. Cu toate acestea, presat de mamă și de cardinal, acceptă să se ducă la Bordeaux pentru a aștepta concluzia tratatului cu Spania, cu condiția de a o putea revedea pe Maria, eveniment ce se va petrece la Saint-Jean-d'Angély, în Charente. În sinea sa, Ludovic al XIV-lea știe prea bine că nu se va putea sustrage căsniciei spaniole și că va trebui să renunțe la cea care i-a trezit dragostea.

În această stare de spirit sosește la Blois, pe 1 august 1659. Unchiul său, Gaston d'Orléans, îl primește cu fast, iar tânăra

Louise nu are cum să nu-l remarce pe rege, punct spre care se îndreaptă toate privirile, oaspeții sunt atât de numeroși — o mie două sute de tacâmuri la masă! —, dar ca monarhul s-o bage în seamă pe această fetișcană de 15 ani este oarecum imposibil. Ludovic al XIV-lea își continuă drumul și, după ce se semnează pacea din Pirinei, mariajul tânărului rege cu infanta Maria Tereza este celebrat pe 9 iunie 1660, în biserica Saint-Jean-de-Luz. O căsătorie înfăptuită din rațiuni de stat.

Între timp, în 2 februarie al aceluiași an, Gaston d'Orléans se stinge la Blois, în vârstă de 52 de ani. Văduva sa decide să revină la Paris cu întreaga familie și să se reinstaleze în palatul Luxembourg. Marchizul de Saint-Rémy e confirmat în funcția sa de prim-majordom al ducesei d'Orléans. Louise de La Vallière sosește deci la Paris și poate asista, alături de tinerele prințese, la intrarea solemnă a lui Ludovic al XIV-lea și a tinerei sale soții, în 26 august 1660, în capitala aflată în sărbătoare. Două dintre fiicele lui Gaston se mărită și, pentru rege, începe o eră nouă, deoarece Mazarin moare pe 8 martie 1661, lăsându-i regelui privilegiul puterii personale. Monarhul devine stăpân absolut și anunță că va guverna singur. Statul, de acum înainte, va fi Majestatea Sa.

O nouă căsătorie stârnește emoții la curte. Monsieur, fratele regelui, se va căsători cu Henrietta a Angliei, fiică a răposatului rege Carol I (decapitat la ordinul lui Cromwell) și a Henriettei de Franța, fiică a lui Henric al IV-lea, soră a lui Ludovic al XIII-lea, așadar, mătușă a regelui și a fratelui acestuia. După execuția soțului său, văduva lui Carol I se refugiase în Franța.

Henrietta de Anglia (1644–1670), nepoată a lui Henric al IV-lea din partea mamei, este soția efeminatului duce de Orléans — al cărui portret îl arată aici —, așadar, cumnată a lui Ludovic al XIV-lea. Regele nu rămâne indiferent la farmecele ei. Pentru a nu stârni bănuieli, suveranul se va interesa de una dintre domnișoarele sale de onoare, Louise de La Vallière. În 30 iunie 1670, la Saint-Cloud, pe neașteptate, poate otrăvită, „Madame moare“, după cum o deplânge, în necrologul său, Bossuet…

Pentru Madame trebuie constituită o suită potrivită rangului. Întreprinzătoarea doamnă de Choisy, văduvă a cancelarului lui Gaston și al cărei fiu, abatele de Choisy, fusese crescut împreună cu Monsieur, ale cărui gusturi efeminate le împărtășea, se gândește că fermecătoarea Louise, pe care o cunoaște bine, e potrivită pentru a face parte din suită. Va fi deci domnișoară de onoare a Henriettei de Anglia. Louise

pleacă din palatul Luxembourg și se mută la Luvru, apropiindu-se și mai mult de Soare. Regina Maria Tereza este însărcinată, însă regelui, care-i va arăta fără oprire respect, îi e lehamite de această nevastă căreia are prea puține să-i spună. Și cu care, în afara patului conjugal, nu are nimic de împărțit. Chiar dacă Henrietta nu e o mare frumusețe, fiind slabă și înaltă, are mult aplomb. Și are, mai ales, o revanșă de luat în fața sorții crude de care avusese parte ca fiică a unui rege detronat și decapitat. De când fratele ei, Carol al II-lea, a restabilit dinastia Stuart pe tronul Angliei, Scoției și Irlandei și de când l-a însoțit la Londra, s-a metamorfozat într-o tânără strălucitoare și plină de spirit. Ludovic al XIV-lea e cucerit de Madame și un joc amoros riscant va începe între aceste două lumini călăuzitoare ale curții, regele și cumnata sa.

Mulțumită „sfeșnicului“, Ludovic al XIV-lea se îndrăgostește de Louise

Întreaga curte este martoră a atracției lor reciproce. Maria Tereza, care nutrește aceeași dragoste pentru soțul său, se întristează; Ana de Austria se simte neliniștită de purtările ușuratice ale fiului ei. Cât despre Monsieur, este gelos și furios. Atunci Madame are o idee: pentru a se isprăvi odată cu situația asta ambiguă, regele nu are decât să mimeze interesul pentru una dintre domnișoarele ei de onoare.[25]

Astfel se face că Ludovic al XIV-lea își va îndrepta chipurile atenția către Louise de La Vallière. Fata are 17 ani, e micuță, blondă, mai degrabă dolofană. Ochii săi albaștri fac să fie trecut cu vederea nasul cam gros și gura un pic cam mare. Are un ten delicat, diafan, iar ovalul feței îi este perfect. Și, în ciuda faptului că șchioapătă nițel, dansează minunat; sunetul vocii sale este încântător — se spune chiar că așa l-a sedus mai întâi

pe rege — și, mai mult încă, întruchipează însăși inocența. Un farmec pudic. Ca toate femeile de la curte, e îndrăgostită de monarhul de 23 de ani care exercită o atracție reală, însă nu cutează să-și închipuie că acesta ar putea fi mișcat de modesta sa persoană. O curtează deci pe Louise după metoda „sfeșnicului“, însă, prins în propria-i capcană, regele se îndrăgostește. „Vorbindu-i, potrivit înțelegerii cu Madame, regele va încerca senzația de a se simți iubit fără calcule, fără ambiții, fără politică, pentru el însuși. Asta îl va năuci de-a binelea… Tandreței naive, ceva ce nu mai întâlnise până atunci, îi va răspunde dăruindu-și cu pasiune inima.“[26] Sosită la curte în mijlocul lunii mai, în 1661, Louise devine amanta regelui la Fontainebleau, la finele lunii iulie, șase săptămâni după prima lor întâlnire. Nu este o intrigantă, se oferă cu sinceritate, copleșită de dragoste, și nu e manipulată de nimeni, fiindcă nu face parte din niciun grup de interese. „O viorea ce se ascunde sub iarbă“ va spune doamna de Sévigné. Louise nu-l iubește pe monarh, ci pe bărbatul Ludovic. Legat de ea, Jean-Christian Petitfils[27] subliniază un aspect puțin cunoscut al căderii în dizgrație a lui Fouquet, prea-puternicul ministru de finanțe. Ar fi fost oricum inevitabilă, însă autorul e sigur că bădărănia arătată de acesta față de Louise l-a iritat pe rege, accelerând probabil îndepărtarea ministrului. Acesta din urmă dispunea de „spioni“ la curte, așa că fusese informat la iuțeală despre norocul care dăduse peste domnișoara de La Vallière. Cu naivitate, Fouquet, prin intermediul uneia dintre asociatele sale, doamna de Plessis-Bellière, îi oferă lui Louise suma de 20 000 de pistoli[28]. Din ce cauză?

Cu siguranță că nu pentru a o seduce, ci pentru a-și face o aliată. Gravă eroare! Louise e indignată, refuză cu hotărâre banii, nepricepând despre ce-i vorba. Pune să i se răspundă ministrului: „Să știți că 200 000 de livre nu mă vor determina să

fac vreun pas greșit.“ Doamna de Plessis-Bellière îl avertizează pe Fouquet, iar acesta, întâlnind-o pe Louise la Madame, ridică în slăvi meritele regelui, neîndoielnic pentru a-și dovedi buna credință și pentru a încerca să-i slăbească îndârjirea. Louise, din ce în ce mai agasată, se apucă să-i povestească totul lui Ludovic al XIV-lea. Regele nu privește cu ochi buni curiosul demers al lui Fouquet. I se pare, în cel mai bun caz, o încercare de a și-o atrage de partea sa pe favorită, iar în cel mai rău o dovadă a dorinței ministrului de a i-o răpi. Suveranul e nemulțumit și, în această dispoziție mânioasă, însoțit de întreaga curte — în afara reginei, care e însărcinată — se deplasează miercuri, 17 august 1661, la castelul din Vaux-le-Vicomte, pentru a asista la o serbare fastuoasă. Firește, vine și Louise, însoțind-o pe Madame. Distracția aceea somptuoasă — fântâni arteziene, plimbări în calești, mese delicioase preparate de Vatel, spectacol de teatru al lui Molière, muzică și focuri de artificii — e privită de un rege iritat, însă nu lipsit de admirație (peste câțiva ani se va inspira de aici pentru serbările sale de la Versailles). Urmarea o cunoaștem: Fouquet va fi arestat de d’Artagnan și încarcerat provizoriu la castelul d’Angers, până la procesul și apoi condamnarea sa la exil. Se poate, așadar, spune că prin onestitatea, ingenuitatea și absoluta sa încredere în rege, Louise a avut, fără să vrea, un rol în dizgrația ministrului prea sigur pe sine. Acesta nu prevăzuse că avea să lupte cu puterea inocenței. Domnișoara de La Vallière este indiferentă la măguliri și nu pleacă urechea la conspirații.

De mai multe ori, Ludovic al XIV-lea și favorita sa sunt ținuți departe unul de altul de diverse evenimente: adunarea Sfatului Bretaniei de la Nantes, nașterea unui fiu, marele Delfin, pe 1 noiembrie, apoi un pelerinaj pentru a-și arăta recunoștința față de divinitate făcut de rege la Chartres. Revederile amanților vor fi și mai pasionale.

Tânăra favorită a regelui, Louise de La Vallière, cade victimă intriganților

În 7 februarie 1662, la curte se ține un bal. Printre musafiri se află o fată foarte tânără, abia intrată în serviciul reginei. Este fiica ducelui de Mortemart, prim cavaler al camerei regale. Fata e răpitoare, însă Ludovic n-o remarcă. Numele fetei este Athénaïs de Tonnay-Charente și nu s-a măritat încă cu marchizul de Montespan. Vom mai auzi de ea! Louise, la fel de naivă ca întotdeauna, va cădea victimă intrigilor de la curte. Henrietta, extrem de deranjată să-l vadă pe rege că se îndepărtează de ea, se aruncă într-o mică aventură cu ducele de Guiche.

Louise de La Vallière (1644–1710), în chip de vânătoriță. „O viorea ce se ascunde sub iarbă“, potrivit marchizei de Sévigné. Ajunsă favorită a lui Ludovic al XIV-lea, va rămâne însărcinată… în același timp cu regina! Îi va dărui patru copii regelui: doi fii morți în pruncie, o fiică și un fiu care vor fi recunoscuți de tatăl lor.

Una dintre doamnele de onoare a lui Madame, numita Montalais, intrigantă de frunte dar prietenă a lui Louise de la șederea lor la Blois, îi dă acesteia din urmă toate detaliile picante. Regele, care n-o înghite defel pe Montalais și nu suportă s-o vadă apropiată de Louise, este desigur informat despre aventurile lui Madame. Își ia la întrebări favorita, care nu vrea să spună nimic, refuzând să trădeze un secret care nu-i aparține. Regele nu-i suportă încăpățânarea și se înfurie teribil.

Reîntoarsă în apartamentul său, domnișoara de La Vallière speră, noaptea întreagă, că monarhul va veni la ea, fiindcă stabiliseră între ei ca „orice neînțelegere ar fi fost între ei, să nu adoarmă niciodată fără să se împace“. Dar el nu apare. În zorii zilei de 24 februarie 1662, sigură că regele nu-i va ierta încăpățânata tăcere, Louise părăsește palatul Tuileries și bate la poarta mânăstirii augustinelor din Chaillot. Stareța o lasă pe Louise pe o bancă, în vorbitorul înghețat bocnă. E disperată. Ludovic al XIV-lea află de fuga sa în vreme ce oferă o audiență ambasadorului Spaniei. Cât ai zice pește, regele dă fuga la Chaillot, însoțit de un singur ofițer. Pune să fie adusă înapoi Louise, plânsă și spășită. Aceasta îi mărturisește în sfârșit că a ascultat niște pălăvrăgeli oribile, iar regele o îndrăgește și mai tare. Doamna de La Fayette scrie că regele „nu se putea împăca cu ideea că ea fusese capabilă să-i ascundă ceva“. În acest timp, Madame anunță că refuză s-o mai primească pe Louise în serviciul său, după un asemenea scandal. Ludovic al XIV-lea va trebui să o implore pe Henrietta, care e furioasă, însă în același timp și încântată că se putea răzbuna întru câtva pe bărbatul care se depărtase de ea. Regele ține să-și menajeze cumnata, care i-ar putea fi utilă în politică.

Intervine o nouă intrigă, cu mult mai gravă fiindcă, de data aceasta, se încearcă compromiterea lui Louise în ochii reginei. Contesa de Soissons și amantul acesteia, contele de Vardes, pun la cale un plan machiavelic. Scriu în spaniolă o epistolă ce dezvăluie legătura regelui cu Louise și o strecoară într-o misivă venită de la Madrid, scrisă de mâna mamei Mariei Tereza. Mesajul ar fi trebuit să parvină unei domnișoare de onoare de-a reginei, complice a celor doi. În loc de asta, scrisoarea e înmânată din greșeală primei doamne din suita Mariei Tereza. Aceasta, temându-se că au venit vești rele din Spania (unde regele, Filip, e bolnav) o deschide pentru a-i atenua, eventual,

șocul. E îngrozită de denunțul pe care-l descoperă acolo și, în loc să-i dea mesajul Mariei Tereza, îl duce la Ana de Austria, care o sfătuiește să i-l trimită regelui. Ludovic al XIV-lea e, firește, teribil de furios. Descoperă amploarea acestor manevre care îl dezgustă, însă nu poate reacționa în forță, fiindcă ar exista riscul să agraveze și mai mult incidentul. Preferă să se ocupe de organizarea unei parade ecvestre magnifice, pe locul unde astăzi se află piața ce poartă acest nume[29]: participă 655 de cavaleri, iar domnișoara de La Vallière asistă din tribuna de onoare.

Maria Tereza, iarăși însărcinată, nu e de fapt la curent cu relația amoroasă a regelui, însă o preocupă răceala soțului său. În toamna anului 1662 bănuielile i se îndreaptă în cele din urmă asupra lui Louise, care, ea însăși, avusese mult de suferit de pe urma situației sale, pe care abatele Bossuet o denunțase de la amvon, predicând în capela de la Luvru în fața regelui și a curții. În 18 noiembrie, regina aduce pe lume o fiică, Anne-Elisabeth, care nu va supraviețui. În iulie 1663, Olympe de Soissons, care nu s-a resemnat după eșecul „scrisorii spaniole", îi dezvăluie direct reginei pasiunea regelui pentru Louise. Intriganta are parte de revanșă: o umilește pe Maria Tereza.

Regina și favorita rămân însărcinate cu regele… una după alta

Regina e disperată, însă nu-i zice o vorbă soțului vinovat. În această atmosferă deosebit de neplăcută, Louise își dă seama că e însărcinată. Are 19 ani. Îndată ce starea în care se află devine vizibilă, regele o instalează în reședința Brion, aproape de Rue de Montpensier de acum. Louise va naște aici, în 19 decembrie 1663, un fiu, încredințat îndată, prin grija lui Colbert, unui cuplu de foști servitori de-ai săi. La șase zile după naștere,

Louise, slăbită, asistă la slujba de la miezul nopții din capela cea mai apropiată, Quinze-Vingts. „Aceasta însă nu va pune capăt bârfelor.“[30] Chipul îi e cercetat cu luare-aminte. E găsită extrem de palidă. Și nu fără motiv.

În următoarea primăvară, în 5 mai 1664, prima serbare de la Versailles se desfășoară într-un castel neterminat. Lucrările începuseră din 1661, fiindcă regele se lăsase cucerit de peisajele ce înconjurau fostul domeniu de vânătoare al tatălui său. Grădinile i-au fost încredințate lui Le Nôtre, iar regele le acordă o deosebită atenție: a venit, în perioada iernii, aproape în fiecare zi pe șantier. Festivitățile capătă numele de *Plăcerile insulei fermecate*. Invitații se extaziază la vederea castelului, însă se lovesc de probleme organizatorice: curtenii trebuie cazați în exterior. Nimic nu e cu adevărat gata, însă totul va fi de neuitat. Tema acestei serbări este inspirată din *Orlando Furioso* al lui Ariosto. La masă, sub lumina lumânărilor, după balet și concerte de vioară, Louise stă în apropiere de Madame și are privilegiul de a fi găzduită în interiorul castelului. Timp de cinci zile, Versailles-ul se transformă într-o lume fantastică de mașinării, de păstorițe și de fauni ce-și fac numărul în parcul luminat, de apariții ale unei magiciene ce scaldă în lumină roșie castelul întreg. Prin talentul lor, Molière și Lulli contribuie la această feerie unde oaspeții sunt serviți de slujitori mascați și costumați.

Deși spectacolele au fost concepute și reprezentate, oficial, pentru distracția celor două regine, Ana de Austria și Maria Tereza, toate aceste încântări fabuloase sunt dedicate de fapt favoritei. Ei îi oferă omagiile prințul-personaj din piesa de teatru: *Plăcerile insulei fermecate* sunt un imn despre dragostea regelui pentru Louise. Însă peste această bucurie se întinde totuși o umbră: regele și mama lui sunt certați, toate încercările de împăcare eșuează. În cele din urmă, Ludovic al XIV-lea,

chinuit de vinovăție, acceptă să se ducă la Ana de Austria și să recunoască faptul că nu are un comportament ireproșabil. E un prim pas, însă în același timp regele o previne pe văduva regelui Ludovic al XIII-lea că domnișoara de La Vallière se află în grațiile sale și o roagă pe regina-mamă să nu se opună. Vara celor doi iubiți va fi idilică. Sunt văzuți plimbându-se îndelung pe terasele de la Fontainebleau. Ana de Austria și Maria Tereza sunt șocate, dar nu se pot opune dorinței suveranului. Oare fiindcă e necăjită va ajunge regina, în 16 noiembrie 1664, să nască prematur un al treilea copil, care nu va trăi decât vreo câteva săptămâni? Atât de fermecate au fost plăcerile de la Versailles, că Louise aduce pe lume, în 5 ianuarie 1665, un al doilea fiu, tot în reședința Brion. Ca și primul, nou-născutul este încredințat unui cuplu de pe domeniul lui Colbert. Secretul, în principiu, e asigurat!

Ludovic al XIV-lea și regina Maria Tereza la plimbare prin fața castelului din Vincennes, în 1669. Monarhul a pus să se construiască, de către arhitectul Le Vau, pavilioanele regelui și ale reginei. La acea dată domnișoara de La Vallière, în vârstă de 25 de ani, nu mai este favorita Regelui-Soare, care i-a oferit cu doi ani în urmă titlul de ducesă, fără îndoială o formă de a-i spune adio. Doamna de Montespan a intrat deja în viața suveranului…

În ciuda interesului foarte viu arătat de rege unei frumuseți noi, venite din îndepărtatul principat de Monaco, Anne-Charlotte de Gramont, dragostea lui pentru Louise nu are de suferit. Episodul cu doamna de Monaco va fi pasager: trei săptămâni! După o nouă vară idilică pentru rege și Louise, boala reginei-mamă (știm astăzi că era vorba despre un cancer la sân) va ajunge să preocupe curtea. Ana de Austria moare în

20 ianuarie 1666. În 27 ianuarie, o delegație parlamentară se deplasează la Saint-Germain pentru a-și prezenta condoleanțele regelui. La slujba religioasă ce urmează se petrece o scenă inimaginabilă pe vremea reginei-mamă: domnișoara de La Vallière e așezată alături de regina Maria Tereza. Pentru Ludovic al XIV-lea, mama lui fusese ultima barieră împotriva exhibării comportamentului său amoros. De data asta, Louise e cu adevărat metresa oficială a suveranului. Însă este această tânără îndeajuns de puternică pentru a-și menține poziția? A preferat dintotdeauna umbra luminii și întâlnirile secrete cu regele aparițiilor publice spectaculoase. Este favorita acum, e solicitată din toate direcțiile, începând cu fratele ei, Jean-François, care îi cere bani fără încetare. Pentru ea însăși, Louise nu cere niciodată nimic, însă mijlocește pentru alții, lucru care sfârșește prin a-l agasa pe Ludovic al XIV-lea. În realitate, e foarte singură și n-are cui cere o povață, fiindcă nu are prieteni apropiați. Sigur, regele rămâne îndrăgostit de ea; în octombrie 1666 aduce pe lume o fetiță, botezată Marie-Anne. Însă, de data aceasta, nu se mai pune problema clandestinității: Louise naște la Vincennes, unde se află curtea, într-un apartament ce dă în saloanele principale. Când e cuprinsă de durerile facerii, o vede pe Madame trecând prin încăpere și cerându-i doctorului să o facă să nască mai iute, după care cumnata regelui se întoarce la ea în cameră. Îndată ce se naște copilul, Louise pune să i se umple odaia cu flori, se îmbracă și primește invitați la cină. Ce situație!

La 23 de ani, Louise primește titlul de ducesă de La Vallière. E un fel de adio?

În primăvara anului 1667, cadoul regelui este ridicarea domeniului familial din Touraine la rangul de ducat de La

Vallière și de Vaujours. Iat-o pe Louise și ducesă. În aceeași zi, 13 mai, parlamentul din Paris ratifică declararea ca legitimă a micuței domnișoare de Blois, singurul copil rămas în viață dintre cei avuți cu regele, fiindcă primii doi, între timp, au murit. Acest ducat și legitimarea sunt un cadou magnific, însă nu cumva e vorba despre un dar de adio? Și, într-adevăr, în această perioadă de triumf, dar și de îndoială, în viața regelui își face cu adevărat intrarea marchiza de Montespan. Frumoasa Athénaïs de Rochechouart este de cinci ani în serviciul reginei. S-a măritat, între timp, cu marchizul de Montespan, în 1663; soțul, dator vândut, „mai bogat în strămoși decât în parale“, fusese silit să pună amanet bijuteriile soției. În 1667, ea are 26 de ani, ochi mari, albaștri, un chip perfect, doi copii, un soț insuportabil, însă nicicând n-a fost atât de răpitoare. Cu spirit caustic și replică spumoasă, consecință a originii sale aristocratice, nu trece neobservată în alaiul reginei și își atrage deja niște dușmănii feroce. La plecarea cu armatele în Războiul de Devoluție[31], pe cale de a invada Țările de Jos spaniole, regele își manifestă dorința ca regina și doamnele sale de onoare să-l însoțească în Flandra.

Ducesa de La Vallière și copiii care au supraviețuit, Domnișoara de Blois și contele de Vermandois, după Pierre Mignard. Cei câțiva ani de fericire ai favoritei vor fi întunecați de remușcări, umilințe, ridiculizări, gelozie și intrigi. Sinceră, străină grupurilor de interese, „l-a iubit doar pe rege, nu și regalitatea“. Acest tablou este un adio zis lumii de Louise. A fost pictat în 1674, în timpul ultimei sale primăveri petrecute la Versailles, înainte de a se retrage la mânăstire.

Cumnata lui este rugată să rămână la reședința ei, la Saint-Cloud, iar Louise, la Versailles. Ducesa este iarăși însărcinată! Nesuportând să fie pusă pe linie moartă, Louise va reacționa într-un chip totodată curajos și prostesc. Sfidând interdicția regală, părăsește Versailles-ul și se alătură suitei reginei, care e stupefiată și iritată de sosirea ei. Ajungând în împrejurimile localității Avesnes, la frontieră, unde știe că se află regele, Louise, neliniștită, pune să i se mâne iute caleașca, pentru a o depăși pe cea a Mariei Tereza: vrea să fie prima care se va arunca la picioarele regelui. Ludovic al XIV-lea, exasperat de această înfruntare femeiască, se arată glacial: „Doamnă, nu-mi place să fiu constrâns!“

Vine totuși, în aceeași seară, s-o consoleze pe îndrăzneață,

petrece noaptea cu ea și îi cere reginei să accepte să se facă loc pentru Louise în trăsura sa! Pe parcursul aceleiași călătorii, doamna de Montespan, care îi făcea ochi dulci de mai multe luni, va deveni amanta regelui. Și ea! Ludovic va trebui deci să le facă să se suporte pe cele două amante — ducesa și marchiza — și în același timp să o convingă pe regină să le accepte! Fiindcă doamna de Montespan era căsătorită, avem de-a face cu un dublu adulter. Curtea a amuțit, nici măcar doamna de Sévigné nu știe ce să mai creadă, constatând doar că „inima nu are riduri“; cea a regelui, în orice caz, nu are. Montespan e total diferită de Louise. În afara faptului că știe, neîndoielnic, să-l facă pe rege să descopere noi plăceri, marchiza nu își refuză nimic. „S-au spus câte și mai câte despre Françoise-Athénaïs de Rochechouart, despre această zeiță la fel de nobilă ca regele, strălucitoare, efervescentă, arogantă, impetuoasă, cu spirit viu, beată de orgoliu, de senzualitate, de cruzime, furioasă în mâniile sale, în geloziile și urile sale fermecătoare și criminale.“[32]

Françoise-Athénaïs de Rochechouart, marchiză de Montespan (1640-1707), pictată de Pierre Mignard (1612-1695). Este favorita lui Ludovic al XIV-lea din 1667 — când ea avea 26 de ani, iar regele 29. Nefericitul soț hotărăște să țină „doliu“, într-un fel spectaculos, după soția infidelă! Se vor despărți în 1674. Fiică a ducelui de Mortemart, Françoise este celebră, pe lângă frumusețe, și pentru spiritul său caustic, care îi va aduce numeroși adversari la curte, unde este favorită oficială.

Însă e important să ne amintim că situația celor două femei nu poate continua. La Saint-Germain, Louise locuiește într-o cameră și un salon care dă înspre odăile rezervate pentru doamna de Montespan. Pentru a ajunge la marchiză, regele trebuie să traverseze apartamentul ducesei! În acest fel, nu se știe niciodată spre care dintre cele două se îndreaptă dorințele

Majestății Sale. În ceea ce o privește pe Louise, situația poate fi rezumată astfel: „Și-a început cariera ca acoperire pentru Madame și și-o va termina ca paravan pentru Montespan“.[33] Regele crede oare că se poate sustrage criticilor exhibându-și dispoziția schimbătoare? Campania militară este victorioasă. În septembrie, curtea revine la Saint-Germain, unde Louise aduce pe lume un fiu, în 3 octombrie. Marchizul de Montespan sfârșește prin a se simți tulburat de bârfele care îi sosesc de la curte. În vara anului 1668 apare val-vârtej, cu privirea întunecată, lansându-se în imprecații, apărând onoarea conjugală, făcând aluzii foarte transparente la legenda biblică a lui David și a Batșebei, amenințându-l, altfel spus, pe responsabilul nenorocului său, regele însuși! E atât de aprins, de ridicol și de gălăgios, că regele ordonă să fie arestat, ceea ce se întâmplă în 30 septembrie. Eliberat după opt zile de suveran, care se simte cam stânjenit, încornoratul scandalagiu, care nu acceptă să „împartă cu Jupiter“, este exilat pe moșiile sale din Guyenne. Nici nu ajunge bine și-și anunță cunoscuții de moartea soției, își îmbracă în negru trăsura și-o împodobește cu coarne de cerb — aluzie fină —, ba chiar pune să se țină o slujbă de pomenire! În momentul intrării în capelă, „văduvul“, însoțit de cei doi copii, rostește cu voce tare, să fie auzit de publicul stupefiat: „Coarnele mele sunt prea mari ca să poată trece printr-o ușă atât de scundă!“

Un doliu simbolic, însă cât se poate de încrâncenat, fiindcă soțul împinge odioasa comedie până la a pune să se îngroape un coșciug în pământ, apoi să se graveze o piatră de mormânt cu numele soției sale! Acesteia din urmă nu-i plac defel asemenea glume macabre. Justiția va pronunța separarea lor pe 7 iulie 1674. Desigur, Athénaïs va rămâne însărcinată iute, în urma atențiilor regale. Chiar când e pe punctul să nască, regele îi acordă lui Louise o nouă favoare, în februarie 1669:

recunoaște fiul pe care l-a avut cu ducesa, Louis, născut în 1667 și deținător al titlului de conte de Vermandois. În primăvară, doamna de Montespan aduce pe lume un copil, însă nefiind al soțului său, acesta nu este nici recunoscut și nici nu capătă vreun titlu. Domnul de Montespan reamintește tuturor că nu mai are soție, și trebuie crezut!

Coabitarea forțată a „doamnelor“ continuă. O lovitură de trăsnet izbește pe 30 iunie curtea: „Madame moare, Madame e moartă“, rostește Bossuet în neuitata sa orație funebră de la Chaillot. Cumnatei regelui îi fusese încredințată o misiune pe lângă fratele său, regele Carol al II-lea al Angliei (care o numea „dragă Minette“), pentru ca acesta să pună capăt alianței cu olandezii. Madame își îndeplinise cu succes misiunea secretă. S-a dezbătut mult pe marginea motivelor decesului său brusc, survenit după ce a băut un pahar cu infuzie de cicoare. Unii, precum doamna de La Fayette, au emis mai târziu ipoteza unei otrăviri. Însă Madame avea o stare de sănătate precară. Să fi fost vorba de un cancer la ficat? O peritonită poate, nu foarte bine cunoscută în epocă, fiindcă defuncta se plânsese de o durere atroce într-o parte? Holeră? Regele, care solicită o anchetă, și curtenii sunt dați peste cap. Monsieur, rămas văduv, e mult mai puțin afectat.

Doamna de Montespan caută o guvernantă pentru bastarzii regali

Copleșită de umilințe și, fără îndoială, sfâșiată de remușcări, Louise începe să-și găsească refugiul în religie, fiind dintotdeauna o credincioasă ferventă. Dar poate credința să-i domolească disperarea? În 1670 își scrie *Reflecțiile asupra îndurării divine.* Ducesa îl iubește încă pe rege, însă începe, ostenită de atâtea răutăți care o au ca țintă, să ia în calcul

retragerea la o mânăstire. Fuge din nou și se retrage la Chaillot, la mânăstirea Vizita Sfintei Fecioare. De data aceasta, regele nu se mai deranjează, ci îl pune pe Colbert să o caute. Doamna de Montespan însă are preocupări cu totul diferite. După ce-i făcuse deja regelui doi copii ilegitimi (vor urma și alții), trebuie să găsească acum o persoană de încredere care să se ocupe de aceste vlăstare ascunse. Copiii născuți de Louise, cei care legitimi, sunt crescuți de doamna Colbert. Alegerea doamnei de Montespan se va îndrepta spre o anume văduvă Scarron. Încrezătoare, Athénaïs, care e pe cale s-o învingă pe Louise după trei ani de rivalitate, va permite intrarea în casa ei a femeii care-i va fura inima regelui.

Viața acestei neobișnuite guvernante fusese și până atunci extrem de aventuroasă. După tată, este nepoata lui Agrippa d'Aubigné, calvinist și căpitan ce luptase alături de Henric al Navarrei, depunând însă armele în ziua în care acesta avea să devină Henric al IV-lea. Era totodată poet, istoric și un pamfletar foarte atașat de libertatea cultului protestant. Fiul său, Constant d'Aubigné, e mult mai puțin frecventabil. Dă de mai multe ori faliment și sfârșește prin a-și ucide soția și pe amantul acesteia, ajungând să fie închis în castelul Trompette, la Bordeaux. O seduce pe fiica guvernatorului, Jeanne de Cardilhac, și face din ea a doua sa soție. Fiica lor, Françoise, se naște în 25 noiembrie 1635 în locuința paznicului închisorii din Niort, unde tatăl ei este deținut pentru datorii, ba poate și pentru că a spionat pentru englezi. Au deja doi copii. Dată fiind sărăcia familiei, Françoise e încredințată mătușii sale, doamna de Villette, fiică a lui Agrippa, o protestantă fervențtă, deși micuța Françoise a fost botezată după ritul catolic. Împreună cu frații săi, Françoise este crescută într-un mic castel de lângă Niort unde viața, rustică, e mai degrabă plăcută. Eliberat, amnistiat, tatăl ei pleacă să-și caute norocul în Antile unde, în

1645, e numit cu discreție guvernator al insulei Marie-Galante, o dependință ce ține de Guadelupa. Îl însoțește întreaga familie, lucru ce-i va aduce fiicei sale, mai târziu, porecla de „Frumoasa Indiană“. Ajuns acolo, Constant pierde tot ce a câștigat și dispare. Mama și cei trei copii se întorc în Franța în 1647, mulțumită generozității mătușii. Françoise are 14 ani, citește Biblia, dar și pe Plutarh. O educație umanistă cu nuanțe protestante. Însă nașa ei, catolică, intervine pe lângă Ana de Austria pentru a-și recupera fina. Fata va fi crescută cu verișoare de-ale sale, într-un alt castel. Aici atmosfera e mai degrabă severă, însă rurală; ca să se distreze, copilele se uită la curcani și la gâște. Françoise e drăguță, zveltă, are niște ochi negri frumoși, gura bine conturată și pielea foarte albă. Nașa ei decide să o ducă la pensionul ursulinelor de la Niort. Apoi, nu știm pentru care motiv, mama ei o pune să se întoarcă la Paris și o transferă într-o altă instituție, tot a ursulinelor. La moartea mamei, în 1650, Françoise are 15 ani și revine în grija nașei sale, care nu are decât o dorință: s-o mărite. Până una-alta, unul dintre prietenii săi le face intrarea în salonul foarte la modă al poetului Scarron. Aici se găsește elita intelectuală și mondenă a vremii, așadar, și diferite doamne de la curte. Nu se știe ce gândește Françoise despre diformitatea stăpânului casei. Natura fusese ingrată cu acest bărbat, pe care o boală îl transformase într-un invalid, „un concentrat de mizerie umană“, după propria-i constatare!

Françoise se duce adesea la el pentru a-i povesti despre călătorie și perioada cât a stat pe insule. După un an, recunoaște: „Mi-ar plăcea mai degrabă să mă mărit cu el decât să iau calea mânăstirii.“ Adevărat că, fără pic de avere fiind, nu poate să spere decât la viața monastică, de care nu are însă niciun chef. Căsătoria e celebrată în 1652. Ea are 17 ani, el 42 și pare cu douăzeci mai în vârstă. Acest autor de comedii bufe de

mare succes a scris *Le roman comique* pe parcursul unei șederi la Mans, oraș în care se născuse. În februarie 1654, familia Scarron se instalează pe strada Neuve-Saint-Louis, actuala stradă Turenne, și primește musafiri într-un salon de la etajul al doilea. Nu e un salon al Prețioaselor, precum cel al domnișoarei de Scudéry și al doamnei de Rambouillet: acestea sunt mai degrabă subiect de amuzament. Se perindă pe-acolo mareșalul de Turenne, pictorul Mignard, Ninon de Lenclos — o femeie cu moravuri foarte libere și mult prea tânără, dar cu care Françoise leagă prietenie — și marchiza de Sévigné. Sunt vecini în această zonă din cartierul Marais. Dacă lumea se întreabă ce fel de raporturi întreține Françoise cu soțul paralitic, întrebarea nu este niciodată formulată. Scarron spusese, în momentul căsătoriei: „Nu mă voi purta ca un neghiob cu ea, însă o voi învăța multe despre neghiobie".[34] Căsnicia se derulează confortabil, mai ales mulțumită unei indemnizații oferite de Fouquet.

Văduva Scarron e salvată: îl vede adesea pe rege, venit să-și viziteze copiii

În vara anului 1660, starea de sănătate a poetului se agravează. Se stinge în 7 octombrie. Françoise are 25 de ani, iar soțul nu lasă în urmă decât datorii. Silită să-și vândă mobilele și să părăsească locuința, se instalează la mânăstirea ursulinelor de pe strada Saint-Jacques. Prietenii săi îi solicită lui Mazarin să-i ofere văduvei pensia acordată altădată fostului său soț, însă cardinalul refuză, neuitând că Scarron ținuse partea Frondei.

În schimb, regina-mamă Ana de Austria, mișcată de lipsa ei de mijloace, îi acordă o indemnizație de 2 000 de livre. Nu este enorm, însă Françoise supraviețuiește. Văduva Scarron reușește să-și viziteze prietenii; e primită prin saloane, fiindcă îi este

apreciat spiritul, caracterul serviabil — indispensabil de altfel! —, dar mai ales voioșia, pe care și-o păstrează în ciuda vremurilor grele. E discretă cu viața sa privată, cu toate că Ninon de Lenclos, vecina sa cea libertină, se laudă că i-ar fi oferit adesea camera sa galbenă pentru consumarea unei idile cu marchizul de Villarceaux.

În 1666, la moartea Anei de Austria, o prietenă reușește să obțină de la Ludovic al XIV-lea pensia pe care i-o dădea văduvei Scarron mama lui. Amica aceasta, firește, este chiar doamna de Montespan. Având, după cum am văzut, doi copii cu regele, născuți în 1669 și 1670, vede în ea pe cineva numai bun ca să le fie guvernantă. Văduva lui Scarron nu ezită prea mult. I s-a încredințat o sarcină grea și o mare responsabilitate, însă este vorba și despre o onoare, un certificat de respectabilitate și mai ales despre sfârșitul strâmtorării sale financiare. Pentru început, doamna Scarron nu-și părăsește casa de pe strada Tournelles, mulțumindu-se să-i viziteze pe copii în calitate de bonă și să vegheze la buna dezvoltare a bastarzilor regelui. Când vine pe lume un al treilea copil, doamna Scarron consideră că este cazul să se mute cu ei toți și ajunge astfel pe strada Vaugirard, aproape la țară. Nici nu s-a stabilit bine acolo, că regele începe să vină cu regularitate în vizită. Ludovic al XIV-lea se poartă cu ușurătate, cu nepăsare chiar, în amorurile sale concomitente, este în schimb foarte atașat de copiii săi, lucru mai degrabă rar pentru acea vreme. În ciuda ideilor preconcepute, regele este un suflet sensibil, ușor de emoționat. Chiar dacă se poate arăta extrem de dur, e îndată cuprins de remușcări și pornește să repare suferințele pe care le-a provocat.

Ce crede el despre văduva Scarron? Din ce povestește Athénaïs, regele se temuse să nu fie vorba despre vreo erudită pompoasă, încorsetată în principii morale și pioșenie. De aceea,

Majestatea Sa apreciază cu atât mai mult frumusețea, distincția și blândețea sa cu copiii. Când primul fruct al dragostei dintre rege și Montespan moare în 1672, în timpul unei epidemii, guvernanta pare mult mai afectată decât mama, lucru care nu-i scapă regelui. O gravă greșeală! „Regele ar fi spus: «Știe să iubească din suflet, ar fi o plăcere adevărată să fii iubit de ea».“[35]

Marchiza de Montespan și patru dintre copiii lui Ludovic al XIV-lea, printre care și domnișoarele de Tours și de Nantes. A avut cu regele opt copii, dintre care șase au fost recunoscuți. În 1680, favorita e compromisă în afacerea otrăvurilor; treptat, va fi înlocuită de doamna de Maintenon, însă obține permisiunea de a rămâne la curte până în 1691, după care se retrage la mânăstirea Saint-Joseph din Paris.

Vizitele regelui la copiii săi naturali sunt din ce în ce mai frecvente, iar Parisul începe să zumzăie de bârfe: lumea se întreabă ce hram poartă acum doamnă Scarron, ce pare să se fi retras din viața mondenă. Regele, care îi recunoscuse cu atâta ușurință pe copiii născuți de Louise de La Vallière, e mult mai

încurcat în ceea ce-i privește pe cei avuți cu doamna de Montespan, care este căsătorită încă. Ce se poate face? Soluția se ivește în cursul verii anului 1673. Un anume conte de Saint-Paul, ce avea să moară în război, pe Rin, îi ceruse mamei sale, doamna de Longueville, prin testament, să obțină de la rege legitimarea unui fiu natural de-al său, fără a se indica numele mamei. Ludovic al XIV-lea acceptă cu ușurare, fiindcă e tocmai soluția pe care o căuta și el! Îi va recunoaște pe copiii doamnei de Montespan fără a menționa numele mamei lor. Nici marchizul și nimeni altcineva nu mai avea motive de supărare. Ideea este pusă în practică în decembrie 1673. Ludovic al XIV-lea îi face legitimi pe Louis-Auguste, născut în 1670, oferindu-i titlul de duce de Maine, pe contele de Vexin (care va muri de mic) și pe Louise-Françoise, domnișoară de Nantes. S-a eliminat un obstacol de seamă: acum copiii pot fi prezentați la curte. Doamna Scarron se instalează, așadar, la Versailles, în calitate de guvernantă a copiilor din afara căsătoriei regelui, în martie 1674. Are 39 de ani și de atunci încolo va trăi în intimitatea doamnei de Montespan și deci a regelui. În acel moment, marchiza se află încă în poziția de favorită învingătoare, fiindcă ducesa de La Vallière are de gând să plece. Și iată că în martie, foarte curajoasă, Louise solicită o audiență și-i cere regelui permisiunea de a se călugări. Ludovic i-o acordă. Se stabilește că va părăsi curtea în momentul în care aceasta se va muta în Burgundia, la sfârșitul lunii aprilie. Această ultimă primăvară pe care Louise o petrece la curte este simbolizată de un magnific tablou al lui Mignard, unde favorita este zugrăvită alături de cei doi copii ai săi, într-o somptuoasă rochie de gală din mătase albă, cu un trandafir în mână. Părăsește Versailles-ul în 19 aprilie 1674, retrăgându-se în mânăstirea carmelitelor de pe strada Saint-Jacques.

Louise de La Vallière s-a făcut carmelită, însă războiul favoritelor continuă!

În 2 iunie, când Louise este acceptată ca novice, doar Prințesa Palatină, a doua soție a lui Monsieur, care o iubește pe Louise la fel de mult pe cât o detestă pe Montespan, e prezentă. Un an mai târziu, după ce se isprăvește ucenicia, întreaga curte, mai puțin regele, se deplasează cu ocazia intrării în cinul călugăresc a celei ce va deveni sora Louise a Îndurării Divine. Sosesc inclusiv regina Maria Tereza și fratele regelui cu soția sa. Bossuet oficiază slujba: „Înconjurați-vă cu acest văl; trăiți ascunsă de voi înșivă, ieșiți din voi înșivă și avântați-vă fără preget către esența Tatălui, a Fiului și a Sfântului Duh“. Louise se va stinge din viață în 6 iunie 1710, după o scurtă perioadă de fericire profană și treizeci de ani de izolare voluntară, însă senină. Ludovic al XIV-lea va fi singura sa iubire și nu-l va trăda niciodată. Se poate zice, într-adevăr, că l-a iubit pe rege, și nu regalitatea. Dar s-a sfârșit, cu asta, războiul favoritelor? Nu, fiindcă îndată ce una dispare, intră în scenă o alta, doamna Scarron.

Marchiza de Montespan nu e un temperament ușor de suportat. Locuitul împreună cu copiii și guvernanta o face să-și dea seama de simpatia pe care o stârnește fiul ei cel mai mare, tânărul duce de Maine, care are probleme cu mersul fiindcă suferă de o malformație a piciorului. Acest copil fermecător e și preferatul regelui. Instinctul o face pe marchiză să simtă un pericol. Violentă și dezordonată, însuflețită de o nedomolită dorință de putere, Montespan începe să se bage în educația copiilor, admonestând-o continuu pe doamna Scarron. Aceasta din urmă nu se lasă intimidată, iar regele îl trimite pe autoritarul Louvois ca arbitru între ele.

Înlocuită în inima regelui de doamna de Montespan, Louise de La Vallière nu-și găsește alinarea decât în religie. În primăvara anului 1674, obține permisiunea de a părăsi Versailles-ul. În acest tablou pictat în secolul al XIX-lea, apare intrând în mânăstirea carmelită din mahalaua Saint-Jacques. Fosta favorită dintâi a lui Ludovic al XIV-lea devine, un an mai târziu, sora Louise a Îndurării Divine. Moare la data de 6 iunie 1710, la 66 de ani. Regele a fost unica sa dragoste.

Ludovic se interesează din ce în ce mai mult de Françoise. Să fi devenit amanți în această perioadă? Multă lume așa crede, însă nu avem dovezi care să ne permită s-o afirmăm. Este sigur însă că regele se arată foarte generos cu ea, oferindu-i o sumă considerabilă ce-i va permite să-și cumpere, la zece leghe de Versailles, domeniul de Maintenon. Îndată ce se stabilește în acest castel frumos, Ludovic al XIV-lea o numește doamna de Maintenon. „Doamna de Maintenant“[36] cum o vor ironiza curtenii; doamna de Sévigné se va grăbi să preia această poreclă, folosind-o într-o scrisoare adresată fiicei ei. În același timp, regele n-o uită pe doamna de Montespan și pune să se

construiască pentru ea, între 1675 și 1680, de către Mansart, castelul de la Clagny, aproape de reședința Regelui-Soare. Clădirea ca și parcul conceput de Le Nôtre vor dispărea în timpul lui Ludovic al XV-lea pentru a permite mărirea orășelului de la Versailles.

Celălalt eveniment de seamă al anului 1675 este un atac în toată regula al Bisericii, care critică virulent comportamentul scandalos al regelui. Nici Bossuet și nici Bardaloue, oratori remarcabili, nu-l menajază pe Majestatea Sa Preacreștină. Și în aprilie, de Paște, un preot de la Versailles refuză să ierte păcatele marchizei de Montespan, dornică să se confeseze.

Părerea Bisericii contează mult pentru cei doi amanți. Regelui i se pare prudent să nu mai arate decât amiciție pentru doamna de Montespan. „Trioul“ se separă: Ludovic pleacă în Flandra în mai, doamna de Montespan se închide la Clagny, aflat în lucru, în vreme ce doamna de Maintenon, la sfatul medicului, se îndreaptă spre Barèges, în Pirinei, într-o încercare de a-l trata pe ducele de Maine cu ajutorul apelor termale de acolo. Nu va reveni la Versailles până în prima săptămână din octombrie. Doamna de Montespan își întâmpină fiul, însă e doar în trecere, fiindcă regele își ține promisiunea făcută lui Bossuet de a nu mai avea cu marchiza decât relații de amiciție.

În primăvara lui 1676, suveranul se întoarce la armatele sale, în vreme ce Montespan pornește, cu mare alai — cincizeci de persoane! — ca să facă o cură în Auvergne. Doamna de Maintenon rămâne la Versailles și toată curtea se întreabă cine are întâietate asupra cui. Doamna de Sévigné constată că Maintenon „e și mai triumfătoare decât ea [Athénaïs]. E ca și cum totul s-ar supune imperiului său. Toate femeile de serviciu ale vecinei ei [Athénaïs] îi aparțin… Nu salută pe nimeni și cred că, în sinea ei, își râde de această poziție de servitudine“.

Să fi câștigat deja doamna de Maintenon? Nu încă! Regele,

iată, revenit din campanii, s-a întors la Versailles. Dorește s-o vadă pe marchiza de Montespan, însă, pentru a nu zgândări pe nimeni, se duce el la Clagny, însoțit de cele mai respectabile doamne ale curții. Asta nu-l protejează însă cu nimic de ispită. La capătul câtorva minute de întrevedere formală, regele o trage pe marchiză la o fereastră, îi vorbește vreme îndelungată, apoi se retrage în camera lui, nu înainte ca Montespan să execute o superbă reverență înaintea bătrânelor doamne încremenite!

Și, cum se va povesti la curte, se vor ivi a doua domnișoară de Blois în 1677, apoi contele de Toulouse în 1678, ambii recunoscuți în 1681. Regele a cedat iarăși farmecelor frumoasei marchize, cu toate că aceasta s-a îngrășat mult. Iezuiții și partida evlavioșilor sunt momentan înfrânți.

Domnișoara de Fontanges? „Frumoasă ca un înger, proastă ca noaptea!“

Trioul galant s-a refăcut deci. Revenirea în grațiile regelui a doamnei de Montespan este spactaculoasă, însă doamna de Maintenon este prezentă de fiecare dată când regele se duce la rivala sa. Suveranul poartă lungi conversații cu guvernanta, îi devine confidentă și poate mai mult chiar, însă cu cea mai mare discreție. Doamna de Maintenon, subtilă, recunoaște: „Nimic nu-i mai iscusit decât un comportament ireproșabil“. Ea, una, este iscusită, însă nu întotdeauna ireproșabilă.

În 1679 sosește la Versailles o tânără de-o răpitoare frumusețe, Marie-Angélique de Scoraille de Roussille, zisă și domnișoara de Fontanges, „frumoasă ca un înger și proastă ca noaptea“! Intrată în serviciul Prințesei Palatine, are 18 ani, iar regele 40. În timpul unei vânători, coafura îi este stricată de o creangă. Domnișoara se face celebră ridicându-și părul și

prinzându-l cu o panglică, inventând astfel o coafură nouă. Va fi singura sa contribuție la moda Marelui Secol, însă acest edificiu capilar, înțesat cu dantele și agrafe metalice, îl cucerește pe rege. Toate doamnele de la curte vor și ele să fie aranjate „ca Fontanges“. Ludovic al XIV-lea o aduce în patul său, însă i se face curând lehamite de această coafură prea puțin practică.

Marchiza de Montespan e afectată de trădare (fiecăreia îi vine rândul) și își îndreaptă furia spre doamna de Maintenon, acuzând-o că-l iubește pe rege și că încearcă, la rândul ei, să-i devină amantă! Noua relație amoroasă a regelui va dura doi ani. Tânăra e strălucitoare, în culmea frumuseții sale, când regele decide deodată s-o facă ducesă, cu un venit de 80 000 de livre. Un cadou? Dizgrația, ca de obicei! Înlăcrimată, Fontanges părăsește curtea și se retrage la mânăstirea pariziană Port-Royal, unde moare trei luni mai târziu, în 28 iunie 1681, la vârsta de douăzeci de ani.

Favoritele lui Ludovic al XIV-lea (1638–1715, rege din 1643 până în 1715). Sus, de la stânga la dreapta: Louise de La Vallière (1644–1710), Françoise de Montespan (1641–1707), Françoise-Anthénaïs de Maintenon (1635–1719, a devenit a doua soție a regelui în 1683); jos, de la stânga la dreapta: Madame de Ludres, Angélique de Fontanges (1661–1681), Hortense Mancini (1646–1699).

Bârfele spun că ar fi fost însărcinată și că a murit în chinurile facerii „rănită în serviciul regelui“, cum scrie pana ascuțită a doamnei de Sévigné… Ludovic al XIV-lea este vizibil afectat. Spiritualul Bussy-Rabutin îi replică verișoarei sale, Sévigné, pe un ton la fel de „binevoitor“: „În vremurile acestea, o cale sigură de mântuire, pentru fetele frumoase, este să treacă prin mâinile regelui. Cred că, așa cum le zice bolnavilor pe care-i atinge: «Regele te-a atins, Dumnezeu te va tămădui», le spune și domnișoarelor pe care le iubește: «Regele te-a sărutat,

Dumnezeu te va salva».“ Fontanges nu fusese o favorită, ci o flamă trecătoare printre altele multe, o dorință oarbă calmată de posedare. Putem observa că, atunci când aceste tinere amante încetează să mai fie pe placul regelui, mânăstirea ajunge, pentru majoritatea, un refugiu de neevitat.

Cu toate că s-a debarasat de această rivală vizibilă și tânără, doamna de Montespan nu e scutită și de doamna de Maintenon. Împreună cu anturajul său, marchiza se lansează într-o campanie de defăimare a guvernantei, punând accent mai ales pe presupusa ușurătate a vieții sale trecute din cartierul Marais. Marchiza ar fi făcut bine să fie prudentă, fiindcă va fi și ea atacată, și încă mai serios, în tenebroasa „afacere a otrăvurilor“.

Totul începe cu arestarea, în martie 1679, a unei femei pe nume Monvoisin, zisă Voisin, bănuită de vrăjitorie, urmată de arestarea unui anume „abate Lesage“. Interogatoriile lor îi îngrozesc pe judecători, ajungându-se ca domnul de La Reynie, locotenent-general al poliției, să îi solicite regelui un tribunal excepțional, întrunit la Arsenal, din care să nu facă parte decât magistrați de cel mai înalt rang, care să nu dea seamă decât în fața regelui. Această instanță capătă numele terifiant de „Camera Arzătoare“. E prezidată de La Reynie, socotit un bun anchetator. Se vorbește despre otrăviri, avorturi, liturghii sataniste și blesteme vrăjitorești. „Se pare că în anumite perioade sunt la modă anumite activități criminale la fel ca hainele. În vremea femeii Voisin și a femeii Brinvilliers erau la modă otrăvirile“, va scrie Saint-Simon. Sunt compromise nume dintre cele mai importante. Chestiunea devine o afacere de stat. Regele însuși ar putea fi în pericol.

Scandal: doamna de Montespan este

suspectată în afacerea otrăvurilor

Femeia Voisin are numeroși discipoli, denunțurile se succed. „De la 1 aprilie 1679 până în 21 iulie 1682 comisia de la Arsenal va ține 210 audieri, înaintea ei vor apărea 443 de acuzați, se vor ordona 367 de arestări, 34 de persoane vor fi executate, 5 făptași vor fi trimiși la galere, iar 23 de persoane vor fi condamnate la exil.“[37] Regele se apleacă asupra dosarelor suspecților principali, mai ales când vine vorba despre persoane de vază precum mareșalul de Luxembourg, două „mazarinete“ (nepoate de-ale lui Mazarin) ori ducesa de Bouillon, bănuită că ar fi vrut să scape de soțul ei, care însă va fi disculpată. Sora ei, Olympe de Soissons, va fi în schimb condamnată la exil de rege, ca să scape de o soartă și mai crudă încă. Pentru Ludovic al XIV-lea, afacerea cu pricina capătă o întorsătură și mai neplăcută atunci când pe liste apare și numele marchizei de Montespan. Cere, mai întâi, ca interogatoriile în care apare consemnat numele marchizei să nu fie transcrise în registre, ci pe foi volante. Apoi, neliniștit, le ordonă magistraților să nu se mai ocupe de chestiuni ce au de-a face cu Montespan și sfârșește prin a suspenda funcționarea Camerei Arzătoare. De ce se făcea vinovată, zice-se, Athénaïs? De a fi recurs la vrăji pentru a scăpa de Louise de La Vallière și, poate ceva mai aproape de realitate, de a fi folosit afrodiziace pentru a ațâța simțurile regelui spre beneficiul ei. În realitate, Le Reynie, excesiv de scrupulos, se înglodează în dosare, incapabil să distingă între adevăratele infracțiuni și simplele răutăți care circulă într-un mediu cuprins de isterie. Însă răul este făcut.

Bănuiala și neîncrederea, fără să fie bazate pe vreo probă în afară de vizitele știute ale marchizei la femeia Voisin, au cuprins mintea regelui. În august 1680 are loc o scenă violentă

cu favorita. Convins că nu e vorba decât de imprudențe și de neghiobii, Ludovic va păstra totuși, într-o casetă, faimoasele pagini unde se relatau delictele imputate marchizei. Nu le va distruge decât în 1709; în ciuda acestei suspiciuni persistente, marchiza de Montespan nu e rugată să părăsească Versailles. Între timp, dragostea regelui pentru Athénaïs s-a stins. Știe că favorita a avut un comportament regretabil, cu singurul țel de a-și păstra exclusivitatea asupra monarhului. Însă dacă ar alunga-o de la curte, într-o perioadă atât de agitată, n-ar face decât să alimenteze bănuielile. Pe lângă asta, ea e mama fiicelor și fiilor săi legitimi și, pentru a înăbuși scurt și definitiv zvonurile, în 1681 îi va face legitimi, cum am văzut, pe ultimii copii avuți cu marchiza, a doua domnișoară de Blois și contele de Toulouse.

Racine citește din tragedia *Athalie* (1691), ultima sa lucrare, înaintea lui Ludovic al XIV-lea și a doamnei de Maintenon, care i-a comandat piesa pentru domnișoarele de la Saint-Cyr, instituție pentru tinere aristocrate „sărace și merituoase“ pe care a

fondat-o în 1686. Favorita aduce la curte o undă de austeritate. Influența sa e mai puțin politică decât religioasă.

La Versailles, marchiza este instalată la parter, în foarte frumosul apartament al băilor. Regele îi face vizite aproape zilnic, însă femeia nu reușește să-i recucerească inima. Doamna de Maintenon nu mai are rivală. Ludovic al XIV-lea, furios, a fost zguduit zdravăn de această afacere. „Nimic nu-l afecta mai profund ca dezvăluirea unor comportamente imorale, capabile să mânjească majestatea regală, să-i expună măreția vervei pamfletarilor din străinătate. Părea, pentru întâia oară, conștient de abisul în care risca să-și prăvălească bătrânețile. O asemenea primejdie, deodată, dădea greutate îndemnurilor duhovnicului său și predicilor pioase ale doamnei de Maintenon.“[38] Cât despre Montespan, va zăbovi la curte până în 1691, va încerca o zadarnică împăcare cu soțul său, ridiculizat „de Jupiter“, apoi se va retrage într-o mânăstire (și ea!), cea a Fiicelor Sfântului Iosif, pe care o ctitorise pe strada Saint-Dominique[39], copleșind-o cu donații. Astfel, nici această favorită căzută în dizgrație nu poate să se sustragă rugăciunilor și vălului călugăresc. Cea văzută de doamna de Sévigné, la prima lor întâlnire, „înfățișându-se triumfătoare ambasadorilor“, moare în timp ce se tratează la Bourbon-l’Archambault, în 28 mai 1707, în vârstă de 67 de ani. Evenimentul îl lasă indiferent pe monarh, care se pregătea să plece la vânătoare.

Căsătorită în secret cu regele, doamna de Maintenon nu va fi regină

Odată Montespan ieșită din peisaj, doamna de Maintenon, dorindu-și să-l îndrepte pe rege către un comportament mai conform cu morala religioasă, îl îndeamnă să se împace cu regina Maria Tereza. Pioasa Maintenon e o confidentă abilă.

Ludovic al XIV-lea îi face voia, iar regina îi este extrem de recunoscătoare celei în care vede, în sfârșit, o aliată. Această complicitate îi va alina ultimii trei ani de viață. Resemnată, regina Maria Tereza se stinge din viață în 30 iulie 1683. Regele va spune, elegant, cu această ocazie: „Este prima supărare pe care mi-o provoacă“.

Iat-o, așadar, pe doamna de Maintenon singura femeie de lângă rege. Potrivit Palatinei, găsește mijloacele de a-l consola în patru zile, urmând sfatul ducelui de La Rochefoucauld, care-i șoptise la ureche guvernantei: „Nu e momentul să-l părăsiți pe rege. Are nevoie de dumneavoastră!“

Nu vom ști nicicând ce s-a petrecut în inima suveranului în acel moment. Cert este că renunță la șirul de amante din ce în ce mai tinere, nedemne de măreția sa. Are 45 de ani, nu mai este cazul să se însoare cu o prințesă ca să se aleagă cu moștenitori. Fără îndoială, genul acesta de raționament îl împinge la un mariaj cu cea care îi este de atâția ani aproape, la care apreciază în mod special conversația și cu care are, de ceva timp, relații intime.

Potrivit abatelui de Choisy, Louvois, îngrozit de această căsătorie socotită „nedemnă“, s-ar fi aruncat la picioarele regelui implorându-l să renunțe la ea. Prea târziu! Se căsătoresc în secret, la Versailles, în noaptea de sâmbătă spre duminică, pe 9 octombrie 1683, în vechea capelă regală. Arhiepiscopul de Paris primește jurămintele celor doi soți, iar cununia este săvârșită de părintele de La Chaise, iezuit și duhovnic al regelui, care se opusese adulterului cu Montespan. Nu a rămas nici urmă din certificatul de căsătorie. Poate că intenționat, fiindcă ceremonia trebuia să rămână o taină. Oricum, doamna de Maintenon nu intră în familia regală, este exclusă de la dineuri și supeuri. O situație falsă cu care e deja obișnuită.

Prințesa Palatină, cu vorba mereu înțepătoare și care,

dintre amorurile tumultuoase ale cumnatului său, n-o apreciase decât pe Louise de La Vallière, socotește că „târâtura aia n-a putut niciodată să-l ierte pe rege că n-a declarat-o regină.“ Se prea poate, însă triumful doamnei de Maintenon, soție morganatică, este că a reușit ca Regele Soare să-și poată satisface simțurile rămânând în pace cu Biserica. Chiar dacă nu va domni niciodată peste Franța, a doua soție a lui Ludovic al XIV-lea îi va guverna noua viață. „Bună catolică“, favorita devenită nevastă, pătrunsă de spiritul Contrareformei, socotește normal să nădăjduiască la convertirea hughenoților, însă nu joacă niciun rol activ în revocarea Edictului de la Nantes, din 18 septembrie 1685, lucru pe care Voltaire îl va sublinia primul. Doamna de Maintenon are lucruri mai bune de făcut. Amintindu-și de traiul mizer și incert din tinerețea sa, își dorește, de multă vreme, să poată îmbunătăți soarta unor fete necăjite. Statutul de soție a regelui, fie el și secret, o face să vadă lucrurile în stil mare. Astfel va lua ființă Saint-Cyr, instituție pentru tinere de origine nobilă sărace și merituoase. Construcția, aproape de Versailles, începe în 1685 și primele eleve, cu vârste între 7 și 12 ani, vin acolo la sfârșitul lui iulie 1686. Numărul lor este limitat la două sute cincizeci, ceea ce permite ținerea lor până la 20 de ani, vârstă la care trebuie să li se găsească un soț. Doamna de Maintenon este foarte atașată de Saint-Cyr, este sufletul acestuia, ocupându-se de toate: spirit religios, disciplină (implacabilă) și divertisment. Nu sunt ignorate nici spectacolele fastuoase, ce au loc în prezența regelui, realizate după două tragedii de Racine bine alese, *Esther*, înțesată cu aluzii la rege și favoritele sale, și *Athalie*. E partea strălucitoare a pensionului Saint-Cyr.

Portret al doamnei de Maintenon realizat de Hyacinthe Rigaud, prim-pictor al regelui. Deși favorita, ajunsă soție în secret dar nu și regină, este favorabilă Contrareformei, nu joacă niciun rol activ în dezastruoasa revocare a Edictului de la Nantes, în 1685. Retrasă la Saint-Cyr, în pensionul întemeiat de ea, moare în 1719, la patru ani de la dispariția Regelui Soare.

Însă moneda are și un revers: fetele de acolo n-au pic de libertate și, mai ales, n-au nimic de zis în privința viitorului lor soț! Biciul și cătușele sunt folosite adesea contra recalcitrantelor. Amplasarea geografică a instituției, într-o zonă

mlăștinoasă, face condițiile de viață nesănătoase și multe eleve vor „pieri bolnave de piept“.

Se știe cât de dificil a fost finalul domniei lui Ludovic al XIV-lea, cu Războiul de Succesiune în Spania, unde monarhul intenționa să-și urce nepotul pe tronul spaniol. În viața personală, fiecare an îi aduce regelui motive de doliu: Racine moare în 1699, Monsieur, fratele suveranului, în 1701, în același an cu Bontemps, primul său majordom, cel aflat întotdeauna prin preajmă; marele delfin, singurul său fiu, este răpus după o suferință de cinci săptămâni de variolă, în 1711. Anul următor se va produce dispariția ducelui de Burgundia, nepot și nou urmaș al regelui, a soției sale și a fiului acestora, ducele de Bretania, victime cu toții ale pojarului. Un adevărat masacru. Singurul care scapă este tânărul frate al ducelui de Bretania, ducele de Anjou, noul delfin și viitorul Ludovic al XV-lea. Are doi ani. Ludovic al XIV-lea acceptă aceste decese cu resemnare. În 10 august 1715, după o plimbare la Marly, regele se plânge de dureri la picioare. Se crede că e vorba de sciatică. Este, de fapt, un început de cangrenă care nu va întârzia să-l răpună.

Până în ultima clipă, doamna de Maintenon îl îngrijește cu devotament. Când însă socotește că acesta este pregătit să-și lase sufletul în mâinile Domnului, pleacă, neavând curaj să înfrunte familia regală în momentul morții regelui, ceea ce înseamnă că ea nu mai are ce căuta la Versailles. Se retrage în iubitul său Saint-Cyr, unde se cufundă în rugăciune. Acolo o găsește moartea regelui, în 1 septembrie 1715, și acolo va rămâne până se va stinge și ea, în 16 aprilie 1719, la ora cinci dimineața.

Dacă relațiile lui Ludovic al XIV-lea cu primele sale amante, apoi favorite se pot lămuri cu ușurință în toate amănuntele lor, foarte lunga sa relație intimă cu doamna de Maintenon își păstrează încă întregul mister.

[24] Jean-Christian Petitfils, *Louise de La Vallière*, Perrin, 1990.

[25] Această strategie, provenită din Renaștere, poartă numele de „sfeșnicul“ fiindcă pune în lumină o persoană pentru a o ascunde mai bine pe alta și pentru a stăvili bârfele.

[26] Pierre Gaxotte (de la Academia Franceză), *Louis XIV*, Flammarion, 1974.

[27] Jean-Christian Petitfils, *op. cit.*

[28] Veche monedă care în Franța valora 10 livre. (*N.t.*)

[29] Place du Caroussel. (*N.t.*)

[30] Christiane Moyne, *Louise de La Vallière*, lucrare neterminată, completată de André Séailles, cu o prefață de Alain Decaux, Perrin, 1978.

[31] După moartea socrului său, regele Filip al IV-lea al Spaniei, Ludovic al XIV-lea invocă un obicei străvechi, ce recunoștea copiilor din prima căsătorie — cum era cazul Mariei Tereza — dreptul de „devoluțiune“ (moștenire). Aici se află originea războiului din 1667–1668.

[32] Philippe Erlanger, *Louis XIV au jour le jour*, La Table ronde, 1967.

[33] Jean-Christian Petitfils, *op. cit.*

[34] Louis Mermaz, *Madame de Maintenon ou l’Amour dévot*, Rencontre, 1965.

[35] Louis Mermaz, *op.cit.*

[36] Joc de cuvinte, Maintenon și „maintenant“ (acum, în momentul prezent) se pronunță asemănător. (*N.t.*).

[37] François Bluche, *Louis XIV*, Fayard, 1986.

[38] Philippe Erlanger, *op.cit.*

[39] Din 1804, a fost reședința Ministerului de Război, apoi al celui al Armatei, iar astăzi își are sediul acolo Ministerul Apărării.

Capriciile amoroase ale lui Ludovic al XV-lea

Un rege secretos

Cele trei favorite ale „Preaiubitului“ (de la stânga la dreapta): ducesa de Châteauroux în chip de „Aurora“ într-o pictură de Nattier, marchiza de Pompadour (atelierul lui Nattier) și contesa du Barry în chip de „Flora“, pictată de Drouais.

Ludovic al XV-lea, rege al Franței între 1715 și 1774, portret de Van Loo. Deși mai puțin impozant ca străbunicul său Ludovic al XIV-lea, frumusețea celui ce va fi supranumit „Preaiubitul“ nu trece neobservată de contemporani. Va fi mult timp idolul supușilor săi, în special al femeilor, „de la ducesă la spălătoreasă“… înainte de a fi detestat și urât. Domnia îi este foarte lungă, întinzându-se pe parcursul a cincizeci și nouă de ani.

Dacă, la Versailles, domnia lui Ludovic al XIV-lea fusese marcată de măreție și de etalarea puterii, cea a strănepotului său, Ludovic al XV-lea, păstrează strălucirea, în principiu, adăugându-i însă ceva nou: gustul pentru privat, în special pentru amenajarea de mici apartamente în care se putea trăi într-un chip mai puțin ostentativ. În 1753, aflat la două treimi din durata domniei, succesorul Regelui Soare este definit astfel de ducele de Luynes: „E mai dificil de deslușit decât se poate imagina; e un caracter ascuns, nu doar impenetrabil în secretoșenie, dar și extrem de schimbător în cele ce-i trec prin minte."

Orfan de mamă și de tată la doi ani, în 1712, este unicul supraviețuitor al unei epidemii; familia sa (mama, tatăl și fratele mai mare) a fost ucisă de rujeolă și de medicina vremii. Cel ajuns noul delfin nu-și datorează supraviețuirea decât guvernantei sale, care nu l-a lăsat să încapă pe mâna unor medici-șarlatani demni de cei înfățișați în piesele lui Molière. Nu fără dificultăți, femeia reușește să-l ferească de îngrozitoarele luări de sânge, purgații și vomitive. Această femeie extraordinară nu face decât să țină copilul la căldură, oferindu-i mângâieri și tandrețe. Însă există temeri încă pentru sănătatea regelui, care rămâne fragilă. Unii sunt îngrijorați de eventuala sa moarte precoce, care pare probabilă. Această guvernantă de copii regali încă din 1704, ducesa de Ventadour, îi va fi mamă-surogat; regele va rămâne foarte atașat de ea, numind-o „Maman Ventadour". Acestei situații deja dificile i se adaugă faptul că, de la moartea străbunicului său, în 1

septembrie 1715, așadar, de la urcarea sa pe tron, o sumedenie de obligații și treburi urgente cad îndată pe umerii băiețelului.

Unic supraviețuitor al unui incredibil șir de decese în familie, tânărul Ludovic al XV-lea, născut în 1710, este salvat datorită grijii și tandreței doamnei de Ventadour (înfățișată aici cu Ludovic al XV-lea și regentul Filip de Orléans). Regele o va numi „Maman Ventadour“, însă va avea parte de o copilărie tristă. Foarte rezistent fizic, este inteligent, însă molatic și melancolic. Încurajează științele și tehnica.

Drama lui Ludovic al XV-lea este cea a unui copil privat de copilărie și — mult prea curând — de tandrețea doamnei de Ventadour. La vârsta de 7 ani, în 1717, guvernanta îl încredințează pe minor unchiului său, regentul Filip de Orléans. Între un tutore în vârstă de 71 de ani, mareșalul de Villeroi, mai celebru pentru înfrângerile sale pe câmpul de luptă decât pentru victorii, care încearcă să facă din Ludovic al XV-lea o copie la indigo a lui Ludovic al XIV-lea, și perceptorul său, monseniorul de Fleury, episcop de Fréjus, un bătrân de 73 de ani de o surprinzătoare vitalitate, gestionar eficient care-i servește de bunic, copilul nu are nicio șansă de a exista pentru el însuși. Va primi o educație rafinată, o instruire strălucită și

eclectică, cu — uităm asta adesea — un accent special pus pe știință și tehnică —, însă îi va lipsi mereu o educație politică realistă. Se achită cu seriozitate, aproape cu resemnare de sarcini; e un copil trist. Brusc, în 1721 — are 11 ani — i se explică faptul că este logodit cu o infantă de Spania în vârstă de 4 ani, care va sosi la curte! Singura reacție a regelui: lacrimi! Ludovic al XV-lea este încoronat la Reims, apoi declarat major în 1723. Are 13 ani. Regentul moare prematur, în ziua de 2 decembrie a aceluiași an. Ducele de Bourbon, prinț de Condé, devine ministru de stat, lucru care declanșează un dezgheț diplomatic; mica infantă spaniolă, cu care adolescentul avusese timp să se obișnuiască, e trimisă înapoi la Madrid în 1725. Ministrul îl anunță pe Ludovic al XV-lea că i s-a găsit o altă logodnică, fiica suveranului Poloniei recent detronat, Stanisław Leszczyński. Prenumele ei este Maria și, de data aceasta, diferența de vârstă este inversă: el are 15 ani, ea 22. Fata e catolică, virtuoasă, pioasă, discretă. E și săracă, obligată să poarte hainele părinților ei. Va fi recunoscătoare și supusă. Trebuie să ne amintim că cel puțin șaptesprezece prințese puteau pretinde, în Europa, să devină soția regelui. Până și țarul Rusiei, Petru cel Mare, care traversase Sala Oglinzilor din Versailles cu pasul său de gigant, spera să-și mărite fiica cu regele Franței. Impresionantul suveran fusese însă refuzat; acesta iubea Franța, desigur, însă dinastia Romanovilor, un pic cam prea recentă, puțin cam brutală și, pe deasupra, ortodoxă, nu inspira încredere. Ca rezultat al unor intrigi obscure și a unor răsturnări de alianțe, „căsătoria poloneză“ este înfăptuită la 5 septembrie 1725.

După unsprezece ani de fidelitate, Ludovic al XV-lea va fi amantul a trei

surori!

Inițial, regele, maturizat brusc de acest mariaj, e încântat de dulcea sa soție. Un an mai târziu, când ducele de Bourbon devine nepopular, Ludovic al XV-lea, care are 16 ani, are curajul de a-l îndepărta și de a-l înlocui cu fostul său preceptor, Fleury, care va primi pălăria de cardinal. Numirea aceasta e nimerită, fiindcă prelatul, de origine modestă, este totodată ferm și flexibil, prudent și lipsit de interese personale. Saint-Simon îl consideră „un bărbat impecabil, superb lăuntric". Fleury stabilizează moneda, aducând în țară pacea și ordinea. În vreme ce regele Stanisław își ia un adio definitiv de la Polonia, ginerele său, Ludovic al XV-lea, intervine fără tragere de inimă în Războiul de succesiune pentru tronul Poloniei, care, la moartea socrului său, va aduce Lorena Franței.

Între timp, după unsprezece ani de armonie, regele începe să se sature de soția sa, pe care o socotește plictisitoare. Maria Leszczyńska e o excepțională progenitoare, fiindcă, între căsătoria din anul 1725 și 1737, a adus pe lume zece copii, dintre care doi vor muri de timpuriu. Avem opt fiice și un singur fiu, noul delfin, născut în septembrie 1729. Regina, epuizată de aceste sarcini interminabile, s-a îngrășat, a îmbătrânit. Se zice despre ea „mereu în durerile facerii, umflată mereu". Pe parcursul primilor ani ai mariajului lor, regele dovedise o fidelitate absolută. Nici măcar dineurile galante ale domnișoarei de Charolais, verișoara sa, strănepoată a Marelui Condé, nu izbutiseră să-l depărteze de regină. Abia prin 1733 reușește domnișoara de Charolais să obțină un oarecare succes. Cu ocazia unui supeu la Petit Madrid, micul său castel din Bois de Boulogne, regele o întâlnește pe una dintre domnișoarele de onoare ale reginei, Louise de Nesle, care s-a măritat cu unul dintre verii ei. I se zice Louise de Mailly-Nesle.

Cele trei Grații sau Cele trei surori de Mailly-Nesle, de Van Loo. După unsprezece ani de fidelitate, Ludovic al XV-lea va ajunge amantul a trei surori: Louise, Pauline și Marie-Anne! Și poate chiar și… al celei de-a patra, Diane!

Femeia nu e tocmai o frumusețe. În vârstă de 23 de ani, e solidă, lipsită de grație, are chipul neademenitor; însă e spirituală, modestă, calități care îl seduc fără îndoială pe rege; acesta, fiind el însuși de o timiditate bolnăvicioasă, nu are încredere în frumuseți care ies prea mult în evidență. Această legătură extraconjugală inedită rămâne neștiută. Doar primului-majordom al regelui, omul care se culcă la picioarele

patului suveranului, îi este încredințat secretul. „După ceremonia tradițională a culcării, desfășurată în prezența curtenilor, acesta o însoțește pe Majestatea Sa, deghizat și învăluit într-o mantie încăpătoare, până la îndepărtatul apartament al lui Louise.“[40] Nimeni nu pare să-și dea seama de această intrigă, în afară de regină. Nu cunoaște numele amantei soțului său, însă știe, simte că este înșelată. Își varsă năduful în scrisorile trimise tatălui său. Cardinalul Fleury e prea subtil ca să nu-și dea seama că ceva în comportamentul monarhului s-a schimbat; acesta e mai relaxat, mai în largul lui și în continuare prea puțin interesat de chestiunile de stat, însă ministrul se preface că ignoră intriga. Ușor-ușor, Ludovic al XV-lea prinde aripi. Nu mai este el acela care traversează Versailles-ul noaptea, ci Louise vine să-l viziteze în cameră. La Fontainebleau, Louise este instalată într-un apartament aflat sub odaia regelui. Are regele scrupule? Nu cine știe ce, însă există unele semne că resimte anumite obstacole de natură religioasă. An de an, de Paște, trebuie să se împărtășească solemn. Dacă n-ar face-o, s-ar denunța singur înaintea curții. Când se apropie sărbătoarea Paștelui, încetează să se vadă cu Louise un timp și se apropie de regină. Cu toate că soțul a abandonat-o, regele o respectă. În 1737, monarhul încearcă să revină în patul Mariei Leszczyńska, însă aceasta din urmă, însărcinată din nou, îi închide ușa în nas. Lezat, Ludovic al XV-lea se duce să-și prezinte omagiile lui Louise. Din acest moment, monarhul nu se va mai ascunde. Întregul Versailles și, în scurt timp, întregul Paris află că regele are o iubită. O instalează într-un apartament amenajat de arhitectul Gabriel sub salonul războiului, lângă propriile sale apartamente micuțe. Amantul regal nu e defel generos și, de altfel, Louise nu-i cere nimic. Doamna de Mailly umblă, se spune, cu rochiile rupte. Regina și metresa împărtășesc același gust pentru sobrietate.

Louise îi ceruse unuia dintre prietenii săi, numit ambasador la Sankt Petersburg, să-i facă rost de niște blănuri, în schimbul unei sume modice pe care i-o trimite; ambasadorul află că negoțul cu blănuri este apanajul exclusiv al țarinei Ana Ivanovna. Comunicând comanda iubitului împărătesei, îl face pe acesta să se informeze în privința destinatarului blănurilor. Aflând că este vorba despre doamna de Mailly și știind, prin intermediul spionilor săi, că e vorba despre amanta lui Ludovic al XV-lea, se arată zelos, adună blănurile cele mai arătoase pe care le poate găsi, le face colet și le trimite ambasadorului Franței, care vrea să știe cât costă. I se răspunde că e plăcerea țarinei să i le ofere în dar doamnei de Mailly. Ambasadorul trimite, discret crede el, coletul la Ministerul de Externe, adresându-l, simplu, „Doamnei de“. Ministrul nu pricepe nimic și are impresia că e vorba de una dintre „Doamne“, fiicele regelui! Își comunică stânjeneala în Consiliu, iar Maurepas, ministrul domeniilor regale, exclamă: „Dar e sigur pentru doamna de Mailly! E foarte atașată de ambasadorul nostru“. Un impas diplomatic de care se face haz la curte.

Louise de Mailly-Nesle îl înfruntă pe rege: acesta, neobișnuit cu așa ceva, îi apreciază franchețea

În aceeași seară, la ceremonia culcării, în prezența curtenilor, Ludovic al XV-lea o ia la întrebări pe Louise în privința magnificului cadou pe care l-a primit din străinătate. Louise, care neagă că ar ști despre ce-i vorba, fiindcă ea a făcut o comandă modestă, se înfurie, amețită poate de șampanie. Îi replică regelui, cu arțag, că n-a primit niciun fel de cadou din străinătate, că ea nu este soție de ministru și că nu-și ia partea din mărfurile importate de Compania Indiilor. Incidentul

produce răceală. Cei doi amanți se vor împăca iute în pat, și nu se va mai ști nimic despre soarta infamelor blănuri, care, neîndoielnic, nu aveau să rămână pierdute pentru toată lumea. Chestiunea e neînsemnată, însă simbolică: arată cât de puțin interesată material era Louise, dar și franchețea acesteia, lucru care-l mișcă pe Ludovic, nu tocmai obișnuit cu asemenea replici. Ce face, în mijlocul acestei situații, soțul înșelat al lui Louise? E mai degrabă resemnat și se consolează iute cu o amantă, însă atunci când regele află că face parte din grupul ce se opune politicilor lui Fleury, este somat să părăsească Parisul. Louise are, de-acum, toată libertatea de a fi muza regelui. Se mai văzuseră asemenea lucruri la Versailles!

Poate din cauza acestei legături, regele se simte apăsat de ipocrizia conduitei sale religioase. De Paște, în 1739, refuză spovedania, împărtășania și ritualul scrofulelor[41]. O atitudine uluitoare care nu putea decât să-i șocheze pe pioșii aflați mereu la pândă. Comentând comportamentul suveranului, cardinalul de Bernis va spune: „A preferat să se abțină de la cele sfinte decât să le profaneze“.

În vară, tot în 1739, se țin serbări grandioase pentru sărbătorirea căsătoriei fiicei celei mari a cuplului regal, Marie Louise Elisabeth, cu fiul cel mare al regelui Spaniei, Filip al V-lea. După încheierea festivităților, Ludovic al XV-lea primește la Rambouillet câțiva prieteni personali, printre care și Louise, însoțită de sora ei, Pauline. Fetele Nesle se pot oricând eclipsa una pe alta; marchizul de Nesle are cinci fiice! Îndată, Ludovic al XV-lea se îndrăgostește. Iar Pauline nu e nici măcar drăguță. Sosită la curte cu un an în urmă, nu fusese până atunci remarcată de rege. Masivă, un pic cam repezită, vrea s-o înlocuiască pe Louise, să devină amanta regelui și să-i influențeze politica, lucru ce nu se număra printre obiectivele surorii sale. La 26 de ani se mărită cu un nepot al

arhiepiscopului de Paris și iat-o marchiză de Vintimille. Acest lucru nu reprezintă un inconvenient. O înlocuiește rapid pe Louise în intimitatea lui Ludovic al XV-lea, însă relația rămâne ascunsă. Louise suferă în tăcere, însă îi servește de paravan lui Pauline. Ambițioasă, intrigantă, Pauline se implică în inițierea Războiului pentru succesiune la tronul Austriei[42]. Din punct de vedere politic, face o alegere bună, fiindcă Franța se aliază cu Prusia contra Austriei. Rămasă însărcinată la începutul anului 1741, în vară Pauline se află cu regele la castelul Choisy, una dintre reședințele preferate ale lui Ludovic al XV-lea, unde este cuprinsă de febră. Părând să-și revină, se întoarce la Versailles și naște un fiu. Iarăși febrilă, moare o săptămână mai târziu. Suferința regelui, care o plânge, dezvăluie această a doua legătură; regele revine la Louise. Însă doar pentru moment, fiindcă în scenă intră, iată, a treia soră, Marie-Anne, marchiză de La Tournelle. În vârstă de 25 de ani, e cea mai tânără dintre surori. Spre deosebire de suratele sale mai vârstnice, e de-o frumusețe răpitoare și, firește, Louise, mereu devotată și generoasă, este cea care o prezintă regelui! Ca și Louise și Pauline, Marie-Anne n-are decât o ambiție: să ajungă în brațele monarhului numit „Preaiubitul“! Are, asupra surorilor, un avantaj: e văduvă și nu are copii. Foarte curtată, abilă, Marie-Anne îl va face să aștepte pe regele care, vezi bine, nu poate rezista surorilor Nesle! Să fie vorba de lipsă de imaginație? Sau de plăcerea perversă a comparației? În 20 septembrie 1742, Louise obține pentru Marie-Anne un loc de doamnă de onoare pe lângă regină, oferindu-i astfel un rang la curte. Și, ca să nu fie singură, Marie-Anne solicită să fie însoțită de Diane, a patra soră Nesle, cu patru ani mai mare ca ea. Louise se sacrifică iarăși, cedându-i acesteia din urmă locul său de doamnă de onoare, apoi părăsește Versailles-ul. Exigențele lui Marie-Anne sunt enorme: solicită un apartament, dreptul de a sta jos în

prezența reginei și o caleașcă trasă de șase cai. Și, firește, să fie tratată ca o favorită.

Ca să-și atingă mai bine scopurile, nu-i cedează deocamdată regelui. Clanul Nesle începe să fie subiect al bârfelor, iar autorii de cuplete se dezlănțuie:

Una [Louise] e aproape uitată, alta [Pauline] e moartă și-ngropată,
A treia [Marie-Anne] e la postu-i, a patra-n așteptare
Să facă loc celei de-a cincea surioare.
Înșelător, statornic? Nu-i de șagă
S-alegi cu toptanul o familie-ntreagă?

Și încă unul, ceva mai politicos:

Măreţul Rege, înțelept din fire,
De Mailly nu vrea ca să mai aibă știre!
O, tare deșălată mai era!
Aleluia.
O știu cu toții, mai bine mult v-ar sta
Dacă pe La Tournelle ați călări așa.
Aleluia.

Viața privată a regelui nu mai este, așadar, un secret pentru nimeni. În cele din urmă, Marie-Anne cedează dorințelor lui Ludovic al XV-lea în 9 decembrie 1742. A treia la număr! Marie-Anne se ocupă apoi de instalarea la Versailles. Provizoriu, fără jenă, pune stăpânire pe apartamentul surorii ei Louise, lucru defel delicat, și se apucă să facă planuri pentru măritișul surorii sale mai mari, Diane, viitoare ducesă de Lauragais.

A treia soră iubită de rege devine ducesă de Châteauroux

După dispariția lui Fleury, la începutul anului 1743, Ludovic al

XV-lea, care are 33 de ani, pare a lua în mâinile sale puterea, aflată într-o criză de autoritate. Mai inteligent decât Ludovic al XIV-lea, este totodată și mai indecis decât strămoșul său. Însă, la fel cum supraveghează schimburile de scrisori, mulțumită serviciului său secret, e foarte interesat și de contractul de căsătorie al celei de-a patra surori Nesle, fiindcă Diane nu-i e defel indiferentă. O idee fixă ori un rămășag pus cu el însuși? Cele două surori vor ajunge să locuiască în două apartamente de sub saloanele Marte, Hercule și Apolo, care comunică între ele. Supeurile stropite cu șampanie, apreciate de rege, sunt servite când la una, când la cealaltă, iar întrebarea care se pune este dacă și Diane a ajuns amanta regelui. Mai puțin frumoasă ca Marie-Anne, mai degrabă voinică, Diane este foarte veselă din fire. Ludovic o poreclește „morman de veselie“! Chiar dacă Diane împarte, poate, patul cu regele, Marie-Anne nu-și face griji, fiindcă regele e nebun după ea. În septembrie 1743 îi oferă titlul de ducesă de Châteauroux. Un an mai târziu, sunt organizate serbări cu ocazia căsătoriei delfinului cu infanta Maria Tereza, fiica regelui Spaniei. Marie-Ane, care nu-i niciodată sătulă de onoruri, obține să fie numită superintendentă a casei delfinului. În iunie 1744, regele pleacă în Flandra, la război. Le-a interzis reginei și favoritei să-l urmeze. Ca să ocolească această poruncă, Marie-Anne profită de o solicitare a ducesei de Modena (o fiică a regentului), care vrea să-l salute pe rege. Marie-Anne și Diane o însoțesc și cele trei ducese sosesc la Lille. Populația știe prea bine care e motivul prezenței lor. Pe sub ferestrele lui Marie-Anne se aude un plăcut refren la modă:

Frumoasă Châteauroux,
Înnebunesc și plâng,
Frumoasă Châteauroux,
Dacă-n brațe nu vă strâng.

În bătaie de joc, numele este adesea scris „Château roux“. Ludovic e extrem de bucuros să își primească metresa și, cu toate că amorurile sale „de familie“ amuză și șochează, regele rămâne foarte popular datorită victoriilor sale.

Sosește, pe neașteptate, vestea că cumnatul împărătesei Maria Tereza are de gând să treacă Rinul. Alsacia e amenințată de Habsburgi. Ludovic al XV-lea decide să pornească într-acolo. Pe 2 august, sosește la Metz, unde i se alătură și ducesa de Châteauroux. Regele se instalează în palatul guvernatorului, iar Marie-Anne în reședința președintelui parlamentului, aflată la doi pași. Se construiește o galerie de lemn care leagă cele două clădiri, spre a permite amanților să se întâlnească. Întregul Metz este la curent, de data asta fără să mai râdă. În 8 august regele e suferind. Peste două zile e cuprins de o febră puternică și se simte extrem de rău, sleit de dureri teribile de cap; lumea începe să se teamă de ce-i mai rău. E cazul să fie chemat duhovnicul Majestății Sale?

În 12 august, foarte slăbit, Ludovic al XV-lea o primește pe Marie-Anne și-i spune: „Cred că ne paște despărțirea. Mor…“

Monseniorul de Fitz-James, episcop de Soissons, declară: „Concubina trebuie să părăsească orașul înainte ca regele să fie împărtășit“.

Marie-Anne și sora ei sunt alungate din Metz fără menajamente. Un ofițer, căruia i s-a făcut milă de ele, le găsește o trăsură, iar cele două pleacă în goana mare. Monseniorul de Fitz-James își asumă atunci să-i impună regelui o extrem de umilitoare confesiune publică, pentru a-și obține mântuirea. Cum regele e prea slăbit ca să poată vorbi, prelatul se exprimă în locul lui. Cuvintele sunt degradante. Ludovic al XV-lea recunoaște că este nedemn de a purta numele de „Rege Preacreștin“ și cere iertare supușilor săi. În acest timp, Maria Leszczyńska a pornit spre Metz, urmată de delfinul însoțit de

preceptorul său, ducele de Chatillon, cel care a avut inițiativa acestei călătorii. Când regina sosește, în 17 august, îl găsește pe rege în pat, cufundat printre perne. Maria bocește și-l îmbrățișează vreme de un ceas. Regele s-a mai întremat și își va reveni cu totul în alte două zile. Nu se știe ce rău l-a asaltat. La Paris, se produce o explozie de bucurie, iar vestea însănătoșirii sale e transmisă în sunetul triumfal al orologiilor muzicale. Regatul se temuse pentru „Preaiubit“. Monarhul decide apoi să revină la armatele sale și să asedieze Freiburgul, aflat la poalele Munților Pădurea Neagră.

Portret zugrăvit de Jean-Marc Natier (1685–1766), înfățișând-o pe a treia dintre surorile Mailly-Nesle, Marie-Anne, născută în 1717, ce a căpătat titlul de ducesă de Châteauroux. Detestată din cauza scandalului pe care îl provoacă, e cea mai îndrăzneață dintre surori, cea mai ambițioasă, cea mai nemiloasă și arivistă. După ce e părăsită, va muri în 1744, la 27 de ani, chiar după ce Ludovic al XV-lea îi anunțase revenirea în grațiile sale.

Întorcându-se la Paris, ducesa de Châteauroux nu mai cutează nici măcar de iasă din casă. Femeile de la Hale vin să o huiduie sub ferestre, în Rue du Bac. E detestată. Buimacă și

nimicită de confesiunea lui Ludovic al XV-lea de la Metz, Marie-Anne e dornică să se împace cu regele și regina. Ducesa are dușmani de care ar vrea să scape și nu-și pierde cu totul nădejdea de a pune din nou stăpânire pe simțurile regelui.

După ce cucerește Freiburgul, Ludovic al XV-lea se dezlănțuie. Nu iartă umilința de la Metz și pune să se trimită preceptorului fiului său porunca de a părăsi Versailles-ul și de a se retrage pe una dintre moșiile sale din Poitiers. Cât despre episcopul de Soissons, care avusese ideea penibilă și devastatoare de a solicita o mărturisire publică a suveranului, este rugat să nu-și mai părăsească niciodată dioceza.

Victorios, Ludovic revine la Versailles în 13 noiembrie. În 25, la întrunirea Consiliului, regele îl anunță pe ministrul Maurepas că a decis s-o recheme pe doamna de Châteauroux la curte. Trimisul ministrului găsește o doamnă de Châteauroux bolnavă, imobilizată de mai multe zile la pat, însă e limpede că vestea revenirii sale în grațiile regelui o umple de bucurie. Și, ranchiunoasă, visează deja cum o să pună să fie alungați cei care n-o au la inimă. Însă este atât de slăbită, că nu poate să facă drumul până la rege, pentru a-i mulțumi. Plănuiește să pornească în următoarea sâmbătă. Însă Ludovic al XV-lea și Marie-Anne nu se vor mai revedea. Victimă a unei congestii pulmonare, ducesa încetează din viață în noaptea de 7 spre 8 decembrie 1744, la doar 27 de ani. Amorurile succesive ale regelui cu surorile Nesle ar fi fost doar subiecte de vodeviluri dacă nu s-ar fi terminat, pentru două dintre ele, cu tragedii. Dintre cele patru, Marie-Anne fusese cea mai întreprinzătoare, mai ambițioasă și mai nemiloasă, mai ales în ce-o privește pe sora ei, de care se debarasase fără vreun scrupul, luându-i locul. Arivistă, stârnise multă invidie. Și totuși pe ea o iubise regele, neîndoielnic, cel mai mult. Ludovic al XV-lea, foarte afectat, se închide vreme de opt zile în castelul La Muette,

aproape singur. Ultimul său gest generos pentru Marie-Anne, preferata sa, va fi de a-i numi sora, pe Diane de Lauragais, doamnă în suita delfinei. După ce a epuizat resursele feminine din familia Nesle, împăcat fără chef cu regina, Ludovic al XV-lea, acum fără amantă, va stârni interesul unor candidate pentru acest loc. Însă nu are poftă de așa ceva. Și vorbim despre femei care încearcă în van, prin toate mijloacele, să-i atragă privirile, precum caii de rasă mai puțin nobilă, „mereu prezentate, mereu respinse".

Cine este deci cuceritoarea doamnă de Étioles remarcată de Ludovic al XV-lea?

La începutul anului 1745, au loc serbări fastuoase cu ocazia căsătoriei delfinului cu infanta Maria Tereza de Spania.

Se țin baluri după baluri, la fiicele regelui, în marile saloane, la Operă. În timpul unui bal mascat, în 29 februarie, regele este văzut, deghizat într-o tisă, conversând cu superba doamnă de Étioles. Începe să se vorbească despre ea și curtea zumzăie de bârfe. În aceeași seară a „balului tiselor", regele, care a renunțat la ornamentele de arbore pentru o mantie neagră ceva mai discretă, o regăsește la balul ce se ține la Hôtel de Ville și solicită onoarea de a o conduce acasă. Nu va reveni la Versailles decât la ora opt dimineața. Să fie vorba despre o nouă aventură? De o plăcere efemeră? Va fi ea dată în lături înainte de a ajunge favorită? Cine este, până la urmă, această doamnă de Étioles care pare să-l fi consolat iute pe rege de pierderea doamnei de Châteauroux?

Jeanne Poisson s-a născut în 29 decembrie 1721 la Paris. Tatăl ei, fiu de țesător, intrase în serviciul familiei de finanțiști Pâris[43]. Ajunge principalul lor subaltern, însărcinat cu aprovizionarea Parisului. Compromis într-o afacere cu creanțe

fictive legate de achizițiile de cereale, trebuie să fugă din Paris în 1725. Soția lui, născută Madeleine de la Motte, fiică a unui furnizor al spitalului Invalides, îi dăruise doi copii: pe Jeanne, apoi un băiat, Abel, în 1725. Se va strădui din acel moment, cu ardoare, să-și reabiliteze soțul. Să-i fi cedat ea oare finanțistului Pâris de Montmartel? S-a susținut că acesta ar fi fost adevăratul tată al lui Jeanne. În timp ce soțul ei era în exil, Madeleine și copiii se află în grija unui finanțist-colector de impozite [fermier général], administrator al Companiei Indiilor, Charles le Normant de Tournhem. Frumos, neînsurat, bogat și inteligent, acesta e un prieten al artiștilor. Amant al doamnei Poisson, se atașează profund de cei doi copii, asupra cărora, de departe, veghează și tatăl lor. Jeanne va petrece aproximativ doi ani la ursuline. Fără a fi o frumusețe, este irezistibilă, inteligentă și mai ales extrem de seducătoare. E supranumită „Reginuța“. Dansează și cântă minunat, mai ales arii de operă. E primită, cu mama ei, în saloanele literaților și dramaturgilor. La doamna Geoffrin și doamna de Tencin îi cunoaște pe Marivaux, Fontenelle și Crébillon.

Marchiza de Pompadour, pictată de François Boucher în anul 1756. În 7 februarie fusese numită doamnă suplimentară la palatul reginei. Îmbrăcată într-o rochie amplă, pozează aici pentru un portret privat. Oprindu-se din lectură, favorita arată, prin prezența bibliotecii, că este interesată de curentele de idei. Cultivată, nu e susținută de niciun grup de interese ori familie puternică și nu-și dorește s-o ofenseze pe regină. Este prima favorită ce provine din rândul burgheziei bogate și nu de la curte.

În 1741, galantul protector al doamnei Poisson o mărită pe Jeanne, care are 20 de ani, cu un nepot de-al său, Charles Le Normant d'Étioles, care are 24 de ani și este fiul trezorierului general al Monetăriei. Ceremonia este celebrată la Saint-Eustache. Proaspăt căsătorita e mai degrabă înaltă, zveltă, cu fața un oval perfect, cu o gură încântătoare. Cuplul trăiește extrem de confortabil; verile și le petrec la castelul d'Étioles,

aproape de Choisy, castel privilegiat de Ludovic al XV-lea pentru marile vânători regale. Jeanne îi naște doi copii soțului, un fiu, mort la o vârstă fragedă, și o fiică, în august 1744. La Paris sau pe domeniul Étioles, adună în jurul său o strălucitoare societate: bătrânul Fontenelle, Helvetius, Marivaux, Montesquieu și Voltaire, de care este deja atașată într-o oarecare măsură. Apreciată de filosofi, a căror companie o caută, Jeanne poate fi socotită o burgheză luminată.

Însă succesul social nu-i ajunge. Ca și surorile Nesle, nu visează decât la rege și nu țintește decât să obțină atenția acestuia. Se spune că, în timpul vânătorilor, în special în pădurea de la Sénart, își făcea brusc apariția pe aleile pe care era așteptat să treacă suveranul, îmbrăcată foarte elegant, conducându-și singură trăsura, și că asta îl amuza pe rege. O remarcase în cele din urmă! Fără îndoială mulțumită lui Binet, valetul de cameră al regelui, căruia îi este apropiată, doamna d’Étioles obține o audiență, cu scopul de a solicita o favoare pentru soțul său. Îndată, protectorul mamei ei îl trimite pe nepotul său, soțul lui Jeanne, într-o foarte lungă și oportună călătorie în provincie. Toate acestea au loc în timpul nunții delfinului. Întâlnirea dintre rege și doamna d’Étioles nu a fost, așadar, rodul întâmplării. Trebuie s-o spunem din nou, regele Ludovic al XV-lea este unul dintre cei mai frumoși bărbați ai vremii sale și este considerat înțelept: nu e de mirare că este supranumit „Preaiubitul“. Nenumărate femei sunt cu ochii pe Versailles. Cu începere de la aceste serbări, regele va face dese drumuri la Paris, la doamna d’Étioles, ori frumoasa Jeanne va lua calea Versailles-ului. Nu peste mult timp, de fapt, în aprilie 1745, se va instala acolo cu toată discreția. Îi devenise amantă cu două luni mai devreme. Când se căsătorise, avusese decența să-și avertizeze soțul, pe care îl iubea: „Nu vă voi abandona niciodată decât, firește, pentru rege“. Și se ținuse de cuvânt!

Înainte să pornească iarăși la război împotriva Austriei, Ludovic al XV-lea cumpără pentru Jeanne marchizatul de Pompadour, în Limousin, domeniu al cărui nume îl va purta cu începere de atunci. Pâris de Montmartel este cel care îi furnizează regelui banii necesari pentru acest dar. Suveranul care a oferit titlul și domeniul este ridicat în slăvi de Voltaire într-un madrigal:

Știe iubi și știe să se lupte-n lege
Să fie-ntotdeauna generos dăruitor
Iar darurile-i sunt demne de un rege
E Ludovic, e Marte și Amor.

Scumpă și dragă Pompadour
Eu vă și spun astfel, nutrind speranța
Că numele primit va fi, fără-nconjur,
Cel mai frumos și mai iubit din toată Franța.

Protectoare a artelor, Pompadour are cutezanța de a proteja și Enciclopedia

Pompadour? O burgheză ajunsă marchiză, scoasă în față de finanțiști și lăudată de Voltaire nu putea decât să irite curtea. Așadar, e primită cu reticență, dacă nu cu răutate. E poreclită „rățușca", iar numele d'Étioles e transformat în „bestiole"! Două luni mai târziu, după victoria de la Fontenoy, Voltaire o felicită — cu toate că ea n-are nimic de-a face cu asta! — și compune un imn pentru a celebra acest triumf. Iar drept recompensă, filosoful, pe care regele nu-l prea are la inimă, obține postul de istoriograf al Majestății Sale. E un semn: marchiza domnește asupra monarhului. Se pune, ca în cazul oricărei favorite, eterna întrebare: este ea sinceră în dragostea ei? Este sigur că va avea pentru rege o lungă și sinceră afecțiune, că-i va aduce

calm și detașare; îl iubește neîndoielnic, însă nu o lasă indiferentă statutul său. Lui Ludovic al XV-lea îi e lehamite de intrigile și de grupurile de interese care i-au înveninat iubirile precedente. Jeanne nu aparține niciunui clan, nu are de cerut privilegii pentru familia sa. Vom vedea că ascensiunea fratelui său, viitorul marchiz de Marigny, nu se va datora decât realei lui competențe. Jeanne e un soi nou de favorită, o seducătoare plină de bunăvoință. „În scandalul strălucitor al relației sale cu regele ea va aduce, odată cu fidelitatea-i, un anumit sentimentalism burghez, tandrețe și gust pentru viața privată“, va spune pe bună dreptate Sainte-Beuve. Prezentarea la curte a doamnei de Pompadour are loc potrivit ritualului stăpânit impecabil al triplei reverențe. După care regele pleacă la Choisy cu ea și cu apropiații săi. Iar Jeanne își va pune amprenta pe această adunare, invitând gânditori și scriitori precum Voltaire și Abatele Prévost. În prezența monarhului, adunarea este fără precedent și nu se va mai regăsi vreodată în această formulă.

Dar ce crede regina? După ce s-a lăsat tulburată de prezența unei favorite noi și după ce a avut un episod de mâhnire, sfârșește prin a o accepta, spunând: „Dacă tot e să fie vreuna, mai bine să fie asta“. În privința Mariei Leszczyńska, Jeanne este respectuoasă și, ca să-i facă pe plac, se preface brusc interesată de religie, ba chiar își caută și un duhovnic. În acest fel își păstrează relațiile bune cu regina. Cele două femei vor trăi în pace, fiindcă poloneza nu e ranchiunoasă defel. Cât despre rege, influențat neîndoielnic de Jeanne, adoptă o nouă atitudine în privința soției sale. Se arată preocupat și atent cu ea și pune să i se renoveze apartamentele. „Doamnele“, fiicele atât de importante ale regelui, sunt ușor cucerite. Doar delfinul se arată neîncrezător. Tot farmecul marchizei nu reușesc să-i stârnească niciun surâs măcar. Va merge până la a o numi, pe față, „Mămica Târfă“!

Veritabilul rol al marchizei e de a evita ca regele să se plictisească. După cele petrecute la Choisy, Ludovic al XV-lea nu vrea să se mai compromită cu filosofi care au „idei greșite“ însă mult talent. Chiar dacă nu-i place să citească, monarhul apreciază, în schimb, teatrul. Or, în acest domeniu, Jeanne este expertă. Cândva, la Étioles, pusese să se amenajeze o mică sală. Devine deci din nou animatoare de spectacole, atât dintre cele ce țin de arta dramatică, cât și de balet și de operă. Acest lucru ajunge un fel de ritual: un teatru demontabil va fi construit și în toate zilele de luni reprezentațiile se vor ține la Versailles pe monumentala Scară a Ambasadorilor. Regele prinde gustul acestor serate, însă asta nu e suficient pentru a-l smulge din pesimism. Favorita va inventa, atunci, surprize prin diverse castele mici pe care le va cumpăra ori închiria, punând să fie decorate: Montretout, Bellevue, Champs, Ménars. E vorba să-l încânte pe suveran cu decoruri superbe și supeuri intime. Toate acestea nu sunt deloc ieftine, ce-i drept. Însă doamna de Pompadour dă de lucru celor mai buni artiști ai momentului, știind să le pună talentele în competiție. Pictorul Boucher, dar și Van Loo, apoi Drouais, spre sfârșitul vieții sale, au lăsat admirabile portrete și-și vor datora ilustrului lor model o parte din notorietate.

Vertumnus și Pomona. Omagiu adus relației dintre rege și favorită, această sculptură de Jean-Baptiste Lemoyne (1760) evocă triumful teatral la Versailles al doamnei de Pompadour în rolul Pomonei, nimfă protectoare a fructelor, sedusă de Vertumnus, a cărui soție va deveni, potrivit lui Ovidiu. Reprezentația se ținuse pe 15 ianuarie 1749. Marchiza apreciază sculptura.

Marchiza are o înclinație spre porțelanuri. Îndată ce manufactura de la Vincennes își schimbă locul la Sèvres, Pompadour devine protectoarea acesteia, plănuind să-i facă produsele la fel de apreciate precum erau cele de la Meissen din Saxonia. Sugerează tuturor celor care-i caută favorurile să cumpere servicii de porțelan create de artiști. Du Plessis concepe desenul unor mari vase ornamentale, Falconnet și Boucher furnizează modele pentru statuetele de ceramică ce le împodobesc. În diverse domenii, de la lucrătorii în bronz la artizanii de mobilier, incluzând și tapițerii de la manufacturile

Gobelins și Savonnerie, de la Oeben și Oudry, doamna Pompadour e o protectoare inspirată a artelor. Toate comenzile îi dezvăluie gustul sigur. Se înfiripă un adevărat „stil Pompadour“ care va face Europa să se minuneze. Și va face ca multe persoane să beneficieze de generozitatea regală.

După o relație de șase ani cu regele, Pompadour devine o prietenă devotată

Favorita își impune un ritm epuizant, care îi afectează sănătatea. Este, ce-i drept, atinsă de tuberculoză de mult timp, scuipă sânge în batiste de dantelă, e obligată să ingereze droguri și mirodenii pentru a continua să-l satisfacă pe rege. În 1750, decide să renunțe la rolul de amantă voioasă pe care și l-a asumat vreme de aproape șase ani. Va deveni o prietenă devotată. Pompadour declară public că nu mai este amanta regelui, își abandonează apartamentele de la etajul al doilea (care-i aparținuseră înainte doamnei de Châteauroux!) fiindcă, în ciuda instalării unui „scaun mobil“, precursor al ascensorului, nesfârșitele șiruri de trepte de la Versailles o epuizează. Ludovic al XV-lea o instalează în apropiere, la parterul nordic, lângă bazinul lui Neptun — fostele apartamente ale doamnei de Montespan! Jeanne rămâne sfătuitoarea de încredere a regelui și e ridicată în rang, căpătând privilegiul de a sta jos în fața regelui. Chiar și moștenitorul coroanei, care s-a căsătorit pentru a doua oară cu Marie-Josèphe de Saxonia, își dă uitării atitudinea ostilă. A devenit prietenos. „Până și la Choisy delfinul se arată amabil. În particular, nu-i mai spunea decât Pompon, un apelativ mai plăcut urechilor.“[44]

Fratele marchizei, ajuns și el marchiz de Marigny prin bunăvoința lui Ludovic al XV-lea, este numit superintendent al

Construcțiilor. Va excela în acest post, supraveghind proiecte esențiale care încă sunt jaloane ale Parisului contemporan: Școala Militară și piața Ludovic al XV-lea, actuala Place de la Concorde. Marchiza îl va determina să-l aleagă pe Gabriel, arhitectul ei preferat, pentru conceperea acestor două capodopere. În 1753, cumpără în nume propriu reședința d'Évreux, pe care o amenajează, o decorează și o mărește; va deveni Palatul Élysée.

În tot acest timp, e limpede că Ludovic n-a renunțat la plăcerile sale. Frecventează un conac, nu departe de castelul Versailles, numit Parcul cu Cerbi, pe care-l va transforma în loc pentru orgii. I se furnizează tinere mai mult decât dornice, ce vor fi numite „micuțele amante“, fiindcă nu se vor înfățișa niciodată la curte. Și, orice s-ar zice, e puțin probabil ca regele să fi practicat sexul în grup. Marchiza nu putea decât să fie la curent cu aceste escapade, ea însă nu participă, ba chiar suferă când află că anumite domnișoare au rămas însărcinate. Dar Pompadour a fost acuzată chiar că i-ar fi procurat regelui această pleiadă de tinere. Zvonul e parte din legenda întunecată, ticluită din răutate pentru discreditarea unei femei ce rămăsese încă foarte influentă, chiar dacă nu mai era favorita.

Influența sa e socotită deosebit de periculoasă, mai gravă decât simpla obținere a favorurilor regale, fiindcă se folosește de ea pentru a susține filosofia Luminilor. Și cum Pompadour a obținut deja reinstaurarea ministrului Maurepas în funcție, i se atribuie un rol politic; Ludovic al XV-lea era însă, în această privință, prea puțin influențabil, așa că rolul marchizei este fără îndoială limitat, ideile sale fiind mai degrabă reflexia gândurilor regelui decât o sursă de inspirație pentru acesta din urmă. În schimb, doamna de Pompadour e foarte interesată de acei scriitori considerați vitriolanți. Cunoaște vreo câțiva și îi

știe demult. Știe de tulburările stârnite, la Paris și Versailles, de volumele *Enciclopediei*, publicate cu începere din 1751, mai ales de către Diderot și d'Alembert. E informată îndeaproape de directorul Librăriilor, altfel zis al cenzurii, domnul de Malesherbes. Acesta din urmă, cu un curaj admirabil și o rară pătrundere intelectuală, a salvat, ascunzându-le la el acasă, planșe gata de tipar, pe care însă Parlamentul le ceruse distruse! Are multe de tras de pe urma tertipurilor autorilor, care promit să-și tempereze scriitura, însă, de fapt, se abat de la recomandările subtilului Malesherbes, ce se găsește într-o poziție ingrată între autorizări și interziceri[45]. Marchiza îl primește la Versailles, lucru curajos în sine, și îl ascultă. Rezultatul e mai mult decât o susținere a filosofilor, e o apărare a libertății gândirii, înfățișată sub forma a două tablouri superbe.

Maurice Quentin de La Tour, într-un pastel din 1755, își înfățișează modelul în chip de proteguitoare a spiritului. Este o pictură literară. Așezată, marchiza Iluminismului e îmbrăcată într-o rochie de tafta albă, brodată cu frunze de aur, cu trandafiri crem și corali. Nu poartă nici giuvaiere și nici panglici care să lase impresia falsă de docilitate. Are în mână o partitură și își îndreaptă privirea spre dreapta. Doar piciorul stâng, cuprins într-un pantof de mătase roz, lasă un iz de senzualitate. Provocarea se găsește altundeva, în partea dreaptă a tabloului. Alături de un glob pământesc, ce dezvăluie o curiozitate în privința lumii, se văd mai multe tomuri, zugrăvite în aceleași nuanțe ca și cele ale rochiei. Printre titlurile ce se pot desluși cu ușurință avem volumul patru al grandioasei opere, ce apare aici cu inscripția *Enci Clopédie*, scrisă pe două rânduri pe cotor. Astfel, doamna de Pompadour nu mai seduce prin rotunjimile sau grația sa, ci prin alegerile limpezi pe care le face, o avertizare pentru ignoranți și îmbâcsiți. Marchiza invită

curtea de la Versailles la lectură; sau, cel puțin, să stăpânească niște subiecte de conversație mai acătării. Iar Ludovic al XV-lea va auzi discuții și despre altceva decât plângeri ale pioșilor și rapoarte ale poliției.

La data realizării acestui pastel al marchizei, realizat de Maurice Quentin de La Tour (1755), care îi pune în evidență activitatea intelectuală și mai ales apărarea *Enciclopediei*, nu mai este de cinci ani favorita regelui. Va rămâne însă vreme de paisprezece ani prietena suveranului, până la moartea sa din 15 aprilie 1764, la vârsta de 42 de ani. Cheltuise din belșug, însă nu se îmbogățise. „Era de-a noastră“, potrivit lui Voltaire.

Într-un alt tablou, datorat penelului lui Boucher, marchiza,

în rochie verde brodată cu trandafiri, are în mână o carte și se oprește o clipă să mediteze, ba chiar să-și noteze un gând inspirat de lectură, fiindcă, în sertarul deschis al servantei, o pană așteaptă să alcătuiască cuvinte. Cea cunoscută drept favorită regală devine acum aliata filosofilor. Ludovic al XV-lea se bucurase de întâia ei ipostază; cea de-a doua îl nedumerește. Oare ce joc face marchiza?

O fostă favorită izbutește, cu spiritul său, să aibă aceeași influență pe care o avusese folosindu-și farmecele; acest lucru e nou la curte. Pompadour izbutește să-l împace pe Voltaire cu Coroana fără a-și face din el un servitor fidel. Iar faptul că o femeie cum este ea deține un asemenea loc în circulația ideilor este fără precedent. *Enciclopedia* își are reprezentantul la Versailles, iar reprezentantul e Pompadour. Această influență atrage iritarea dușmanilor săi. La începutul lui 1757, după atentatul lui Damiens asupra regelui, care nu e decât rănit, opinia publică se întoarce contra lui Ludovic al XV-lea. Incapacitatea politică a regelui, dezordinea din viața sa privată și dezmățul de la curte fac să sporească numărul nemulțumiților. Intrigile o obligă pe marchiză să părăsească Versailles-ul, însă regele, care are nevoie de povețele ei, o cheamă înapoi. La solicitarea ei poate, suveranul îi demite pe d’Argenson și Michault, cei doi principali miniștri, și îl numește pe Choiseuil la Afaceri Externe. Intervențiile sale vor fi socotite discutabile, însă marchiza se va arăta un ajutor de nădejde în alianța cu casa de Austria, acționând mai mult prin relațiile sale personale decât în numele guvernului. Marchiza susține lupta contra întăririi puterii Parlamentului din Paris, care își sporește mustrările la adresa regelui. „Mustrări“ adeseori justificate, cum îi explică neobositul Malesherbes marchizei într-un memoriu ajuns celebru.

Pompadour dispare, iar Ludovic al XV-lea nu-i va mai rosti niciodată numele

La sfârșitul lui februarie 1764, marchiza, aflată la reședința ei de la Choisy, suferă o congestie pulmonară galopantă. Îi scrie fratelui ei: „Vă vor întreba, la Paris, dacă scuip sânge. E adevărat, este așa cum se spune“.

De multă vreme, febra persistentă, crizele epuizante de tuse și congestiile o storceau de puteri. Încercase remediile cele mai ciudate, inclusiv unele pe bază de ierburi. Ludovic al XV-lea e foarte pesimist. Adusă la Versailles, doamna de Pompadour se simte din ce în ce mai rău. În seara zilei de 15 aprilie se confesează preotului parohiei sale pariziene, în cartierul Madeleine de azi. După ce o miruiește, preotul vrea să se retragă. Este oprit îndată: „Nu plecați încă. Vom pleca împreună“.

La puțin timp după aceea, marchiza se stinge, la vârsta de 42 de ani. Fiindcă doar regele are dreptul de a muri la Versailles, corpul îi este dus până la conacul din Rue des Réservoirs și orice urmă a prezenței sale e ștearsă. Nu mai rămâne decât o batistă cu monograma acestei femei care părăsise alcovul regal pentru saloanele unde se vehiculau idei și care nu participase niciodată la șubrezirea Franței, ci chiar din contră. De la balconul cabinetului său de pe colț, Ludovic, înmărmurit, înlăcrimat, privește acest spectacol lugubru. Un valet se apropie. Regele îi mărturisește durerea sa: „Iată singura cinstire pe care i-o pot aduce… Am pierdut o persoană pe care-o știam de mai bine de douăzeci de ani și o prietenă de nădejde“.

Două zile mai târziu, la Versailles plouă. Seara, un modest alai funerar poartă sicriul sigilat până la Paris. Acesta e expus în reședința d’Évreux (actualul Palat Élysée), pe care marchiza i-l dăruise regelui. Apoi doamna de Pompadour este îngropată

în cripta mânăstirii capucinilor.

Voltaire, recunoscându-i protecția adeseori plină de riscuri, zice: „A fost de-a noastră“. În catastiful de socoteli al marchizei, foarte bine ținut, se va descoperi o dorință testamentară de un simbolism special: „Doamnei Lebon, pentru că m-a anunțat că voi deveni amanta regelui: 600 de livre“. Micuța Jeanne Poisson auzise această prezicere la vârsta de nouă ani. După moartea marchizei, Ludovic al XV-lea nu-i va mai pronunța nicicând numele, ceea ce-i va inspira Mariei Leszczyńska scrierea acestei cugetări amare: „Așa e lumea, nu merită s-o iubești…“

Anul următor, 1765, nu este nici el prea vesel pentru rege. Fiul său, delfinul, atins de tuberculoză și bolnav de mai mulți ani (cum fusese și Pompadour) moare în 20 decembrie. Ludovic al XV-lea este zdrobit. „Nu mă pot obișnui cu ideea că nu mai am fii, iar atunci când îmi chem nepotul, ce diferență uriașă, mai ales când îl văd intrând… Un rege de 56 de ani și un delfin de 11!“ Biata Franță, va suspina el înainte de a pleca să-și îngroape durerea la Choisy.

Ludovic al XV-lea plânge mult, e foarte sensibil, dar mai știm despre el și că este destul de ușor de consolat. Locul favoritei este liber, Parcul cu Cerbi s-a închis. Asupra cărei ființe grațioase va poposi privirea suveranului? Știm, desigur, că este vorba despre doamna du Barry, precedată de proasta sa reputație. După surorile Nesle, aristocrate apropiate curții, și doamna de Pompadour, care a reușit cu greutate să se facă acceptată acolo, se va mulțumi regele cu o iubită despre care, în cel mai bun caz, se spune că ar fi fost o femeie întreținută, iar în cel mai rău, o pensionară de bordel? Adevărul este, ca întotdeauna, ceva mai nuanțat. Oricum, dacă vrem să evaluăm doar starea de spirit a regelui, acesta va întâlni o femeie foarte frumoasă — mai frumoasă decât cele pe care le-a avut până atunci — care îl va face fericit.

Viitoarea doamnă du Barry are un tată călugăr și pe Ioana d'Arc ca strămoașă!

Jeanne Bécu s-a născut în 19 august 1743 (anul în care relația regelui cu doamna de Châteauroux atingea apogeul) la Vaucouleurs, pe râul Meuse. Mama, croitoreasă, de moravuri mai degrabă ușoare, lucrează pentru particulari, dar și pentru călugării de la Picpus, un ordin franciscan. Printre acești frați întru religie se numără și un oarecare Jean-Jacques Gomard de Vaubernier, pe numele său monahal fratele Ange. Este neîndoielnic tatăl lui Jeanne, care este deci născută dintr-o poveste imorală. Și cum, pe de altă parte, se va spune că ar fi înrudită și cu Ioana d'Arc, clevetitoarele vor avea ce să bârfească!

Patru ani mai târziu, Anne, mama, aduce pe lume un băiat. Părăsește Vaucouleurs-ul pentru Paris, unde locuiește o parte a familiei sale. E protejată de un finanțist din Lorena, Billard du Monceaux, și angajată pe post de cameristă la amanta acestuia, o femeie pe nume Frédérique, una dintre celebrele curtezane pariziene. Jeanne, o superbă fetiță blondă de 4 ani, cucerește inima curtezanei, care pune să i se facă haine pe măsură din țesăturile cele mai frumoase. E îndoielnic că fetița socotește toate acestea amuzante și plăcute. Viața nu-i e tocmai grea, însă mama ei, care a început să îmbătrânească, acceptă să se mărite, în 1749, cu Nicolas Rançon, servitor în casă, care, mulțumită lui Billard du Monceaux, devine însărcinat cu scriptele legate de afacerile bancherului. Cuplul se instalează într-o casă proprie.

Atunci reapare și fratele Ange, care între timp a devenit paroh la Saint-Eustache. Nu le-a uitat nici pe Anne și nici pe micuța Jeanne, și el e acela care are grijă ca fetița să fie primită într-un internat religios al comunității Fiicelor Sfintei Aura. Nu este vorba despre o instituție elegantă, fiindcă e menită „fetelor

născute în familii cinstite care riscă să se piardă". Jeanne intră acolo la 7 ani și va ieși la 15. N-a fost prea distractiv la Sfânta Aura, însă a învățat multe, fiindcă a avut parte de o educație veritabilă. Scrie cu vioiciune, literele îi sunt ordonate și fine; ortografia nu-i e tocmai perfectă, însă a doamnei de Pompadour era și mai rea! Jeanne învață să respecte formele religiei, principiile ordinului și câteva noțiuni de contabilitate. Nu știm de ce părăsește pensionul la 15 ani. E dată afară pentru neascultare? Nu mai aveau părinții mijloacele pentru a-i plăti educația? Înaltă, zveltă, la fel de blondă și delicioasă, fata, în ciuda celor ce se vor spune despre ea mai târziu, nu ajunge pe stradă. Mai întâi învață meseria de coafeză, meserie bănoasă și mai interesantă decât cea de cameristă. Însă treaba sfârșește prost, fiindcă i se aprind călcâiele după profesorul său, care-i devine amant și căruia îi cheltuiește toate economiile. Mulțumită fratelui Ange, care a ajuns capelanul văduvei unui finanțist, doamna de La Garde (parcă ar fi dintr-un roman de-al Abatelui Prévost!), care trăiește în castelul său din apropierea Parisului, Jeanne intră în slujba acesteia cu un rol vag, ceva între cameristă și însoțitoare. Proprietara primește multă lume: aristocrați, clerici; Jeanne e mai adesea prezentă în salon decât la muncă și capătă, ea, omagiile invitaților castelanei.

Jeanne Bécu, zisă domnișoara de Vaubernier și mai apoi contesa du Barry (1743–1793), care i-a succedat marchizei de Pompadour, este ultima favorită a Vechiului Regim și poate cea mai frumoasă. Foarte frivolă, însă cu suflet bun și lipsită de interese meschine, viața sa este prezentată ca având mică însemnătate și adeseori este calomniată. Purtarea i-a fost însă scuzabilă întru câtva și nu i-au lipsit nici farmecul și nici curajul.

Doamna de La Garde are doi băieți, amândoi înamorați de Jeanne. Gelozia lor face atmosfera irespirabilă. Servitoarea cea excesiv de drăguță e dată afară. Nu e drept. Cum va spune Choderlos de Laclos, care se pricepea la seducție, „vina e a lui Dumnezeu, care a făcut-o atât de frumoasă“. Încearcă atunci să se ocupe cu altceva, de data asta ajungând vânzătoare la un oarecare Labille, modist pe strada Neuve-des-Petits-Champs. În 1760, la 17 ani, domnișoara Bécu se numără printre acele

voioase fete de prăvălie ce au în seamă pânzeturile, fundele, dantelele și florile, însărcinate să pună în valoare toate tentațiile pe care le propune domnul Labille femeilor elegante. Jeanne locuiește la subsolul magazinului. Inutil să mai spunem că e foarte curtată; zboară, ca un fluturaș, din floare în floare. Nu va părăsi această casă decât după trei ani.

La 20 de ani, Jeanne este sigură de frumusețea și de puterea sa de seducție. Și vrea să trăiască. În păcat. Amanții săi nu sunt cu toții cunoscuți, însă îi alege dintre cei mai înstăriți. În această perioadă îl va întâlni pe Jean du Barry, care-i devine amant oficial. Jean du Barry, zis Ticălosul, are o reputație de poamă rea. Aristocrat de viță, originar din Toulouse, unde e însurat și are și un copil, e cu douăzeci de ani mai în vârstă decât Jeanne. S-a stabilit în Paris cu speranța de a deveni diplomat, însă de fapt nu-i plac decât femeile și jocurile de noroc. Unii dintre amicii săi sunt bogați și strălucitori, ca ducele de Richelieu și prințul de Ligne. Mulțumită lor, Jean du Barry ajunge să se implice în comerțul cu Corsica, insulă care nu este deocamdată franceză.

Afacerile îl fac, în același timp, să se îmbogățească și să se îndatoreze. Fiindcă trăiește pe picior mare. După ce o cunoaște pe Jeanne Bécu, intuiește avantajul de a avea ca iubită o persoană atât de seducătoare, al cărei farmec îl putea folosi. Ba chiar investește în acest „capital“, fiindcă îi face rost tatălui vitreg al lui Jeanne de o slujbă de colector de impozite în Mayenne (și astfel tatăl vitreg iese din scenă!) și le instalează la el acasă pe Jeanne și pe mama ei, pe prima pentru a se ocupa de fiul său de 15 ani, Adolphe, iar pe a doua pentru a se îngriji de gospodărie. Fiindcă avem de-a face cu un personaj atât de dubios, e vorba, firește, mai mult de afaceri făcute într-o companie agreabilă decât de o frumoasă poveste de dragoste. Acasă la Jean du Barry vine o mulțime de lume. Amicii săi

profită de farmecele lui Jeanne, pe bani desigur, însă sunt manierați. E vorba de budoar, nu de trotuar. Printre cei care-i solicită farmecele, Jeanne va „cunoaște“ duci, prinți (Duras, Fitz-James, Richelieu, Ligne), nume de vază pe care le va regăsi la curte. În această perioadă de „formare“, Jeanne învață arta senzualității. A ajuns expertă în tehnici amoroase, însă nu numai. Cercurile în care se învârte sunt rafinate, cultivate. Învață să converseze, capătă un aer monden. Frumusețea ei nu trece neobservată, însă îi sunt apreciate și ținuta, comportamentul plăcut și gustul vestimentar. Începe să ceară să i se spună contesa du Barry, cu toate că nu e măritată cu „protectorul“ ei. E gata de întâlnirea cu regele.

Când e prezentată la Versailles, în ciuda întârzierii, Jeanne cucerește întreaga curte

Sub pretextul că ministrul Choiseuil i-a suspendat renta pe mărfurile din Corsica și pentru a încerca să le recapete, Jean du Barry o trimite pe Jeanne la Versailles ca să-i pledeze cauza. Apărat de o asemenea „avocată“, socotește că va câștiga. Choiseuil se arată reticent, iar Jeanne va trebui să-și reia vizitele. Se spune că Ludovic al XV-lea ar fi observat-o în mulțimea adunată la castel și l-ar fi pus pe Lebel, valetul său, să i-o aducă. E totuși mai probabil ca ducele de Richelieu să fi fost cel care i-a atras atenția regelui asupra blondei petiționare. În orice caz, într-o noapte din primăvara anului 1768 Jeanne este introdusă în apartamentele private ale Majestății Sale. După două zile se găsea încă acolo, obișnuindu-se foarte iute cu locul. Ludovic al XV-lea este cucerit îndată. Însă moartea reginei, în 24 iunie, și doliul de la curte îl obligă pe rege să dea dovadă de un plus de prudență și discreție.

Se va spune că Maria Leszczyńska, foarte populară datorită donațiilor sale, era înconjurată de persoane virtuoase, dar a avut parte din plin și de poveștile unor limbi clevetitoare, fără a le răspunde vreodată. În ciuda doliului său, monarhul dorește ca Jeanne să-i fie alături și prezentată, așadar, la Versailles în calitate de amantă oficială. Cu toate că cere să i se spună contesa du Barry, nu este așa ceva, fiindcă Jean du Barry e căsătorit deja. În viața sa amoroasă, Jeanne folosise nume care aminteau de tatăl ei, precum „domnișoara d'Ange" ori „domnișoara de Vaubernier". În realitate rămânea tot Jeanne Bécu în acte. Este, deci, cazul să fie măritată. Se apelează la cea mai simplă soluție: contesă du Barry a fost, contesă du Barry va rămâne, fiindcă se căsătorește cu fratele lui Jean du Barry, Guillaume! O căsnicie fictivă, însă cu mari foloase pentru soț, care va avea delicatețea să se retragă pe moșiile de la țară după finalizarea formalităților. Afacerea e pusă la cale cu iscusință. Căsătoria civilă are loc în 23 iulie, iar cea religioasă în 1 septembrie. Fiindcă între timp Lebel murise (în 17 august), i se atribuie doamnei du Barry vechea locuință a valetului, mică, însă aflată, firește, lângă apartamentele regelui. Este, în schimb, mai greu să se găsească o doamnă sub al cărei patronaj să fie prezentată la curte.

Bust al doamnei du Barry realizat de Augustin Pajou (1773). Inundată de o ploaie de pamflete și cântece satirice, nu le răspunde, ba ajunge chiar să râdă atunci când, înfățișată caricatural sub forma unui butoi, e poreclită „Doamna du Baril (Damigeană)“! Generoasă, reușește să se facă populară și obține diverse înlesniri de la rege, comentate favorabil de opinia publică.

În sfârșit, după mai multe refuzuri, este convinsă doamna de Béarn, ruinată de procese interminabile. Însă o entorsă o împiedică să fie disponibilă în ziua prevăzută. Soarta îi este în continuare potrivnică lui Jeanne, fiindcă, în 4 februarie 1769, regele cade de pe cal în pădurea Saint-Germain. Trebuie deci așteptată însănătoșirea sa. Prezentarea este mutată pentru

sâmbătă, 22 aprilie 1769. „Prezentata“ va întârzia o oră! Însă apariția sa îi face să uite de asta pe cei prezenți. Sublimă, înveșmântată în satin alb, împodobită cu diamante, reușește să facă cu grație și dezinvoltură cele trei reverențe cerute de protocol. E de o naturalețe atât de uluitoare încât nu are parte nici măcar de un comentariu răuvoitor în ziua aceea. O realizare deosebită, un adevărat triumf! „Din 1769 până în 1774, când Ludovic al XV-lea moare, doamna du Barry va domni asupra Parisului și a Franței cam în același fel în care domnise și asupra menajului lui Jean du Barry. Mai presus de orice, pentru ea nu contau nici înflăcărarea amoroasă și nici desfătările dezmățate, ci să fie admirată pentru frumusețea, podoabele, grația sa, să se simtă iubită de un bărbat deja îmbătrânit, adeseori melancolic, cel mai puternic din Franța și cel mai bine crescut din regatul său.“[46] Copleșită cu atenții de rege, noua favorită primește pe lângă asta și încântătorul castel de la Louveciennes, pe care pune să fie amenajat de arhitectul Gabriel și îmbogățit cu un minunat pavilion, care există și astăzi. Își arată acolo talentele de gazdă impecabilă, oferind supeuri pe cât e elegante, pe atât de bogate, unde toată lumea dă năvală să fie primită. Se arată generoasă cu solicitanții și obține de la suveran câteva favoruri care o vor face destul de populară, în ciuda inevitabilelor caricaturi și pamflete care fac parte invariabil din viața unei favorite. Are înțelepciunea de a se amuza și de a nu replica, spre deosebire de Pompadour. Du Barry este binevoitoare, nu foarte complicată, iar inteligența o ajută să se obișnuiască cu diverse situații. Singura intervenție politică pe care i-o cunoaștem este obținerea, în 24 decembrie 1770, a demiterii lui Choiseuil, care se purtase urât cu ea, iritat fiindcă Jeanne obținuse poziția pe care ministrul se ambiționase să o capete pentru sora lui, doamna de Grammont. Motivul acesta oficios este neîndoielnic mai important ca

motivarea oficială invocată de rege, care socotește că ministrul său ar avea principii „ce contravin prea mult religiei și, ca atare, autorității regale“.

Delfina, Maria Antoaneta, nu știe să se poarte cu du Barry

Delfinul, viitorul rege Ludovic al XVI-lea, s-a căsătorit, în 16 mai al aceluiași an, cu arhiducesa Antonia de Habsburg-Lorena, devenită Maria Antoaneta. Foarte tânăra delfină este deconcertată de rivalitatea grupurilor de interese, cu care n-a avut de-a face la curtea din Viena. Este însă scandalizată, mai ales, de faptul că regele are o favorită pe care, în vâltoarea pasiunii sale, și-ar dori să și-o facă soție. Vai! Delfina se poartă cu bădărănie. Cu toate că e avertizată în repetate rânduri de mama ei, împărăteasa Maria Tereza, și de ambasadorul său Mercy-Argenteau, Maria-Antoaneta sporește numărul incidentelor și scandalurilor, fără a reuși altceva decât să dezvăluie curții imaturitatea sa. Cum du Barry nu putea, datorită protocolului, să se adreseze direct delfinei, aceasta din urmă, neinspirată, o abordează în Galeria Oglinzilor. Favorita se înclină, la care delfina lansează un soi de *mea culpa*, în încercarea de a-și atrage bunăvoința metresei regale: „E ceva lume astăzi la Versailles“.

O banalitate cu care du Barry se preface că se mulțumește. În realitate, Maria Antoaneta îi va purta și mai departe pică.

În 27 aprilie 1774, când regele se află la Micul Trianon, însoțit de du Barry — sunt nedespărțiți — și de alți câțiva apropiați, este cuprins de dureri violente de cap, de frisoane și de dureri musculare. Cu toată slăbiciunea, participă totuși la vânătoarea programată, însă seara se întoarce arzând de febră. Medicii îi amintesc că la Versailles este locul unde trebuie să fie

bolnav. Ludovic al XV-lea revine la castel, atins de variolă. Se stabilește o regulă: „Doamnele“, fiicele sale, îl veghează pe rege pe timpul zilei, iar doamna du Barry le înlocuiește noaptea. Știindu-și sfârșitul aproape, îi cere favoritei să părăsească Versailles-ul, pentru a o proteja. Contesa îl ascultă. Pe la ora șase dimineața, regele întreabă de ea. Valetul îi răspunde:

— Sire, a plecat deja…

— Unde?

— La Rueil.

Nu se vor mai revedea, fiindcă în 10 mai regele moare.

Micul Trianon, de la Versailles, a fost construit de Ange-Jacques Gabriel la ordinul regelui Ludovic al XV-lea pentru favorita sa, Madame de Pompadour, dar aceasta a murit cu patru ani înainte de încheierea lucrărilor în 1768, și palatul a fost în continuare ocupat de succesoarea ei, Madame du Barry. După suirea sa pe tron în 1774, Ludovic al XVI-lea a dăruit castelul și parcul din jur reginei sale de numai nouăsprezece ani, Maria-Antoaneta.

La porunca noului suveran, Ludovic al XVI-lea, bine ținut în frâu de Maria Antoaneta, doamna du Barry este exilată la abația Pont-aux-Dames, devenind un fel de prizonieră a statului. Ca întotdeauna, cu toată tristețea sa, Jeanne se poartă

încântător cu măicuțele, care nu știu ce să mai facă pentru a-i îndulci șederea forțată. Câteva luni mai târziu i se dă voie să locuiască la castelul Saint-Vrain. În octombrie 1776, Maurepas obține de la Ludovic al XVI-lea semnătura pe un decret care-i redă acesteia toate bunurile și titlurile, eliminându-se și orice fel de supraveghere polițienească. Poate, în sfârșit, să se întoarcă la dragul său Louveciennes și, cum îi este firea, se adaptează la situație. Are noi amanți, printre care un englez, lordul Seymour, apoi pe ducele de Brissac, cu care întreține o relație fericită. Pe parcursul lunii octombrie 1789, Jeanne primește la ea câțiva soldați din gardă răniți în cursul confruntărilor de la Versailles. Mișcată, Maria Antoaneta îi trimite o scrisoare de mulțumire. La începutul Revoluției, du Barry reușește să călătorească de mai multe ori la Londra, ca să-și vândă bijuteriile ce nu i-au fost încă furate, iar cu banii finanțează emigrația. E bănuită că ar încuraja insurecția din Vandea. Și, necugetată de-a binelea, se întoarce la Paris. Devenită „suspectă“, e denunțată și încarcerată la închisoarea Sainte-Pelagie în 22 septembrie 1793. După un odios rechizitoriu al lui Fouquier-Tinville și inevitabila condamnare la moarte, urcă pe eșafod pe 8 decembrie. Acolo îi scapă o exclamație care va deveni celebră: „Încă o clipă, domnule călău!“

Acest strigăt disperat a fost luat drept o dovadă de lașitate. Nu era însă decât ultimul strigăt din dragoste de viață al unei femei căreia îi plăcuse atât de mult să trăiască.

---

[40] Jacques Levron, *Trois sœurs pour un roi,* Perrin, 1982.

[41] Scrofulele erau abcese tuberculoase. Potrivit tradiției, după ce era încoronat, regele Franței își punea mâinile pe plăgile bolnavilor, fiindcă primise, se spunea, puterea

de a vindeca; de aici vine și supranumele de „rege taumaturg“.

[42] La moartea împăratului Carol al VI-lea de Habsburg, statele europene denunță „Pragmatica Sancțiune“ prin care unica fiică a acestuia, Maria Tereza este recunoscută drept succesoare. Pe parcursul acestui conflict (1740–1748) are loc victoria de la Fontenoy, din 11 mai 1745, unde englezii sunt invitați, extrem de politicos, să „tragă primii“.

[43] Frații Pâris, veniți din regiunea Dauphiné, s-au îmbogățit din aprovizionarea armatelor. Exilați de bancherul scoțian Law, revin după falimentul acestuia, însărcinați să rezolve dezastrul financiar lăsat în urmă. Selectează debitele, refuzând să plătească unele datorii, însă acceptându-le pe cele ale unor personaje mai bine situate, precum ducele de Bourbon, care e cu totul supus influenței lor.

[44] Jean-Christian Petitfils, *Louis XVI*, Perrin, 2010.

[45] Jean des Cars, *Malesherbes, gentilhomme des Lumières* (Marele Premiu pentru biografie istorică al Academiei Franceze), reed. în col. „Tempus“, Perrin, 2012.

[46] Gérard Doscot, *Madame du Barry*, Rencontre, 1965.

Zoé du Cayla

Inspiratoarea lui Ludovic al XVIII-lea

Zoé Talon, contesă du Cayla, cu copiii, pe terasa castelului Saint-Ouen, reconstruit pentru ea de Ludovic al XVIII-lea în 1823. A fost, în timpul restaurației Bourbonilor, ultima favorită a monarhiei franceze și, fără îndoială, cea mai puțin cunoscută.

Antoine Omer Talon, tatăl lui Zoé, aparține nobilimii parlamentare. Locotenent civil la Châtelet în 1789, atașat monarhiei, emigrează după eșecul de la Varennes. În America, face speculații cu terenuri și se îmbogățește. Fiica sa nu-l va revedea vreme de doisprezece ani și suferă pentru că are un părinte proscris.

Este, fără îndoială, cea mai puțin cunoscută favorită a monarhiei franceze, însă este și ultima femeie care va ocupa această poziție, în perioada restaurației dinastiei de Bourbon. Nașterea în 1785, într-o familie de aristocrați, nu anunță o existență liniștită pentru tânăra Zoé. Fără voie, domnișoara Talon va traversa și îndura repercusiunile unei perioade dramatice și bogate în răsturnări de situație: Revoluția, emigrația, o revenire dificilă în Franța, Directoratul, Imperiul și în cele din urmă, în ciuda oricăror așteptări, restabilirea fostei dinastii. Fratelui lui Ludovic al XVI-lea, care urcă pe tron în 1814, îi datorează ea gloria sa libertină. Dar, până să ajungă acolo, ce viață aventuroasă!

Vine dintr-o familie care, fără a se bucura de onorurile de la Versailles, numără printre membrii săi magistrați în parlamentul din Paris cu frumoase posibilități financiare. Chiar tatăl ei, marchizul Omer Talon, este consilier însărcinat cu anchetele parlamentare. Face parte dintre cei pe care îi numim astăzi, glumeț, „nobilime de robă scurtă“, spre deosebire de cei „cu robă lungă“. În chiar ziua botezului micuței Zoé, în 25 august 1785 la castelul Boullay-Thierry, aproape de Nogent-le-Roi, care va fi locul fermecat al copilăriei sale, la curte se petrece o tragedie: cu zece zile înainte, cardinalul de Rohan fusese arestat la Versailles, din ordinul regelui, și condus la Bastilia. „Afacerea colierului reginei“ devenea o problemă de stat, fiindcă Ludovic al XVI-lea nu înțelesese că discreția ar fi trebuit preferată scandalului. Regina Maria Antoaneta n-avea nimic de-a face cu această mașinațiune, însă în ochii opiniei

publice risipitoarea „austriacă“ nu putea fi decât vinovată. Tatăl lui Zoé ajunge și el să fie vârât în această poveste cu grave consecințe politice. La Paris, consilierul Talon și apropiații săi locuiesc într-una din frumoasele reședințe de pe strada Saint-Florentin, la numărul 7.

În 1789, la puțin timp după ce Bastilia cădea, Omer Talon, care nu avea atunci decât 29 de ani, este numit locotenent civil la Châtelet, închisoarea regală pe care Adunarea Națională Constituțională avea să o transforme pentru scurt timp în Înaltă Curte pentru judecarea afacerilor politice.[47] Acolo va lua la cunoștință de tenebroasa afacere Favras, în care va fi compromis contele de Provence, fratele mai mic al lui Ludovic al XVI-lea. Zoé nu are, pe-atunci, decât 4 ani.

Este pentru prima oară când familia sa se intersectează cu viitorul rege Ludovic al XVIII-lea. Pentru acesta, afacerea Favras va rămâne o apăsare, o amenințare pe care Napoleon însuși va încerca s-o folosească împotriva sa. Marchizul de Favras era un aristocrat extrem de afectat de evenimentele revoluționare din 1789, de 14 iulie și de zilele din octombrie; nu năzuia decât să-l salveze pe rege și familia acestuia. „Și-a oferit serviciile, printr-un intermediar, contelui de Provence, propunându-i să negocieze pentru el un împrumut de două milioane, necesar pentru îndeplinirea planului [de fugă].“[48] Favras va vorbi prea mult, iar proiectul va fi dejucat. La Fayette va pune să se afișeze o proclamație ce denunța un complot vizând nu doar plecarea regelui, ci și intenția ca el, La Fayette, să fie eliminat, ca și ministrul de finanțe Necker de altfel. Complotul, se afirma, îl avea ca lider pe contele de Provence. La Paris, acesta din urmă se va grăbi spre Hôtel de Ville pentru a afirma că nu știa nimic despre asta și că n-avea nimic de-a face cu povestea respectivă, recunoscând totuși că contractase un împrumut. Cu toții au pretins că îl cred, însă rămânea să fie

adus la judecată Favras. Iar lui Omer Talon îi revenea această sarcină.

O tânără aristocrată în vârtejul revoluționar

Talon, la fel de regalist ca și Favras, reușește să-l convingă pe acuzat să se sacrifice și să nu dezvăluie niciun nume de conspirator. Favras, revoltat de nedreptatea sorții sale, redactează totuși o confesiune completă pe care are intenția să o citească la tribunal. Talon reușește, în solitudinea celulei, să recupereze documentul în schimbul tăcerii definitive a lui Favras.

Condamnat la moarte în 17 februarie 1790, Favras este spânzurat fără să vorbească. Viitorul Ludovic al XVIII-lea își va ține cuvântul: va asigura o rentă viageră doamnei Favras și se va ocupa de educația copiilor acestuia. Cât despre Omer Talon, care are încă în posesie vitriolanta confesiune a lui Favras, convingerile sale monarhiste ajung în tot mai mare dezacord cu însărcinările de locotenent civil la Châtelet. Demisionează și intră într-un soi de semiclandestinitate. Servește de mijlocitor între Mirabeau și curte, participă la intrigi alături de Monsieur[49]. Arestat cu ocazia tentativei de fugă a regelui la Varennes, apoi eliberat, Talon decide să-și trimită familia în emigrație. Marchiza Talon și cei patru copii ai săi — Zoé, cei doi frați mai mari și sora mai mică, născută în 1787 — vor pleca mai întâi pe insula Jersey, după care în Elveția, apoi în Italia. Marchiza nu-și va mai revedea soțul, iar copiii nu-și vor revedea tatăl decât… doisprezece ani mai târziu. Fiindcă, pentru început, Omer Talon rămâne la Paris; apără palatul Tuileries în 20 august 1792, plin de curaj. După executarea lui Ludovic al XVI-lea, îi întâlnește în Anglia pe cei ce vor încerca

să realizeze evadarea „văduvei Capet“, după care contele de Provence îl trimite în misiune pe lângă George Washington, la Philadelphia. Aici îi va găsi pe Talleyrand, ca și pe vicontele de Noailles și pe ducele de La Rochefoucauld. Acești membri ai nobilimii, aflați mai mult sau mai puțin în misiune, trebuie să supraviețuiască acolo cumva. Talon și Noailles fac specula cu terenuri în America, oferindu-le spre vânzare celor care doresc să se stabilească acolo. Talon devine incredibil de bogat și se dedică de asemenea unui înfloritor comerț cu grâne între Franța și Anglia, în vreme ce soția își trăiește emigrația dispunând de mijloace mult mai reduse. Marchiza Talon revine la Paris în vara anului 1795, cu trei copii, fiindcă fiul cel mare murise între timp.

Doamna Campan (1752–1822), fostă institutoare a „Doamnelor“, fiicele regelui Ludovic al XV-lea, apoi primă cameristă a Mariei Antoaneta, această supraviețuitoare a unei lumi dispărute, remarcabilă pedagogă, fondează pensionul Saint-Germain, pe care Zoé îl va frecventa alături de fiicele noii elite bonapartiste. Aici se împrietenește cu Hortense de Beauharnais, fiica lui Joséphine, devenită în 1796 soția lui Napoleon Bonaparte.

Revoluția din 9 termidor a trecut, viața își reia cursul. După anii crunți ai Terorii, Directoratul se dedă altor excese: sărbătorile, dezmățul, luxul. Însă existența marchizei n-are nimic de-a face cu aceste inutile destrăbălări. Chiar dacă și-a recuperat reședința de pe strada Saint-Florentin, aceasta nu-i este de niciun folos, fiindcă Revoluția o transformase într-o ruină. Zoé are zece ani. Mama ei îi găsește un loc la Saint-Germain-en-Laye, instituție care, deși acolo mai persistă

parfumul Vechiului Regim, are meritul de a educa tinerele noii puteri. Iar sinteza acestor două lumi în aparență incompatibile este asigurată de o personalitate extraordinară, fosta primă cameristă a Mariei Antoaneta, doamna Campan, în vârstă de 43 de ani. Cum se poate explica remarcabila supraviețuire a doamnei Campan, care-i fusese atât de devotată reginei încât ceruse să împartă cu ea celula de la închisoarea Temple, lucru care-i fusese refuzat? Neîndoielnic mulțumită inteligenței sale ascuțite și a credinței în binefacerile educației pe care o putea oferi tinerelor unei noi societăți, îmbinând rafinamentul fostei monarhii cu ideile filosofilor. Iar doamna Campan se socotește singura în stare să ofere acest tip de învățătură. Trei dintre nepoatele sale, orfane de mamă și intrând în grija sa, devin, firește, primele sale eleve. Foarte repede, fiica lui Joséphine de Beauharnais, Hortense, li se alătură. Și e și firesc: frumoasa Joséphine, al cărui soț a fost ghilotinat, este ea însăși încarnarea, în același timp, a vremurilor revoluționare, a nenorocirilor aduse de Revoluție și a adaptării Franței la noii săi stăpâni. Mulțumită ei, Pauline și Caroline, tinerele surori ale generalului Bonaparte, nepoatele sale Stéphanie și Émilie și cele ce vor deveni soațele celor mai de vază generali ai viitorului Imperiu iau calea casei din Saint-Germain. Zoé capătă aici o instrucție solidă, învață limbi străine (lucru destul de nou pe vremea aceea), în special engleza și italiana, se familiarizează cu ceea ce doamna Campan numește „o frumoasă utilizare a limbii franceze“, cu matematica, astronomia, puțină botanică, fizică și chimie, geografie, desen, solfegiu, interpretare vocală, pian și dans.

Doamna Campan, supraviețuitoare a

Vechiului Regim, o educă pe Zoé

Însă va învăța, mai presus de orice, arta conversației. La Versailles nu era nevoie ca aceasta să fie studiată, era ceva natural. Ne amintim cât de sensibil fusese Ludovic al XV-lea la farmecul, la dezinvoltura și la replicile spirituale ale doamnei du Barry. Doamna Campan le dă elevelor sale teme pe marginea cărora trebuie să improvizeze. Însă poate că povestindu-și viața, existența de la curtea de la Versailles, serbările, întrevederile secrete legate de modă între Maria Antoaneta și Rose Bertin, izbutește doamna Campan, această femeie remarcabilă, protagonistă și martoră a unei lumi dispărute, să-și încânte cu prisosință elevele.

Pe lângă educație, Zoé leagă prietenii cu toată floarea elitei bonapartiste. Devine astfel foarte apropiată de Hortense de Beauharnais și de Laure Permon, viitoare soție a lui Junot și viitoare ducesă de Abrantès. Însă există și limite în această apropiere. Fiindcă, dacă Hortense și Laure sunt invitate la serate semioficiale, precum faimosul bal dat de Talleyrand în 3 ianuarie 1798, Zoé, fiica unui emigrat, trebuie să se mulțumească cu povești despre aceste serbări; nici nu se pune problema să fie invitată acolo. În schimb, Zoé e invitată mereu la Malmaison de Joséphine, împreună cu celelalte prietene ale fiicei sale Hortense. Se întâmplă chiar ca tinerele eleve de pension să joace și în câte o piesă de teatru, cum e de pildă *Esther*, unde Zoé se remarcă. Se vede bine că doamna Campan n-a uitat de domnișoarele de la Saint-Cyr ale doamnei de Maintenon.

Pentru Zoé, anii adolescenței nu sunt totuși lipsiți de neliniști, Tatăl ei rămâne deocamdată în străinătate. În primăvara anului 1796, mama ei e arestată în urma unui denunț anonim ce-o acuza de complot regalist. După

întemnițarea mamei, mătușile din partea tatălui vor fi cele care se vor ocupa în continuare de surorile Talon, fiindcă sora mai mică a lui Zoé a intrat și ea la pensionul doamnei Campan. Și aceeași doamnă Campan, dovedind curaj, intervine pe lângă Bonaparte însuși pentru a-i fi eliberat medicul, doctorul Dubreuil, care este și cel al doamnei Talon. Fusese arestat pentru simplul motiv că-l lecuise pe fratele lui Zoé. La închisoare, mama lui Zoé se îmbolnăvește grav. La puțină vreme după ce e eliberată, moare, fără îndoială prin toamna anului 1800. Doamna Campan se alege cu două orfane de mamă al căror tată este în continuare oprit să revină în Franța. Omer Talon se străduiește: își pune la bătaie averea și își exprimă dorința de a se întoarce ca să se ocupe de fetele sale, să le ofere zestrea ce le lipsește. Consulatul nu are de gând să se priveze de această generozitate. Marchizul Talon obține deci un „certificat de amnistie pentru vina de a fi emigrat“ și poate, așadar, să revină oficial în Franța la sfârșitul anului 1802. Zoé are 17 ani, sora ei 15.

După doisprezece ani de despărțire, Zoé își revede tatăl, a cărui primă dorință este să-i găsească, la iuțeală, un soț. Zoé nu e defel supărată, fiindcă este soarta tuturor internelor de la pensionul doamnei Campan să fie măritate de îndată ce părinții lor decid asta. Tinerele nu pot decât să se supună, neavând nimic de spus în privința alegerii soțului. Caroline Bonaparte s-a căsătorit cu Murat, Laure Permont a devenit Doamna Junot cu toate că nu avea decât șaisprezece ani, Hortense de Beauharnais a fost sacrificată lui Ludovic Bonaparte, un frate nevrotic al lui Napoleon. Pentru Zoé, alegerea tatălui său se îndreaptă spre Achille du Cayla, unicul fiu al contelui de Cayla. Prim-cavaler al prințului de Condé, își urmase stăpânul la Koblenz din iulie 1789. Se luptase deci cu armatele revoluționare. Mama lui Achille, pe numele de fată Élisabeth

Suzanne de Jaucourt, fusese doamnă de onoare a contesei de Provence. Și din nou, prin familia soțului său, Zoé se apropie de viitorul Ludovic al XVIII-lea. Potrivit tradiției, nu-și va cunoaște soțul decât în 2 august 1802, în ziua în care se semnează contractul nupțial, care face din ea o soție cu zestre bună, al cărei tată a avut grijă ca în niciun caz soțul să n-o poată lipsi de viitoarea moștenire a familie Talon. Zoé e o frumoasă brunetă, cu ochi negri superbi, un zâmbet cuceritor și un decolteu extrem de plăcut vederii. Cele mai bune portrete ale ei vor fi realizate ceva mai târziu, cu deosebire cel datorat penelului lui François Gérard, zugrăvit peste douăzeci de ani.

În vremea Consulatului, fata de proscris se mărită cu un bărbat insuportabil

În 1802, în ciuda concordatului, religia catolică se manifestă încă discret, astfel că mariajul lui Zoé este încheiat în apartamentul ocupat de Omer Talon de la revenirea sa, aflat pe strada Grange-Batelière, cu concursul unui preot care nu jurase pe Constituție. Tatăl mirelui a rămas în exil, lângă prințul de Condé; Zoé nu-l va cunoaște decât la capătul altor doisprezece ani. Emigrația este cu siguranță o complicație permanentă pentru tânăra noastră. După căsătorie, Zoé și soțul său pleacă la Montpellier. Luna de miere și-o petrec la castelul familiei din Piscine. O dublă suferință pentru Zoé: nu doar că e exilată în fundul provinciei, având parte de-o viață socială lipsită de orice strălucire, dar e sub stăpânirea unui bărbat odios, coleric, brutal. Zoé se străduiește să-i ignore proasta dispoziție, ceea ce nu face decât să-l stârnească și mai tare.

Trandafirul din Malmaison de Jean Louis Victor Viger du Vigneau. Joséphine cumpărase Malmaison în 1799; Bonaparte va locui aici în perioada Consulatului. Zoé, devenită prin căsătorie contesă de Cayla, își vizitează acolo vechile prietene de la pensionul doamnei Campan. Ia masa cu Hortense de Beauharnais, Laure Junot și Félicité Savary. După ce tatăl îi este întemnițat din cauza simpatiilor monarhiste, nu va mai fi însă primită…

În fine, această căsnicie ar fi un adevărat coșmar dacă soacra ei nu i-ar arăta o puternică afecțiune și o reală tandrețe. Nora se atașează de ea, ajunge chiar să-i spună „mamă“ și îi poartă de grijă, căci este adesea suferindă. Soțul, Achille cel urâcios, nu cutează să atace acest duo solid pe care-l formează mama și soția sa. Suzanne du Cayla, ageră la minte, înțelege că viața aceasta cenușie nu-i place nurorii sale și decide instalarea în castelul familiei Jaucourt, la Courtreux; zona Brie e mai aproape de Paris. Contele du Cayla cumpără un apartament în cartierul Marais, iar Zoé poate, în sfârșit, să-și facă intrarea în lume. Sigur, cartierul Saint-Germain este cel care trebuie frecventat. Altfel nici nu s-ar putea pentru o fiică și soție de

emigrat. O vedem pe Zoé în saloanele cele mai de soi, la doamna de Coislin și la ducesa de Châtillon. O cunoaște acolo și pe perfida contesă de Boigne, care o detestă îndată și care o va persifla continuu în *Memoriile* sale, dovadă că, din moment ce provocase atâta ură, Zoé nu putea fi decât plăcută și drăgălașă. Celorlalți din cartier Zoé le va plăcea însă mult; se bucură de o excelentă reputație, pe care și-o va păstra întreaga viață. În legăturile amoroase va fi foarte discretă, chiar și în cea mai celebră, cu Ludovic al XVIII-lea, nefăcând confidențe, atentă să nu alimenteze bârfele și criticile care, totuși, vor fi inevitabile. Deși frecventează, cu soacra ei, „lumea veche“, asta n-o împiedică pe Zoé să-și viziteze prietenele de la pension, pe Hortense, Laure Junot, Félicité Savary la Malmaison, unde va dejuna alături de Joséphine. Lui Zoé i se cere chiar să facă parte din casa care e pe cale să fie creată pentru Hortense. Este tentată să accepte, însă renunță pentru a nu-și lipsi soacra de prezența sa.

Lovitură de teatru în existența lui Zoé: în 28 septembrie 1803, tatăl ei, Omer Talon, este arestat de Savary sub pretextul unei conspirații regaliste. Încă una? Trebuie spus că Parisul forfotește de zvonuri despre comploturi și că numele Georges Cadoudal e pe toate buzele. Bonaparte, care năzuiește deja la edificarea Imperiului, vrea să înăbușe orice tentativă de restaurare a monarhiei. Cu toate că nu există dovezi, principalul scop al arestării este obținerea confesiunii scrise a lui Favras, pentru a-l discredita astfel pe contele de Provence și ca atare pe Bourboni. Însă Talon nu vorbește. Este exilat pe insula Sainte-Marguerite și ținut sub supraveghere severă. Pentru fiica sa, întâia consecință este că prietena Hortense îi închide ușa în nas. Zoé redevine fiică de proscris și recade în lumea Vechiului Regim; colac peste pupăză, în 20 martie 1804, Franța, stupefiată, află despre asasinarea ducelui d’Enghien în

șanțul de apărare al castelului din Vincennes. Bonaparte pregătește Imperiul lui Napoleon, dar cu ce preț! Socrul lui Zoé este tot în exil, în slujba prințului Condé, tatăl ducelui d'Enghien. Cât despre soacra ei, aceasta e afectată teribil de asasinat, fiindcă îl cunoscuse pe prinț de copil; părăsește Parisul și se refugiază, cu nora, la țară, la Courtreux. La cele două femei nu vor ajunge acolo decât ecouri îndepărtate ale sarcasmelor și furiei ce însuflețesc cartierul Saint-Germain. Baronul de Frénilly este indignat de această „mascaradă".

Dintre amanți, care este tatăl fetiței lui Zoé?

În 1806, Zoé aduce pe lume primul său copil, o fetiță botezată Hugoline, însă căreia, de fapt, i se va spune Valentine. Este Achille tatăl copilului? Posibil, însă relațiile dintre soți sunt reci, distante. Cum mama a fost extrem de discretă, există puține informații în afara celei că a avut mulți amanți. Primul dintre aceștia, Christian de Nicolaï, aristocrat întors din exil, ar putea fi tatăl, fiindcă s-au întâlnit deseori între 1805 și 1808. Și în testamentul său, Zoé îi va lăsa un tablou întruchipând-o pe *Corinne*, eroina doamnei de Staël, care trebuie să le fi evocat celor doi momente agreabile. Al doilea amant, Sosthène de La Rochefoucauld, este mult mai cunoscut fiindcă, în calitate de prieten, amant sau amândouă, se va instala în viața lui Zoé cu începere din 1808 și va rămâne acolo, practic, până la sfârșit.

Corinne la Capul Miseno (la vest de Napoli) este un tablou de Gérard (1819), ilustrare a romanului doamnei de Staël, *Corinne* (1807). Prin testament, Zoé va hărăzi o copie a acestui tablou lui Christian de Nicolaï, care i-a fost neîndoielnic primul amant. Poate și adevăratul tată al fiicei lui Zoé, născută în 1806. Cu începere din 1808, Zoé va avea o legătură durabilă cu Sosthène de La Rochefoucauld. Probabil că lucrarea îi reamintea lui Zoé de momente plăcute...

Vor purta o corespondență imensă. Acest La Rochefoucauld va scrie mai multe tomuri de *Memorii*, însă nu va avea, din păcate, verva autorului *Maximelor*. Se va ilustra ca membru influent al partidului ultraregalist în timpul domniei lui Ludovic al XVIII-lea și va fi învinuit, poate exagerat, că și-a folosit prietena, pe Zoé, pentru a-l influența pe rege. Oricum, Zoé continuă să aibă preocupări de familie; soacra ei este profund afectată de vestea dispariției, în 12 noiembrie 1810, la Hartwell (Anglia) a lui Marie-Joséphine, soție a contelui de Provence, a cărei doamnă de onoare fusese. Între timp, tatăl ei,

Omer Talon, bolnav și epuizat, este eliberat în 1807. Zoé îl îngrijește până la moarte, în 18 august 1811. Știm că a avut prevederea de a proteja moștenirea fiicei sale; soțul acesteia însă are chef să consume cu rapiditate această avere însemnată. Începe atunci pentru ea o lungă serie de procese. Iar Zoé va fi obligată să ia decizii dificile până și în domeniul cel mai intim.

În 3 iunie 1810, Fouché, ministru al poliției imperiale, este concediat, fiind socotit prea indulgent cu cuibul din Saint-Germain și ale sale „idei greșite". Regicidul este înlocuit cu generalul Savary, duce de Rovigo, responsabilul direct al asasinării ducelui d'Enghien. Pentru Zoé, tot el este și cel care i-a exilat tatăl pe insula Sainte-Marguerite. E de urgență convocată de noul ministru al poliției, care, după cum o afirmă el însuși, „dă frisoane tuturor", începând cu Zoé. În pofida oricăror așteptări, acest bărbat de fier și această răpitoare fiică de proscris se îndrăgostesc cu înfocare unul de celălalt. El are 36 de ani, ea 25. Cum se face că acest credincios slujbaș al lui Napoleon, agitat și neîmblânzit, care acționează mai iute decât gândește și vede peste tot spioni, nu-i trezește lui Zoé repulsie? E un bărbat frumos și nu-i lipsește farmecul. Dinspre partea sa, Savary are scuza de a căuta o dulce revanșă. Este soțul unei foste colege a lui Zoé de la internatul doamnei Campan, Félicité, care l-a înșelat de mai multe ori, îndrăznind să-l abandoneze până și pe Napoleon pentru generalul Sebastiani. „Reputația soției sale era atât de mizerabilă, încât odată, când Savary se plânge contelui Beugnot că are acasă șapte copii de hrănit, i se răspunde: «N-ai decât să-i trimiți pe fiecare la taică-său și n-o să mai trebuiască să ai grijă decât de tine»."[50] Savary sfârșește prin a-i face un copil lui Zoé, Hugolin, născut la sfârșitul lui 1811 sau începutul lui 1812, care seamănă ca două picături de apă cu adevăratul său tată.

Timpurile se schimbă, relațiile doamnei du Cayla continuă…

De data aceasta, legendara prudență a lui Zoé e prinsă pe picior greșit. Conștientă că această relație e provocatoare, îi pune capăt, suferind, fără îndoială, din plin. Doamna du Cayla are, în toate accepțiunile termenului, un temperament care-i permite să facă față unor situații incredibile, de natură politică și personală. Cu șarm, încarnează un permanent paradox într-o epocă defel lipsită de paradoxuri. Adulterul acesta îi va permite să-și refacă relația cu Hortense, care a devenit între timp regina Olandei. Și, cu rapiditate, Zoé găsește ocazia de a se consola cu Maurice de Balincourt, un seducător inveterat pe a cărui listă de cuceriri se numără, printre alte femei celebre, Pauline Borghese, Désirée Bernadotte, prințesă a Suediei, dar și Laure Junot, ducesă d’Abrantès.

Ludovic al XVIII-lea (1755–1824) înfățișat cu însemnele rangului său de Gérard. În iunie 1816, Zoé du Cayla își însoțește socrul la nunta celui de-al doilea fiu al contelui d'Artois, ultimul frate al lui Ludovic al XVI-lea. Înainte să moară, în 1816, soacra ei o recomandă regelui, însă contesa du Cayla va trebui să mai aștepte un an înainte de a fi primită în audiență la palatul Tuileries.

Legătura sa cu Zoé începe în primăvara anului 1813, însă nu durează cine știe ce, fiindcă Imperiul se va prăbuși. Contele de Provence, chemat de Senat în 6 aprilie 1814 și devenit oficial Ludovic al XVIII-lea, debarcă în Franța. După ce lansează o proclamație la castelul Saint-Ouen, în 2 mai, fratele lui Ludovic

al XVI-lea se obligă să fie capul unei monarhii constituționale, să garanteze libertatea presei, să mențină titlurile și decorațiile Imperiului și să păstreze bunurile naționalizate. Schimbarea de regim îi permite în fine lui Zoé să-l cunoască pe socrul său, François-Hercule du Cayla, care se întoarce în suita prințului de Condé.

În această perioadă deosebit de agitată, când nimic nu este sigur, socotește nimerit Achille du Cayla, soțul lui Zoé, să anunțe că se retrage pe moșiile de la țară, cu copiii, pentru a-i feri de influența unei „femei perverse“! Lovitură grea pentru Zoé, care o parează totuși cu ajutorul socrilor. E primită la curtea Bourbonilor și-și găsește locul în prima Restaurație. Știm că acalmia politică va dura doar până la revenirea Împăratului, pentru cele O Sută de Zile. Zoé este la Paris, oraș abandonat de rege. Ludovic al XVIII-lea, din nou refugiat în Belgia, devine pentru regaliști „Tatăl Nostru din Gand“! Zoé nu-și părăsește copiii. Ce poate să i se întâmple?

Waterloo pune capăt celor O Sută de Zile și Împăratul abdică pentru a doua oară, în favoarea fiului său. Îmboldit de Talleyrand, care nu este în favoarea unor schimbări radicale, Ludovic al XVIII-lea este obligat să accepte numirea lui Fouché și participarea acestuia la guvernare. De data aceasta, nu cazacii vor fi cei ce-și vor face tabăra, înfometați și gălăgioși, pe Champs-Élysées, ci austriecii și prusacii își vor aduce soldații în fața palatului Tuileries. Franța este ocupată, regele umilit. La jumătatea lui august, ca rezultat al alegerilor, apare așa-numita „Cameră de negăsit“, ultraregalistă și în mare parte ostilă Cartei care „își dăduse acordul“ pentru Ludovic al XVIII-lea. Singurul avantaj: regele poate să scape de Fouché și să-l înlocuiască cu Élie Decazes ; în același timp, ducele de Richelieu[51] îi urmează lui Talleyrand.

În tot acest timp, Zoé pleacă însoțită de copii și de socri.

François-Hercule du Cayla a fost numit pair ereditar în 17 august 1815 și vrea să se ocupe de repunerea în ordine a domeniilor sale, abandonate de atâta vreme. Zoé nu revine la Paris decât în iunie 1816, ca să-și însoțească socrul la nunta celui de-al doilea fiu al contelui d'Artois (fratele regelui Ludovic al XVI-lea și al lui Ludovic al XVIII-lea), ducele de Berry, cu tânăra și efervescenta Maria Carolina de Bourbon-Sicilia[52], despre care regele, spiritual, spune: „Nas, gură, gușă, nimic nu e drăguț la ea, totul este fermecător".

Starea doamnei du Cayla s-a agravat. Zoé o retrimite la Paris, unde se va stinge din viață în 19 decembrie 1816. Nora e copleșită de mâhnire. Dar iată că ultimul gest al acestei femei pe care o prețuise atât îi va schimba viața.

Recomandată lui Ludovic al XVIII-lea, Zoé du Cayla stârnește pasiunea regelui

Înainte să moară, foarte preocupată de furtunile afective și financiare pe care le îndura Zoé din cauza fiului său care se încăpățâna să pună mâna pe moștenirea ei, doamna du Cayla îi scrisese regelui, recomandându-i-o pe nora sa. Atenția regală are nevoie de ceva timp ca să se îndrepte asupta lui Zoé. După o vară mai degrabă posomorâtă, petrecută cu socrul și copiii pe domeniul de la Chantilly al prințului de Condé, tânăra se gândește cu îngrijorare la greutățile viitoare. Decide să-și ia destinul în mâini, solicită o audiență regală, iar prima sa întâlnire cu Ludovic al XVIII-lea are loc în septembrie 1817. Zoé este impresionată de ținuta cu adevărat maiestuoasă a fratelui lui Ludovic al XVI-lea și de privirea sa pătrunzătoare, remarcată de toți cei ce l-au întâlnit. La prima vedere, suveranul nu are nimic seducător. La cei 62 de ani ai săi, după ce o viață întreagă a avut tendința de a se îngrășa, a devenit

enorm și diabetic; are fața umflată, dificultăți de deplasare, agravate de crize frecvente și violente de gută. Picioarele îi sunt înfășurate în ghetre lungi. Suveranul poartă o ținută stranie, care îi place, alcătuită pe jumătate din haine civile și pe jumătate din efecte militare. Zoé nu dă atenție decât vorbelor sale binevoitoare, care-i amintesc afecțiunea pe care i-o purta soacrei sale. Regele, pur și simplu, îi dă de înțeles vizitatoarei că poate conta pe ajutorul său și că este la curent cu situația ei. Nimic cu adevărat concret. Contesa du Cayla pleacă oarecum debusolată de la Tuileries, dar va fi și mai debusolată când va auzi că soțul ei, Achille, aflând de audiență, i-a scris regelui pentru a-i împărtăși toate ticăloșiile săvârșite de soție, de la adulter (confirmat) până la risipirea moștenirii (fals). Așa că lui Zoé nu-i rămâne decât să solicite o a doua audiență, neliniștită de influența pe care acest denunț al soțului ar fi putut-o avea asupra regelui.

E atât de agitată, încât, după reverență, îndreptându-se către un scaun indicat de suveran, dă peste o măsuță plină cu hârtii, care cad pe jos. Încurcată, scuzându-se, dă să le adune și începe să le citească pentru a-și da seama cum să le așeze, când, stupefiată, îl aude pe monarh zicând: „Continuați, doamnă, farmecul vocii voastre se va adăuga plăcerii de a vă privi.“[53]

Peste poate de stânjenită, continuă să citească, încurcându-se între pagini, fără să priceapă o iotă din rapoartele ministeriale al căror conținut îl recită conștiincioasă!

De atunci încolo, afacerile lui Zoé se vor rezolva ca prin minune. Îi sunt încredințate direct prim-ministrului Decazes, care însărcinează un jurist din Bordeaux să le deslușească. Contele de Peyronnet se dovedește eficace: Tribunalul de primă instanță al Senei pronunță, pe 6 mai 1818, o sentință de separare fizică și a bunurilor celor doi soți du Cayla. Copiii, firește, rămân în grija mamei. Mai târziu, în 31 mai 1822,

contele du Cayla va fi condamnat „la restituirea zestrei, veniturilor și creanțelor matrimoniale“. Reconfortată de protecția regală, Zoé se stabilește într-un „micuț mezanin“ al clădirii Praslin, pe strada Bourbon. Îi place la nebunie acest loc unde primește multă lume, din ce în ce mai multă pe măsură ce apropierea sa de rege se consolidează.

Ce fel de apropiere? La început, Zoé vine să-l vadă pe rege o dată pe săptămână, miercurea. Nu peste mult, monarhul solicită să vadă copiii protejatei sale o dată pe lună, o favoare ce-i convine lui Zoé, fiindcă îi va da ocazia de a spune „Datorez totul copiilor mei“. Neîncrezătoare, mama refuză să se vadă prea adesea cu regele; începe prin urmare să-i scrie, mai întâi zilnic, apoi de mai multe ori pe zi, punând în scenă un întreg balet de mesageri spre Tuileries. Foarte repede, devine limpede că Zoé a știut să se facă indispensabilă monarhului. Ritmul vizitelor se întețește, ajungând la întrevederi de trei ori pe săptămână, de la orele trei la cinci ale după-amiezii. Vizitele devin apoi zilnice. E vorba de dragoste. Cu siguranță că în ce-l privește pe rege, văduv, așa stau lucrurile, fiindcă doamna du Cayla e frumoasă, proaspătă, îl amuză, îl distrează și știe să-l asculte când se lansează în povești din tinerețe, adesea înfrumusețate. Cât despre Zoé, nu poate decât să se simtă flatată că este unicul obiect al pasiunii regelui Franței, a cărui favorită a devenit. Nu are rivală! Îl înconjoară cu tandrețe, cu care regele nu e obișnuit și care-l face să se simtă fericit. Firește, se află rapid de aceste întâlniri intime, care suscită atât sarcasme cât și întrebări. Astfel, într-o bună zi, bătrânul cancelar Dambray bate la ușa regelui în momentul în care acesta își așteaptă favorita. „Intrați, Zoé“, zice monarhul, după care îl vede apărând în cadrul ușii pe cancelarul înroșit la față și confuz. Povestea face înconjurul palatului Tuileries. Nu i se va mai spune lui Dambray decât „cancelarul Robinson“, fiindcă

fusese… crezut a fi Zoé![54]

O relație amoroasă unde se prizează tabac… într-un fel ciudat

Lamartine se dovedește deja poet analizând această impudică relație: „A avut încă de la început caracterul unei iubiri ascunse sub numele de prietenie și căreia vârsta monarhului și rezerva tinerei femei nu-i permiteau a se lăsa dezvăluită“. E drept, sunt treizeci de ani diferență între cei doi. Doamna de Boigne este mult mai crudă — ca de obicei! — denigrând-o pe cea despre care se zicea că domnește peste Franța: „Era atât de josnică, încât nu se dădea în lături de la nimic. Tristele farmece pe care le exercita asupra bătrânului rege nu erau comparabile întru penibil decât cu jalnica plată pe care o primea pentru ele“.

Ce se petrecea oare între ei? Autorii de cântece și caricaturiștii au răspunsuri la asta! Béranger, care a botezat-o pe Zoé „Octavia“, scrie:

Octavie scumpă, nu ți-e oare silă
Să fii atinsă de un ghiuj urâcios?
Să-ți dai gura roză, frumoasă copilă,
Sărutului putred al unui neputincios?

La care adaugă:

De-ardoarea-i bolnavă în taină ți-e scârbă
Când își varsă pe sânu-ți împuțitul nectar
Duhoarea de stârv se ridică, nici vorbă,
Până la ceruri, la acvila marelui Cezar.

Litografii erotice însoțesc aceste aluzii licențioase, și în ele Zoé este înfățișată „în poziții deșucheate, dezvăluindu-și formele pentru a-i permite regelui să prizeze tutun de pe dosul ei“.[55] În alte versiuni, „tabachera regală“ ar fi mai degrabă sânii

frumoasei contese. Oricum, reiese că aceasta avea un fizic „acomodant“. Potrivit domnului de Vitrolles „regele lua un pic de tutun din tabacheră și punea tabacul pe sânii favoritei, ca și cum l-ar fi pus în mijlocul unui trandafir.“ Doamna du Cayla era foarte prizată la curte!

Mai târziu, în 1823, când regele este de-acum imobilizat în scaunul său cu rotile, mareșalul de Castellane va povesti o anecdotă picantă. Când venea în vizită favorita, accesul în încăpere era interzis. Viitorul mareșal, auzind odată un bubuit puternic, urmat de țipete asurzitoare, îi silise pe valeți și pe ofițerii de serviciu să intre în cameră. Aveau să găsească scaunul cu rotile înclinat în față și pe Majestatea Sa, prăbușit și incapabil să se ridice, lățit peste Zoé! Ravagii făcute de o pasiune acrobatică? În Paris se râde. Zoé rămâne imperturbabilă și, în secret, docilă. În afara poziției sociale care, în ciuda zarvei stârnite, e avantajoasă, regele îi aduce o siguranță și o liniște sufletească așa cum nu mai cunoscuse nicicând. După ce trecuse prin atâtea... Grație lui, e despărțită de soț și pe cale să-și recupereze averea. Iar regele ține să se ocupe personal de copiii ei. Un amorez foarte atent și generos, nimic de zis. Deși Zoé protestează, o acoperă cu daruri, îi oferă bijuterii, pune să i se dea sume importante de bani, ba îi oferă și domeniul Saint-Ouen, un loc drag regelui, care regreta castelul distrus de prusaci în 1815. Pentru Zoé, pune să fie reconstruit.

Muză a partidului ultraregalist, favorita are puterea de a numi miniștri

Pasiunea acesta, cu parcurs atât de curios, va primi o lovitură cu ocazia unei tragedii ce zguduie monarhia: asasinarea ducelui du Berry în 1820. Viitorul ramurii mai vechi a Bourbonilor este compromis. Printr-o fericită întâmplare, la

moartea soțului său ducesa este însărcinată cu cel ce va fi mai târziu numit „copilul miracolului“.[56]

Dispariția moștenitorului potențial al tronului îl afectează puternic pe rege, care renunță la politica liberală și începe să susțină partidul ultraregalist. Zoé este acuzată că s-ar afla la originea acestei noi orientări. E poreclită chiar „muza radicalilor“. Lucru fără îndoială exagerat, cu toate că influența ei este reală. Favorita reușește, de pildă, să-și numească prieteni în posturi-cheie. Avocatul Peyronnet, cel care știuse să pledeze atât de bine pentru cauza sa, devine ministru al justiției în guvernul Villèle din 1821. Ludovic al XVIII-lea, fatalist, știe că la tron îi va succede fratele său, contele d’Artois, și că acesta nu se va da în lături să practice politica autoritară pe care o aprobă doamna du Cayla. Legile stării de excepție pe care aceasta reușește să le facă votate vor avea consecințe dezastruoase și vor favoriza Revoluția din 1830.

Ultima mare sărbătoare ce-o are ca eroină pe Zoé este inaugurarea, în 2 mai 1823, a castelului Saint-Ouen reconstruit — un cadou de la protectorul ei regal. Se oferă o masă pentru opt sute de invitați în corturi concepute de Isabey. Este dezvelit un tablou mare de Gérard, înfățișându-l pe rege în picioare. Sub tablou se află o placă de marmură albă: „În 2 mai 1823, aici, a început o eră nouă“. Regele nu poate asista la serbare, însă a venit de dimineață să verifice în cele mai mici detalii desfășurarea festivităților.

În primăvara anului 1824 starea sănătății lui Ludovic al XVIII-lea se înrăutățește. Zoé nu mai este favorită, ci infirmieră. Ultimul favor pe care-l obține de la familia regală este ca Majestatea Sa să primească ultima împărtășanie. Pasiunea sa pentru Zoé a durat șapte ani. Ascultând lăudăroșeniile regale, acceptând câteva mici manii care-i dădeau fiori de plăcere bătrânului, făcuse mai degrabă să-i bată cu putere inima decât

să-i ațâțe simțurile.

Ultima favorită regală, cu gusturi artistice sigure, se va ocupa mai departe de manufactura Gobelins și de agronomie, cu o reală competență. Fidelă ramurii vârstnice a Bourbonilor, înlocuită de Monarhia din Iulie a lui Ludovic Filip în 1830, contesa du Cayla mijlocește pentru a organiza căsătoria, urgentă și secretă, a ducesei de Berry, închisă în fortăreața Blaye și compromisă de nașterea unui copil natural.

Fosta „tabacheră regală" se va stinge la vârsta de 67 de ani, la începutul celui de-al Doilea Imperiu, în castelul său din Saint-Ouen, cadoul cel mai spectaculos, dar și cel mai puțin ambiguu al bătrânului rege.

---

[47] Marele Châtelet, sediu al justiției regale, a fost demolat în 1802.

[48] Catherine Decours, *La Dernière Favorite*, Perrin, 1993.

[49] Ludovic al XVI-lea are doi frați, contele de Provence, viitorul Ludovic al XVIII-lea, numit Monsieur de la începutul domniei fratelui său mai mare, și contele d'Artois, viitorul rege Carol al X-lea. Contele de Provence părăsește Franța în 20 iunie 1791, după eșecul fugii familiei regale și arestarea acesteia la Varennes. Ajunge la Bruxelles, apoi cei doi frați se vor regăsi la Koblenz.

[50] Catherine Decours, *op. cit.*

[51] Ducele de Richelieu, nepot al mareșalului, care la rândul său era strănepot de unchi al cardinalului, emigrase în 1790, servise în armata rusă și, numit de țarul Aleksandru I, devenise guvernator al provinciei și orașului Odessa (1803–1814), căruia îi va imprima un urbanism elegant vizibil și astăzi. După ce revine în Franța, îl va înlocui pe Talleyrand ca ministru de externe. În calitate de prim-ministru, va semna al doilea tratat de la Paris, din noiembrie 1815, obținând retragerea forțelor aliate care ocupau Franța. Succesele sale în rândul femeilor sunt legendare.

[52] Să ne amintim că cei doi, contele de Provence și contele d'Artois, se căsătoriseră cu două surori, prințese de Savoia. Ludovic al XVIII-lea nu avea copii. Contele avea doi fii. Cel mare, ducele d'Angoulême, se căsătorise cu verișoara sa, Doamna Regală, fiica lui Ludovic al XVI-lea, care nu-i dăruise moștenitori. Singura speranță a

dinastiei era, așadar, fiul său mai mic, ducele de Berry. Dacă nici acesta nu avea urmași, coroana ar fi revenit ramurii Orléans a familiei. Lucru care avea să se întâmple în 1830.

[53] Catherine Decours, *op. cit*.

[54] Évelyne Lever, *Louis XVIII*, Fayard, 1988 ; și *Journal du maréchal de Castellane*. E vorba despre un joc de cuvinte: în franceză *cru Zoé*, „crezut a fi Zoé“, se pronunță precum „Crusoe“ numele cunoscutului personaj al lui Daniel Defoe. (*N.t.*)

[55] Jean-François Chiappe (coord.), *Le Monde au féminin*, Somogy, 1976.

[56] Viitor duce de Bordeaux, apoi conte de Chambord (1820–1883), pretendent legitim la tron, va refuza drapelul tricolor, ceea ce va duce la ascensiunea definitivă a Republicii și va face din casa d’Orléans singura urmașă a regilor Franței.

Lola Montez

Muza blestemată a regelui Ludovic I al Bavariei

Portretul acesta, foarte cuminte, înfățișând o falsă dansatoare spaniolă însă o autentică aventurieră, e al unei femei care a scandalizat Europa și a dus la abdicarea regelui Ludovic I al Bavariei, odată cu Revoluția din 1848.

„Galeria de frumuseți a regelui Ludovic I al Bavariei“ adună, în castelul Nymphenburg, la München, portrete ale unor femei frumoase din anii 1800–1850, celebre sau nu, de diverse condiții sociale, așa cum a dorit regele. Toate au fost pictate de același artist, Joseph Stieler. Pe partea stângă, în dreapta-sus, arhiducesa Sofia, mama lui Franz Joseph. Jos: regina Maria, mama lui Ludovic al II-lea. Pe partea dreaptă, stânga jos, e portretul Lolei Montez.

München, castelul Nymphenburg, în vestul capitalei bavareze.

În fosta reședință de vară a prinților electori, apoi regi ai Bavariei, vizitatorul se oprește în fața principalului punct de atracție a pavilionului sudic. Se numește „galeria de frumuseți a regelui Ludovic I“. Altădată expuse în palatul Residenz, din centrul orașului, aproape de Operă, aceste portrete de femei din prima jumătate a secolului al XIX-lea, superbe și de diferite vârste, au în primul rând o particularitate: au fost toate pictate de același artist, Joseph Karl Stieler (1781–1858), la solicitarea suveranului, care venea adesea să admire rezultatele comenzii sale. O a doua particularitate: modelele sunt din diverse medii sociale, așa că arhiducesa Sofia, mama împăratului Franz Joseph, se găsește alături de fiica unui cizmar sau de soția unui negustor de păsări. „Nașterea nu contează, ci doar frumusețea“, afirmă regele când se confruntă cu sarcasmele. Un amestec tulburător, insolit pentru epocă, și care-i făcuse pe destui să se simtă șocați… Treizeci și șase de frumuseți, dintre care una singură a fost coșmarul Bavariei, unde a jucat un rol politic atât de scandalos, încât a antrenat abdicarea regelui Ludovic I, în climatul revoluționar al anului 1848. Dar cine ar putea ghici că femeia înfățișată aici, la nivelul ochilor, într-o cuminte rochie neagră cu guler de dantelă, va da peste cap regatul creat de Napoleon în 1806, după ce bavarezii trecuseră în mod judicios de partea sa în bătălia de la Austerlitz? Creatura înfățișată în tablou, cu păr negru împodobit cu flori roșii la tâmpla dreaptă, este Lola Montez[57]. Nu-l privește pe pictor. O evadare din realitate? După ce o întâlnise, Alexandre Dumas-tatăl își

prevenise amicii: „E fatală pentru orice bărbat care cutează să facă o pasiune pentru ea“. Numele îi e simbol al frumuseții, dar și, inevitabil, al nerușinării și comportamentului scandalos, în întreaga Europă ba chiar și peste mări. O tânără bavareză[58] i-a făcut o descriere care o prinde precum un instantaneu:

„În 9 octombrie 1846, pe când coboram pe Briennerstrasse, m-am întâlnit cu o damă îmbrăcată în negru, cu capul acoperit de o eșarfă și în mână cu un evantai. M-am simțit ca trăsnită și m-am oprit în loc, cufundându-mi privirea în ochii săi, care mă fascinaseră. Uitătura arzătoare a pupilelor întunecate mă fixă câteva clipe; chipul minunat, palid, surâse în treacăt văzându-mă atât de pierdută. Surdă la observațiile guvernantei mele, dădui să-i alerg pe urme, însă dispăruse deja. Așa trebuie să fie, mi-am zis, zânele din povești, care dispar ca prin minune. M-am întors acasă la părinți, cărora le-am povestit această aventură. «Cred că era, zise disprețuitoare mama, acea Lola Montez, dansatoarea spaniolă de care se vorbește atâta.»“

Și chiar ea fusese. Lola Montez a reușit: se discută despre ea la München. Însă supușii lui Ludovic I nu au aflat încă despre faima ei proastă, despre care știu doar câteva personaje sus-puse. Femeia asta e o falsă dansatoare spaniolă, o zână rea și vine de la Paris unde, ce scandal, un jurnalist în vogă, de familie bună, s-a bătut pentru ea în duel și a rămas întins pe iarbă... Numeroase guverne europene și polițiile lor o socotesc pe această intrigantă un pericol public. Și o expulzează *manu militari*. Sigur, numai că... toți bărbații pe care îi abordează ajung nebuni după ea. Ce are atât de excepțional? Și ce caută ea în această capitală înzestrată cu arhitectură neoclasică, fiindcă suveranul său admiră Antichitatea? Münchenul este un oraș molcom din care regele Ludovic a vrut să facă „Atena Isarului“, acel afluent al Dunării născut în sud, în Alpi.

Foarte frumoasă, falsa dansatoare spaniolă se folosește de bărbați

La Lola Montez totul este minciună, îndrăzneală, cutezanță, energie, aroganță, insolență și indecență. Când își spune „dansatoare spaniolă“, acest titlu îi servește ca stare civilă, ca pretext, ca alibi și ca mijloc de trai; în ea se ascund o mie și una de existențe. E născută, se spune, în 1818 la Limerick, Irlanda, cu numele real de Marie Dolores Eliza Rosanna Gilbert, fiica lui Edward Gilbert, un subofițer care va fi detașat în India, și a Elizei Oliver, o foarte frumoasă angajată a unei modiste. Copilul are în jur de 5 ani când tatăl moare la Calcutta. Văduva se recăsătorește iute cu un scoțian, tovarăș de arme al defunctului. La zece ani, fetița este trimisă în Anglia, la un pension foarte strict. Învață acolo bunele maniere și limbi străine. De primele se va lipsi, pe celelalte le va folosi. În jurul vârstei de 16 ani pleacă spre India (mai bine de trei luni de călătorie), unde mama vrea s-o mărite cu judele Curții Supreme din Delhi, care are inconvenientul de a număra cu patruzeci și cinci de ani mai mult ca tânăra noastră, însă și avantajul de a fi extrem de bogat! Oripilată, fuge înapoi.

Lola Montez se prezintă ca „dansatoare spaniolă“, mânuind castanietele pentru a-și acoperi nenumăratele fapte reprobabile… Născută în perioada 1818–1821, irlandeză de origine, căsătorită de mai multe ori, provocând peste tot proteste și incidente, este coșmarul polițiilor europene. Recunoaște chiar ea că n-are pic de talent la dans. Atitudinea provocatoare îi face multe probleme, fiind, cum afirmă ea însăși, „victima geloziei nevestelor“.

Pe vapor, la întoarcere, se îndrăgostește și se lasă cucerită de un irlandez, locotenentul Thomas James, care are aceeași vârstă cu a ei. Comportamentul lor la bord va fi atât de scandalos, încât comandantul refuză să-i primească la masa lui. Se căsătoresc la Dublin, însă pasiunea nu ține; firile lor, incompatibile, îi fac să se certe și să se ia la bătaie. Farmecul irezistibil al tinerei soții o precedă, iar atunci când, dând curs

rugăminților fierbinți ale mamei, pornește din nou spre India, una dintre prietenele sale, Emily Eden, scrie în 8 septembrie 1838: „Așteptăm sosirea doamnei James, despre care ni s-a tot spus, cât a fost anul de lung, că e o mare frumusețe, acel gen care bagă în sperieți orice altă femeie care ar putea emite asemenea pretenții.“[59] Sătul de toată povestea, locotenentul James o șterge cu altă femeie. Fiica Elizei pleacă iarăși în Anglia, unde debarcă fără un ban după o nouă aventură extraconjugală, apoi se refugiază în Scoția, adăpostindu-se pe la cunoștințe ale socrului ei, însă este adusă în fața unui tribunal sub acuzația de adulter, fiindcă ultimul său amant era căsătorit! Fuge iarăși, într-o altă țară: de data asta nimerește în Spania. Vrea să urce pe scenă ca să danseze. Și cu această ocazie alege un nume foarte iberic, lung și răsunător, Maria Dolores de Porris y Montez, pe care îl scurtează iute, transformându-l în Lola Montez de îndată ce revine la Londra. Nu e defel înzestrată pentru balet (o recunoaște chiar ea) și se străduiește să compenseze absența talentului cu frumusețea și postúrile sugestive… Întrebată, își născocește două trecuturi, după interlocutor. Într-una dintre versiuni pretinde că a fost furată din leagăn, în Andaluzia, de țigani, care au obligat-o să danseze ca să trăiască, și de unde a fugit în cele din urmă. A doua versiune — una care dă mai bine în înalta societate! — este că ar fi văduva unui hidalgo sărăcit; însă în amândouă cazurile, cum învățase un pic de spaniolă, vorbește cu un accent ce îngreunează conversația și fumează țigări de foi, asigurându-i pe cei cu care discută că este de origine andaluză, dar fără a-și preciza vreodată locul nașterii sau vârsta. Subterfugiul funcționează: o artistă străină, chiar și necunoscută, are șanse mai mari să fie acceptată într-o țară ce nu este a sa…

După ce-l seduce pe consulul Spaniei la Southampton, obține o recomandare către directorul teatrului Haymarket, o

sală londoneză care, din secolul al XVII-lea, are privilegiul de a fi teatrul „desemnat“ al Majestății Sale. Într-o sâmbătă, în 3 iunie 1843, va apărea într-o pauză între două acte ale *Bărbierului din Sevilla,* opera lui Rossini creată la Londra, în chiar acest teatru, în 1818. Dacă prestația sa coregrafică dezamăgește, prezența scenică nu-i poate fi contestată. *London Illustrated News* scrie că „o dansatoare nouă a apărut, ca din senin, și a făcut senzație într-o manieră dintre cele mai inovatoare și delicioase. Nu s-a mai auzit nimic de ea după aceea“.[60] Asta fiindcă așa-zisa spanioloaică fusese recunoscută de un spectator, lordul Ranelagh, ale cărui avansuri dansatoarea noastră le respinsese cu câteva luni în urmă, la Madrid! Și nu se înșela defel: este chiar doamna James, acuzată de adulter, și nici vorbă să fie spanioloaică, ci irlandeză. Huiduielile și fluierăturile strică finalul spectacolului. Somată să dea o explicație, Lola Montez, cu fantasticul aplomb pe care-l va avea toată viața, trimite o scrisoare deschisă la ziarul *Times*, unde amestecă adevărul și minciuna. Însă, de teamă să nu fie totuși demascată, pleacă de la Londra și se duce la Bruxelles, după ce-și plătise drumul cu banii obținuți din vânzarea costumelor de scenă[61].

Aventuriera stârnește scandal în întreaga Europă

După ce ține în Belgia o serie de spectacole nu lipsite de peripeții, nimerește la Varșovia unde viceregele, instalat de țarul Rusiei, se îndrăgostește de ea. Pentru că îl respinge, Lola devine o eroină a rezistenței populare împotriva rușilor! Pentru întâia oară, aventuriera este socotită o victimă politică. Baricadată în odaia ei, îi amenință cu moartea pe polițiștii veniți s-o aresteze și ajunge să fie condusă la frontieră, sub

escortă puternică. La Baden-Baden își arată flexibilitatea, ridicându-și piciorul pe umărul unui tânăr uluit, după care își trage și fusta, ca să i se vadă mai bine coapsele frumoase. E din nou expulzată. Programul artistic al domnișoarei Montez n-are nimic de-a face cu dansul pe care susține că l-ar fi învățat la Teatrul Regal din Sevilla, ci își face o regulă din provocarea permanentă. Mama ei, aflată tot în India, ajunge până la urmă să afle de scandalul permanent în care s-a transformat fiica ei și se îmbracă în doliu, informându-și corespodenții, pe foi cu chenar negru, că pentru ea Eliza e moartă…

La Berlin, încercând să se apropie de regele Friedrich Wilhelm al IV-lea al Prusiei, pălmuiește un ofițer și abia scapă de închisoare. În Saxa, după un recital al lui Franz Liszt, dă buzna în cabina lui și-l asigură că, la fel ca și el (care călătorește într-o rulotă), este și ea artistă itinerantă și nu a avut decât un singur iubit întreaga sa viață. El o crede, o uită prompt pe contesa Marie d'Agoult, mama copiilor săi, și trăiește cu Lola o pasiune pe cât de înflăcărată, pe-atât de scurtă. Lola încearcă să-l cucerească pe Richard Wagner, care însă o numește public „femeie nerușinată și poamă rea". La Dresda, după o ultimă ceartă cu Lola, Liszt o părăsește în timp ce doarme, dar nu fără a lăsa la recepția hotelului un teanc de bancnote „pentru înlocuirea mobilierului pe care neîndoielnic îl va sparge doamna Lola Montez când avea să se trezească" și să constate că dragul său Franz plecase! La Paris, în timpul Monarhiei din Iulie, obiectivul Lolei este, ca de obicei, Opera, aflată atunci pe strada Le Peletier. Faptul că, din 1832, cu *Silfida* și sublima Maria Taglioni, dansul intrase în era romantismului, cu fustițe vaporoase și poante în picioare, n-o sperie pe Lola Montez, „dansatoarea spaniolă"! Însă de data aceasta, zvonurile de scandal i-au luat-o înainte. Directorul Léon Pillet se lasă convins fiindcă, susține, ea ar avea „ceva aparte", dar fără să poată

explica ce anume… Frumusețea nu este însă de ajuns: contractul domnișoarei Montez e reziliat după a doua reprezentație. Catastrofa este rezumată astfel de criticul Théophile Gautier, într-un număr din 28 martie 1844 al gazetei *La Presse:* „Aflând despre realizările sale ecvestre, avem motive să credem că domnișoara Lola e mai potrivită pe spinarea unui cal decât pe scenă“. Gautier are dreptate. Lola e călăreață bună și-și va găsi locul la un circ. Însă, în ciuda unei întâlniri cu George Sand, emoției lui Chopin, admirației lui Delacroix și povețelor lui Victor Hugo, eșecul este răsunător. Léon Pillet concluzionează: „Are picioare frumoase, dar nu știe ce să facă cu ele“. Am putea adăuga „într-ale dansului“, fiindcă altminteri Lola atrage bărbații ca un magnet.

La Paris, un jurnalist este ucis într-un duel din cauza Lolei Montez

La teatrul de la Poarta Saint-Martin lumea dă năvală să o vadă. Trebuie spus că mișcările și gesturile sale au în ele o doză de erotism deloc neglijabilă! Théophile Gautier își corectează parțial judecata: „Debuturile voastre, domnișoară, suscitaseră îndoieli în privința locului vostru de origine. Dar, după această seară, sunt pe deplin convins că aveți în vine sânge andaluz“. Nu se aduce vorba despre talent… dar ce victorie pentru Lola: este recunoscută drept o focoasă andaluză!

Încă un amant, încă un scandal, de data asta cu consecințe tragice: jurnalistul Léon Dujarrier e ucis într-un duel în care luptase ca să apere onoarea Lolei, în dimineața friguroasă a zilei de 11 martie 1845. Un proces i se intentează adversarului pentru nerespectarea regulilor duelului, și acesta o aduce pe Lola Montez la tribunalul din Rouen. Sala este plină de lume. E audiată ca martoră a unei morți. Impresionează asistența prin

demnitate — care e aproape aceea a unei văduve — și cu straniul regret de a nu se fi aflat în locul victimei. „Spre deosebire de dispărut, trag foarte bine cu arma. I-aș fi înfruntat de la egal la egal adversarul.“[62] Mai mulți polițiști din Europa constataseră asta deja. Greu încercată de această dramă stupidă, pe care nu va reuși s-o mai uite vreodată, Lolei nu-i mai rămâne decât să părăsească Parisul ca să-și încerce norocul altundeva. De ce să se fi dus în Bavaria? Fiindcă socotește că, într-o Germanie fărâmițată politic, la München încă nu s-a aflat de ea.

Totodată, putem adăuga aici această confesiune ulterioară, făcută biografului său, Albert Vandam: „Îndată ce-am reușit să-mi adun o avere frumușică, am pus în aplicare planul pe care-l făcusem de la început, adică să încerc să prind în mreje un prinț. Mă săturasem să tot aud că nu știu să dansez. Mi-au zis asta în Londra, mi-au zis-o la Varșovia, mi-au zis-o la Poarta Saint-Martin, unde m-au și huiduit. Nu cred că bărbații, dacă ar ține doar de ei, m-ar batjocori așa; sunt îmboldiți de nevestele și de fiicele lor s-o facă“.[63]

În 1846, Lola este o superbă calamitate ambulantă. Are uriașul privilegiu de a nu lăsa pe nimeni indiferent. Pe unde trece se naște ori pasiunea ori ura.

Ca toată lumea, a auzit și ea vorbindu-se despre faimoasa galerie de frumuseți a regelui Bavariei, un bărbat care, e limpede, pune arta mai presus de orice. Fiindcă nu avusese încă ocazia să-și pună la treabă „talentele“ în acel regat, Lola este convinsă, potrivit planului său, că trebuie să ajungă la monarh, care e fără îndoială un iubitor de frumusețe. Și ca să ajungă la el trebuie să se facă remarcată necontenit. Viața sa haotică se nutrește cu gălăgie și scandaluri. De data aceasta are și ceva bani, fiindcă nefericitul jurnalist parizian ucis în duel — din cauza farmecelor ei — a avut bunul-simț de a o trece în

testament. Suma căpătată îi permite deci Lolei să-și finanțeze călătoria și să-și alcătuiască o garderobă de mare efect, ideală pentru a nu trece nebăgată în seamă. În asemenea veșminte o întâlnise tânăra bavareză, teribil de impresionată de această apariție.

Domnișoara Montez nu are scrupule și nici iluzii, are însă un fantastic tupeu. Începe prin a-l aborda pe baronul von Maltitz, un obișnuit al culiselor tuturor sălilor de spectacol. Acesta, cucerit total, o prezintă lui Freys, intendentul teatrelor regale, și obține ca Lola să se poată prezenta la concursul de dans al Operei din München. Lola își pune în practică abilitatea de a stârni gelozia masculină. Fiindcă are impresia că baronul von Maltitz nu-i îndeajuns de eficient, „dansatoarea spaniolă" se adresează rivalului său de la cabinetul regelui, contele Reichberg. Obține de la acesta promisiunea fermă că Majestatea Sa îi va acorda o audiență în caz că „înzestrările sale artistice" nu vor fi recunoscute. O ipoteză foarte probabilă! „Sunt obișnuită cu lipsa de recunoștință!" suspină Lola. Ceea ce prevăzuse se întâmplă: Frenzel, prim-dansator al operei, o respinge pe motiv de „incompetență notorie"! Intendentul Freys îi transmite suveranului un raport extrem de nefavorabil. Domnișoara Montez, care „a apărut pe cele mai mari scene ale Europei" (ce-i drept!) protestează și obține să fie primită de suveran.

Lola vine înaintea regelui cu sânii dezgoliți!

Regele însă o lasă să aștepte îndelung, prea mult pentru răbdarea impetuoasei vizitatoare. Se spune că, cuprinsă de o furie foarte „spaniolă", Lola, aflată în anticamera regelui, s-ar fi ridicat brusc și s-ar fi năpustit spre ușa ce dădea către rege. Un

paznic ar fi împiedicat-o și, în busculadă, garda regală i-ar fi destrămat, fără să vrea, corsajul. Neștiind ce să mai facă, soldatul dă drumul acestei femei prost crescute, iar șambelanul dă și el fuga într-acolo. În aceeași clipă apare suveranul, foarte contrariat de acea zarvă inoportună. Potrivit zvonurilor, monarhul aruncă o privire uluită la sânii aproape dezveliți ai necunoscutei. Ba chiar, spun unii, Lola Montez, sfidătoare așa cum a fost o viață întreagă, și-ar fi rupt ce-i mai rămăsese din îmbrăcăminte, apărând „cu sânii dezvăluindu-se țanțoși, pe jumătate ieșiți din corset!“ Doar Lola Montez poate transforma o audiență regală într-o exhibare a „argumentelor“ sale.

Ce se petrece în cabinetul monarhului decorat în negru și roșu, copiat după Casa Faunului descoperită în ruinele de la Pompei? Nu există martori ca s-o spună. Foarte înalt, Ludovic I are 60 de ani și pare ostenit. Domnește din 1825. Suveran popular, cu purtări simple însă perfecte, bărbatul acesta, socotit un visător, suferă de o surditate ereditară ce nu se putea vindeca în epocă. E îmbrăcat într-un fel neobișnuit, care-l face să pară excentric: este, de fapt, foarte cumpătat în traiul de toate zilele, aproape avar, ajungând chiar să poarte redingote uzate ba chiar să îmbrace, se spune, vreme de zece ani același halat unsuros… Monarhului, în schimb, îi place să se amestece prin mulțime, să-și observe supușii și să admire munca arhitecților, cărora le-a oferit un loc de onoare în urbe comandându-le arcuri de triumf, logii și palate. Atena și Roma sunt adevărate patrii artistice pentru acest suveran supranumit „Pericle al Bavariei“. Münchenul a devenit un veritabil muzeu al reconstituirilor în aer liber, unde se pot „vedea“ monumente de referință. Ce mândrie pe rege că al doilea său fiu, Otto, fusese ales, în 1832, primul rege al Greciei eliberate de jugul otoman!

Portret al regelui Ludovic I al Bavariei în costumul de încoronare. Al doilea monarh din familia Wittelsbach, urcat pe tron în 1825, face din München un oraș al artelor de renume mondial, aducând un omagiu Antichității. Deschide muzee superbe. Poet incorigibil, atins de surditate precoce și zgârcit, o primește pe Lola Montez, care se plânge că nu este lăsată să apară pe scena Operei din München. „E o nedreptate!" se vaită aventuriera.

Aparent cufundat în gânduri, Ludovic evadează de fapt scriind poeme, ca să se mai relaxeze după dosarele pregătite de primul său ministru. Versificator înrăit, nu suportă să fie deranjat când compune. Și lipsa inspirației a fost de vină pentru că a lăsat-o pe Lola Montez să aștepte. În plină elegie, regele e deranjat de șambelanul său. Lola Montez? N-a văzut-o

niciodată, nici măcar în treacăt, însă numele nu îi este necunoscut. Un raport al șefului poliției și al intendentului teatrelor a fost pus în atenția Majestății Sale. Și iată că persoana respectivă cutează să-l întrerupă în mijlocul unei elegii! Am putea crede că în acel moment regele, a cărui energie poetică este provizoriu deficitară, a decis, poate și din curiozitate, s-o primească pe această femeie cu comportament socotit scandalos, fără talent și care este obiectul unor bârfe și zvonuri incredibile… Ce poftesc ochii aceștia și fruntea pe care odihnește un tricorn de velur negru? Ce vrea această gură senzuală? Ce caută acest corp care provoacă pasiuni și gelozii viscerale?

Lola Montez dorește dreptate, adică un favor, potrivit strategiei sale bine puse la punct. În cazul de față, solicită autorizația — deși refuzul a fost deja ratificat de rege — de a dansa pe scena Teatrului Regal. Oare decolteul său cel atât de generos să-l fi mișcat pe Ludovic I? Putem doar constata că farmecele Lolei — fie și, în acea zi, platonice — sunt eficiente. Însăși privirea sa „spaniolească“ promite viitoare înflăcărări carnale. Regele cu părul în dezordine și mustața pomădată este subjugat pe loc.

La Operă, Lola dansează înaintea unui public format din polițiști

Indiferent că și-a dezgolit parțial sau total sânii sau nu, Lola pleacă de la palatul regal într-o ținută nu tocmai protocolară, însă cu un surâs triumfal și, în aceeași seară, intendentul Freys primește ordin s-o angajeze pe domnișoara Montez. Lola n-are nicio îndoială: Münchenul o va aclama, la fel ca și regele… Însă publicul îi face o primire rezervată. Noutatea spectacolului place unora, însă intervenția de sus care se află la originea sa îi

exasperează pe alții. Dar ce contează! Lolei îi mai lipsea un rege ca protector și admirator, iar acum problema s-a rezolvat. După atâtea experiențe agitate, Lola rămâne lucidă. Dacă publicul n-a huiduit-o din cale-afară, e fiindcă a dansat fandango în fața unei audiențe de polițiști în civil repartizați în sală. Îndată, ca prin minune parcă, inspirația poetică se întoarce în pana regelui versificator. Ludovic I își atribuie norocul „dansatoarei spaniole“ și îi dedică o odă unde se strecoară acest omagiu plin de recunoștință:

Ai venit să-mi reînvii inspirația leneșă.

După aceea, totul se desfășoară foarte rapid. Regele Bavariei nu mai este același. Mai avusese el, ce-i drept, aventuri cu străine drăguțe, însă nu duraseră. Unele se bucuraseră și de onoarea de a fi pictate de Joseph Karl Stieler și de a-și vedea portretele în galeria frumuseților. Buna regină Tereza nu și-a făcut niciodată griji în privința infidelităților soțului; acestea nu erau declanșate decât de impulsuri fizice, așadar, potrivit soției înțelepte, scurte și lipsite de importanță. Însă, cu Lola Montez, situația e dintr-o dată gravă. De data aceasta, regina, guvernul și populația n-au înțeles cum stă treaba. Bărbatul acesta, cunoscut pentru zgârcenie, își dezleagă deodată punga. Își instalează „dansatoarea“ într-o reședință particulară care, la cererea sa, va fi mobilată somptuos, apoi o acoperă cu daruri, spre uluirea familiei regale și a münchenezilor. Vizitele lui Ludovic la protejata sa se înmulțesc și se fac din ce în ce mai lungi. E cu totul în puterea ei. Dacă satisfacția fizică nu poate fi exclusă, influența intelectuală joacă și ea un rol în această metamorfoză a unui suveran ce fusese până atunci discret, binefăcător doar al poporului său și folosind guldenii din impozite pentru a moderniza economic regatul, de pildă pentru a construi prima cale ferată dintre München și Augsburg și

pentru a începe săparea unui canal între Marea Nordului și Marea Neagră.

Inevitabil, pictorul Stieler este chemat ca să adauge portretul Lolei Montez la cele ce împodobesc deja galeria cu frumuseți. Se va vorbi chiar, în franceză, de o *pièce de résistance* a acestei uimitoare colecții. Însă avem de-a face cu ceva și mai grav: Lola, care petrece ore bune cu regele, începe să discute despre politică, socotind, de pildă, prea invazivă influența iezuiților. Se crede că ideile liberale pe care le auzise în diverse cercuri progresiste pariziene sunt la originea acestor opinii neașteptate. După care Ludovic își asumă riscul de a o prezenta pe „dansatoare“ miniștrilor. O declară „prietena sa cea mai bună“ și spune că e mândru că o cunoaște, adăugând: „V-aș fi recunoscător dacă o veți trata cu același respect pe care mi l-ați arătat întotdeauna mie.“

Intriganta începe să se amestece în politica bavareză

Stupoare și indignare tăcută urmează acestui ordin dat prim-ministrului Karl von Abel, un cleric aflat pe acel post de zece ani, și membrilor guvernului. Nu i-a trebuit decât o lună Lolei Montez pentru ca obișnuitele sale acte provocatoare să devină o afacere de stat în conservatoarea Bavarie. Ce drept are străina aceasta, a cărei viață nu-i altceva decât un șir de scandaluri și care este chiar cauza unui asasinat mascat sub forma unui duel, să se bage în treburile regatului dinastiei de Wittelsbach? Lola se socotește învestită cu misiunea de a îndrepta monarhia către binefacerile liberalismului, într-o vreme în care e pe cale să se producă ceea ce istoria va reține drept „Primăvara Popoarelor“. Falsa spanioloaică atacă cu încrâncenare cultul catolic, foarte respectat în Bavaria. Iezuiții replică, numind-o „târfa

Apocalipsului“! Încarnează dezmățul, absența moralei și nimicirea vieții sociale. Ludovic I rămâne surd, la propriu și la figurat, în fața avertismentelor și protestelor. Unele personaje sus-puse îi propun discret aventurierei milioane sau o rentă confortabilă, cu condiția să plece din München sau, cel puțin, să nu mai fie pasiunea damnată a suveranului. Ea, firește, refuză, amuzată de aceste târguieli. Norocul îi bătea la ușă: nu asta așteptase de atâta vreme? Neîndoielnic, însă să ai o putere diabolică asupra unui monarh este mai incitant. Pentru Lola, care pretinsese că ar fi îndeplinit o delicată misiune diplomatică pentru țarul Rusiei Nicolae I în Polonia (încă o fabulație de-a ei!), să-l aibă pe Ludovic în puterea ei este o plăcere subtilă. Confruntat cu situația, guvernul ripostează. Pune să i se supravegheze locuința, află că Lola primește amanți tineri acolo. Luată la întrebări de rege, ea neagă cu acea artă a înșelăciunii în care a ajuns demult să exceleze. Obține demisia prim-ministrului și solicită un pașaport bavarez. Nu mai are nevoie s-o facă pe dansatoarea, fiindcă regele îi strecoară diamante între paginile cu poeme pe care i le vâră în buzunar de fiecare dată, așa că Lola își permite să trimită o scrisoare deschisă către anumite gazete europene. Explică acolo — socotindu-se, în privința asta, cât se poate de sinceră: „Cât despre calificările mele în domeniul teatral, n-am avut niciodată pretenția că le-aș deține; ciscumstanțele m-au constrâns să adopt scena ca profesie, profesie la care, iată, am renunțat pentru totdeauna, fiindcă în prezent sunt naturalizată în Bavaria, cu intenția de a face din München reședința mea viitoare“.[64] O veste bună pentru coregrafie, o catastrofă pentru Bavaria! Zvonurile dau ca sigur faptul că Ludovic I, care se supune tuturor capriciilor și extravaganțelor sale, a pus să i se ofere o indemnizație de stat.

Crezând că-și poate permite orice fiindcă regele nu-i

interzice nimic, favorita face o greșeală ireparabilă: nu arată pic de moderație, după cum n-a arătat de fapt niciodată… Incidentele publice se succed: îi dă cu umbrela în cap unui trecător care o insultă, scuipă în față un episcop, îi face cu ou și cu oțet pe unii nemulțumiți că umblă peste tot cu castanietele, își maltratează servitorii, își asmute câinele asupra unui respectat profesor de filosofie. Ca să oprească acest val de scandaluri, regele îi repartizează o escortă, însă e și mai rău așa. Fiindcă nu-i mai este suficientă rubrica de fapte diverse, Lola se ia de guvernul bavarez, obținând demiterea acestuia! După doar opt săptămâni… Evenimentul depășește frontierele europene, de vreme ce până și în importanta revistă juridică *American Law Journal* se constată ravagiile cauzate de incontrolabila Lola. „Sub influența și potrivit sfaturilor sale s-a produs o revoluție completă în sistemul de guvernare al Bavariei. Prim-ministrul a fost demis; s-au ales consilieri noi, mai liberali; s-a pus capăt influenței iezuiților și s-au pus bazele pentru transformarea Bavariei într-un membru independent al marii familii a națiunilor.“[65] La München, avem acum de-a face cu un „Lolaministerium“, un „minister Lola“. Și asta nu amuză pe nimeni. În loc să se mulțumească cu binefacerile de tot soiul cu care o înzestrează un rege care și-a pierdut uzul rațiunii, domnișoara Montez (fiindcă cere să fie apelată pe numele de artistă) supralicitează de zor. Pe spezele monarhului căzut în robie și pe cele ale trezoreriei bavareze, pune să i se construiască un mic castel mobilat luxos, a cărui amenajare o supraveghează îndeaproape. Pune de gardă soldați falși, în uniforme de operetă. Oare se crede o prințesă de sânge?

Această „Ioana d’Arc care a salvat Bavaria de jugul iezuit“, potrivit nimeritei formule al lui Ghislain de Diesbach[66], se întrece cu gluma și ajunge să fie înnobilată de suveran, ajungând baroană de Rosenthal și contesă de Landsfeld, titluri

însoțite de privilegii și imunități, pentru „servicii artistice aduse Coroanei“ de către „descendenta Granzilor de Spania“! Adevăratul serviciu pe care i-l face lui Ludovic este de a-l asculta vorbind și de a-i citi interminabilele poeme zilnice pe care le primește la micul dejun. Problema care se pune e asta: și-a pierdut regele, îndrăgostit lulea, mințile? Dacă nu cunoscuse nicicând plăcerea, ne putem întreba care va fi fost natura relațiilor fizice între el și favorită, de vreme ce, potrivit anumitor scrisori, după vreo câteva luni bune nu i se permisese decât să-i lingă favoritei degetele de la picioare… și încă nespălate, scrie negru pe alb!

Scandaloasa Lola este declanșatoarea revoluției din München

Explozia finală se produce după ce se acumulează o serie de sfidări greu de tolerat. Lola se face vinovată de a-l ridiculiza pe suveran și țara sa, de susținerea unor idei progresiste, de a-și fi pus câinele să muște un reprezentant al prestigioasei universități locale și de a se pretinde într-atât de pudică încât să merite numirea pe postul de canonică a ordinului Sfintei Tereza, onoare rezervată doar doamnelor din înalta nobilime — asta fără să uităm de milioanele care i s-au oferit acestei vrăjitoare. Exasperarea populară izbucnește la începutul lui februarie 1848. Presa opoziției, de obicei cenzurată, care se folosise de Lola, se întoarce împotriva ei. Întregul München predică cruciada împotriva „spaniolei“: armata, aristocrația, curtea, burghezia, clerul, gazetele. Lipsesc doar studenții. Dar se vor alătura și aceștia mișcării după ce, în ziua de 8, regele închide universitatea, o eroare gravă, fiindcă această mișcare e resimțită ca un nou capriciu de-al Lolei. Studenții vin să protesteze sub ferestrele ei, cerându-i plecarea. Ca răspuns

(trebuie să-i recunoaștem un anume curaj ironic) le varsă în cap ciocolată caldă și șampanie ținută la gheață. Povestea se transformă în revoltă și poliția călare trebuie să intervină. Regele este nu doar surd, ci și orbit de teribila sa pasiune.

Cu începere din 1847, presa își bate joc cu cruzime de regele Ludovic I, ținut în lesă de „dansatoarea“ cea insuportabilă, ale cărei numeroase aventuri l-au acoperit pe monarh de ridicol. În mai puțin de un an, reușește să provoace un haos total și permanent în capitala bavareză. Însă, spre deosebire de alți revoluționari europeni, cei din München cer plecarea Lolei Montez și nu abolirea monarhiei. Cu persoana regelui au ei ce au, nu cu instituția.

Münchenezii s-au mâniat pe suveranul a cărui deviză, „Drept și perseverent“, a fost murdărită, la fel ca și demnitatea regatului. E prea de tot! Revolta devine insurecție. În inima acestui bastion al absolutismului care este Bavaria, Lola

Montez, falsă intelectuală așa cum era falsă dansatoare și falsă revoluționară, va fi ea însăși alungată de o veritabilă revoluție care se stârnește zece zile mai târziu. Mulțimea cere plecarea veneticei, obligându-l pe rege să aleagă: coroana sau pe Lola. Cu regret, regele semnează decretul de expulzare a favoritei, care îi jură fidelitate ca să-l îmbuneze, însă este prea târziu. Protejată de un escadron de cavalerie, baroana-contesă traversează orașul cuprins de agitație și ajunge la gară în huiduielile și înjurăturile mulțimii. Dintre toate expulzările de care a avut parte, aceasta este cea mai spectaculoasă. Însă, cum plecarea sa nu este de ajuns, reședința îi este devastată. Este răzbunarea partizanilor ordinii și moralității. „S-a făcut dreptate“, vor fi gândit münchenezii jefuindu-i castelul de unde favorita privise cu atâta insolență capitala. Alți nemulțumiți se folosesc de Lola ca de un catalizator, iar fuga sa în Elveția nu mai poate stinge incendiul, fiindcă din februarie 1848 Europa este cuprinsă de febră revoluționară și baricadele de la Paris au parte de un ecou favorabil la München. Însă evenimentele bavareze au mai degrabă un aspect personal, datorate în mare parte comportamentului insuportabil al Lolei. Aceasta nu stârnise decât scandaluri, fusese provocatoare și de prost gust. Revoluția o vizează doar pe ea, nu și regimul politic. Regina Victoria, însărcinată cu al șaselea copil, e preocupată de mișcările europene și de consecințele lor asupra popoarelor. După ce primește de la ambasadorul său de la München un raport complet despre „dansatoarea spaniolă“, suverana remarcă, se spune, extrem de pertinent: „Toată povestea asta prostească nu-i decât o confruntare între iezuiți și Lola Montez, nu între regalitate și republicani“. Și e drept, fiindcă Lola Montez a izbutit, în cincisprezece luni, să provoace repulsie prin purtarea și prin puterea nelimitată pe care o avusese asupra regelui, însă monarhia nu este contestată. Nimeni nu

cere o republică în Bavaria.

După douăzeci și trei de ani de domnie, regele Ludovic I abdică din cauza Lolei Montez

Revoluția bavareză rămâne singura din Europa care a avut o femeie ca factor declanșator. Ludovic I, cu toate că puțin excentric, însă atât de îndrăgit de poporul lui, are vreo șansă să-și refacă popularitatea după plecarea silită a favoritei sale? E zdrobit de durere. Ce rost mai are să rămână pe tron, când cea care-i luminase ultimele luni cu extravaganțele sale nu mai era acolo, femeia care, poate, a fost singura sa iubire adevărată? Fiindcă i se impuneau unele concesii liberale din partea „mișcării din martie", folosește acest pretext oficial pentru a abdica în 20 martie 1848, cedându-i tronul fiului său, Maximilian al II-lea. Fostul suveran se stabilește la Roma, fără să se mai gândească decât la arta Antichității.

Caricatura de mai sus (făcută în jurul anului 1852) ilustrează momentul, pitoresc și dureros, în care Lola Montez își ia rămas-bun de la suveranii Europei (Ludovic I a abdicat din cauza ei în 20 martie 1848) cu ocazia îmbarcării sale spre Statele Unite. După încă două căsnicii-catastrofă, după un periplu agitat prin Australia și după ce a ajuns să-și povestească viața (foarte romanțat!) într-un circ american, moare la New York în 1861, în vârstă de aproximativ 43 de ani.

Viața Lolei va fi însă din ce în ce mai agitată. Recăsătorită de cel puțin două ori, o vom vedea la New York, unde va relata, la teatru și apoi la circ, episoade — deseori inventate — din viața sa; va apărea apoi în Vestul american și în Australia. Va aduce în continuare ghinion bărbaților: unul dintre amanții săi germani moare într-un accident sub ochii ei și, trei ani mai târziu, tânărul actor care îi îndulcește văduvia se îneacă în portul Melbourne. În 17 ianuarie 1861, revenită la New York ca să țină conferințe despre spiritism, Lola Montez moare, în vârstă de aproximativ 43 de ani. Preotul care îi e alături în ultimele clipe are de-a face cu o „creatură demonică, urlătoare“.

Va spune: „N-am văzut în viața mea un sfârșit atât de oribil". Cam în aceeași perioadă, fostul protector al Lolei, Ludovic, aflându-se pe drum spre Nisa, unde se va și stinge din viață în 1868, se va afla lângă împărăteasa Eugenia, cu ocazia unui dejun oficial. Îi face acesteia un compliment nu tocmai bine gândit: „Mi-au plăcut întotdeauna spanioloaicele frumoase. Și știți ceva? Una dintre ele m-a costat tronul!"

Fiindcă asurzise de-a binelea, vorbește atât de tare, încât toți cei din jur îi aud mărturisirea.[67]

---

[57] Ortografia epocii e adeseori variabilă; găsim deci varianta „Montès" alături de „Montez". Pe aceasta din urmă o va reține istoria.

[58] Luise von Kobell, *Unter den vier ersten Königen Bayerns*, München, 1894. Se va căsători cu un anume domn Eisenhart, ce va fi multă vreme secretar al cabinetului regal.

[59] Leigh Eduardo, *Maîtresses et courtisanes*, Acropole, 2007.

[60] *Ibid.*

[61] Pe aceeași scenă a teatrului Haymarket, cam în aceeași perioadă, o altă tânără își va face debutul, la fel de puțin convingător, într-ale artei dramatice: o anume Elizabeth Ann Harriet. Era viitoarea Miss Howard, care se va îmbogăți în slujba prințului Ludovic Napoleon Bonaparte, pe atunci exilat la Londra; acesta avea să devină primul președinte al Republicii Franceze în 1848, apoi împăratul Napoleon al III-lea în 1852. Vezi capitolul următor.

[62] Leigh Eduardo, *op. cit*.

[63] Albert Vandam, *An Englishman in Paris*, Londra, 1894, și *My Paris Notebook*, Londra, 1896.

[64] *Fraser's Magazine*, Londra, ianuarie-martie 1848, și Leigh Eduardo, *op. cit*.

[65] Citat de Leigh Eduardo, *op. cit.*

[66] Vezi Jean-François Chiappe (coord.), *op. cit.*

[67] În 1955, marele cineast Max Ophuls își prezintă filmul *Lola Montez,* făcut după relatarea romanțată a lui Cécil Saint-Laurent (reed. Presses-Pocket, 1972). Martine Carol, superbă, izbutește aici cel mai bun rol al său. Salutat de critica entuziastă,

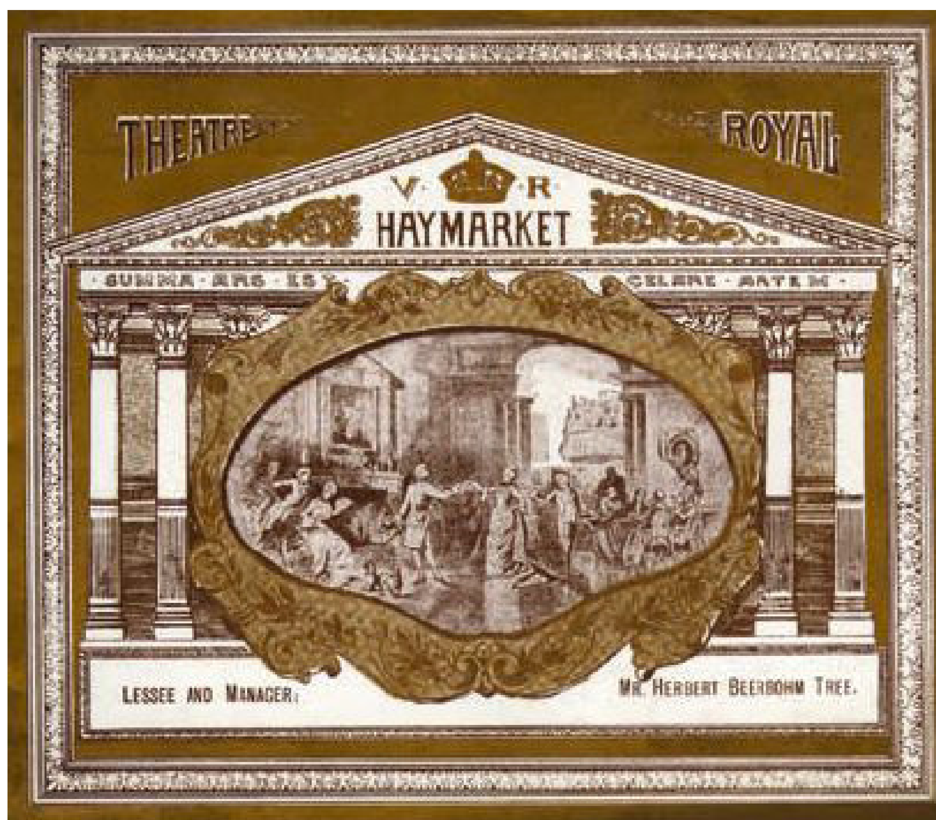
filmul este un eșec comercial răsunător. Patruzeci de ani mai târziu, restaurat remarcabil în maniera pe care și-ar fi dorit-o realizatorul, filmul este proiectat, în 2008, la cel de-al 62-lea Festival de la Cannes. Apărută în Franța șase luni mai târziu, această versiune, definitivă, este socotită o capodoperă.

Miss Howard

Amanta providențială pentru viitorul Napoleon al III-lea

Portret al lui Elizabeth Ann Haryett, zisă Miss Howard (1823–1865), amantă a prințului Ludovic Napoleon Bonaparte în vremea exilului său londonez, apoi favorită a prințului-președinte al Republicii între 1848 și 1852. N-a avut niciodată dreptul să locuiască la Palatul Élysée. În mare parte datorită averii acestei frumoase englezoaice a reușit să-și facă nepotul lui Napoleon I campania prin care va deveni împăratul Napoleon al III-lea.

Gravură reprezentând Teatrul Regal Haymarket de la Londra, unde Miss Howard și-a făcut un debut atât de puțin convingător, încât a ajuns repede să renunțe la o carieră de artistă pentru una într-ale amorului plătit, exercitată printre oameni din lumea bună. Miss Howard, care se desparte de amantul său înstărit, cu care are și un fiu (despre care pretinde că i-ar fi frate), își pune câștigurile la dispoziția lui Bonaparte. El acceptă, așteptând o revoluție în Franța…

O uriașă zonă imobiliară în sudul localității La Celle-Saint-Cloud, aproape de Paris, în departamentul Yvelines. În aceste clădiri construite în anii 1960, fără nimic special, însă îmbunătățite cu spații verzi, sunt fără îndoială rari locuitorii și vizitatorii care cunosc istoria exactă a locurilor din perioada celui de-al Doilea Imperiu. Și totuși, aici a trăit și a murit o femeie a cărei viață a jucat un rol esențial în Franța acelei epoci. De ce o cale de acces numită Napoleon al III-lea (și sunt puține în Franța cu acest nume) leagă de autostradă acest ansamblu rezidențial? Și cine a fost persoana al cărei nume și dublu titlu apar trecute cu litere albe pe un panou albastru: „Șoseaua Miss Howard (1822–1865), contesă de Beauregard și de Béchevet"?

Beauregard? Altădată, aici se înălța un castel înconjurat de un domeniu de două sute de hectare. Aparținea unei misterioase Miss Howard, care a trăit doisprezece ani în aceste locuri și care a și murit aici. O sută de ani după aceea, nefiind considerat monument istoric, ansamblul a căzut victimă unei urbanizări frenetice, din el păstrându-se doar câteva „case de portar", clădiri cu acoperișuri ascuțite într-un stil vag forestier ce au străjuit odinioară porțile domeniului și care azi nu mai sunt decât dovezi izolate ale existenței unui mare parc ce a înconjurat cândva castelul. „Domeniul Beauregard": cartierul se numește așa și e un adevărat orășel cu 2 500 de locuințe, găzduind aproximativ 10 000 de locuitori. În urma unei donații și a unui proces, ansamblul este administrat de municipalitatea din Paris. Prima surpriză… Cine a fost, așadar, Miss Howard?

Londra, o seară de iunie din anul 1846. Aproape de Palatul Buckingham, devenit reședința oficială a monarhului la dorința tinerei regine Victoria, în elegantul și noul cartier Belgravia, ce va deveni mai târziu cartierul ambasadelor, lady Blessington dă o recepție. Serata e, ca de obicei, fastuoasă: invitații, întâmpinați de un șir dublu de lachei în livrele și cu peruci albe, urcă treptele monumentalei scări de marmură de la Gore House. Reședința are acea distincție un pic rece a maiestuoaselor fațade neoclasice. Alături de lady Blessington, văduvă, gazdă este un francez. Trăiește cu ea, după ce a fost mai înainte soțul… fiicei ei vitrege. Este contele Alfred d'Orsay, fiu al unui general al lui Napoleon care a fost și în serviciul lui Ludovic al XVIII-lea. D'Orsay, născut în 1801, fost ofițer, s-a stabilit la Londra cu paisprezece ani în urmă; între timp a devenit o celebritate în vogă, un arbitru al modei. Eleganța sa vestimentară, uneori îndrăzneață, dă tonul; cupeul lui cu două locuri are opt arcuri și se spune despre el că ar fi dorit chiar să conceapă un strămoș al semnalului de alarmă pentru calea ferată. Totul îl preocupă însă la modul superficial. Artist, cultivat, are o fire generoasă. În seara aceea, cel supranumit „prințul dandy-lor" își onorează un prieten apropiat, un bărbat pe care l-a ajutat și l-a apărat mereu, un proscris, un condamnat, un fugar, dar și un prinț străin pe care întreaga Londră l-a poreclit, cu un zâmbet, *the victim of Louis-Philippe* (victima lui Ludovic Filip): Ludovic Napoleon Bonaparte, care apare adesea etichetat cu această mențiune de caricaturiști. Prințul este o legendă. Și o curiozitate: cu o lună înainte, acest aventurier a evadat din închisoarea Ham din Picardia, deghizat într-un zidar pe nume Badinguet. În principiu deținut pe viață, fiul reginei Hortense (ea însăși fiica din prima căsătorie a împărătesei Joséphine) și al lui Ludovic, fratele cel mai mic al lui Napoleon, suveran al Olandei între 1806 și 1810, și-a

recăpătat libertatea în condiții demne de un roman al lui Alexandre Dumas, ridiculizându-l pe regele Franței; evadarea asta miră, însă mai ales face pe toată lumea să râdă, mai puțin pe Ludovic Filip și pe comandantul fortăreței Ham, care a fost băgat la răcoare…în propria-i închisoare! Fără prea multe mijloace de trai, evadatul trimite o scrisoare ambasadorului francez pe lângă regina Victoria, contele de Saint-Aulaire, asigurându-l că, deși este liber din nou, nu are de gând să se ocupe de politică și nici să tulbure liniștea de care se bucură Europa. Nepotul lui Napoleon afirmă că nu dorește decât să îndeplinească „sacra datorie“ de a-i fi aproape tatălui său, fostul rege Ludovic al Olandei, care, foarte bolnav, locuiește în Florența. După ce îl liniștește pe reprezentantul guvernului francez, Bonaparte face demersuri pentru a ajunge în Toscana. Trecutul său de *carbonaro* și reputația de perpetuu conspirator nu îi fac niciun serviciu: pașapoartele pentru statele italiene îi sunt toate refuzate. Nimeni nu crede, cu adevărat, că s-a schimbat și că va sta liniștit. De la moartea ducelui de Reichstadt, în 1832, Ludovic Napoleon se consideră pretendent la tronul imperial, convins că poate restaura regimul instituit de Împărat, unchiul său. Însă, până una-alta, tentativele sale de lovituri de stat de la Strasbourg, în 1836, și de la Bologna, în 1840, au fost eșecuri umilitoare. N-a izbutit decât să scape cu fuga! Și să-i facă doi copii din flori unei anume Éléonore Vergeot, o tânără spălătoreasă care se ocupa de hainele prințului întemnițat…[68] Cu toate acestea, chiar dacă se preface nepăsător, ba chiar absent, n-a renunțat la acțiunile politice. Și nu peste mult timp evenimentele îi vor fi, în cele din urmă, favorabile…

La Londra, Ludovic Napoleon cade

victimă farmecelor lui Miss Howard

Trăiește deja la Londra de un timp, fiind privit mereu cu amabilitate și curiozitate. „Trebuie să le facem dreptate englezilor. Au un caracter foarte independent“, îi spune unui prieten. Englezilor li se pare simpatic, visător, însă inteligent, plin de idei sociale noi de care pare foarte atașat. Situația financiară îi este precară, împrumută fără oprire, însă nu se plânge niciodată. Frecventează cluburile cele mai elegante, vâslește pe Tamisa, participă la vânători, s-a integrat în înalta societate londoneză și își arată mereu interesul pentru viața „în stil englezesc“. Dar ce speră în realitate? O revoluție în Franța. Încă una?

După ce a discutat cu acest invitat pe care îl protejează, contele d’Orsay se apropie de o tânără delicioasă, de care este atașat; se spune despre ea că ar avea „un cap de camee antică pe un corp superb“. Tânăra se recomandă Miss Howard, deși se numește Elizabeth Ann Haryett. Nu are o reputație bună, fiind curtezană. După unii, viața sa dezordonată ar trebui să-i interzică accesul în saloanele doamnei Blessington. După alții, mai incisivi, e primită mulțumită — sau din cauza — averii sale, bogăția aceasta nefiind altceva decât tributul perceput de o demimondenă, iar lady Blessington nu este nici ea tocmai ireproșabilă. Miss Howard are oficial 24 de ani, în realitate 23. La fel, susține că s-ar fi născut la Preston, în Sussex, deși în realitate a văzut lumina zile la Brighton, unde tatăl ei era cizmar — o altă minciună despre o existență de care nu voia să-și mai aducă aminte. Aceste mici devieri de la adevăr sunt fără importanță, însă scot la iveală o măiestrie a disimulării. Cam pe la vârsta de 16 ani, fiica de cizmar voise să se apuce de teatru, să joace Shakespeare, firește. Fusese dată afară din casă. Ca să ajungă la Londra, acceptase să meargă călare cu fiul unui

negustor de cai pe nume Jim Mason, care îi promisese c-o va ajuta. O va ajuta, ce-i drept, să-și piardă virtutea, ca preț al călătoriei.

Nu doar că familia sa fusese îngrozită de ideea de a avea o fiică comediantă, fie și pe scena Teatrului Regal Haymarket — care avea privilegiul de a se numi astfel din secolul al XVII-lea —, însă absența talentului pretinsei actrițe avea iute să o condamne la roluri mărunte, determinând-o apoi să-și găsească o altă vocație, mult mai profitabilă. Rapid, frumusețea sa, farmecul și spiritul vioi îi indică drumul către succes: e calea amorului plătit. Însă nu cu oricine, ci doar cu persoane sus-puse! Nu va frecventa decât bărbați utili și bogați, va evita să se pună rău cu ei și va ști să-și construiască relații stabile în cercuri influente. Este atât de frumoasă, că femeile sunt invidioase, iar bărbații fermecați; patronimul Howard, pe care l-a adoptat ca „nume de scenă“, ar fi, se pare, al unuia dintre amanții săi. În acel început de vară a anului 1846, Miss Howard este întreținută de un ofițer de la *Life Guards* pe nume Francis Mountjoy Martin. I-a dăruit și un fiu acestuia, pe Martin Constantin, născut în 1842. Ca să nu-și dea în vileag situația, pretinde că băiețelul este fratele ei mai mic. Încă o minciună… Maiorul fiind, firește, căsătorit, este exclus să-și recunoască fiul. Însă, adevărat gentleman, acceptă că are o datorie morală față de copil și e dispus să plătească o avere. Bine plasați, banii îi vor permite mamei sale să domnească asupra lumii demimondenelor, în așteptarea a ceva mai bun.

Contele d’Orsay are ideea de a o prezenta pe Miss Howard prințului Ludovic Napoleon Bonaparte. Ea nu știe nimic despre el. Un Napoleon trăind în largul său în Anglia, nu e ciudat? Și excitant? Au existat mereu englezi fascinați de Napoleon. D’Orsay, imbatabil într-ale protocolului, o lămurește: „Veți face o reverență adâncă și-l veți numi Monseniore…“

La 38 de ani, prințul o vede pe tânără făcându-i o plecăciune. O adevărată curtezană are purtări alese. O ridică. D'Orsay s-a îndepărtat, sigur că cei doi se vor plăcea reciproc. Și fără această întâlnire inițiată de contele fidel lui Bonaparte, istoria secolului al XIX-lea ar fi fost lipsită de o remarcabilă poveste de dragoste.

Potrivit celor prezenți, Ludovic Napoleon, atât de taciturn de obicei, îi vorbește mult lui Miss Howard. Nu-i place să trăncănească, însă îi place să discute pe anumite subiecte, ca tuturor conspiratorilor. Își descrie condiția de exilat în Elveția, povestește despre eșecurile lamentabile ce l-au făcut să treacă drept incapabil, despre dificultatea de a purta un nume ce a făcut Europa să tremure. Toate acestea nu sunt nici grandioase, nici strălucitoare. Însă Miss Howard ascultă; fără îndoială că prințul se simte pe deplin satisfăcut să aibă o asemenea interlocutoare drăguță, rafinată și spirituală. Oare să fi cunoscut ea reputația sa de seducător? Are parte de mai multe succese galante decât de bani împrumutați. Dar cum face să cucerească atâtea inimi, în ciuda faptului că e mic de stat (1,66 metri), că are corpul butucănos, picioare scurte, pasul târșâit, capul înfundat între umeri și un accent germano-elvețian care s-a prins de el în timpul șederii la Arenenberg, acel Malmaison helvetic din cantonul Turgovia? Femeile, în unanimitate, declară că are „un farmec inexplicabil". Pentru început, nu este defel trufaș, ci dovedește comportamentul unui om de lume, simplu și distins, moștenit fără îndoială de la mama sa, regina Hortense. Când stă pe scaun are o prestanță neobișnuită. Pe cal, e impozant. Miss Howard e o călăreață bună. Au în comun dragostea pentru echitație. Ludovic Napoleon nu poate rezista unei amazoane. Dacă vrea să placă și să se amuze, privirea tulbure și albastru-cenușie a prințului devine vie, înflăcărată, afectuoasă. George Sand, care va fi unul dintre adversarii săi

politici cei mai încrâncenați, recunoaște totuși: „Are darul de a se face iubit, e imposibil să nu-l iubești…“ Se consideră „torturat“ de ispitele carnale. Ca să pună capăt acestui supliciu, va ceda tuturor tentațiilor. În acea seară, chipul prințului se luminează la vederea acelei tinere atât de frumoase și inteligente. De la bun început, englezoaica este captivată, subjugată, intrigată. Seara se sfârșește cu o dragoste la prima vedere, reciprocă.

— Sper, Monseniore, îi spune Miss Howard privindu-l pe prinț adânc în ochi, că Alteța Voastră Imperială îmi va face onoarea de a veni să mă vadă. Sunt acasă în fiecare zi, după-amiaza târziu.

Cum să fi rezistat acest celibatar la o asemenea invitație? Pentru a se justifica, va zice, nu fără umor, evocându-și detenția:

— Ce vreți, am șase ani de izolare de recuperat![69]

Bogata englezoaică Miss Howard este îndrăgostită de nepotul lui Napoleon!

La această declarație se adaugă, în 26 iulie, o veste tristă, dar cu consecințe financiare îmbucurătoare. Regele Ludovic, tatăl pe care n-a mai apucat să-l revadă, moare lăsându-i în jur de trei milioane de franci. Sigur, suma este mană cerească, însă trebuie să înapoieze ce-a împrumutat deja. Și tot cu datorii rămâne… Pe de altă parte, sunt zvonuri care dau ca sigur faptul că prințul ar fi logodit. Cu cine? Se vorbește despre Miss Burdett Coutts, fiica unui bancher extrem de bogat. După alții, ar fi vorba despre fiica lui sir John Kirkland, un nobil din Sussex, ori de fiica lui lady Jersey, Clementine. Un apropiat al lui Ludovic Napoleon, lordul Malmesbury, invitat adesea la masă de Miss Howard, care știe să-i adune pe aristocrații cu influență, povestește în

Memoriile sale că într-o seară a dat de două ori ocol, împreună cu el, prin Berkeley Square, în cartierul Mayfair, măsurând cu privirea, din mers, frumoasele clădiri de cărămidă cu chenare de piatră sculptată. Prințul îl întrebase dacă avea vreo șansă de a fi acceptat de tânăra lady Clementine. „Niciuna“, i se răspunde.

Tânăra va refuza acest pretendent „nu îndeajuns de serios“, potrivit verdictului său. Se poate observa că toate aceste logodnice britanice, reale sau presupuse, înflăcărări trecătoare sau utopii, nu sunt deloc sărace și nici nu-și pun vreo speranță în el. Cum este și cazul lui Miss Howard. Elizabeth Ann s-a îndrăgostit fulgerător de prinț. Și el are pentru ea simțăminte puternice. Iubire sau dorință? Le va confunda adesea. Pentru moment, moștenirea primită de la tatăl său îi permite să se instaleze, la începutul anului 1847, într-o locuință drăguță de pe King Street, la numărul 1, în cartierul St James, lângă casa de licitații Christie’s, înființată în 1766. Prințul se simte atât de londonez, încât se angajează pentru două luni *constable*, polițist adică, însărcinat cu ordinea publică în parohia St James! Un Bonaparte aflat în slujba Majestății Sale Regale, iată un lucru defel banal! Și mai fusese și căpitan în artileria elvețiană! „Ce mai carieră!“ notează George Roux.[70] Această slujbă efemeră e cu atât mai delicioasă cu cât slujbașul nostru (voluntar) fusese căutat de mai toate polițiile europene! Viața îi e, cu siguranță, un adevărat roman de aventuri.

Miss Howard este cea care îi dă avânt acestui prinț surprinzător, după întâlnirea avută. Onestă, decide că nu mai poate continua să trăiască cu Mountjoy Martin, fiindcă n-ar fi fost decent ca un Bonaparte să aibă ca metresă o femeie întreținută de un maior al armatei regale.

Așa că îl înștiințează pe ofițer de noua ei dragoste: „M-a cuprins o pasiune violentă. Mă iubește un mare prinț. Iar eu îi

împărtășesc dragostea. Sunt prea loială pentru a-l trăda pe furiș pe tatăl copilului meu. Am venit din proprie inițiativă pentru a vă pune la curent cu această problemă de conștiință. Puteți arbitra situația cum veți dori.“

Ofițerul arbitrează cu eleganță: îi redă libertatea. Miss Howard presimte că Ludovic Napoleon îi va oferi o viață plină de exaltare, diferită, cu parfum de aventură. Nu este el, până la urmă, nepotul celui care a fost cel mai încrâncenat dușman al Angliei? Pentru o tânără, un bărbat care poartă cu el o asemenea legendă este irezistibil, chiar dacă — ori mai ales! — dacă situația este provocatoare. Și apoi, asta se adaugă la farmecul său, pe care i-l recunosc chiar și detractorii. Elizabeth Ann, incontestabil orgolioasă, arată din nou că are, până la urmă, un oarecare talent actoricesc: chiar dacă se desparte cu onestitate de bărbatul care i-a adus o avere frumușică, nu este și dezinteresată; își păstrează veniturile care îi revin în urma unui capital de care nu se poate atinge. Își pune banii în serviciul acestui francez care nu se îndoiește că Franța va apela la el. Unei rude de-ale sale care locuia la Londra, lady Douglas, fiică a lui Stéphanie de Beauharnais, care-l implorase să renunțe la himerele sale, la „aceste iluzii care [l]-au costat atât de scump“, prințul Bonaparte îi răspunsese: „Nu, verișoară. Eu nu îmi aparțin. Aparțin numelui și patriei mele. Faptul că soarta m-a trădat de două ori nu înseamnă decât siguranța că destinul mi se va împlini. Aștept“.

Lui Miss Howard îi place mult teatrul. Nu peste mult, se va afla în luminile rampei spectacolului politic.[71]

Părăsind confortabila Rockingham House a protectorului său, își amenajează locuința într-o casă mică, cu trei etaje, pe strada Berkeley la numărul 9, aproape de fostul domiciliu al prințului. E un prim nivel al relației lor. Sunt văzuți din ce în ce mai des împreună, la curse, la regate, la spectacole și prin toate

locurile unde este bine să fie văzuți. Ce mijloace financiare are cuplul? În special banii lui Miss Howard, care este încântată să se afle în compania neîndoielnic mai interesantă decât a maiorului cu care a trăit până atunci și care îi pune la dispoziție noului iubit fondurile ce-i vor permite să ducă o viață decentă. Această generozitate e o adevărată risipă, potrivit administratorilor *(trustees)* bunurilor sale. În 1847, Elizabeth Ann cumpără de la „chiriașul" său proprietatea pe care acesta a moștenit-o în Italia de la tatăl său, fostul rege Ludovic al Olandei. Nu se cunoaște suma. Însă „i-o va revinde anul următor pentru trei milioane de franci, dar cu termen de plată în 1851, lucru care îi permite lui Ludovic Napoleon s-o și ipotecheze marchizului Pallavicino, obținând suma de 324 000 de franci".[72] Prin aceste îndrăznețe manevre financiare, Miss Howard investește în viitorul lui Bonaparte; susținerea materială continuă pe care i-o acordă le învigorează atracția fizică, principalul element al legăturii lor. El înjghebează proiecte, ea are mijloacele de a-l ajuta să le pună în practică; îl salvează, totodată, din stânjenitoarea situație de a ajunge la închisoarea datornicilor. Contrar unei îndelungate tradiții, Miss Howard este cea care, în mare parte, își va întreține amantul. Însă metresa prințului ține la reputație. Chiar dacă a renunțat la securitate pentru aventură, este conștientă că, locuind oficial singură, își asumă riscul de a fi socotită o prostituată. Este preferabil să împartă aceeași locuință cu amantul, fiindcă în acest fel ar stârni mai puține bârfe despre moravurile sale de femeie tânără și liberă... În biografia, foarte documentată, pe care i-a consacrat-o, Simone André Maurois subliniază această hotărâre de a păstra o aparență de demnitate: „O fată de moravuri ușoare ar fi ales libertatea; Harriet afișează, în cadrul concubinajului său, toate semnele exterioare ale respectabilității. Locuința îi era bine întreținută, manierele

ireproșabile; n-ar fi tolerat niciodată ca la masa ei să se lanseze aluzii răutăcioase sau licențioase. Pe parcursul a trei relații succesive, o vedem trăind ca în familie, într-un stil aproape conjugal.“[73] Îi propune deci prințului să locuiască împreună cu ea, oferindu-i adăpost și întreținere, iar el se grăbește să accepte. Miss Howard îmbrățișează, cu hotărâre, o cauză îndrăzneață. Este totodată îndrăgostită și discipolă ce dovedește un zel neștirbit. Prințul, amuzat, o alintă zicându-i „gazda mea“ sau „frumoasa mea amfitrioană“, poreclă și mai drăgălașă încă. În acest spirit, familial până la urmă, ea decide să-i aducă sub același acoperiș și pe fiul ei și pe cei doi copii din flori ai prințului, născuți din relația întâmplătoare cu spălătoreasa de la fortăreața Ham.

— Am trei fii!, declară bucuroasă.

— Mulțumesc, dragă, răspunde Ludovic Napoleon. E mai nimerit să spui că *avem* trei fii!

În acest fel, Miss Howard, care fusese o femeie întreținută, îl întreține pe nepotul lui Napoleon. Sigur că, în Mayfair, se bârfește și se ia în râs idila dintre prințul „pocit și vulgar, cu mustățoaie și ochi de porc, și o actriță de mâna a cincisprezecea, de altfel foarte frumoasă“.

Revoluția de la 1848 transformă o idilă în destin politic

Lui Elizabeth Ann nu-i pasă că unele uși ale înaltei societăți i s-au închis între timp; în schimb, își deschide ea ușile pentru oameni de bună condiție. Veghează asupra sănătății celui căruia îi e devotată, fiindcă acesta suferă de migrene, are reumatism și dureri de stomac, sechele ale vieții aventuroase și ale celor șase ani de prizonierat. Existența lor are toate aparențele fericirii. Spre deosebire de celelalte șederi ale sale în

Londra, prințul nu are nici activități și nici vreun contact politic. Nu se știe ce s-ar fi întâmplat dacă evenimentele, atât de neașteptate, n-ar fi transformat această evidență liniștită în destin istoric.

1848. La Paris, Ludovic Filip este detronat de o insurecție neașteptată. În 24 februarie, monarhul în vârstă de 75 de ani fuge cu o diligență, însoțit de apropiați, după ce a abdicat în favoarea nepotului său, contele de Paris. Răsculații iau cu asalt Tuileries. Încă o dată, reședința puterii este victimă a unei revoluții, iar sala tronului este devastată. Două zile mai târziu, la Londra, Ludovic Napoleon află de la un prieten și de prin gazete ce se petrece: este revoluție! Exact ce așteptase… fără s-o fi prevăzut. Se află, în acel moment, la British Museum. Luat pe nepusă masă, ca majoritatea exilaților de tot felul, face totuși față. Prințul părăsește atât de iute, muzeul încât își uită mănușile și umbrela. Cu șapte luni mai înainte, Lamartine aruncase o vorbă care distrase întregul Paris: „Franța se plictisește“. Prințul — nu se îndoiește defel de asta — o va scoate din amorțeală. Dă fuga la el acasă, la Miss Howard adică, și se apucă să-și facă bagajele. Pleacă în următoarea zi, promițându-i lui Elizabeth Ann că se va întoarce, după ce-i va fi explicat că nu poate să rămână la Londra tocmai acum, când francezii au alungat monarhia de Orléans. Ne putem imagina încântarea tinerei. Împărtășește visele acestui prinț care are cutezanța de a spune: „Cred că, din când în când, apar pe lume bărbați pe care i-aș numi *providențiali*, în mâinile cărora ajung destinele patriei lor. Mă socotesc pe mine însumi unul dintre acești bărbați“.

Pe un vas ce se îndrepta spre Calais, cine l-ar fi putut recunoaște, în acea zi de 27 februarie 1848, pe nepotul lui Napoleon, cu capul vârât sub o bonetă neagră, ochii măriți de niște lentile groase de ochelari și mustața mascată de un fular?

Un pasager oarecare, cu guturai… În sens invers, într-o neașteptată intersectare demnă de o piesă de Labiche, Ludovic Filip, plecând de la Honfleur, încearcă să ajungă în Anglia, o țară ciudat de „primitoare“ cu suveranii francezi detronați. Canalul Mânecii a ajuns un bulevard al emigrației!

Este Miss Howard conștientă de riscurile pe care și le asumă amantul ei? Această întoarcere grăbită e primejdioasă. Fiindcă nu doar că nu există niciun partid bonapartist în Franța, însă mișcarea revoluționară a momentului este dominată de idei republicane. Chiar dacă revoluția a permis eliberarea unor prieteni ai prințului conspirator, reîntoarcerea sa în Franța este îngreunată de un obstacol redutabil: legea exilului din anul 1832… Dacă ar fi recunoscut pe vreo stradă din Paris, ar fi pierdut. Altfel spus, la zece ani după întoarcerea rămășițelor armatei lui Napoleon, nimeni nu se așteaptă ca tocmai nepotul său să se înapoieze în patrie… Așa că, la sfatul lui Lamartine, îngrijorat de apariția sa, în mai puțin de o săptămână, în 2 mai, prințul revine la Londra, din prudență. Este proclamată Republica și se instituie un guvern provizoriu la Hôtel de Ville, însă Napoleon nu crede deloc că toate acestea vor dura. Se va întoarce, e sigur de asta, își asigură el „gazda“. Fructul puterii nu s-a copt încă!

Este Miss Howard pregătită să participe nu doar financiar, ci și intelectual la o aventură atât de riscantă? Știind că are lacune în educație, a dorit să ia lecții de istorie europeană în fiecare dimineață, acasă. Profesorul său, Alexander William Kinglake, viitor martor al Războiului din Crimeea și parlamentar, trecut de patruzeci de ani, își găsește eleva într-atât de fermecătoare, încât îi propune să-și continue lecțiile în patul lui: doar a avut trei amanți, ar putea foarte bine să-l aibă și pe-al patrulea! E pus pe dată la punct de o Miss Howard indignată. Îl face să priceapă că ea nu este așa cum crede el…

Josnic, politicianul respins se va răzbuna mai târziu scriind lucruri oribile despre acest Bonaparte, căruia ea îi acordase exclusiv intimitatea ei.

După Revoluția de la 1848, care l-a alungat pe regele Ludovic Filip d'Orléans, Ludovic Napoleon Bonaparte a dus o campanie prezidențială — fără precedent — mulțumită sumelor împrumutate de la Miss Howard. În 10 decembrie este ales întâiul președinte al Republicii, în urma unui sufragiu universal, cu 74% din voturi. Se instalează la Palatul Élysée, în vreme ce favorita sa își stabilește domiciliul într-un conac particular din vecinătate, pe Rue du Cirque… unde se întâlnesc serile.

După cum știm, prințul se întoarce în Franța după ce a fost ales triumfal, în iunie, în patru departamente. Opinia publică este uluită, împărțită între entuziasm și exasperare, în vreme ce guvernarea e slăbită de propriile promisiuni iluzorii, de eșecurile și, mai ales, de revoltele din iunie: A Doua Republică s-

a impus prin sânge. Din haos se întrupează incredibilul: un curent bonapartist se încheagă în jurul acestui om care scrie Adunării că „dacă poporul [îi] impune să-și asume obligații, va ști să și le îndeplinească“.

În 25 septembrie, avem, așadar, de-a face cu un membru al Adunării Naționale convins că Istoria îl așteaptă; se instalează la Hôtel du Rhin, în Place Vendôme, la umbra Coloanei… care nu mai are în vârf, în acel moment, statuia unchiului său. Asta însă nu-l împiedică să o privească fără oprire.

Plină de tact, Elizabeth Ann Howard sosește câteva zile mai târziu și alege să tragă la hotelul Meurice, aflat în apropiere. Se învecinează cum făcuseră o vreme la Londra. Pot deci să se întâlnească, potrivit unui obicei monden, în Bois de Boulogne, călare. Francezul și englezoaica se plimbă alături în această manieră ecvestră, foare amuzați, neîndoielnic, de comentariile pe care le stârnesc. Un obișnuit al acestor plimbări ecvestre exclamă: „Cine zicea că lui Ludovic Napoleon îi lipsește spiritul? A adus de la Londra cea mai frumoasă femeie și cel mai frumos cal din lume!“

Parisul află că iapa se numește Lizzie, însă lumea știa deja, prea bine, că tânăra englezoaică este o anume Miss Howard.

Amanta englezoaică finanțează campania electorală a candidatului Bonaparte

Toamna anului 1848. În acest moment, de o covârșitoare importanță, averea lui Miss Howard vine în sprijinul proiectelor prințului, care nu vrea să se mulțumească cu un loc de deputat. E drept, mai mulți creditori și donatori răspund apelului său, iar tânăra nu este singura care pune la bătaie fonduri importante pentru victoria alesului său. Însă

contribuțiile sale — sub formă de împrumuturi — sunt considerabile. Și e ceva original: o englezoaică finanțează cu regularitate un Bonaparte! Pe lângă cei 600 000 de franci pe care i-a căpătat de la partizanii săi, Elizabeth Ann mai pune 80 000 de livre. O interesează provocarea politică, îi dă aceasta savoare vieții? Fără îndoială că da, într-o anumită măsură. Însă este adevărat, în același timp, că pentru această străină este pasionant să joace un rol, mai mult sau mai puțin din umbră. Și nu este aceasta o dovadă de iubire și în același timp o dovadă a încrederii în viitor? Dar beneficiarul? Este încă îndrăgostit de ea? „Chiar dacă nu ocupă, probabil, chiar atâta loc cât s-a spus în viața sa sentimentală, ea va ști să-i furnizeze un ajutor inestimabil într-un moment decisiv.“[74] Ajutor cu atât mai necesar cu cât niciodată până atunci nu s-a mai organizat o campanie electorală pentru președinția Republicii. Miss Howard îl ajută pe candidatul Bonaparte, care se folosește, zice-se, de o „glorie de împrumut“; ziarul *Times* din Londra, totodată, consideră eventualitatea victoriei sale drept o „aberație“. Însă prestigioasa gazetă se înșală: în 10 decembrie, deputatul Bonaparte este ales președinte al Republicii (a doua în Franța, însă prima care poartă acest nume) cu trei sferturi din numărul voturilor (cinci milioane și jumătate), reușind să le aplice adversarilor o usturătoare înfrângere. Miss Howard e martora unui miracol laic: prințul „ei“ a avut parte de votul popular, profitând în același timp de teama de „pericolul socialist“ și de revigorarea epopeii napoleoniene, a cărei magie e încă foarte prezentă printre oamenii de rând. De aici vine, așadar, acest rezultat imprevizibil, cum ar fi scris Chateaubriand, care murise în 4 iulie?

Fiică a lui Jérôme Bonaparte și prin urmare nepoată de frate a lui Napoleon I, prințesa Mathilde s-a născut în 1820. După alegerea vărului său Ludovic Napoleon, necăsătorit, ea va juca rolul de primă-doamnă la Palatul Élysée.

În privința instalării sale la Élysée în 16 decembrie, prințul-președinte nu este superstițios: unchiul său semnase aici a doua sa abdicare, în 23 iunie 1815. Însă în acea iarnă a anului 1848,

în acel palat prost întreținut, prăfuit, unde „apartamentul [prințului] e la fel de ponosit ca și președintele“, potrivit judecății severe a contelui Apponyi, ambasador al Austriei, noul locatar, care este oficial necăsătorit, se confruntă cu o problemă în același timp personală și politică: unde s-o instaleze pe Miss Howard? Imediat, prințesa Mathilde, verișoară a prințului, cu care dorise să se căsătorească în timpul exilului lor în Elveția, anunță că nici nu se pune problema ca metresa, fie ea princiară sau prezidențială, să stea la Élysée! Miss Howard va trebui să fie discretă. Foarte discretă. Mathilde nu suportă scandalul, a suferit prea mult în timpul vieții sale de femeie căsătorită, acum eliberată din jug. Așa că amanții vor proceda întocmai ca în perioada lor de idilă londoneză: vor fi vecini. În fosta reședință a conților d’Evreux, la Élysée, unde Victor Hugo se plânge că-i e foame de îndată ce se ridică de la masă, amanta lui Ludovic Napoleon nu va fi stăpâna casei. Vreme de mai multe luni este prințesa Mathilde cea care, venind din reședința ei aflată în apropiere, pe strada Courcelles, ocupă postul de primă doamnă a Republicii, primind invitați alături de vărul ei, organizând protocolul, ierarhia ceremonială, întreaga viață mondenă a palatului și supraveghind legăturile feminine ale președintelui — care nu se teme să se afișeze cu mai multe în același timp. Englezoaica pricepe că nu poate avea oficial calitatea de favorită a prințului-președinte. O interesează să nu bată prea mult la ochi, fiindcă a ghicit că aventura politică a amantului său e abia la început, în vreme ce, după părerea tuturor, prințul-președinte este încă atașat de ea. O iubește, cu siguranță, în continuare.

Dar, ca să salveze aparențele, chiar dacă nu păcălește pe nimeni, Miss Howard se instalează într-o mică reședință particulară aflată de cealaltă parte a actualei Avenue de Marigny, pe Rue du Cirque, la numărul 14. Englezoaica primește

acolo cu începere din iarna anului 1849, într-o atmosferă potrivită, însă foarte călduroasă. Este o gazdă perfectă. O confirmă generalul-conte Fleury: „Marchizul de Hertford, Persigny, Ney, eu, Toulongeon, Béville [...], mergeam uneori cu toții să luăm cina sau să petrecem seara la ea, în compania prințului; Mocquard și contele Baciocchi deveniseră confidenții ei. Erau și câțiva străini, un medic, artiști care gravitau în jurul acestei intimități. Alcătuiau o curte mică discretă... Se petrecea cu măsură, fără nimic inadecvat [...] Prințul era celibatar și nici noi, aproape toți, nu eram însurați. Așadar, nimic din acest comportament nu putea ofensa opinia publică“.[75] Și cu toate acestea imobilul de pe Rue du Cirque nu e o mânăstire! Ca să se vadă seara cu iubita, Ludovic Napoleon utilizează o portiță ce dă din capătul parcului către Avenue de Marigny, pe atunci mai bine ascunsă ochilor ca în zilele noastre. Și mai trece printr-o a doua portiță ce dă către grădina casei de pe Rue du Cirque, dispărută astăzi, care îi permite să-și petreacă noaptea la Elizabeth Ann. O coincidență distractivă face ca, în același timp, contele d’Orsay, divorțat și împovărat de datorii, să se mute cu lady Blessington într-un apartament pe aceeași Rue du Cirque! Cel care i-o prezentase pe Miss Howard lui Bonaparte rămâne, astfel, un martor apropiat al relației lor. Însă vai! Lady Blessington este lovită de o criză de inimă în 5 iunie 1849. Contele se găsește într-o situație precară, însă Ludovic Napoleon nu are memorie scurtă... Nu datorită lui și-a întâlnit binefăcătoarea iubită?

Nimfă adormită. Întregul Paris vorbește despre acest tablou al lui Théodore Chassériau. Alice Ozy, care i-a servit de model pictorului, vine la Élysée, unde întâlnește o altă invitată, tragediana Rachel. Recepțiile se țin de două ori pe săptămână. Prințesa Mathilde își sporește vigilența: cunoscând problemele financiare al vărului său și firea sa de cuceritor, este informată că, în călătoriile sale în provincie, Miss Howard nu-și mai ascunde relația cu prințul-președinte, care are nevoie de ajutorul ei.

După ce-și petrece o bună parte din noapte la Miss Howard, prințul-președinte se trezește târziu la Élysée, lucrează către partea de final a dimineții, prezidează, când e cazul, Consiliul de miniștri. La începutul după-amiezii, mai ales dacă vremea o permite, ritualul plimbării prin Bois de Boulogne este respectat. Să-l ascultăm iarăși pe contele Fleury descriind, foarte hipic, această întâlnire: „Zi de zi, la orele două, Ludovic Napoleon se duce în Bois de Boulogne într-o caleașcă descoperită, cu doi cai. Un alt vehicul de serviciu, tot cu doi cai, îl urmează. În total patru cai. Sosește la un rond unde îl așteaptă doi cai de călărit, aflați în grija a doi valeți, călare și aceștia. Opt cai cu totul. Aproape în același timp cu el, sosește la rond o frumoasă

doamnă, o englezoaică blondă, domnișoara Howard, tot într-o caleașcă cu doi cai, urmată de doi valeți călare. Cu totul se fac doisprezece cai. Președintele și domnișoara Howard coboară din trăsuri, se urcă pe cai și pornesc prin pădure. Hoinăresc așa o oră sau două, după vreme. Apoi descalecă la un pavilion celebru pentru excelentul grog «englezesc» care se prepară acolo. Beau câte un pahar de grog. Între timp, la pavilion sosesc și caleștile. După ce și-au terminat băuturile, președintele iese cu domnișoara Howard prin mulțimea de plimbăreți care-i așteaptă acolo în mai fiecare zi; sărută mâna frumoasei blonde, o ajută să urce în caleașcă și se suie și el într-a lui, pornind-o amândoi spre Élysée“.[76] Chiar dacă ea se îndreaptă către reședința sa, e limpede că, din amantă mai mult sau mai puțin discretă, Miss Howard a devenit favorita oficială, care face parte acum din viața publică a prințului. Și îndrăznește să întrebe: „Când voi putea să traversez strada?“

Nu capătă niciun răspuns. În provincie, cu ocazia călătoriilor oficiale făcute în vara anlui 1849, amanții trebuie să se arate și mai precauți. Revoluția nu este încă o revoluție a moravurilor.

La Tours, după ce președintele se retrage în apartamentul său de la prefectură, Elizabeth Ann e constrânsă să se instaleze, pentru o noapte, în reședința inspectorului general de finanțe, un anume domn André, care avusese delicatețea de a pleca la un tratament balnear în Pirinei. Când se întoarce, acest funcționar puritan se arată scandalizat: concubina președintelui i-a „murdărit“ casa! Putem totuși presupune că cearșafurile fuseseră schimbate între timp! Reacția domnului André, mânioasă, se reflectă în scrisoarea pe care acesta i-o trimite șefului guvernului, Odilon Barrot: „Ne-am întors oare la acele vremuri în care amantele regilor aduceau sământă de scandal prin toate orașele Franței?“ Cu perfidie, Odilon Barrot

transmite misiva aceasta fratelui său, secretar general al instituției prezidențiale a Republicii, care își face o datorie — sau o plăcere! — din a i-o înmâna președintelui. Acesta din urmă răspunde dându-i o lecție de morală expeditorului și scoțându-i în evidență ipocrizia: „Câte femei de o sută de ori mai puțin pure, de o sută de ori mai puțin devotate, de o sută de ori mai puțin scuzabile decât cea care s-a aflat sub acoperișul domnului André nu au fost primite cu toate onorurile posibile de acest domn André, doar pentru că și-au putut ascunde după numele soțului legăturile păcătoase? […] Mă recunosc vinovat de a fi căutat, în relații ilegitime, o afecțiune necesară sufletului meu… Fiindcă, deocamdată, poziția mă împiedică să mă căsătoresc […], mi se poate ierta, cred, un sentiment care nu face nimănui vreun rău și pe care nu încerc să-l scot cu tot dinadinsul în față…“[77]

I-a promis președintele Republicii metresei sale că se vor căsători?

Prințul-președinte este burlac, Miss Howard e și ea necăsătorită; și-au unit destinele, încercând totodată să nu încalce (prea mult) obiceiurile vremii. Adevărata întrebare este: i-a promis Ludovic Napoleon mai demult, în vremea exilului, să se căsătorească cu ea? Și, ajuns președinte, și-a reînnoit promisiunea? Ea speră asta, desigur, însă nimic nu dovedește că el s-ar fi angajat la una ca asta în vremea când totul nu era decât o iluzie. „De fapt, noul președinte are nevoie de Miss Howard mai ales pentru a-i finanța cariera politică, lucru pe care ea nu va înceta să-l facă cu o generozitate nutrită din nădejdea că într-o bună zi se va putea căsători cu ilustrul său iubit.“[78] Elizabeth Ann are inteligența de a nu se bosumfla din cauza ușurătății președintelui. Multe femei invitate la recepțiile

de la palat, care se țin de două ori pe săptămână, se poartă aproape ca și cum ar fi la ele acasă aici. Iat-o pe tragediana Rachel, surâzătoare, care nu vine să recite din Corneille, ci să-i conteste prințesei Mathilde rolul de gazdă oficială a Republicii. Iat-o și pe o anume Alice Ozy, care a fost modelul tabloului *Nimfă adormită* al pictorului Chassériau. Dacă întregul Paris privește cu nesaț corpul pe care îl dezvăluie acest tablou, originalul, îmbrăcat, face și mai multă vâlvă în salonul palatului... Însă prințesa Mathilde stă de veghe! Știe că, din punct de vedere financiar, alegerile prezidențiale n-au făcut nimic ca să rezolve problemele vărului său. Până în 1850, indemnizația care i se acordă de Adunare și sumele de protocol alocate nu ajung pentru a-i acoperi cheltuielile, întreținerea unei mici „curți elizee“ și plata dobânzilor la datorii. Miss Howard rămâne deci la fel de prețioasă pe post de creditoare și favorită. În prima sa calitate trebuie să fie eficientă, în cea de-a doua, aproape invizibilă. Însă, dacă lăsăm istoria să vorbească, putem constata că situația englezoaicei e, pentru acea epocă, ceva nemaiîntâlnit. Cum de trei ani ea este cea care acoperă nevoile bănești ale lui Ludovic Napoleon (lucru știut de puțini la acea vreme), el este de fapt favoritul și ea protectoarea. Și chiar dacă nu mai este singura care-i oferă cu regularitate ajutor financiar, rolul său rămâne hotărâtor.

Odată cu trecerea lunilor și atragerea de partea sa a numeroși legitimiști și partizani ai familiei Orléans, care îi conferă prințului o statură tot mai impozantă, favorita devine tot mai vizibilă; asta se vede, de pildă, la curse. Asistă la parade, nu se mai ascunde în mijlocul mulțimii. Și, chiar dacă nu cunoaște detaliile secrete ale vreunei operațiuni, îi poate constata importanța fiindcă banii trebuie să curgă, să curgă întruna. Așa că își deschide punga.

În acest context, este de presupus că, în vara anului 1850,

Miss Howard își dorește să fie soție, să fie remarcată, neîndoielnic și pentru a bloca accesul la respectiva poziție a eventualelor rivale. Știe că, deși Bonaparte o iubește mai mult decât pe celelalte femei, nu este singura sa amantă, însă este singura care-i finanțează proiectele, așteptând să fie, până la urmă, răsplătită. Se zvonește că Ludovic Napoleon a pus să i se pregătească un mic apartament la castelul Saint-Cloud, locul de unde unchiul său dăduse semnalul loviturii de stat din 18 brumar. Tovarășă și sprijin din vremuri mai puțin ferice, englezoaica simte că relațiile execrabile ale prințului-președinte cu Adunarea vor deveni și mai încordate. La Strasbourg, în 31 august, cu ocazia unei parade militare, „îndată după defilarea ostășească a apărut o trăsură cochetă, condusă de o femeie îmbrăcată în țărancă alsaciană, iar femeia aceea era Miss Howard!…“ îi scrie stupefiată lady Eddisbury soțului ei. Chiar dacă Adunarea sfârșește prin a vota o donație excepțională în beneficiul prințului, care e nerăbdător să-și amenajeze reședința, devine tot mai limpede că acesta din urmă are intenția de a-și transforma mandatul de patru ani, ce nu poate fi repetat, în mandat pe viață.[79] Nepotul va avea și el un 18 brumar. Pentru a-și cuceri și însufleți fidelii (dar și pe alții!) în această lovitură politică, e nevoie de bani. Miss Howard se arată eroică, ori mai degrabă o „pasională conspiratoare“, dând un exemplu de abnegație; fără ea, de fapt, lovitura de stat ar fi riscat să eșueze. Își ipotechează casele de la Londra, își amanetează bijuteriile, își vinde caii, achită datoriile stânjenitoare ale lui Ludovic Napoleon la un cămătar de la Palais-Royal. Și cum asta nu e de ajuns, îi mai oferă prințului încă 200 000 de franci în obligațiuni bancare. Prințesa Mathilde nu poate contribui decât cu 4 000 de franci. Cuprinsă de un fel de isterie, englezoaica se ruinează, sau aproape, oferind un exemplu altor donatori importanți. Contelui d’Orsay, care se

confruntă cu dificultăți financiare imposibil de depășit, îi descrie devotamentul ei total, comparându-l cu purtarea lui Bernard Palissy, care ajunsese, cândva, până la a-și „arunca mobilierul pe foc“[80].

A avut de gând Ludovic Napoleon să se căsătorească cu Miss Howard? O va alege, până la urmă, pe andaluza Eugenia de Montijo, contesă de Teba (aici înfățișată ca împărăteasă într-un tablou de Winterhalter), fiica unuia dintre acei foarte puțin numeroși partizani spanioli ai lui Napoleon I. După restaurarea Imperiului, căsătoria lor religioasă este celebrată la Notre-Dame în 30 ianuarie 1853. Miss Howard ar fi putut să se răzbune făcând publice polițele contractate de amantul său Bonaparte. Acesta îi va înapoia banii împrumutați pe parcursul a doi ani, până în 1855.

Una dintre consecințele loviturii de stat este schimbarea reședinței prințului-președinte. În 24 februarie 1852, acesta părăsește Élysée pentru Tuileries. Miss Howard apare puțin în

public. Se vorbește, chiar, de dizgrație. Să fie Ludovic Napoleon un ingrat? De fapt, în perspectiva restaurării Imperiului, Ludovic Napoleon intenționează să se căsătorească pentru a avea un moștenitor legitim. E urgent, fiindcă are 44 de ani. Și, la verișoara sa Mathilde, a cunoscut o foarte frumoasă aristocrată spaniolă, Eugenia, contesă de Teba, numită incorect „de Montijo“. Subjugat de grația, de purtările nobile și de frumusețea sa, dorește să-i ceară mâna. Miss Howard e conștientă de pericol. Viel-Castel, un observator sarcastic al moravurilor vremii, notează în jurnalul său, în 18 august 1852: „La balul de la Saint-Cloud președintele nu a fost chiar în cea mai bună formă. Miss Howard, metresa, venise de dimineață la castel și, fiindcă se înstrăinase de-un timp de el, nemulțumită de negocierile legate de căsătorie, întoarcerea sa a fost aproape o împăcare. Prințul s-a odihnit lângă ea vreme de jumătate de oră, în jurul orei zece și jumătate, după care s-a retras, pe la ora unu.“[81] Englezoaica, care se mai simțise de două ori amenințată, crede că poate triumfa în fața spanioloaicei. Va jura că, la Saint-Cloud, viitorul împărat i-a promis că o va lua de nevastă. Și este posibil să fi crezut asta, fiindcă nu avea decât cu trei ani mai mult decât Eugenia, însă Ludovic Napoleon își mutase deja către alte zări interesul amoros.

Cine va fi împărăteasă: englezoaica sau spanioloaica?

Cel mai rău este, pentru Miss Howard, că opinia publică, ce nu vedea în ea decât metresa preferată a lui Ludovic Napoleon, s-a întors contra ei, lucru cu totul nedrept. Pe vremea când era discretă era acceptată. Însă aflându-se lângă loja prezidențială la operă, în 28 octombrie 1852, deranjează. Nu-i altceva decât o curtezană acoperită cu diamante. Viel-Castel o execută fără

milă: „Așa ceva nu mai ține de vremurile noastre... Anturajul prințului este detestabil“. Dincolo de aceste înțepături moralizatoare și naive, lucrul care deranjează de fapt este originea averii lui Miss Howard. Banii săi? Câștigați din desfrâu! Statutul? O copilă-mamă care nu izbutise să se căsătorească! Ambiția ei? Să se mărite. Iar una dintre dușmancele sale cele mai înverșunate nu este Eugenia, ci rămâne prințesa Mathilde. Odată, când aceasta din urmă, ce avea să ajungă în curând Alteță Imperială, se întâlnește cu Miss Howard, englezoaica îi face o plecăciune adâncă, după tipicul vechii curți. Dar degeaba! Mathilde nu dă doi bani pe acest semn de politețe, nu se oprește și schimbă „surâsuri ironice cu doamna sa de onoare“. Pentru Mathilde, englezoaica nu e altceva decât o ambițioasă ieșită din grațiile puterii.

Lucidă în cele din urmă, Miss Howard suspină: „Strada Circului, atât de aproape de Élysée, nu duce la Tuileries!“

În aprilie 1852, contele d’Orsay, ajuns sculptor de nevoie, este numit director al Institutului de Arte Frumoase. Nu va apuca însă să profite de această gură de oxigen, fiindcă va muri patru luni mai târziu.

Imperiul este restabilit în urma unui uriaș val de susținere electorală, iar împăratul se căsătorește cu frumoasa andaluză în 30 ianuarie 1853; ce poate să mai facă Miss Howard? Se poate răzbuna scoțând la iveală polițele pe care le are în posesie, ce dovedesc că noul suveran îi datorează... 5 milioane de franci în aur! La aceste datorii ar putea adăuga și o voluminoasă corespondență inițiată la Londra, unde scrisorile merg de la zugrăvirea speranțelor unui proscris evadat până la descrierea programului unui Bonaparte candidat la aventura politică. Dacă englezoaica, înfuriată că a fost dată deoparte, ar încerca să-i facă rău amantului din ce în ce mai distant, consecințele ar putea fi catastrofale.

Însă, de fapt, favorita nu caută scandal; și-ar compromite și ea reputația. Soarta de iubită i se arată acum potrivnică, așa că, foarte meticuloasă în afaceri, cu socotelile ținute în ordine, solicită să i se înapoieze banii. Refuză să piardă tot, chiar dacă nu mai izbutește să rămână amanta lui Napoleon al III-lea, pe care-i plăcuse să-l țină în puterea farmecelor sale, prins în ceea ce mareșalul de Castellane numește „bătrânele lanțuri englezești“.

Înainte de a fi îndepărtată protocolar de bărbatul pe care-l ajutase să supraviețuiască și de prințul pe care-l sprijinise să refacă gloria familiei Bonaparte, Miss Howard cumpărase un castel din secolul al XVII-lea, în Seine-et-Oise, dărăpănat, pe colinele La Celle-Saint-Cloud: Beauregard. A cumpărat și ferma Béchevet, împreună cu o herghelie. Își stabilește deci singură o reședință… Cu cinci zile înainte de căsătorie, împăratul îi remite o primă sumă, importantă, (un milion de franci) în contul datoriilor pe care le are. Returnarea banilor împrumutați va mai dura aproape doi ani, până în 1855; pe lângă datorie, Bonaparte îi va oferi și un supliment de 500 000 de franci meniți indispensabilelor renovări pe care le necesita domeniul Beauregard. Din punct de vedere contabil, totul este în ordine. Totul? Nu, fiindcă mai există încă scrisorile și documentele compromițătoare pe care Miss Howard le-a păstrat în Rue du Cirque. Din motive de securitate, suveranul pune să se dea o spargere în imobil, de către… poliție! Așa că englezoaica își va regăsi, în aparentă dezordine, bijuteriile, blănurile și alte amintiri, însă hârtiile periculoase au dispărut. Operațiunea a fost bine condusă: ministrul poliției, Maupas, fusese unul dintre artizanii loviturii de stat. Un tovarăș de încredere!

După ce și-a achitat datoriile față de englezoaică, Napoleon al III-lea profită de ocazie ca să facă un calambur: „Am lăsat-o, de datorie mă achit, suntem chit.“

Dacă e să dăm crezare unei epistole trimise de Miss Howard unei compatrioate[82], după câteva escapade a căror beneficiară este și care o exasperează pe Eugenia, mai puțin înclinată spre plăcerile simțurilor decât soțul său, ruptura finală se produce într-un fel deloc romantic: „Majestatea Sa a venit, ieri seară, ca să-mi ofere o indemnizație de rămas-bun: da, o să fiu contesă, titlu personal, transmisibil; un castel și un soț francez convenabil, pe deasupra… Of! Păcat că s-a ajuns la asta! O doză bună de laudanum mi-ar fi prins mai bine… Stăpânul atotputernic a petrecut două ore de vorbă cu mine… Apoi a adormit pe sofaua roșie și s-a pus pe sforăit în vreme ce eu plângeam…“

Se sfârșise. Miss Howard nu se va sinucide. În 15 mai 1864 se căsătorește, dar nu cu un francez, ci cu un supus al Majestății Sale britanice, sir Clarence Trelawny, baronet galez. E o căsătorie de formă, care nu durează. Ea locuiește cu fiul său, Martin Constantin, copil natural recunoscut pe care-l avusese cu maiorul care se afla la originea averii sale. Elizabeth Ann Haryett, devenită Harriet Howard în teatru, lady Trelawny pe pământ britanic, contesă de Beauregard în Franța, devotată unor acte caritabile, această femeie încă frumoasă se stinge din viață pe neașteptate în 19 august 1865. Mai mult decât un sprijin financiar oarecare, i-a oferit lui Ludovic Napoleon — fugarul batjocorit la Londra și în Europa — posibilitatea de a-și realiza obiectivul. Fără Persigny în politică și fără Miss Howard în toate celelalte, Napoleon al III-lea n-ar fi existat. Să repetăm: ea l-a ales, salvat, susținut. Și iubit. El a fost favoritul ei. Iar numele de Beauregard („privire frumoasă“) s-a potrivit de minune acestei frumuseți britanice de neuitat cu ochii ei superbi…

---

[68] Eugène s-a născut în 1843, iar Louis în 1845.

[69] André Castelot, *Napoléon III*, volumul 1: *Des prisons au pouvoir*, Perrin, 1973.

[70] Georges Roux, *Napoléon III*, Flammarion, 1969.

[71] Să dezvăluim două coincidențe de la întâlnirea atât de importantă organizată de contele d'Orsay: fosta sa soție, fiică dintr-o primă căsnicie a lordului Blessington, avea prenumele Harriet, cum era și numele de familie [Haryett] al lui Miss Howard. Și era actriță și ea...

[72] Adrien Dansette, *Les Amours de Napoléon III*, Fayard, 1938.

[73] Simone André Maurois, *Miss Howard, la femme qui fit un empereur*, Gallimard, 1956.

[74] Philippe Séguin, *Louis Napoléon le Grand*, Grasset, 1990 (Marele Premiu al Fundației Napoleon).

[75] Comte Fleury, *Souvenirs*, Plon, 1897–1898.

[76] *Ibid.*

[77] François d'Orcival, *Le Roman de l'Élysée*, Le Rocher, 2007; Patrice Duhamel și Jacques Santamaria, *L'Élysée, coulisses et secrets d'un palais*, Plon, 2012.

[78] Patrice Duhamel și Jacques Santamaria, *op. cit*.

[79] Georges Poisson, *L'Élysée, histoire d'un palais*, Perrin, 1979.

[80] În secolul al XVI-lea, acest sticlar și olar hughenot își arsese mobilele și tavanul de lemn al casei pentru a menține temperatura cuptorului. Avea astfel să descopere secretul vaselor emailate.

[81] Contele Horace de Viel-Castel, *Mémoires sur le Second Empire*, Guy Le Prat, 1942 (este vorba, de fapt, despre un jurnal).

[82] Citată de Simone André Maurois, *op. cit*.

Katia

Fericirea furată a țarului Aleksandru al II-lea al Rusiei

Dincolo de frumusețea acestui chip dulce se ascunde dârzenia Ekaterinei Dolgorukova (1846–1922). Încă de la începutul legăturii sale amoroase cu țarul Aleksandru al II-lea al Rusiei, femeia are ca intenție să se căsătorească cu acesta, deși suveranul e căsătorit deja. Își va atinge scopul după moartea țarinei Maria Aleksandrovna, în 1880, cu prețul unui scandal familial și politic.

Țarul Rusiei Aleksandru al II-lea (1818–1881). Din vara anului 1866, Katia, care avea la acea vreme 19 ani, devine amanta țarului, care are cu aproape treizeci de ani mai mult. Atracția lor fizică este o dublă revelație, care-i va face să depășească toate încercările acestei relații interzise și aspru criticate.

Pentru un șef de stat, să ajungă la putere moștenind un război pe care nu l-a declarat el și care s-a transformat în înfrângere este, neîndoielnic, o încercare grea. Cu această moștenire negativă se alege noul țar al Rusiei, Aleksandru al II-lea, când, în 18 februarie 1855, îi urmează la tron tatălui său Nicolae I, un suveran puțin iubit și al cărui caracter inflexibil îi adusese porecla de „țarul de fier". Coșmarul este dublu. Pe de o parte, Războiul din Crimeea s-a transformat într-un dezastru pentru Rusia, cu toate că Sevastopolul, a cărui fortăreață e în ruine, rezistă încă atacurilor franceze. Pe cealaltă, acceptarea unei păci umilitoare ar fi și mai dezonorantă, căci țarul ar fi trebuit să se încline în fața nepotului celui care făcuse să tremure Imperiul Rusiei, Napoleon al III-lea. Alt Bonaparte! Însă, după ce reduta de la Malahov este cucerită în 8 septembrie de MacMahon, care decide să zăbovească acolo, Aleksandru al II-lea trebuie să se resemneze și să predea armele. Sevastopolul cade la capătul unui asediu de trei sute patruzeci și nouă de zile, care a costat viața a zeci de mii de soldați. Spiritul patriotic al anului 1812 și înflăcărarea răzbunătoare din 1814 nu au fost de ajuns pentru salvarea prestigiului rusesc. Însă pentru țar cel mai rău este, poate, că se vede constrâns să accepte condițiile Tratatului de la Paris, semnat în 30 martie 1856 în clădirea nou nouță de pe Quai d'Orsay, a cărei zugrăveală e încă nouă la deschiderea congresului. Ca o umilire în plus, dezbaterile au fost puse sub autoritatea ministrului francez de externe, contele Walewski, fiul natural al polonezei Maria Walewska și al lui Napoleon I. Tot umbra lui Bonaparte! Paradoxal, conflictul pe

care l-a câștigat Napoleon al III-lea nu mai era un război napoleonian. Din punct de vedere militar, în Crimeea, se schimbase secolul: se făcuseră primele reportaje fotografice, adeseori insuportabile pentru privitor, și apăruseră tranșeele, cu șaizeci de ani înainte de 1914. Noul țar trebuie să accepte că Europa Congresului de la Viena, desfășurat în 1815, aparține trecutului.

Al douăzeci și șaptelea țar al dinastiei Romanov, Aleksandru al II-lea, are în acel moment 37 de ani. Educația i-a fost aleasă, sub tutela unui preceptor strălucit, celebrul poet Vasili Jukovski, fiul ilegitim al unui nobil rus și al unei prizoniere de origine turcă. În afara limbii ruse, Aleksandru a învățat franceza, germana, engleza și polona. I-au fost predate două discipline noi, economia politică și statistica, diverse științe și i-a fost încurajat gustul artistic. Când notele îi erau proaste, tatăl lui refuza să-l sărute la culcare, seara, ceea ce reprezenta o pedeapsă îngrozitoare.

La 19 ani, Aleksandru va învăța cea mai importantă lecție: pe parcursul unei călătorii lungi de-a lungul și de-a latul Imperiului, este primul Romanov care străbate fără opreliști pământurile siberiene și-și dă seama de condițiile înfiorătoare în care trăiau decembriștii, conspiratorii deportați de tatăl lui pe când țareviciul avea 7 ani. Mișcat, marele duce moștenitor le îmbunătățește situația. Sensibilitatea sa în privința nefericirilor exilaților este remarcată. Mentorul său, Jukovski, insistase pe ideea că veritabila libertate era cea a justiției, că Rusia nu era o cazarmă, ci o națiune și că „adevărata putere a unui suveran nu stă în numărul soldaților săi, ci în prosperitatea poporului“.

Noul țar este un dandy cu purtări

plăcute, însă țarina este bolnavă

Străbătuse apoi Europa, într-o călătorie ce durase doi ani. Niciodată nu mai fusese în atâtea țări un viitor suveran rus. Înalt, zvelt, curajos, cel căruia familia îi spune Sașa îi cucerește pe cei care îl întâlnesc, dându-le ocazia să-l abordeze mai târziu: printre ei Balzac, Alexandre Dumas-tatăl și Théophile Gautier. Ultimul scrie: „Părul suveranului era tăiat scurt și-i încadra plăcut fruntea înaltă. Avea trăsături absolut regulate, sculptate parcă de un artist. Ochii albaștri îi ieșeau în evidență pe chipul arămiu, bătut de vânturile din lungile sale călătorii. Gura îi era atât de fină și de bine conturată, că amintea de o sculptură grecească. Expresia feței îi era solemnă și calmă, luminată când și când de un încântător surâs“.

Încoronat la Moscova, în 26 august 1856, în splendida Catedrală a Adormirii Maicii Domnului de la Kremlin, Aleksandru era deja, din 16 aprilie 1841, soțul unei tinere încântătoare. Din nou o prințesă germană. Din vremea Ecaterinei a II-a, dinastia rusă a tot „importat“ prin căsătorie sânge nemțesc. Fiică a marelui duce de Hessen și de Rin, Maximiliane Wilhelmine Marie a devenit, prin căsătorie și prin convertirea la ortodoxie, Maria Aleksandrovna. Are cu șase ani mai puțin ca Aleksandru. În afară de strălucitoarea-i frumusețe, i se ridică în slăvi bunătatea și devoțiunea, fiindcă și-a asumat, cu surâzătoare autoritate, mai multe asociații de caritate. Cuplul va avea opt copii, dintre care șase băieți. Cu Maria, Aleksandru formează un cuplu atrăgător. Anii au lărgit fruntea suveranului și favoriții îi sunt mai puțin stufoși decât cei ai lui Franz Joseph. Țarul are eleganța unui dandy. Voios din fire, sociabil, cu maniere încântătoare, atunci când e îmbrăcat în civil nu pare un militar nefericit cu deghizarea sa, ci mai degrabă un intelectual ce privește cu nonșalanță britanică și

care ascunde — însă asta nu se știe deocamdată cu adevărat — un extraordinar sânge rece. În 1850 făcuse față unui atac cecen. Îndrăgostit de soție în ciuda unor iubite efemere, țarul își maschează bine neliniștea: îl îngrijorează sănătatea fragilă a Mariei, care se îmbolnăvește adesea.

Moscova, 26 august 1856. În splendida Catedrală a Adormirii Maicii Domnului de la Kremlin, după încoronare, Aleksandru al II-lea pune coroana pe fruntea soției sale Maria, cu care este însurat din 16 aprilie 1841. Prințesă de origine germană, țarina e frumoasă, este cu șase ani mai tânără decât țarul și este cunoscută pentru bunătatea sa. Sănătatea, deja fragilă — are tuberculoză — îi este afectată de numeroasele sarcini: cuplul va avea opt copii.

Țarina se opusese de la bun început Războiului din Crimeea și se ridicase împotriva socrului său orbit de orgoliu, care se socotea jandarmul Europei. La anunțarea încheierii tratatului, care provoacă furia inutilă a doamnelor de onoare în salonul său de la Palatul de Iarnă, Maria va rămâne calmă. La va declara însoțitoarelor sale, zâmbind, însă pe un ton hotărât:

„Nefericirea noastră stă în aceea că trebuie să tăcem. Nu putem spune țării că războiul a început prostește, prin ocuparea brutală a principatelor dunărene[83], că a fost purtat fără pic de bun-simț, că națiunea nu era pregătită pentru această confruntare, că n-am avut nici arme și nici obuze, că toate ramurile administrației noastre erau la pământ, că politica noastră era, de multă vreme, pe o cale greșită și că toate acestea ne-au împins către situația în care ne aflăm acum.“

Un rechizitoriu al cărui adevăr nu poate fi contestat. Maria, ca și Aleksandru, presimțise că Rusia nu era pregătită. Bilanțul era dezastruos: peste 100 000 de ruși muriseră, se pierduseră mai multe teritorii, Rusiei i se interzicea să aibă o flotă în Marea Neagră; duse erau ambițiile și victoriile Ecaterinei cea Mare împotriva Imperiului Otoman. Accesul la strâmtori este, de-acum înainte, refuzat Rusiei. Aleksandru împărtășește părerea soției sale și își asumă acest eșec, deși nu este al său. Ca reacție la uriașa încăpățânare a tatălui său, opera lui de căpătâi va fi pacea însoțită de reforme, dintre care cea mai uimitoare va fi abolirea robiei țărănești. Doi dintre predecesorii săi încercaseră deja să ușureze soarta a milioane de oameni. Jumătate dintre supușii imperiului lui Aleksandru al II-lea sunt, în diverse grade, șerbi. În proporții aproximativ egale, stăpânii lor sunt fie diverși proprietari particulari, fie coroana. Principalul obstacol este cel al tradițiilor, bine înrădăcinate în memoria rusească.

Nimic nu este simplu și cercurile cele mai liberale au opinii împărțite în această privință. Unii susțin că, în ciuda neajunsurilor sale, sistemul este necesar. Alții pretind că acest arhaism e umilitor și că sporește întârzierea Rusiei față de restul Europei. Robi în vremea căilor ferate, se poate una ca asta? Aleksandru este conștient că o reformă este cu atât mai indispensabilă cu cât nemulțumirea din rândul țăranilor este reală, făcând să se stârnească mai multe revolte. Șeful poliției i-

a transmis țarului un raport cu următoarea concluzie: „De la un an la altul se răspândește și prinde putere, printre țăranii aserviți nobilimii, ideea libertății. Este posibilă declanșarea unei situații care să le fie favorabilă, un război, o epidemie; pot apărea persoane înclinate să folosească aceste circumstanțe contra guvernului.“ O analiză vizionară, cu atât mai pertinentă având în vedere consecințele traumatizante ale Războiului din Crimeea.

În 1861, Aleksandru al II-lea are curajul de a aboli șerbia

Apelul este ascultat. După nenumărate consultări, țarul semnează niște ucazuri care micșorează nivelul cenzurii și ușurează obținerea de pașapoarte, un adevărat glasnost al vremii. Această deschidere constituie premisa dezbaterii privind șerbia. Opinia publică, de la mujici la curteni, îl susține în mare parte pe Aleksandru, cu excepția marii nobilimi, care e împotriva oricărei „revoluții“ și care are un rol deosebit de important. Curajos, suveranul ține partea progresului. Îi avertizează astfel pe reprezentanții celor mai de vază familii:

„Înțelegeți Domniile Voastre că sistemul actual de posesie a sufletelor de șerbi nu poate să rămână neschimbat. E mai bine să punem capăt robiei de sus, decât să așteptăm momentul în care va începe să-și pună singură capăt, de jos. Vă rog să vă gândiți la mijloacele prin care putem înfăptui asta.“

Cu alte cuvinte, dacă imperiul nu va ști să facă speranța să renască, va dispărea. Dând dovadă de o energie inepuizabilă, Aleksandru al II-lea nu cedează boicoturilor și protestelor. Bătălia durează șase ani. În cele din urmă, în 3 martie 1861, își pune semnătura în josul unui excepțional text, noul statut al țăranilor. După secole întregi, iobăgia este abolită, eliberând

patruzeci și șapte de milioane de suflete de sub jug. Majestatea Sa Imperială citește el însuși textul ce poartă titlul generic de *Manifest* în fața unei mulțimi recunoscătoare, care stă în genunchi, înlăcrimată. Aleksandru al II-lea intră în istorie cu supranumele de „țarul eliberator“. Dovedește o încăpățânare blândă care încântă majoritatea, însă exasperează o minoritate furioasă. Această spectaculoasă emancipare, însoțită de reforme în toate domeniile, are mai multe efecte: cel mai important este apariția, la Sankt Petersburg, a unei lumi industriale în care își duce existența un proletariat sărman, format din mii de muncitori în uzine, în ateliere feroviare și în port.

Realizarea de căpătâi a țarului este abolirea șerbiei, în 3 martie 1861. Această măsură spectaculoasă și indispensabilă este prost înțeleasă în Rusia, iar consecințele sale sunt prost gestionate. În loc să asigure popularitatea țarului (aici la Sankt Petersburg, Piața Sfântul Isaac, ținând în mână ucazul de emancipare, prezentându-l țăranilor recunoscători), această măsură îl transformă într-o țintă pentru „nihiliști“. Începând din 1866, va scăpa din șapte atentate.

Incendii voluntare distrug cartiere întregi. Nu peste mult timp începe să se audă de o mișcare necunoscută până atunci: „nihiliștii". Singurul lor obiectiv este uciderea țarului! Iar singurul mijloc este atentatul. În 16 aprilie 1866, Aleksandru al II-lea suferă prima agresiune contra persoanei sale. Zi de zi, monarhul se plimbă prin splendida grădină de vară creată de Petru cel Mare. Accesul e interzis publicului, iar grădina este închisă cu un grilaj magnific de fier forjat, auriu cu negru. Este ora patru după-amiază. Aflat în trăsură, însoțit de doi nepoți, Aleksandru observă un bărbat care îndreaptă către el un pistolet. Un țăran, care și-a dat seama că acesta voia să-l ucidă pe împărat, răcnește și reușește să abată arma în momentul în care pornește glonțul. Asasinul ratează la doar câțiva centimetri: uciderea țarului tuturor Rusiilor și al tuturor reformelor a eșuat! Anarhistul e prins. Calmul lui Aleksandru al II-lea este exemplar; suveranul, degajat, se întoarce la palat ca să-și liniștească apropiații. Mulțimea se adună și își aclamă suveranul, care își salută supușii de la balcon. Se plânge, se fac cruci, se blestemă nebunii care vor să distrugă Rusia. După grele procese de conștiință, țarul refuză grațierea agresorului, un oarecare Dmitri Karakozov, care e spânzurat.

Însă adevărata victimă a acestei istorii, fără precedent în Rusia modernă, este liberalismul. Din cale-afară de reformist pentru unii, insuficient de reformist pentru alții, Aleksandru al II-lea întruchipează de atunci încolo transformările prea rapide și incomplete. Orice ar face, este criticat. Imensa populație rurală este în plină confuzie, fiindcă, pentru a deveni proprietar al pământului său, țăranul trebuie să-l cumpere. Însă, ca să facă rost de bani, trebuie să lucreze din greu pe același pământ. Un cerc vicios, fiindcă mujicii cad victime cămătarilor și speculatorilor. Trebuie precizat că tentativa de atentat contra țarului se produce la ceva timp de la moartea

fiului său mai mare, Nicolae, în Franța. Țareviciul era preferatul mamei sale. Frumos, inteligent, cultivat, era iubit de întreaga Rusie. Ca să se pregătească pentru viitorul său rol, face, firește, mai multe călătorii prin imperiu, care îl istovesc. Se plânge de dureri de șale, în urma unei căderi de pe cal, și este trimis la tratament în Scheveningen, în Țările de Jos. Se întoarce de acolo într-o stare și mai proastă, adus de spate, îndurerat. Medicii îl trimit apoi la Nisa, punându-și nădejdile în clima mediteraneeană. Ajunge acolo în noiembrie 1863, o umbră a celui care fusese — un schelet ambulant. E diagnosticat cu tuberculoză osoasă. Împărăteasa îi este adesea alături. În primăvara anului 1865, presimțind că sfârșitul e aproape, îl anunță pe țar. Acesta, cu toată familia, sosește cu un tren special ce va face doar optzeci și cinci de ore între Sankt Petersburg și Nisa, ceea ce este remarcabil dacă ținem cont de oprirea la frontieră pentru schimbarea roților, deoarece ecartamentul șinelor era diferit, de oprirea la Berlin pentru ca țarul să primească de la Wilhelm I urări de sănătate pentru țarevici și de oprirea la Paris pentru ca aceleași urări să-i fie adresate de Napoleon al III-lea. La Dijon, feroviarii adaugă convoiului imperial un cupeu venit de la Copenhaga în care se află logodnica lui Nicolae, prințesa Dagmar a Danemarcei, însoțită de mama ei, regina Louise. Călătorii ajung la Nisa în 10 aprilie 1865. Nicolae moare în brațele părinților peste două zile. Avea 22 de ani. Pentru Aleksandru al II-lea și Maria pierderea fiului preferat, moștenitor al tronului, este o durere imensă la care se adaugă și nesiguranța. Capacitățile fratelui mai mic, devenit *de facto* noul țarevici (și viitorul Aleksandru al III-lea) îi vor permite oare să conducă imperiul? Este, fizic, contrariul fratelui său: un colos stângaci, a cărui lipsă de farmec este știută și a cărui educație a fost neglijată. Cu toate acestea, Aleksandru, care își adora și admira fratele, dovedește o

surprinzătoare fermitate și capacitate de decizie: anunță că vrea să se căsătorească cu logodnica lui Nicolae, micuță, distinsă, elegantă și spirituală. Ea acceptă. Și, în pofida profețiilor de rău augur, acest cuplu, defel potrivit fizic, va trăi într-o uniune perfectă și fericită, arătându-și reciproc o loialitate rară pentru acea vreme. Cu toată drama, regele Danemarcei va izbuti să-și mărite fata cu viitorul țar al Rusiei.

Descurajat și simțindu-se singur, țarul se îndrăgostește de tânăra Katia

Durerea și lipsa de recunoștință care i se arată în anumite cercuri, și din cele conservatoare, dar și din cele progresiste, l-au stors de puteri pe monarh. În ciuda unor cuceriri care aduc imperiului Caucazul și țări ale Asiei Centrale, dispoziția îi devine mohorâtă. Viața privată nu-i mai este senină. Își respectă soția, însă îl apasă starea ei de sănătate, care devine tot mai precară. Epuizată de ritmul alert al vieții de la curte și de cele opt sarcini ale sale, Maria începe să frecventeze băile germane și italienești, ba chiar și Coasta de Azur (fiindcă clima extremă a Rusiei nu face bine plămânilor săi fragili), mânată poate și de amintirea fiului dispărut. Starea fizică și psihică a frumoasei împărătese o obligă, la ordinele medicilor, să înceteze orice raporturi intime cu soțul. Se simte ușurată, însă Aleksandru al II-lea, bărbat viguros de 47 de ani, este afectat în sensibilitatea sa de soț și de bărbat; nu poate accepta această abstinență. Va începe deci să se uite după alte femei, voioase și pline de viață.

Celebrul Institut Smolnîi, din Sankt Petersburg, capodoperă a barocului rusesc, este destinat educării tinerelor fiice de aristocrați. Katia Dolgoruki este una dintre ele. Aleksandru al II-lea și țarina vizitează cu regularitate instituția de învățământ. Aici o va întâlni țarul pentru prima oară pe Katia, în 1864.

Țarul nu caută prea mult. În 1866 pasiunea lui se îndreaptă spre tânăra prințesă Ekaterina Dolgorukova, drăguță, vivace, numită Katia de apropiați. Dacă împăratul adoptă acest diminutiv și el, este fiindcă de fapt o cunoaște de doi ani deja. Fata face parte dintr-o familie de neam vechi și ilustru, ruinată acum, și a rămas orfană de tată în vremea copilăriei. Suveranul pusese domeniul Dolgoruki sub tutelă imperială și le asigurase o educație atât Katiei, cât și celor cinci frați și surori ai acesteia. La Sankt Petersburg, de la mijlocul secolului al XVIII-lea, din perioada domniei împărătesei Elisabeta I, era elegant ca tinerele de familie bună să fie educate la celebrul Institut Smolnîi. Aici a învățat și Katia; cuplul imperial vine adesea în vizită la acest reputat pension. Când l-a cunoscut pe suveran, în

1864, Katia avea 17 ani. Se întâlnise cu țarul, întâmplător, pe când acesta își făcea obișnuita plimbare în grădină, de data aceasta urmat de o escortă discretă. Pentru Aleksandru este vorba de iubire la prima vedere. Insistă să o revadă. Cu prudență de începător, îi dă întâlnire prin toate parcurile orașului. Cel mai frumos cadru al întâlnirilor lor este splendidul Petrodvoreț (Peterhof), reședință estivală de pe malul Balticii ale cărei grădini sunt pline de surprize. Katia este răpitoare cu cozile sale castanii și cu pielea albă ca laptele. Pare să se amuze de această situație incredibilă, însă știe perfect ce are de gând să facă. În peisajul fermecător al pavilionului Belvedere de pe dealul Babigon, un superb edificiu cu coloane ce se înalță deasupra mării, Katia devine amanta țarului, în 13 iulie 1866, după ce i-a rezistat doi ani. Aleksandru are cu treizeci de ani mai mult ca ea, însă nu le pasă: au parte împreună de o revelație senzuală pe care trecerea timpului nu o va atenua. Corespondența pe care o schimbă arată imediat asta:

„Nu uita că toată viața mea îți aparține, înger al sufletului meu, și că singurul rost al vieții acesteia este să te văd fericită, pe cât de fericită este cu putință în această lume… Mă simt cuprins cu totul de fiorul încântătoarei seri de ieri și de […] noastre delirante care ne-au făcut să țipăm de plăcere.“ „Desfătările?“ Așa putem crede citind mai departe răspunsul Katiei, care e la fel de exaltată, de vreme ce cutează să scrie: „Te iubesc ca o nebună, dragul meu soț delirant, viața mea, iar iubirea mea dă pe dinafară…[…] Nu-mi mai pot veni în fire după fericirea de ieri, după atâta bucurie care nu are nume, cu care nu se poate asemui nimic pe pământ…“[84]

În 1867, țarul Aleksandru al II-lea pleacă singur la Paris, la invitația lui Napoleon al III-lea, pentru a vizita Expoziția Universală. Aici, suveranul Romanov îi oferă brațul împărătesei Eugenia cu ocazia unei serbări nocturne ținute în 10 iunie la Tuileries. Al Doilea Imperiu nu precupețește fastul în încercarea de a îndepărta râcâitoarea amintire a Războiului din Crimeea.

Aleksandru al II-lea îi dă o cheie. Printr-o ușiță a Palatului de Iarnă, Katia vine la întâlnirile secrete. Secrete? Nu chiar atât

de secrete pe cât și le-ar dori amanții, fiindcă nu peste mult întreaga capitală este la curent cu ele! În aceeași perioadă, Monetăria din Sankt Petersburg (care există și azi), instalată în fața Catedralei Sfinții Petru și Pavel, bate o rublă de aur în cinstea celor douăzeci și cinci de ani de căsnicie a cuplului imperial. Viața oficială își păstrează aparențele. Țarina înșelată se preface că nu știe nimic, însă are de înfruntat o nouă suferință, a umilirii.

Katia locuia pe vremea aceea la fratele său, prințul Mihail, care a luat în căsătorie o șarmantă marchiză napolitană. Zvonurile legăturii Katiei o neliniștesc pe cumnata sa, care se teme de consecințele pe care le-ar putea avea pentru Katia, socotind că e absolut necesar ca fata să fie trimisă de acolo. O ia cu ea la Napoli, la familia sa.

Consternat, însă neputând să se opună acestei îndepărtări, Aleksandru al II-lea îi scrie în fiecare zi, alternând franceza cu rusa, iar ea îi răsunde în același fel. În cel mai bun caz, scrisorile lor sosesc după trei săptămâni. În 12 august 1866 — la o lună de la începerea relației lor — îi trimite, cu scrisul lui elegant, o primă epistolă impregnată de extaz, unde își confirmă implicarea totală. Privind de la distanța istoriei, putem constata că, încă de la începutul acestei pasiuni fierbinți, ideea unui mariaj este evocată de Katia, a cărei tărie de caracter este pe potriva frumuseții. Domnișoara Dolgorukova a înțeles iute ce putere are asupra unui bărbat care i-ar putea fi tată.

Dominat pe deplin de cea care a devenit femeie în brațele sale, țarul este furios că amanta i-a fost deodată dusă departe, la mii de kilometri. Cum s-o regăsească pe Katia? Călătoriile oficiale, atunci ca și acum, sunt propice întâlnirilor. La Paris, în vara lui 1867, Napoleon al III-lea primește personaje dintre cele mai de vază venite să viziteze Expoziția Universală, locul unde se reunește întreaga lume. Ca să se termine odată cu încordarea

ce persistă între cele două state după Războiul din Crimeea, de care nu este responsabil, Aleksandru al II-lea este invitat personal de Napoleon al III-lea. Împăratul francezilor ține mult la această reconciliere.

Paris, 1867. Țarul o reîntâlnește în secret pe Katia. O călătorie de coșmar!

Fiindcă țarina nu putea sporta, din niciun punct de vedere, un asemenea voiaj, țarul sosește pe malurile Senei la 1 iunie, cu doi dintre fiii săi, țareviciul Aleksandru și marele duce Vladimir, ca și cu o suită impresionantă și o foarte importantă misiune. Adversarul de la Sevastopol a devenit musafir în Franța și este întâmpinat de însuși Napoleon al III-lea la coborârea sa din tren la Gara de Nord. Țarul cere s-o întâlnească cât mai curând cu putință pe împărăteasa Eugenia, care își are reședința la Tuileries. Însă Parisul, unde din aprilie s-a deschis Expoziția Universală, rămâne favorabil Poloniei, care a avut atâta de suferit de pe urma opresiunii rusești. E drept, Aleksandru a luat măsuri pentru amnistierea polonezilor, însă aceștia nu-i iartă reprimarea barbară a revoltei. Polonia? O altă grea moștenire de la tatăl său. Ducelui de Montebello, ambasador al lui Napoleon al III-lea la Sankt Petersburg, care se informase cu patru ani mai devreme în privința intențiilor țarului, acesta din urmă îi răspunsese: „Nu eu am cucerit Polonia. Am moștenit-o. Datoria mea este să o păstrez“.

Pentru opinia publică pariziană, concesiile făcute de ruși polonezilor rămân insuficiente. Pe drumul spre Tuileries mulțimea e tăcută sau ostilă. Se aude doar o insultă la adresa vizitatorului rus: „Trăiască Polonia!“

Incidentul se reia, dar de această dată cel care a strigat este identificat și va fi foarte mândru de asta: e vorba despre

Charles Floquet, un avocat republican care îi aruncă din nou țarului ce se îndreaptă spre Termele de la Cluny: „Trăiască Polonia, domnule!“

O palmă verbală ce își va face aproape nemuritor autorul!

Dar Katia? Țarul îi trimisese o telegramă. Venită de la Napoli, nu are cum să se strecoare în programul oficial. Concubina îndură soarta amorurilor clandestine. Așteaptă, ascunsă într-un mic hotel de pe strada Basse-du-Rempart, care între timp a dispărut cu ocazia amenajării Pieței Operei, aproape de Bulevardul Capucinilor. S-a stabilit că-și va revedea amantul seara, la Palatul Élysée, intrând pe o portiță, fiindcă palatul era rezervat la vremea aceea oaspeților de stat.[85]

Vizita țarului la Paris, cu ocazia Expoziției Universale din 1867, se transformă într-un coșmar: după ce a fost huiduit, îndată după sosire, din cauza Poloniei, Aleksandru al II-lea scapă, în 6 iunie, dintr-un atentat în Bois du Boulogne. Singura sa alinare este prezența, secretă și complicată, a Katiei. Dragostea lor e cu atât mai puternică după mai multe săptămâni de despărțire.

Vizita de stat a împăratului Rusiei a început prost și l-a umplut de lehamite — nu se mai gândește, fără îndoială, decât la momentul revederii cu Katia — însă restul șederii sale merge și mai prost încă. Sperând să înlăture efectele primirii glaciale și pline de ură care-i fusese rezervată, Aleksandru al II-lea rezervă două loje la Teatrul de Varietăți pentru a o aplauda pe Hortense Schneider, care face sală plină cu *Marea ducesă de Gerolstein*. Nu-i nimic mai bun decât acest genial farsor care este Offenbach pentru a schimba ideile unora… Însă, vai!, muzica spirituală a acestuia și glumele sale nu îndulcesc ura polonezilor și partizanilor lor. La cinci zile după sosire, în vreme ce se întoarce de la o paradă militară ce avusese loc pe hipodromul Longchamp, împreună cu Napoleon al III-lea și regele Wilhelm I al Prusiei, trecând prin fața Marii Cascade din Bois de Boulogne, din mulțimea ținută deoparte de oameni de ordine aflați în alertă, iese un bărbat care trage de două ori asupra „autocratului". Țarul nu e rănit mulțumită reflexelor unuia dintre ofițerii din garda împăratului francez. Se varsă sânge, însă este al unui cal. Autorul atentatului, un anume Berezowski, este, firește, polonez. Un al doilea atentat, și încă în Franța! Aleksandru al II-lea e pus într-o situație imposibilă. Nu numai că întâlnirile sale nocturne cu Katia sunt complicate, dar acum și Parisul îl vrea mort. Vrea să-și scurteze șederea și doar implorările împărătesei Eugenia îl conving să rămână. Însă nu mai spune nimic. Suveranul e curajos, dar bărbatul se teme pentru dragostea sa care nu e privită cu ochi buni. Păstrează în program dineul de gală pe care îl oferă suveranilor francezi la Ambasada Rusiei, în foarte frumosul și vechiul imobil d'Estrées, de pe strada Grenelle[86]. Iar țarul, cu toată indignarea sa, va deschide balul la brațul Eugeniei, având parte, fără îndoială, de unul dintre momentele cele mai puțin agitate ale vizitei sale oficiale.

La întoarcerea de la Paris, legătura lor va fi organizată temeinic. Katia locuiește încă la fratele și la cumnata ei, într-o reședință de pe Angliskaia Naberejnaia (Cheiul Englez). Are servitori proprii și trăsură la dispoziție. În Palatul de Iarnă, țarul îi pune la dispoziție fostul birou al tatălui său, Nicolae I, și, fie că acesta se află la Țarskoe Selo, la Peterhof sau în Crimeea la Livadia, favorita capătă o vilă foarte aproape de palatul țarului. Ca să poată fi primită la curte, Aleksandru al II-lea o numește domnișoară de onoare a împărătesei. Maria înghite și această pilulă amară. E resemnată.

Katia preferă intimitatea fastului curții. A rămas însărcinată!

Tânăra sa rivală însă nu vrea să mai joace rolul de favorită. Participă arareori la recepțiile oficiale, care-i permit suveranului s-o vadă valsând — cu alții, nu cu el, fiindcă el n-o invită la dans în public. Preferă amândoi intimitatea, care le convine. Atunci când împăratul, prin natura poziției sale, are de făcut noi călătorii, îl însoțește în calitate semioficială. Stă, de pildă, într-o viluță la Ems, în Renania, în iunie 1870, cu ocazia întâlnirii țarului cu Wilhelm I și Bismarck. Știm ce urmează. Războiul din 1870, severa înfrângere a francezilor și căderea celui de-al Doilea Imperiu nu-l vor mișca cine știe ce pe țar. Vechile ranchiune nu s-au stins cu totul și vor mai trece ani buni până la alianța franco-rusă. Scoaterea din joc a Franței are chiar și o parte pozitivă, fiindcă în Tratatul de la Londra, la solicitarea Rusiei, se anulează o clauză a Tratatului de la Paris și Rusia își poate, în sfârșit, recăpăta locul la Marea Neagră.

În data de 30 aprilie 1872, Katia naște la Palatul de Iarnă primul copil rezultat din relația sa cu țarul, George. Ca să se evite scandalul, copilașul este dus într-o casă supravegheată de

poliția secretă și lăsat în grija unei doici rusoaice și a unei guvernante franțuzoaice.

În următorul an o va naște pe Olga și, în 1876, va veni pe lume încă un fiu, Boris, care însă nu va supraviețui. Încurajat de recăpătarea accesului la Marea Neagră, țarul se implică într-un nou Război ruso-turc. Pleacă la luptă în 21 mai 1877. Fiindcă nu poate fi însoțit de Katia, amanții își iau un sfâșietor rămas bun. Campania este grea, însă victorioasă. Este semnată pacea de la San Stefano, în 1878, pe țărmul Mării Marmara. Condițiile extrem de avantajoase ale acesteia sunt însă amendate de Congresul de la Berlin din 1878, prea puțin glorios pentru Rusia. Imaginea politicii externe a țarului are de suferit. Ca întotdeauna, țarul își caută alinarea lângă Katia. Îi dedică toată viața lui. Ca un fel de reacție la eșecurile diplomatice, ia o decizie pe care familia sa și cea mai mare parte a curții o vor socoti scandaloasă. Îndrăznește să-și instaleze „a doua familie“ la Palatul de Iarnă, în niște apartamente de la al doilea etaj, chiar deasupra propriilor sale apartamente.

Țarina nu protestează. Însă îi mărturisește prietenei sale, contesa Aleksandrina Tolstoi: „Iert jignirile aduse suveranei, însă nu pot să-mi îngădui să iert chinurile la care e supusă soția“[87]. Pentru curteni, situația este delicată. Împărăteasa, foarte bolnavă, nu mai participă, practic, la viața curții. Katia nu se arată nici ea pe-acolo, prezența sa nefiind neoficială. Suita imperială e perplexă și constată că țarul s-a schimbat fizic. A îmbătrânit, a slăbit, însă este fericit, fiindcă, în 9 septembrie, Katia i-a dăruit-o pe micuța Ekaterina, al patrulea copil al lor. Pe de o parte bucurie în spațiul privat, pe de alta dezaprobare în spațiul public. Viața dublă a țarului este foarte prost văzută, mai ales de țarevici. Curtea murmură, apoi tace.

În acest timp, nihiliștii sunt din ce în ce mai îndrăzneți. Deja, în ianuarie 1878, o teroristă, Vera Zasulici, îl rănise grav

cu focuri de revolver pe șeful poliției orașului Sankt Petersburg, Trepov. Fusese nu doar achitată cu ocazia procesului, ci și purtată în triumf, ca o eroină. Reacția aceasta, fără precedent, reprezenta o încurajare. În 2 aprilie 1879, în vreme ce Aleksandru se plimbă cu statul-major, un bărbat trage cinci gloanțe în direcția lui și-l ratează fiindcă Aleksandru al II-lea o ia la fugă. Agresorul, Soloviev, este spâzurat. Țarul se află în pericol permanent, cu atât mai mult cu cât, în 26 august, în același an, o organizație teroristă numită „Voința Poporului" îi votează condamnarea la moarte. După obișnuitul sejur estival în Crimeea, unde e însoțit de țarină și de Katia, țarul se întoarce la Sankt Petersburg, apoi decide să facă o a doua călătorie la Livadia, doar cu Katia, în vreme ce Maria pleacă să se trateze la Bad Kissingen.

Pentru țar, Katia și cei trei copii ai lor vacanța aceasta e idilică. Însă nu știu că teroriștii, pe care cineva îi informează despre toate mișcările lor, le sunt pe urme. Aceștia vor provoca o explozie la trecerea trenului imperial, aflat în drum spre Moscova. În 18 noiembrie, explozia de pe calea ferată provoacă un incendiu. Peste o zi, în 19 noiembrie, nihiliștii recidivează, de data aceasta aproape de Moscova. Țarul călătorește mereu cu două trenuri, unul care-i duce bagajele și servitorii, altul pentru suveran și suita sa. Cel în care se află țarul este întotdeauna al doilea, la o jumătate de oră de trecerea primului.

În acea zi de 19 noiembrie, datorită unei defecțiuni la o locomotivă, trenul țarului va trece primul. Teroriștii îl lasă să treacă și „garnitura cu valeți" este cea care declanșează o mină amplasată pe șine, care explodează fără a face, din fericire, victime. Unde se va opri încrâncenarea de a-l ucide pe acela care avusese curajul să abolească șerbia?

Teroriștii ajung să urmărească și viața

privată a țarului

Cel mai spectaculos complot menit să-l ucidă pe țar — al șaptelea — este cel din 5 februarie 1880, în intimitatea însăși a suveranului, la Palatul de Iarnă. Sala de mese este devastată de o bombă cu ceas. Bilanțul este de unsprezece morți și cincizeci și șase de răniți. Din nou un miracol: țarul scapă nevătămat fiindcă întârziase și se afla încă într-un salon alăturat, primindu-și invitații. Explozia e atât de puternică, încât face să se zguduie coloanele de marmură. E limpede că revoluționarii sunt mulți, organizați, hotărâți. Și infiltrați chiar și printre aceia care ar trebui să-l protejeze pe țar. În jurul suveranului există trădători. Nici reședințele imperiale nu mai sunt în siguranță.

Frica o împinge pe Katia să-l îmboldească pe suveran să reacționeze mai ferm. Monarhul, om pașnic din fire, e furios că femeia pe care o iubește e atât de pornită. La șase săptămâni de la atentatul de la Palatul de Iarnă, notează în jurnalul său că ea „incită la măsuri extreme contra nihiliștilor, susținând că trebuie spânzurați, spânzurați fără zăbavă pentru înăbușirea acestei revolte infame“.

Suveranul pare să descopere că, de-acum, „favorita are pretenția de a-și impune voința“[88]. Or, nu se pune problema ca ea să dea sfaturi și nici măcar să-și exprime părerea, întrucât familia imperială și opinia publică ar ajunge astfel într-un raport și mai tensionat, complicând situația. Reacția țarului e limpede: „Nu suport să se amestece în politică“. Și din nou, în 18 martie: „Katia nu pricepe că nu pot acționa contra justiției și să trec la execuții fără proces“. Aleksandru al II-lea este un reformator neînțeles, nu un tiran impulsiv. Imixtiunea metresei sale în reprimarea nihiliștilor îl exasperează.

Sărbătorirea a douăzeci și cinci de ani de domnie a lui Aleksandru al II-lea, în 19 februarie, este umbrită de

amenințări. În 22 mai 1880, după ani de luptă tăcută cu tuberculoza și o admirabilă abnegație, împărăteasa Maria se stinge la 56 de ani. Moare singură la Sankt Petersburg, în vreme ce țarul se găsește la Țarskoe Selo, cu cealaltă familie. Dispariția împărătesei, departe de soț, este revelatoare: adevărata viață a țarului era cu cealaltă femeie. Maria se stinge în liniște; îi fusese nespus de greu să-i audă pe copiii adulterini ai soțului său zbenguindu-se prin apartamentul aflat mai sus de al său la Palatul de Iarnă.

Curtea este în doliu și, de îndată ce, potrivit tradiției ruse, corpul defunctei este expus în coșciug, Katia își dă arama pe față. În aceeași seară, masca ce-i acoperea ambițiile cade: solicită căsătoria! Nu cutezase ea să-l numească pe țar „soțul" ei, după prima lor întâlnire amoroasă? E miezul nopții când țarul văduv cedează, afirmând că-și va face „datoria" de îndată ce va fi posibil. Cinci zile mai târziu, când Maria nici n-a fost încă înmormântată, suveranul, sfâșiat între o promisiune mai mult sau mai puțin tacită și teama de a șoca întreaga Rusie, o imploră să aibă răbdare. Katia îl hărțuiește. Nu peste mult, ca să facă în sfârșit să dispară coșmarul vieții sale duble, țarul o anunță că o va lua de nevastă după cele patruzeci de zile, lucru ce contravine grav uzanțelor. Căci biserica ortodoxă distinge două faze ale doliului și nicio recăsătorire nu este posibilă în mai puțin de un an. Aleksandru al II-lea e însă sub papucul Katiei. Femeia a îndurat, fără îndoială, această relație cu singura nădejde de a ajunge în lumina vieții oficiale. Monarhul, fără să-și dea seama de noul scandal ce ar rezulta în urma unei căsătorii jignitoare, scrie, mărturisindu-și incapacitatea de a rezista. „Niciodată nu m-a mai chinuit Katia ca azi. I-am promis, în definitiv, coroana." Stupefiat și consternat, guvernul își face griji în privința reacției țareviciului: ce se va întâmpla dacă tatăl și fiul, succesor desemnat, ar intra într-unul dintre acele

conflicte succesorale de care e înțesată istoria rusă? Moștenitorul n-o înghite pe Katia și condamnă atitudinea tatălui său. Țarul se căsătorește cu Katia în mai puțin de două luni, în 6 iulie. Mariajul este ținut secret, însă vestea va circula iute, din pădurile ce înconjoară Sankt Petersburgul până la Palatul de Iarnă. În fine, o fericire fără umbre? Nu, fiindcă noua soție nu poate purta titlul de țarină. Un decret al țarului, semnat îndată după ceremonia privată, le acordă Katiei și copiilor săi titlurile de prinți și prințese Iurievski, cu rangul de altețe serenisime. Katia e nemulțumită, fiindcă se fac ani buni de când aștepta apoteoza unei încoronări. Dar Aleksandru al II-lea nu cutează să treacă peste un obicei protocolar a cărui încălcare ar pune probleme politice suplimentare. Fiindcă, cu o singură excepție, în 1711, niciodată o împărăteasă a Rusiei nu a primit la Moscova coroana imperială într-o ceremonie distinctă de cea a ungerii soțului său ca țar. Țarul nu poate face excepție fără a provoca un scandal suplimentar, așa că uniunea lor va rămâne morganatică. Se ocupă, în schimb, cu atenție de viitorul Katiei și de cel al copiilor lor, fiindcă în orice clipă teroriștii i-ar putea lua viața. Cuplul își petrece vara la Livadia. Pentru întâia oară, Katia are privilegiul de a urca în calitate oficială în trenul imperial și poate ocupa, ca stăpână a casei, frumoasa reședință de pe țărmul Mării Negre, atât de iubită de soțul său și de unde a fost exclusă vreme de paisprezece ani. Katia, trebuie observat, nu este insensibilă nici la onoruri și nici la privilegii. Răbdarea ei, care nu exclusese dragostea, este recompensată. În septembrie țarul alcătuiește un nou testament în favoarea sa. Depune, la Banca de Stat, mai mult de trei milioane de ruble destinate ei și copiilor lor ilegitimi.

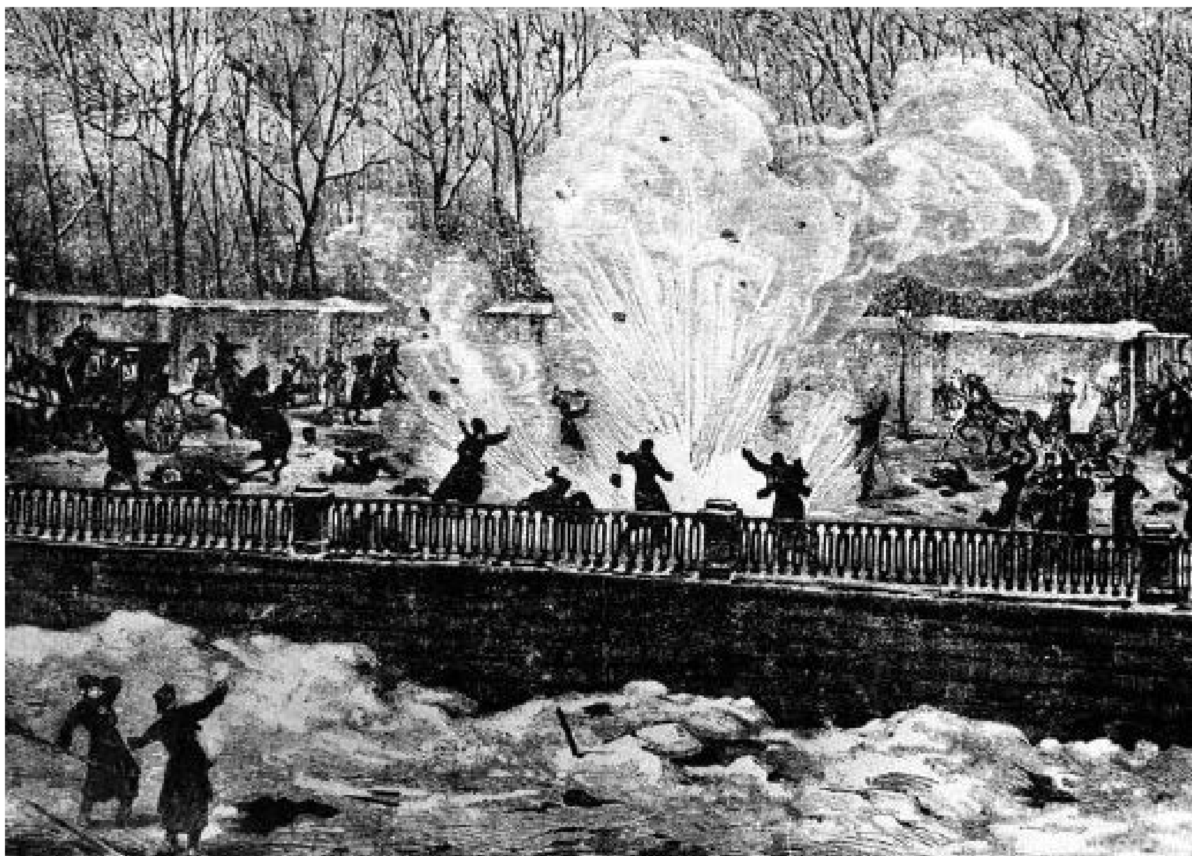

Scandalizând familia imperială și guvernul, Aleksandru al II-lea se căsătorește cu Katia în 6 iulie 1880, la nici două luni de la moartea țarinei Maria. E un mariaj morganatic, fiindcă ea nu va fi împărăteasă. Primesc, ea și copiii pe care i-a avut cu țarul, titluri de prinți și prințese Iurievski, cu rangul de altețe serenisime.

Katia poate dispune de bani și în timpul vieții țarului, și după dispariția acestuia. Aleksandru al II-lea este ușurat când poliția descoperă, la timp, un nou sabotaj al căii ferate, înainte ca trenul special să pornească spre capitală. Însă mai există o formalitate, dificilă de îndeplinit, care îl apasă: își adună în cele din urmă curajul de a o prezenta pe Katia copiilor pe care-i avusese cu țarina Maria. Primirea este politicoasă, însă înghețată. Prinții, copiii legitimi, în special viitorul Aleksandru al III-lea, își judecă cu severitate tatăl. Acesta din urmă pune să

se pregătească noi apartamente la Palatul de Iarnă, cu o cameră conjugală, adică cu un singur pat, o inovație în familia Romanov.

Însă în ciuda acestei atenții intime — comentată foarte sever! — Katia are și mai departe de îndurat infernul soțiilor private de unele drepturi la o curte cu protocol rigid. E umilită fără oprire. Trebuie să cedeze întâietatea unui număr de cinci mari duci și două mari ducese. La masă, locul său nu este niciodată față în față cu împăratul și nu poate prezida niciun prânz sau cină, chiar dacă, pentru servit, a fost comandat un set de porțelan de Sèvres cu blazonul cuplului. E izgonită la un capăt de masă, ca o rudă de departe și nu tocmai apreciată ori, mai rău, ca o străină. E văzută cum pozează în fotografii, înveșmântată în blănuri superbe, cu un câine mare la picioare, și socotită o femeie dornică de mărire a cărei strategie interesată a fost dată în vileag. Cu meschinărie continuă, e făcută să priceapă, ba chiar i se și amintește, dacă e cazul, că nu face parte pe deplin din familie. O fostă favorită. Putem crede că, dacă țarul n-ar fi avut încă din timpul vieții Mariei această legătură lungă și nu tocmai discretă, reacțiile ar fi fost ceva mai îngăduitoare.

Duminică, 13 martie 1881, la Sankt Petersburg, revenind de la o paradă, țarul cade victimă celui de-al optulea atentat organizat de anarhiștii din mișcarea „Voința poporului“. Opinia publică e stupefiată: la atentat au participat și femei. Devenită văduvă, Katia părăsește definitiv Rusia împreună cu copiii, pentru a se instala la Nisa, unde va muri în 1922.

Văzând că indicațiile sale au fost „prost înțelese“, Aleksandru al II-lea își pierde calmul. Agasat la culme de aceste meschinării continue, începe să contemple iarăși proiectul de a o încorona pe cea pe care o iubește, însă trebuie să renunțe la asta definitiv când se confruntă cu o nouă serie de proteste ale bisericii ortodoxe și cu avertismentele guvernului. Se gândește atunci să abdice în favoarea țareviciului Aleksandru, care are acum 35 de ani, și să se stabilească pe Coasta de Azur, din ce în ce mai frecventată de o foarte elegantă protipendadă rusească, mulțumită unui nou tren de lux care circulă pe ruta Sankt Petersburg–Viena–Cannes, numit de agenții companiilor

feroviare „Expresul marilor duci!“ După plimbările englezilor urmează vacanțele rușilor! Aleksandru al II-lea, ostenit, se informează, căutând să-și cumpere o proprietate. Fatalist, fără pic de încredere în incredibilele măsuri de securitate pe care le socotește inutile, suveranul nu vrea să renunțe la câteva tabieturi.

Măritată, însă neîncoronată, Katia aduce un pic cu doamna de Maintenon

În fiecare dimineață, atunci când e la Sankt Petersburg, țarul asistă la schimbarea gărzii la Manejul Mihail, astăzi Stadionul de Iarnă, o frumoasă clădire refăcută în 1824 de arhitectul Rossi. Ceremonia se desfășoară în prezența corpului diplomatic și a ofițerilor. Atât din motive de disciplină cât și de politețe, țarul este punctual. Or — și tragicele evenimente ulterioare o vor confirma —, dacă punctualitatea este politețea regilor, este totodată și aliatul cel mai sigur al manevrelor teroriste. Duminică, 1/13 martie 1881, la începutul după-amiezii, suita imperială se întoarce de la manej. E însorit și frig. Un cupeu închis tapițat cu velur roșu, un escadron de cazaci și de cadeți înaintează iute pe cheiul canalului Ekaterina, care este perpendicular pe Nevski Prospekt. Trecătorii sunt puțini. Deodată, o explozie. Prima, în fața Palatului Mihail. Cineva a aruncat o bombă care a ucis doi cavaleriști și un tânăr ucenic patiser care livra niște prăjituri. Mașinăria ucigașă a iscat un nor de zăpadă înroșită de sângele cazacilor și al cailor. Incredibil: țarul este nevătămat! Tocmai când este capturat aruncătorul bombei, un anume Risakov, împăratul, refuzând să se retragă, se apropie de tânărul acela care-i privește cu insolență pe polițiști și pe suveran. De un calm absolut, dominându-și orice emoție, cum făcuse și în cele șapte atentate

de dinainte, monarhul vrea să-l cunoască pe nihilist și-i mulțumește lui Dumnezeu că i-a cruțat viața încă o dată. Vinovatul hohotește disprețuitor și-i aruncă țarului această provocare: „Nu-i prea devreme să-i mulțumești lui Dumnezeu?“

Peste alte câteva secunde, o a doua explozie aruncă o trâmbă de zăpadă murdară peste cei opriți acolo. Un complice, pe nume Grinevițki, pe care nu-l remarcase nimeni fiindcă rămăsese ascuns după un parapet, a azvârlit o a doua bombă pentru triumful cauzei revoluționare. De data asta țarul e la pământ, cu picioarele dezgolite, frânte, făcute fărâme. Hemoragia e înspăimântătoare. Împăratul nu se mai poate mișca. Își pierde cunoștința, bâiguind: „Duceți-mă la palat… să mor acolo!“ Va fi ultima sa poruncă.

La Palatul de Iarnă, cazacii sosesc cu corpul sfârtecat, eviscerat. Katia dă fuga într-o suflare, pe jumătate îmbrăcată. „Se zice că un paznic prea zelos ar fi încercat să-i oprească trecerea. S-a aruncat peste trupul țarului, acoperindu-i mâinile de sărutări și țipând «Sașa, Sașa»!“[89] Soțul său e inert, piciorul stâng îi e retezat, un ochi îl are închis, celălalt e deja lipsit de viață. Chirurgii se zoresc, însă țarul a pierdut mult sânge. Katia îngână cuvinte de mângâiere, cu toate că dragostea vieții sale nu mai poate să le audă. Avusese un presentiment, precum soția lui Iuliu Cezar. Îl implorase pe Aleksandru să renunțe la acea ceremonie care stârnea îngrijorarea poliției. Înainte ca el să plece — va afirma ea — îi unise o ultimă îmbrățișare. La ora 3 și 35 de minute, țarul își dă sufletul în palatul său, în care, cu puțină vreme în urmă, semnase un ucaz prin care convoca o adunare de oameni de vază pentru a-i asocia la conducerea imperiului. Ar fi urmat, potrivit planului său, alte înnoiri, schimbări și îmbunătățiri.

Aleksandru al II-lea a fost eliminat de însăși mișcarea reformatoare pe care o inițiase. Potrivit ambasadorului Franței,

de care tocmai se despărțise, suveranul cel atât de bine intenționat fusese „doborât în capitala sa, ca o fiară hăituită“. Cincizeci de milioane de șerbi sloboziți, înfiorați de grozăvia atentatului, poartă doliu după cel căruia îi datorau o libertate impusă cu douăzeci de ani mai înainte și un suflu nou în societate pe care unii nu voiseră să-l înțeleagă. Peste tot domnește jalea. Se descoperă cu stupoare că, pe lângă anarhistul care se sinucisese ucigându-l pe țar, la pregătirea minuțioasă a atentatului participaseră și două femei. Ca să nu-i lase nicio șansă împăratului Romanov. În 1867, la Paris, în grădinile de la Tuileries, o țigancă îi citise în palmă, prezicându-i țarului că va supraviețui la șase atentate și că al șaptelea îi va fi fatal. Însă avea să fie al optulea…[90]

Visul Katiei s-a spulberat. Nu-și mai are locul la curte. La câteva zile după înmormântarea țarului, pus să se odihnească alături de împărăteasă, prima sa soție, părăsește Rusia împreună cu copiii săi și nu se va mai întoarce nicicând. Reluând vechiul plan al țarului, va cumpăra o foarte frumoasă reședință la Nisa, Vila Georges, numită după primul lor fiu. Peste ani, va oferi catedralei Sfântul Nicolae din Nisa ceea ce ea considera o relicvă, cămașa mânjită de sânge pe care o purtase Aleksandru al II-lea în momentul asasinării sale; cămașa va fi expusă într-o vitrină.[91] Katia își va sfârși viața la Nisa în 1922, la 75 de ani, după ce va afla, de departe, de tragicul sfârșit al ultimilor suverani Romanov, asasinați și aceștia. Se odihnește în cimitirul rus Caucade, pe înălțimile Nisei. La Sankt Petersburg încă se poate admira splendida Biserică a Învierii lui Hristos, zisă „A sângelui vărsat“, construită între 1883 și 1907 și restaurată în timpul perestroikăi lui Gorbaciov. Inspirată de Sfântul Vasile, care, la Moscova, mărginește Piața Roșie, biserica nu a fost sfințită din nou și își păstrează statutul de muzeu. Înăuntru, un mic mausoleu se găsește pe locul exact în care a

fost atacat fatal țarul, în amintirea tragediei care a traumatizat imperiul. Katia nu a mai venit niciodată aici.

---

[83] E vorba despre Moldova și Valahia, care vor forma, ceva mai târziu, regatul României, un exemplu al noii Europe conturate după Congresul de la Paris.

[84] Cyrille Boulay, *La France des Romanov*, Perrin, 2010, p. 50.

[85] Vedem, așadar, că țarul poate s-o primească pe amanta lui, fără zarvă, la Élysée, lucru care nu fusese cu putință pentru prințul-președinte al Republicii, care trebuise să iasă el din palat ca să o întâlnească pe Miss Howard. Informat de situație, Napoleon al III-lea se distrează de această inversare a stratagemei sale! (Vezi capitolul precedent.)

[86] Proprietate a unor strămoși ai mei pe la începutul secolului al XIX-lea, clădirea a fost vândută Imperiului Rus în 1864. Astăzi este reședința ambasadorului Federației Ruse în Franța.

[87] Henri Troyat, membru al Academiei Franceze, *Alexandre II, le tsar libérateur*, Flammarion, 1990.

[88] Hélène Carrère d'Encausse (Academia Franceză), *Alexandre II, le printemps de la Russie*, Fayard, 2008.

[89] Edvard Radzinsky, *Alexandre II, la Russie entre espoir et terreur*, tradus din rusă de Anne Coldefy-Faucard, Le Cherche Midi, 2009.

[90] Jean-Christophe Buisson, *Assassinés*, Perrin, 2013.

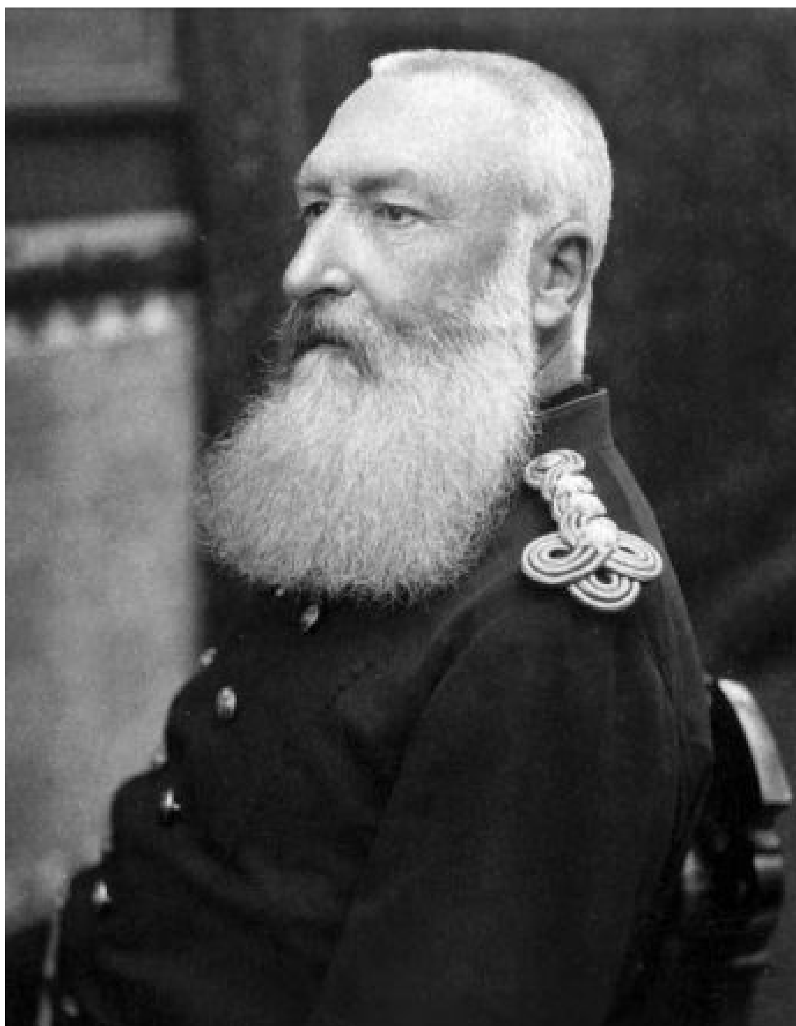
[91] Catedrala ortodoxă, ridicată pe același loc unde, în 1865, murise țareviciul Nicolae, va fi inaugurată în 17 decembrie 1912, sub domnia lui Nicolae al II-lea. După cinci ani de procese în Franța, Federația Rusă a devenit proprietară a edificiului, simbol al legăturilor de secole dintre Rusia și Coasta de Azur. În iulie 2013, statul rus a anunțat că alocă un buget de 15 milioane de euro pentru catedrală.

Blanche Delacroix

Iubirea sfidătoare a lui Leopold al II-lea

Franțuzoaică de rând, fără un chior, însă cu temperament de aventurieră, născută la București în 1883, Blanche Delacroix îl întâlnește întâmplător la Paris, în 1900, pe regele belgienilor, Leopold al II-lea. Acesta cade îndată pradă farmecelor sale. Ea are 17 ani, el 65. Monarhul foarte muncitor, care va juca un rol decisiv în progresul Belgiei, este totodată și mare amator de femei. Pasiunea suveranului o va face pe Blanche favorită regală vreme de nouă ani, apoi, *in extremis,* a doua sa soție.

Născut în 1835, al doilea rege al belgienilor din 1865, Leopold al II-lea este un gigant (1,95 m) a cărui barbă lungă, tăiată dreptunghiular, este la fel de celebră ca și obsesiile sale. Om de acțiune, este suveran în nume propriu al coloniei Congo, pe care o va lăsa prin testament Belgiei. Văr cu regina Victoria și cu împăratul Wilhelm al II-lea, expert în alianțe diplomatice, este nefericit în căsnicia cu arhiducesa Marie Henriette de Habsburg-Lorena. Monarhul autoritar, pasional și înflăcărat iubește viața din plin.

Paris, vara anului 1900. Sus pe Champs-Élysées, de la numărul 103 până la numărul 111, Élysée-Palace își întinde fațada lungă și înălțată pe patru etaje. Este unul dintre primele hoteluri de lux deschise pe bulevardul al cărui caldarâm păcătos va fi înlocuit cu asfalt. Construit apoi inaugurat în 1899 de Compania Internațională de Vagoane de Dormit pentru clienții săi, pasageri ai marilor trenuri expres europene, acest monument Art Nouveau, decorat de Maple, e un loc de întâlnire a elitei mondene, aflat la doi pași de Arcul de Triumf.[92] Odată cu Expoziția Universală, capitala franceză a devenit metropola universului. Într-o singură zi se poate face înconjurul planetei. Ultima serbare a unei Europe optimiste. Imensul hol al hotelului este un furnicar elegant. Un adevărat spectacol, cel al perioadei Belle Epoque și al înaltei sale societăți. Nu e de mirare că întâlnești aici crema politicii și diplomației, în companii mai mult sau mai puțin discrete. Musafirii încoronați sosesc unul după altul. „Parisul, încă o dată, e hanul regilor“, va scrie Paul Morand. Este o distracție, acolo, recunoașterea personalităților întâlnite. Și cum să nu-l recunoști pe acest bărbat cu pas grăbit, foarte înalt (1,95 m), cu barbă albă, deasă, însă tăiată drept, cu grijă, care este subiectul de bârfe al unei prese populare feroce și al caricaturiștilor nemiloși, însă foarte inspirați? Este Majestatea Sa Leopold al II-lea, regele belgienilor. Al doilea suveran al Belgiei independente domnește de treizeci și cinci de ani. E un membru al familiei Saxa-Coburg care și-a promis să lase în urma lui o „națiune mai mare, mai puternică și mai frumoasă“. Și e drept, regatul său a devenit o țară modernă; nu

este o întâmplare că monarhul acesta iubitor de călătorii a descins la Élysée-Palace: Georges Nagelmackers, fondatorul, în 1876, la Liège, al Companiei de Vagoane de Dormit, este supus belgian. Leopold a încurajat această inițiativă inedită în Europa, ba chiar a subscris la capitalul său inițial. În hotelul parizian monarhul se socotește, așadar, oarecum la el acasă, și are o sumă de tabieturi. Dealtfel și-a rezervat întregul etaj întâi al palatului. Calea regelui se întretaie cu cea a unei tinere cu aer preocupat, mai înaltă decât media (1,73 m), cu talie fină, însă cu piept bine rotunjit. Are forme atrăgătoare, ochi migdalați și păr ondulat, șaten. E frumoasă? Nu tocmai. E distinsă? Mai degrabă comună. Însă e de o orbitoare tinerețe. Regele, firește, o măsoară din priviri. Priviri de cunoscător, de seducător cu multiple cuceriri, la fel cum e și cuceritor al regiunii Congo, al cărei suveran cu titlu personal este din 1885. Dintre relațiile faimoase pe care le-a avut, nu tocmai discrete și nu întotdeauna adeverite ca atare, se bârfește intens despre o legătură avută cu o dansatoare de la teatrul Monnaie, ce poartă unul dintre cele mai ilustre nume belgiene, Cléo de Mérode. Nu s-a dovedit nimic cu adevărat în privința asta și este foarte posibil ca domnișoara în cauză să fi răspândit zvonul pentru a-și spori notorietatea. Feroviarii belgieni și francezi însărcinați să alipească vagonul de dormit-salon al lui Leopold II, încălzit cu gaz, la trenurile pe ruta Paris-Bruxelles-Paris porecliseră acest vagon „Cleopold“. Promotor vizionar al căii ferate, degustător de călătorii amoroase, regele și-a instalat chiar o cale ferată experimentală în parcul castelului Laeken.

Tânăra a dispărut în hotelul, ale cărui facilități fac clienții să se minuneze, de la agenția teatrală la studioul fotografic și magazinele aflate în interior. Cine este deci această necunoscută care s-a retras în odaia ei și pe care, întâmplător, regele belgienilor a pus ochii vreme de câteva clipe? E atât de

interesat, încât îl roagă pe directorul hotelului să-i aranjeze o întâlnire secretă cu tânăra, care nu poate fi decât una dintre parizienele ce-i plac atât de mult.

Cine este fata remarcată de întreprinzătorul Leopold al II-lea?

Prenumele ei este Blanche, însă, curios lucru, i se spune Caroline. Numele de familie: Delacroix. Franțuzoaică de fel, s-a născut la București, în România, în 1883, cea mai mică dintre fiicele unei familii deosebit de numeroase: treisprezece copii! Tatăl ei, Jules Delacroix, fiul unui institutor dintr-un sat din nordul Franței, este un proiectant metalurgist, muncitor și imaginativ, care înregistrase mai multe brevete, printre care unul pentru un metrou aerian. Fusese angajat de o turnătorie franțuzească ce funcționa în România, care însă va falimenta după cinci ani. Clanul se întoarce în Franța, fără un ban, părinții mor, Blanche e luată în grijă de sora ei Angèle, mai mare cu douăzeci de ani. „Foarte frumoasă, Angèle se scaldă în aur mulțumită generozității inepuizabile a amantului său, contele du Péage[93] (*nimerit nume!*). Are acces în saloanele mondene și în lumea distracțiilor fără griji. Trecând de la sărăcia extremă la luxul etalat, Blanche Delacroix, zisă Caroline, primește educația unei fete din burghezia cu stare. Merge cu trăsura, în fiecare zi, la pensionul de pe Avenue d’Orléans. Nu iese decât însoțită de o guvernantă care o învață bunele maniere.[94] Însă, nu peste mult, Angèle își va alege un nou protector, tânăr poet dar mai ales un trișor la jocuri de noroc care trebuie să fugă în America de Sud. Angèle își însoțește amantul escroc, obligată să-și implice și sora în această călătorie precipitată; cei trei se îmbarcă în 1898 cu destinația Buenos Aires. În capitala argentiniană, frumusețea lui Blanche-

Caroline o eclipsează pe cea a surorii ei mai mari, care e furioasă și geloasă. Surorile Delacroix au devenit rivale! E doar începutul unui roman de aventuri: Blanche descoperă, în odaia ei, o sumă importantă de bani. Nu-și pune întrebări: e o cale de scăpare, atât de sora ei, cât și de plictiseală. Voiau să-i facă vânt? Pleacă pe dată, se duce în port, unde pachebotul cu care venise e pe cale să plece către Dakar. Mai întâi bănuitor în privința acestei minore singure care are atâția bani asupra ei, comisarul de bord se preface în cele din urmă că e convins de povestea fetei de 15 ani care pretinde că trebuie să se-ntoarcă în Europa, la căpătâiul tatălui bolnav, și că sora ei, suferindă la rându-i, n-o poate însoți. Blanche are îndrăzneala unei aventuriere. În memoriile sale, va scrie: „Femeile mă ocolesc, fie din jenă, fie din gelozie, fiindcă adulmecă la mine ceva suspect. Cât despre bărbați, îmi aruncă atâtea ocheade și șușotesc atâta la trecerea mea, încât eu sunt cea care trebuie să-i ocolesc. Am prins, așadar, obiceiul de a mă încuia în cabină“.[95] O aventurieră conștientă de farmecul ei, însă naivă încă. La Dakar urcă la bord un francez care susține că este locotenent în infanteria colonială. Se întâlnesc pe punte, Blanche este iute tulburată. Ofițerul, care spune că are 33 de ani, e arătos, se poartă prevenitor și pare mișcat de singurătatea lui Blanche. Ea îl minte, dar o minte și el, fiindcă raportul care l-a silit pe locotenentul Antoine-Emmanuel Durieux să demisioneze din armată arată următoarele:

„Ofițer lipsit de onoare, în stare să recurgă la orice mijloace pentru a-și procura resurse financiare, părăsește serviciul militar cu numeroase datorii, fugind de reclamațiile creditorilor. Nu prezintă suficiente garanții morale pentru a i se acorda gradul de ofițer în rezervă“.[96] În rezumat, doi fugari, o fată singură pe lume și încrezătoare și un proscris vinovat de diverse escrocherii, arestat și scos din rândurile oștirii de

inspecția militară. Nu ne îndoim că, dacă Blanche a adus cumva vorba despre banii care i-au mai rămas după plata călătoriei, fostul ofițer a ciulit bine urechea.

La escala din Bordeaux, urcă într-o diligență ce-i duce la luxosul hotel Bayonne. Blanche e făcută femeie de escrocul care i-a promis că o va duce la Paris și se va căsători cu ea acolo. Ea îl crede, fiindcă cunoscuse, după ea, „dragostea cea mai frumoasă, însă nu lipsită apoi de grave îndoieli“. Ca să-și impresioneze „logodnica“, Durieux nu ezită: trag la Élysée-Palace. Iute, banii se isprăvesc și Blanche atribuie strâmtorarea viitorului său soț micimii soldei. Îl imploră să plece din acest hotel mult prea scump. El se opune, nu vrea să renunțe la aparențe, o asigură că își va găsi de muncă. Și chiar „muncește“, după câte povestește ea: „Adică, îmbrăcat într-o jachetă gri, cu joben pe cap și mănuși, se ducea să parieze la curse.“ O lasă singură cât e ziua de mare, întorcându-se bucuros când câștigă, ceea ce se întâmplă adesea. Atunci sărbătoresc cu fast, ieșind să cineze la Larue, celebru restaurant deschis în 1886 în Piața Madeleine, într-un decor albastru sau roșu. Blanche râde cam tare. Când „afacerile“ nu-i merg, pariorul și viitoarea sa soție trebuie să se mulțumească doar cu câte un sandvici în cameră, stropit cu apa de la robinetul de la baie. Blanche va recunoaște : „Suișurile și coborâșurile astea mă oboseau. Aș fi preferat de o sută de ori o mediocritate solidă acestei vieți nesigure care căpăta pe neașteptate sclipiri de lux“. Durieux rămâne insensibil la aceste frământări. Pentru el sunt ani buni de când trăiește din ce apucă. Rapid, Blanche își pune întrebarea: dar dacă n-o să o ia de nevastă? Îl întreabă și pe el ce are de gând și i se răspunde: „Dragă, fiindcă ești atât de neliniștită, vom merge, nu mai târziu decât mâine, să facem actele la primărie“. Și a doua zi, într-adevăr, își depun actele la primăria arondismentului al optulea, aflat pe atunci pe Rue d’Anjou,

unde sunt înștiințați că anunțurile publice nu vor putea fi făcute mai devreme de două sau trei săptămâni.[97] După două zile, viitorul soțior dispare o zi întreagă, lăsând-o pe Blanche în pragul disperării. Fata cugetă: „Căsnicia are o cale de ieșire, divorțul“. Își pune încrederea în această soluție „mai cinstită, mai demnă de elanul care ne aruncase unul în brațele celuilalt decât o eventuală fugă“. Și adoarme, încercând să uite de nota de plată de la hotel, neplătită. Va plăti o parte în ziua următoare, își spune, după ce-și va amaneta modestele bijuterii.

Un domn important solicită o întrevedere cu domnișoara Delacroix

La începutul după-amiezii, Blanche e trezită de sunetul unor pași ce se opresc în fața ușii sale. E un valet al hotelului, care îi întinde cartea de vizită a unei oarecare doamne Morniloff. Un nume pe care nu-l știe. Doamna se află în holul mare și insistă să o vadă pe domnișoara Delacroix „pentru o chestiune extrem de importantă“. Blanche n-are nimic de pierdut. Dacă asta e șansa ei? În sală, o femeie „îmbrăcată elegant în negru“ o salută zâmbind, ușurată că prima parte a misiunii sale a fost un succes. Fiindcă mai există și o a doua parte; doamna Morniloff, care se prezintă drept soția unui bijutier de pe Rue de la Paix, a fost trimisă de un domn căruia Blanche i-a făcut o impresie puternică.

„E vorba de un personaj important, însă înalta lui poziție mă împiedică să-i rostesc numele. Acest domn vă solicită o întrevedere. Îmi dați voie să-i transmit un răspuns pozitiv?“

Blanche e pe cât de curioasă, pe atât de contrariată. Încearcă să afle mai multe, însă mesagera se mulțumește să replice:

„Nu vă obligă nimic să acceptați, doamnă. Puteți refuza

dacă așa considerați.“[98]

Să refuze să afle mai multe? În cele din urmă curiozitatea învinge. Cine poate să fie acest personaj atât de sus-pus încât „ambasadoarea“ sa nici măcar nu-l poate numi? Blanche vrea să știe. N-are nimic de pierdut. Doamna Morniloff zâmbește iar și dă detalii: întâlnirea va avea loc mâine, aproape de Élysée-Palace, la domiciliul său de pe strada Lord Byron numărul 4, la ora 3 după-amiază. Locul e pe cealaltă parte a bulevardului, la zece minute de hotel, la parter.

Blanche nu-i suflă o vorbă lui Durieux, care, ca de obicei, dispare să se ocupe de anumite „afaceri“ incerte la curse. La ora stabilită, îmbrăcată cât de atrăgător i-a stat în puteri, domnișoara Delacroix este întâmpinată de o cameristă tăcută, care o conduce într-un salonaș luminat de lămpașe joase. Confort burghez. Vizitatoarea îi zărește pe doamna Morniloff și pe un bărbat cu aspect de militar, ce răspund respectuos altui personaj, un uriaș cu chipul înconjurat de o interminabilă barbă albă, repetându-i, un pic aplecați de șale, aceste cuvinte, pe cât de enigmatice, pe atât de magice: „Da, Sire… da, Sire…“

Doamna Morniloff surâde. Bărbatul, de la care Blanche n-a auzit decât acele două cuvinte, vrea s-o liniștească. Îi arată un scaun. „Așează-te, copila mea.“

O conversație ciudată începe între acest bărbat și doamna Morniloff, mai degrabă aducând cu un chestionar aplicat de doi examinatori. Bărbosul o privește pe Blanche fără o vorbă. Îi compară cele două profiluri, fiindcă, așezată între doamna Morniloff și interlocutorul său, Blanche întoarce capul când spre unul, când spre celălalt. Doamna Morniloff pune mâna pe niște statuete mici de jad și de cristal, înfățișându-l pe Buddha, și i le întinde lui Blanche, punând-o să treacă un test bizar: „Văd, mi-a zis, că degetele dumitale abia așteaptă să atingă aceste bibelouri fermecătoare“. Nu-i deloc așa, Blanche n-are

pic de chef să facă asta. Oare ce rol vor s-o facă să joace? Însă le ia în palmă, conștientă că este vorba de o încercare. În momentul acela, în sfârșit, personajul cu barbă iese din nemișcarea sa tăcută.

— Bine!

Mijlocitoarea și tovarășul ei ies din încăpere. La ce folosește deci această punere în scenă?

— Ei bine, Preafrumoaso, zice cu voce blândă bărbosul. Știi dumneata cine sunt eu?

Dintr-o suflare, Blanche răspunde:

— Da, sunteți regele Oscar al Suediei.

Nu e deloc absurd: aproape toți suveranii prezenți la Paris poartă barbă. Însă se înșală: este regele belgienilor, Leopold al II-lea, cu legendara-i barbă de nea. Ia mâinile lui Blanche într-ale sale și declară:

— Ah, mâinile spun multe. Și ale dumitale, slavă Domnului, nu sunt mici și grăsuțe precum cele ale unei curtezane.

Leopold are 65 de ani. Noua sa cucerire, pe cale să se mărite, doar 17

Opinia unui expert! Ținând mai departe acele mâini care l-au emoționat, regele îi mărturisește că, de când a văzut-o la Élysée-Palace, și-a dorit să o cunoască. Și ce mai vrea, acum, monarhul?

— Vă veți întoarce în liniște la hotel. Veți primi, peste puțină vreme, tot ce este necesar pentru o călătorie lungă. Veți veni să mă întâlniți în Austria, la Bad Gastein, unde veți trece drept o fină de-a mea pe care o am în Italia, contesa Rientzi.

Blanche e uluită. Găsește un ton protocolar ca să ridice o obiecție:

— Dar, Sire, cum aș putea face așa ceva? Trebuie să mă

căsătoresc în trei săptămâni.

Însă lui Leopold al II-lea nu i se poate spune nu. Acesta dă o replică demnă de un livret de operă din secolul al XVIII-lea, înlăturând obstacolul:

— Perfect! În acest caz, voi avea grijă să ne vedem înainte de asta.

Ne putem imagina ce reacție va fi avut Blanche, bucuroasă peste poate, dar și necrezându-și urechilor. Regele poate da indicații de natură constituțională guvernului său, însă unei femei pe care o dorește, mai ales atât de tânără, îi dă un ordin. Se ridică apoi în picioare, în toată imensitatea sa, după care se apleacă înainte pentru a-i săruta mâna. Comportamentul curtenitor al unui rege îndrăgostit!

Ca prin vis, domnișoara Delacroix se întoarce la hotel. Îi vine să-și strige fericirea trecătorilor. Dar cine ar fi crezut-o? Ar fi socotit-o nebună de legat!

Se vede cu Durieux, ezită să-i relateze despre această improbabilă întrevedere și, dovedindu-se duplicitară, nu suflă un cuvânt. Amantul e foarte binedispus. A câștigat la curse? Nu, însă a avut parte și el de o întâlnire regală, de altă natură, ce-i drept: i-a înapoiat o foaie cu programul curselor regelui Carol al României, pe care suveranul o scăpase pe jos, atrăgându-și recunoștința monarhului reumatic. Niște biete mulțumiri. Amantului îi e foame. Dar cum să deschidă ușa sufrageriei când nota n-a fost deocamdată plătită? Se iscă o ceartă, iar viitorul soț o acuză pe Blanche „că-l bârâie deja la cap ca o nevastă“! În seara aceea, sandviciul domnișoarei Delacroix are un gust rar, delicios, cel al secretului regal.

În următoarea zi se trezește, crezând că visase. Durieux pleacă din nou la caii lui, la pariuri și la agitația curselor. Nu i-a spus nimic. După-amiaza, directorul se prezintă la ușă, numai lapte și miere; putem presupune că nota de plată a fost, în

sfârșit, achitată! Lui Blanche, hotelierul în livrea îi întinde un pachet și cheia unei camere de la etajul întâi, care i-a fost pusă la dispoziție. Deci n-a visat, chiar dacă cele ce s-au petrecut ieri și cele ce urmează a se petrece sunt aproape fantasmagorice. În pachet este un portofel de marochin roșu ce conține 20 000 de franci francezi — stă și-i numără! — și un plic cu indicații precise pentru călătoria ce-i fusese anunțată. Are și cheia camerei de la etajul întâi, unde se duce de îndată. Găsește acolo niște geamantane noi, cu monograma regală, precum și o magnifică trusă de voiaj. Din acel moment, Blanche se supune ca un automat, fiindcă plecarea sa e prevăzută peste patru zile. Iese în oraș, își cumpără haine potrivite de la croitorii cei mai de soi și le așază în noile valize. Însă, firește, e măcinată de iubirea pe care are intenția s-o abandoneze. Arta despărțirii e cea mai dificilă dintre toate. Să-i dezvăluie totul lui Durieux, diseară? N-are tăria asta și doar Dumnezeu știe ce reacție va avea el, fiindcă l-a mai văzut cum face când se înfurie. Dar dacă va fi cuprins de mâhnire? Poate că, până la urmă, a fost sincer cu ea? Decide să-i scrie. Perfidă, Blanche minte că trebuie să se întoarcă la sora ei, care i-a trimis bani de drum și, chinuită de neliniște, îi dă scrisoarea directorului, spunându-i ce conține și explicându-i situația. Hotelierul e obișnuit cu capriciile clienților și-l cunoaște bine pe rege, care mai este și acționar la hotel. Domnișoara să nu-și facă griji, totul a fost prevăzut. Cum? Nici nu-l mai aude, deja separația s-a făcut în mintea ei. Nu știm cum se despart exact amanții în ziua a patra, însă putem avea încredere în duplicitatea lui Blanche care, până aici, i-a permis să supraviețuiască. Regrete? Nu prea multe. Remușcări? Poate. Va afla mai târziu că bietul Durieux a căutat-o peste tot, răscolind prin gări și prin porturile de unde plecau vapoarele către America Latină.

La gara Strasbourg[99], unde a ajuns cu o trăsură, Blanche

Delacroix e primită cu fast: personalul care o instalează în vagonul-salon care i-a fost rezervat o numește „doamna contesă“. Și îi convine de minune! Tânăra franțuzoaică uzurpă încântată identitatea nepoatei regelui belgienilor. Devine altcineva. Câtă voluptate în acest salon capitonat ce o poartă către noul său destin! Nu i se mai poate întâmpla nimic supărător de-acum înainte! Singura întrebare pe care ar trebui să și-o pună falsa contesă este dacă e vorba de o nouă aventură trecătoare a Majestății Sale ori dacă această relație, incredibilă și neașteptată, va fi de durată. Să ne amintim că monarhul are 65 de ani și viitoarea sa cucerire doar 17. Patruzeci și opt de ani diferență, aproape un record! Însă călătoarea noastră trăiește într-un vis de dragoste și, în asemenea situații, nu mai gândești limpede.

Franțuzoaica se dă drept italiancă, fină a regelui belgienilor

Întâlnirea lor s-a datorat unei întâmplări, însă Leopold al II-lea nu venise fără motiv la Paris, iar motivul nu era Expoziția, chiar dacă aceasta atrăsese mai bine de cincisprezece milioane de vizitatori și o perindare continuă de capete încoronate. În realitate, suveranul sosise pentru a găsi o cale de rezolvare pentru o afacere delicată. Era vorba despre un dezechilibrat mintal, Jean-Baptiste Sipido, care în 4 aprilie 1900 trăsese două focuri de armă asupra prințului de Wales în gara din Bruxelles, din fericire fără să-l atingă pe fiul reginei Victoria. Acest muncitor tinichigiu de 15 ani declarase că voia să răzbune crimele comise de englezi în Africa de Sud. Condamnat la o pedeapsă ușoară, evadase, ajunsese la Paris și lucra acum la un circ, în Montmartre. Fiindcă Franța refuza extrădarea, regele se temea ca povestea să nu alimenteze cumva o campanie în

legătură cu situația din Congo, care era proprietatea lui personală. După ce toate căile diplomatice eșuaseră, Leopold sosise în persoană, într-un spectaculos *incognito* — și n-are cum să treacă neobservat! — refuzând orice contact cu Republica Franceză până la soluționarea chestiunii respective, însă manifestându-și din plin, între timp, nemulțumirea. În cele din urmă, Sipido fusese arestat și doar după acest gest de bunăvoință al francezilor acceptase suveranul să vină la dineul de gală oferit în onoarea sa de președintele Émile Loubet, un provensal burtos și amabil. Regele se arătase caustic ori fermecător, potrivit interlocutorilor. Un obicei al său.

În 1900, Leopold al II-lea deține o reputație solidă de afemeiat. El însuși intră de bunăvoie în gura lumii, fiindcă la sosirea sa în Paris, la Gara de Nord, șoptește la urechea celor din suită, pentru ca aceștia să ducă vorba: „Regele are de gând să se și distreze“.[100]

Pe când nu era decât duce de Brabant, căsnicia cu arhiducesa Marie Henriette de Habsburg–Lorena se dovedise un eșec, „nu doar fiindcă era vorba de imaturitate — îi luase ceva timp să consume căsătoria... —, ci mai ales fiindcă arhiducesa n-avea niciuna dintre calitățile la care ar fi putut fi sensibil. Între ei nu s-a produs însă niciodată o ruptură veritabilă: viețile li s-au separat treptat, însă regele a păstrat pentru soția sa o stimă veritabilă. Trecuseră prin prea multe întâmplări dureroase împreună ca să-și fie indiferenți unul altuia“.[101] Dramele acestea fuseseră pierderea unui fiu, moștenitor al coroanei, și relațiile execrabile ale regelui cu două dintre fiicele sale, prințesele Louise și Stephanie, ultima fiind văduva arhiducelui Rudolf de Austro-Ungaria, fiul lui Sisi și al lui Franz Joseph, găsit mort la Mayerling[102]. Doar a treia sa fiică, Clémentine, îi oferă satisfacții, înlocuindu-și mama la ceremoniile oficiale. Cât despre sora sa, fosta împărăteasă

Charlotte a Mexicului, despre care se spunea că rămăsese cu mințile zdruncinate după execuția soțului său Maximilian în 1867, aceasta fusese închisă în castelul Bouchout, fiind uneori agitată, alteori cufundată într-un straniu delir — exista, poate, un interes ca acest delir să fie întreținut —, iar regele îi administrează averea.

Însurat prea de tânăr, fără experiență într-ale amorului, prințul, apoi regele nu suportase abstinența sexuală pe care i-o impunea soția, motiv pentru care apăruseră amantele și acest comentariu scris de propria sa mână, în 1861, din care nu lipsește cinismul ce-i era atât de tipic: „Nu pricep cum pot să trăiască preoții". Dincolo de ecourile stârnite de jurnalele satirice, cum să fi știut atât de tânăra domnișoară Delacroix care sunt realitățile acestei situații complexe, zămislită din frustrare și nevoie de compensare?

Blanche sosește la Bad Gastein, aproape de Salzburg, stațiune termală austriacă foarte frecventată de cei din lumea bună. O escortă — doi bărbați — o așteaptă la gară: este condusă la hotelul Austria. Viața de palat continuă: apartament plin de flori, cameristă, un majordom și un valet care pregătesc o masă pentru doi în vreme ce contesa contemplă magnificul spectacol al cascadei Gasteiner Ache, ale cărei ape se prăvălesc în plin centru al localității.

Îndată ce rămâne singură, regele se înfățișează. E bucuros, râde, râde și ea. O cuprinde pe tânără în brațele sale lungi. O putem crede pe Blanche atunci când se declară fascinată de acest bărbat uriaș, cu privire hipnotică și voce gravă: „Am simțit îndată pentru el un devotament imens și o tandrețe uriașă". Romantism într-un cadru idilic. Regele aproape că va uita de piciorul său stâng, care-l face să sufere și să șchiopăteze, cu toate că uneori se amuză făcându-și ordonanța să creadă că piciorul drept este cel care-l chinuie, deși tendonul de la stângul

îi e foarte umflat! În afară de curele termale, regele se plimbă adesea cu tricicleta pe digul din Ostende, nepăsător la vânt. S-ar putea crede că Leopold al II-lea e un debutant într-ale amorului, fiindcă are impresia că-și poate păcăli anturajul mâncând la o altă masă decât a lui Blanche și bucurându-se când întâmplarea face să o întâlnească în timpul plimbărilor sale, în vreme ce falsa contesă urcă în trăsura regelui, de față cu ordonanța impasibilă — ofițerul a mai văzut destule! Suveranul, viclean, se gândește la stratageme amoroase clandestine. Cu cât se preface mai mult că întâlnirile sunt întâmplătoare, cu atât mai multe zâmbete stârnește. Este regele într-atât de îndrăgostit încât vrea să se creadă că a devenit un bătrân auster?

Regele cere să fie numit „Preabătrânul“, Blanche devine „Preafrumoasa“!

Pe parcursul acestor prime momente, Leopold stabilește cu Blanche un cod lingvistic insolit. O fantezie ce va deveni extrem de cunoscută. Regele nu vrea ca ea să-i mai spună „Sire“ și îi poruncește să-l numească „Preabătrânul“ — dovadă a lucidității monarhului! „Preabătrânul“? protestează Blanche. Amorezul regal răspunde că în China este cel mai frumos titlu care se poate acorda uni personaj nobil și că nu vrea altul. Va fi deci obligată să accepte. Și ea? Prenumele ei, fie el Blanche sau Caroline, nu-l mulțumește pe rege. O va numi „Preafrumoasa“ — dovadă, de astă dată, a lipsei de luciditate a suveranului. Tânăra nu e o curtezană profesionistă, o întreținută cronică și nici una dintre acele creaturi calificate pentru poziția „orizontală“, care în schimbul unei plăți convenabile ar accepta să fie numită oricum. „Preafrumoasă“? Blanche nu e așa ceva. Este apetisantă, cu acel strop de vulgaritate necesar pentru a excita un înalt personaj lipsit de satisfacții fizice. Și are, fără

îndoială, o pricepere sexuală ce se potrivește de minune cu puternicul apetit senzual al hămesitului Leopold al II-lea.

Pe parcursul acestei șederi de aproximativ trei săptămâni — anunțată telegrafic tuturor redacțiilor de ziare din Europa! — tânăra amantă descoperă aspecte diverse ale personalității mentorului său. Majestatea Sa se teme de microbi și e înspăimântat de guturai, socotindu-l o adevărată calamitate. Dacă cineva strănută pe parcursul unei audiențe, regele îi pune imediat capăt. Dacă îl interesează vreo altă femeie drăguță, e de ajuns să i se spună că aceasta suferă de răceală pentru ca rivala potențială să fie eliminată! Sănătatea este, pentru rege, o sursă de manii diverse. Într-o zi ploioasă, „Preafrumoasa" îl vede ieșind din caleașcă cu partea de jos a feței ascunsă de un săculeț de pânză cerată, aducând cu unul dintre cele din care sunt hrăniți caii de birjă între două curse. Săculețul e menit să păstreze barba neatinsă de apă, fiindcă regele nu suportă ca spectaculoasa sa pilozitate să fie umedă. E foarte mândru de invenția sa: săculețul e fixat cu două sforicele prinse de borurile largi ale pălăriei. Lui Blanche, care izbucnește în râs la vederea acestui dispozitiv ridicol, „Preabătrânul" îi atrage atenția că și femeile, după ce își spală părul, își înfășoară capul cu un prosop. Ce mai apariție e gigantul cu ciubote uriașe, care dă din brațe, cu pălăria aceea de marinar pe cap! De altfel, își face dușul matinal cu apă sărată! Hainele regelui sunt adesea fanteziste, inspirate de considerente practice și fără vreo intenție de eleganță, spre deosebire de tatăl lui. Econom, aproape avar în ce-l privește, Leopold al II-lea își poartă hainele până ce ajung să prindă lustru. Poartă perucă și nu suportă mănușile. Cizmele îi sunt adesea înlocuite cu ghete enorme prin care-i ies degetele de la picioare, subiect de glume pentru suveran. Spre deosebire de tatăl său, Leopold I, îi place să poarte „vechituri" și, vara, apare pe cap cu aceeași pălărie de

panama ponosită.[103] Pe parcursul sejurului, „Preafrumoasa“ are parte de vreo câteva dintre glumele deplasate care l-au făcut celebru pe Leopold. Astfel, când o fanfară sătească, cu alămuri strălucitoare, îi cântă Majestății Sale o serenadă cu motive muzicale folclorice, după ce interpretase conștiincios *La Brabançonne*, imnul național al Belgiei, ilustrul musafir le mulțumește, declarând: „Muzica este un zgomot ce costă mult!“

Însă toate escapadele au un sfârșit și vine vremea să fie înfruntată o realitate mai puțin romantică. La Bruxelles s-a aflat deja de această legătură, de două ori diferită de altele datorită tinereții lui Blanche și necunoașterii trecutului său. Personalitățile care se întâlniseră cu gigantul și tânăra sa însoțitoare, de care cel dintâi pare subjugat, ar vrea să știe cine era necunoscuta, de unde era de fel. Au aflat diverse frânturi de informație. Fina regelui? Încă una? Franțuzoaică? A, desigur! Din considerație pentru regină, „Preafrumoasa“ nu-l urmează imediat pe rege. Leopold al II-lea păstrează o brumă de decență și se întoarce singur în capitala sa, iar „Preafrumoasa“, instalată la Paris, se va vedea cu el o dată pe săptămână. Se stabilește că i se va pregăti un mic apartament în aripa Bellevue a palatului regal.

De data aceasta, pasiunea monarhului se apropie primejdios de mult de simbolul monarhiei, adică reședința oficială a suveranilor. Metresa e primită chiar în palatul de la Bruxelles.[104] Gata cu întâlnirile prin colțuri ascunse ale Europei, cu garsonierele neștiute de jurnaliști sau apartamentele de femei întreținute. O dată pe săptămână, Blanche, așteptată la gară de servitori tăcuți, se vede cu regele într-o locuință magică, deoarece este vorba despre o bibliotecă ce se transformă în odaie. O bomboană de iatac? Mai degrabă o bombă pentru stabilitatea regimului, a familiei regale, pentru politicienii ce se opun regalității și pentru jurnaliști. Șmecheria durează trei

luni. Fiindcă regele e acasă la el, cea care trebuie să plece în grabă, la cinci dimineața, e Blanche, care se suie în expresul adulterului și pleacă înapoi la Paris. Urmează întâlniri la băi, mai ales prin Pirinei, la Luchon, unde farsa regelui singuratic e dată în vileag, de vreme ce doi comisari ai Siguranței franceze sunt însărcinați cu securitatea suveranului. De altfel, un celebru polițist francez, Xavier Paoli, este cel care avea să-l anunțe pe rege de moartea reginei Marie Henriette, în 19 septembrie 1902, la ora 7:35, la Spa, unde trăia în solitudine, abandonată de rege și de fiicele sale. Nu-și mai părăsise de zece zile scaunul cu rotile, însă, în ciuda handicapului său, avusese puterea să joace o partidă de crochet. Lumea întreagă știe acum că regele belgienilor se afla în compania amantei sale. „Preabătrânul“ se arată copleșit de durere, dezvăluindu-și o sensibilitate pe care n-o bănuise nimeni. Pleacă pe dată la Bruxelles. Cu ocazia omagiilor aduse suveranei defuncte — cu toate că populația nu arată cine știe ce emoție — presa critică viața de familie dezastruoasă a monarhului, făcând aluzii la noua sa cucerire. Va avea Blanche, cel puțin, decența să se facă nevăzută pe perioada doliului de la curte? Nu, fiindcă nu poate risca să fie uitată! Are chiar îndrăzneala de a solicita să participe la funeralii și capătă un loc la balcon, aproape de biserica Notre-Dame din Laeken[105]. Dar ce statut i se va acorda „Preafrumoasei“?

Regele este văduv, amanta sa devine favorită… și poate să piardă totul!

Ce se-ntâmplă deci? Regele văduv și îndrăgostit nu șovăie: dorindu-și însoțitoarea aproape, îi oferă tinerei o reședință la Laeken și o alta la Ostende, plus o doamnă de companie și un căpitan însărcinat în același timp cu securitatea și cu

supravegherea lui Blanche. Leopold al II-lea acceptă ca relația lui amoroasă să fie luată în râs, nu însă și să fie de râsul celei care îi datorează o ascensiune socială fulgerătoare. De data asta nu mai există îndoială: la 19 ani, Blanche Delacroix a devenit favorita celui de-al doilea suveran belgian. Lucru care va face ca regele să capete o mustrare din partea preotului decan din Ostende:

— Sire, se vorbește că Majestatea Voastră ar avea o metresă…

Leopold al II-lea nu rămâne dator cu replica:

— Măi să fie, domnule decan. Imaginați-vă, mi s-a spus același lucru despre Domnia Voastră, dar n-am vrut să cred o iotă![106]

Favorita începe să navigheze printre inevitabilii lingușitori și foarte numeroșii nemulțumiți. Circulă pamflete ce expun relațiile tensionate dintre rege și fiicele sale, construind o atmosferă shakesperiană demnă de *Regele Lear* și uitând cât de afectat fusese acest cap de familie de pierderea fiului său, apoi de cea a nepotului, pe care sperase să-l lase succesor. Poziția „Preafrumoasei“ rămâne fragilă. În 15 noiembrie 1902, la ieșirea de la o ceremonie funebră în biserica colegială Saints-Michel-et-Gudule, ținută în memoria celor două regine de până atunci ale belgienilor, un anarhist italian, care fusese dat afară de la Ambasada Italiei pe motiv de propagandă revoluționară, trage două focuri de revolver asupra vehiculelor în care se aflau regele, fratele său, contele de Flandra, și prințul moștenitor Albert. Miraculos, nimeni nu este rănit în atentat. Blanche leșină, Leopold al II-lea, fatalist, se mulțumește să surâdă batjocoritor, însă opinia publică e indignată. În patruzeci și cinci de ani de domnie, e singura dată când s-a încercat uciderea suveranului, după strategia anarhistă ce a făcut deja numeroase victime în Europa.

„Preabătrânul“ își ușurează și mai mult întâlnirile cu „Preafrumoasa“, a cărei vilă Vanderborght se învecinează cu reședința regală din Laeken. Pune să se construiască o pasarelă peste stradă și calea ferată, care îi permite să se ducă pe jos acasă la favorita sa. Și mai și crede că nu va fi recunoscut! Mai există și o cale subterană, unde ajunge pe o ușă secretă. „Scapă de ghete înainte de a porni prin tunelul lat de un metru cincizeci și înalt de doi metri cincizeci și merge așa, în tălpile goale, cu ghetele în mână prin întuneric, învăluit în redingota largă sau în pelerina cauciucată impermeabilă, așa de ponosită și de spălăcită, că a căpătat o tentă verzuie.“[107]

Ca de obicei, locuitorii de prin zonă sunt la curent cu acest joc regal. Regele este văduv acum, nu mai e nimic de zis în afara faptului că favorita e foarte tânără, iar el foarte bătrân. Și că ar trebui să se împace cu fiicele sale, fiindcă spălatul în public al rufelor murdare afectează ceea ce încă n-a căpătat numele de imagine a monarhiei.

În tot acest timp, Blanche se temuse de o revedere cu Durieux. Oricât se va fi întărit ea sufletește, o femeie nu-l poate uita pe cel căruia i-a dăruit inocența. Intervine hazardul: în timpul unei călătorii la Paris îl întâlnește întâmplător. Se grăbește să-l abordeze, îi povestește primului său iubit viața sa uluitoare; fiindcă a lui Durieux rămăsese la fel de jalnică, Blanche îl cheamă să ia masa la Grand Hotel și îi dă un cec. Apoi, din inconștiență totală, uitând de orice prudență și ca să nu mai trebuiască să-i răspundă la scrisori, îi propune să vină la ea în vizită, la vila Vanderborght. Se asigură că regele e plecat la Ostende și-l primește pe Durieux. Însă suntem la teatru și, în sala de biliard a vilei, Durieux, alb ca varul, observă înaintea lui Blanche silueta nesfârșită a regelui, cu brațele înrucișate și privire amenințătoare. Să fi fost o capcană? „Preafrumoasa“ e pierdută? Știm că e șireată. Controlându-și panica, îi explică

regelui că acest băiat e fratele ei, pe nume Étienne. Și toarnă încă o poveste de necrezut. Falsul Étienne, care a rămas blocat, bâiguie ceva, stânjenit de întrebările precise ale monarhului. Un adevărat supliciu. Fără o vorbă, Leopold al II-lea pleacă. Durieux dispare; de data aceasta Blanche s-a lecuit definitiv, însă e răpusă de spaimă. Ce prostie că și-a asumat un asemenea risc! „Preabătrânul“ nu-i dă niciun semn vreme de cincisprezece zile. A ieșit din grațiile sale? S-a sfârșit, are să fie condusă la frontieră, are să fie aruncată în uitare, această celulă a concubinelor lepădate. Apoi, într-o dimineață, regele reapare cu un jurnal socialist în mână, unde stă scris că „dacă suveranul l-a înșelat pe Durieux, acesta și-a luat o revanșă pe cinste“. E neadevărat. Însă regele se amuză:

— Ați citit asta, Preafrumoaso?

Nu citise; tremura acum de umilință și teamă, așteptând avalanșa de comentarii batjocoritoare. Era sfârșitul, pedeapsa. Aruncând ziarul pe foc, regele închide incidentul cu eleganță:

— Ei bine, nu cred o iotă din infamiile astea și n-o să mai vorbesc niciodată despre ele.

Și nu mai vorbește. O dovadă de înțelepciune regală. Dar cum se poate ști ce gândea un bărbat atât de impulsiv și de neîncrezător? Marea sa forță este de a se arăta „indiferent la elogii și la insulte; își înmulțește călătoriile în străinătate. Umblă fără oprire ba pe Coasta de Azur, ba la Paris, la castelul Baillencourt din Seine-et-Oise“[108]. Lasă impresia că ar fi solitar, mai mult respectat decât iubit. Spre marea indignare a apropiaților, Majestatea Sa îi oferă un titlu celei care și-a dat deoparte toate rivalele. Blanche Delacroix devine baroana de Vaughan, un titlu cu rezonanță britanică, ce nu corespunde însă niciunui domeniu cu acest nume. O invenție care „dă bine“ și care șochează și mai mult, firește, familia destrămată. Presa nu pierde ocazia, numind-o „Vau Gant“[109].

Acest muncitor neobosit — căruia Belgia îi va datora dezvoltarea sa economică — se bucură de o fericire la care nu mai spera: „Preafrumoasa“ a rămas însărcinată! La sfârșitul lui decembrie 1905, la Vila Cedrilor de la Cap-Ferrat, regele convoacă un medic și o infirmieră. În 6 februarie 1906 se naște un fiu, Lucien, declarat francez la starea civilă, purtând numele mamei sale, Delacroix. În anul următor, baroana va naște, lângă Paris, încă un fiu, Philippe[110]. Nașterile acestea sunt înconjurate de suspiciuni privind paternitatea bătrânului monarh, însă e limpede că cel mare are chipul regelui și cel mic privirea lui Blanche. Caricaturiștii sunt din ce în ce mai caustici. Paul Clavin cutezase să schimonosească, în 1901, deviza țării, transformând-o astfel: „Uniunea liberă e forța!“ Publicația *Ruy Blas* din noiembrie 1907 înfățișează un rege încoronat, trăgând din trabuc și hrănind un bebeluș cu biberonul, cu această explicație: „Alma Pater“. Aceeași gazetă, în 28 decembrie, descrie o conversație între trei bărbați, pe bulevardul Anspach din Bruxelles:

— Până la urmă, a făcut totuși un fiu, cu ajutorul lui Dumnezeu!

— Eu credeam că l-a făcut cu ordonanța.[111]

În 11 ianuarie 1908, sărbătoarea celor Trei Magi e o ocazie de a-l înfățișa pe rege (cu scufie de noapte!) și pe baroana lui, zâmbitori, în patul lor care are deasupra o coroană imensă, cu această legendă „După Epifanie“.

În fața puhoiului de caricaturi crude, ce fac aluzii obscene, regele afișează o melancolie plină de lehamite. Îi mărturisește baronului Van der Elst: „Domnesc de patruzeci și doi de ani, e prea mult, s-au săturat de mine; dar am 72 de ani, n-o să mai dureze“. Și această sentință amară, teribilă: „Sunt suveranul unei țări mici, cu oameni mărunți. Mi-am petrecut viața încercând să le fac bine și ei m-au tratat ca pe un hoț, ca pe un

ucigaș“.

Un mariaj secret și o văduvă veselă care se recăsătorește în graba mare!

La sfârșitul anului 1909, regele, care s-a bucurat multă vreme de o sănătate ce i-a permis să muncească neobosit, deși e afectat de gută, suferă o schimbare fizică dramatică. A devenit, cu toate dietele ținute, enorm. Pe lângă înălțime, corpolența (cântărește în jur de o sută de kilograme) îi dă un aspect și mai impresionant. Continuă să-și primească miniștrii, însă nu peste mult timp audiențele sunt suspendate: e diagnosticat cu o ocluzie intestinală, afecțiune frecventă la vârsta lui. Baroana Vaughan e discretă. Aceasta fiindcă se pregătește să trăiască evenimentul cel mai neașteptat și mai îndrăzneț al vieții sale. *In extremis*, când Leopold al II-lea e practic pe patul de moarte, în 14 decembrie, la ora nouă dimineața, în Pavilionul Palmierilor din Laeken, abatele Cooreman, preot decan, îi unește religios în fața a doi martori pe regele belgienilor, de 74 de ani, și pe domnișoara Delacroix, baroană Vaughan, de 26 de ani. O căsătorie morganatică: „Preafrumoasa“ nu va fi regină și copiii săi nu vor face parte din dinastie. Belgia are acum și ea o doamnă de Maintenon a ei. Dar, cu toate acestea, ce traiectorie a avut de la întâlnirea din holul hotelului Élysée-Palace! Tânăra soție n-are decât un comentariu de făcut: „Acum totul este în ordine“.

Baroana Vaughan și copiii ei. Îi dăruiește regelui doi fii, născuți în Franța, Lucien vede lumina zilei într-o vilă de la Cap-Ferrat, în 9 februarie 1906; va muri în 1984. Philippe, născut în 1907 lângă Paris, este handicapat, cu un braț mai scurt și o mână atrofiată. Va muri la 6 ani și jumătate, în 1914. Paternitatea bătrânului monarh e pusă sub semnul îndoielii, însă ni se dă drept sigur că băiatul cel mare are figura regelui, iar cel mic… privirea lui Blanche. Cu trei zile înainte să moară, Leopold al II-lea, văduv de șapte ani, se căsătorește cu favorita, în 14 decembrie 1909. O uniune morganatică, fiindcă Blanche nu va fi niciodată regină.

Trei zile mai târziu, regele suferă o embolie și moare la ora 2:37 noaptea, în chiar ziua aniversării încoronării sale. „Poporul nu e trist, ci mai degrabă curios, ba chiar amuzat. Prin mulțime, cei mai zâmbitori sunt vânzătorii de cărți poștale: portretele bătrânului suveran și ale baroanei Vaughan se vând ca pâinea caldă.“[112]

În 23 decembrie, prințul Albert depune jurământul în fața camerelor. Albert I e acum cel de-al treilea rege al belgienilor. Baroana Vaughan, care nu poate s-o facă pe văduva în mijlocul acestui imbroglio familial prilejuit de succesiune și al doliului din regat, își face bagajul la modul propriu, șase cufere din cele

numite „congoleze“. Sunt pline ochi cu tot ce poate să îndese în ele, în vreme ce o echipă de tapițeri golește pentru ea reședința de la Ostende, care-i fusese oferită în dar, de tot ce are de valoare. „Preafrumoasa“, după diverse stratageme, pleacă cu trenul, însă nu poate evita o învălmășeală de ziariști pe peroane și în Gara de Nord din Paris. Umblă zvonul că Blanche luase cu ea o avere de mai multe milioane… în aur.

Am putea crede că acesta este sfârșitul unei relații amoroase transformate în căsătorie de iminența morții și că această istorie nu e banală printre toate cele știute și trăite de-a lungul secolelor.

Povestea de față este însă mai originală și, într-un sens, mai logică decât lasă impresia. Avem aici elemente de farsă franțuzească în maniera lui Labiche și Feydeau, dar și ceva din mecanica vieneză a dramaturgului Arthur Schnitzler, autorul piesei *Hora.* Într-adevăr, peste mai puțin de șapte luni, baroana Vaughan se recăsătorește cu ex-căpitanul Durieux! Ceremonia e fixată la ora șase dimineața pentru a evita năvala ziariștilor. „Preafrumoasa“? „Preaipocrita“, se va spune. Puțin contează că soțul de-al doilea e mai scund decât ea și cu șaisprezece ani mai în vârstă, diferența de vârstă și de înălțime n-a deranjat-o doar niciodată! Blanche se mărită cu prima și neîndoielnic singura ei dragoste, fiindcă, în cazul lui Leopold, nu făcuse decât să se mărite cu o poziție socială. Însă mariajul e blestemat: divorțează în 1913, răzbunare postumă a suveranului care o iubise pe această femeie. Culmea, Durieux îi recunoscuse pe copiii pe care baroana îi făcuse cu regele! Și până la sfârșit, trăind modest de pe urma unei pasiuni regale de demult, își va păstra titlul de baroană Vaughan, o revanșă socială pe care nu i-o poate răpi nimeni. Moare în Țara Bascilor, la Cambo[113], și e înmormântată în cimitirul Père-Lachaise, între ai săi, adevărata sa familie, după ce stătuse, vreme de nouă ani, alături de una

dintre cele mai pasionante dinastii din istoria europeană.

---

[92] Într-una din camerele acestui hotel va fi arestată, în 13 februarie 1917, Mata Hari, suspectată de spionaj pentru Germania. Schimbându-și proprietarii după Primul Război Mondial, imobilul, al cărui decor fusese din păcate distrus, devine sediul Crédit Commercial de France apoi, în anul 2000, cel al băncii HSBC Franța.

[93] Numele înseamnă în franceză „taxă de trecere“. (*N.t.*)

[94] Georges-Henri Dumont, *Léopold II*, Fayard, 1990.

[95] Blanche Delacroix, *Lolita d'un roi, quelques souvenirs de ma vie,* extrase din discuții cu Paul Faure între 1934 și 1936, Éditions de l'Arbre, Bruxelles-Paris, 2010. Avem motive să bănuim că aceste „extrase“ au fost „aranjate“.

[96] Léon Van Audenhaege, *Très-Belle, Blanche Delacroix, baronne de Vaughan*, Didier Hatier, 1987.

[97] Ne cam intrigă delăsarea ofițerului de stare civilă: Blanche e minoră. Ce acte putea să aibă? Și pașaportul lui Durieux expirase!

[98] Blanche Delacroix, *op. cit.*

[99] Așa se numea atunci, oficial, Gara de Est, din cauza ocupării Alsaciei și Lorenei de către Imperiul German, de unde, în 4 octombrie 1883, plecase primul tren expres către Orient, care va deveni curând legendarul Orient Express imaginat de belgianul Georges Nagelmackers.

[100] G. de Raymond, *Léopold II à Paris, souvenirs*, Bruges, 1950.

[101] Georges-Henri Dumont, *op. cit.*

[102] Vezi Jean des Cars, *Rodolphe et les secrets de Mayerling*, Perrin, 2004 (multe reeditări și actualizări).

[103] *La Vie cachée de Léopold II. Mémoires interdites* [*sic*] *de M. Henri Bataille, ex-valet de chambre du roi*, Jourdan Le Clerq, 2004. Autorul a fost de fapt parizian, ușier și nu valet de cameră, și îi datorăm *Les Dernières Années de Léopold II*, Société d'édition et de publication, 1910.

[104] În 1904, Leopold al II-lea va pune să fie modificată fațada palatului în stil Ludovic al XVI-lea, după gustul lui. Castelul din Laeken este o reședință particulară celebră pentru magnificele sale sere, făcute după dorința suveranului în 1873.

[105] La acea dată neterminată încă, în stil neogotic, găzduiește cavoul familiei regale.

[106] Georges-Henri Dumont, *op. cit.*

[107] Patrick Roegiers, *La Spectaculaire Histoire des rois des Belges*, Perrin, 2007.

[108] Comte Louis de Lichtervelde, *Léopold II*, lucrare premiată de Fondation François Empain, Librairie Albert Dewit, Bruxelles, 1926.

[109] Joc de cuvinte. „Vau Gant“ trimite la cuvintele „veau“ — vițică și „gant“ — mănușă. (*N.t.*)

[110] Handicapat, cu un braț mai scurt și o mână atrofiată, acesta va muri la șase ani și jumătate, în 21 aprilie 1914. Cel mare se va stinge în 1984 fără a lăsa urmași. Leopold al II-lea ar fi dorit să-i recunoască, însă a trebuit să renunțe, confruntat cu opoziția familiei regale și protestele membrilor guvernului.

[111] Joc de cuvinte intraductibil între „aide de Dieu“ — ajutorul Domnului și „aide de camp“ — ordonanță. (*N.t.*)

[112] Patrick Weber, *La Grande Histoire de la Belgique*, Perrin, 2013, p. 227.

[113] Ironie a istoriei: aproape de Cambo va sosi în 1940 o familie belgiană care fugise de invazia germană. Câteva săptămâni mai târziu, cea mai drăguță și mai distinsă dintre fete pleca spre Bruxelles, unde avea să devină prințesa Lilian de Réthy, a doua soție a lui Leopold al III-lea.

Magda Lupescu

Lupoaica lui Carol al II-lea al României

În această fotografie pare aproape insignifiantă. Și totuși, puterea sa de seducție trebuie să fi fost irezistibilă, fiindcă Magda Lupescu (înfățișată aici în anii 1930) îl va subjuga pe prințul moștenitor Carol de România, făcându-l să renunțe la drepturile asupra tronului și însoțindu-l în primul său exil. I se va alătura după ce devine regele Carol al II-lea și va avea parte alături de el de un exil definitiv, până la moarte.

Regina Maria (1875–1938) înconjurată de familie și apropiați. Primul din stânga este fiul său, prințul moștenitor Carol (viitorul rege Carol al II-lea). Fotografie făcută în septembrie 1922 la Sinaia.

La începutul secolului al XX-lea și în perioada interbelică, familia regală a României este cunoscută pentru personajele sale pitorești, implicate în aventuri incredibile. Destinul mai multor femei apropiate de coroană, neveste și concubine, scoate la lumină eroine de roman, cu vieți sentimentale agitate, o exuberanță latină și un simț teatral al existenței. Ieșind în evidență, sonore, extravagante, câteodată lipsite de jenă, aceste femei nu caută defel să fie discrete! Pline de farmec, uneori frumoase, adesea originale și chiar insuportabile, sunt actrițele unei istorii agitate care, pe parcursul a mai multe episoade, aduc cu comedia bulevardieră. Cu un accent adorabil, precum cel al Elvirei Popescu!

Sunt imposibil de înțeles personajul atât de paradoxal și controversat al lui Carol al II-lea și cel al femeii care îl va însoți — complicându-i existența — pe parcursul vieții sale fără o trecere în revistă a uimitoarei și relativ recentei monarhii românești. Aceasta nu va avea parte decât de patru generații de suverani; provin dintr-o foarte veche dinastie germană, Hohenzollern-Sigmaringen, aripa catolică, originară din Suabia, a familiei regale a Prusiei. Dacă această ramură nu joacă un rol important în cadrul puterii prusace și în destinul Germaniei, va da României casa sa princiară, apoi regală.

Totul începe cu declinul treptat al Imperiului Otoman, mai ales în zona Balcanilor. „Bolnavul Europei“ pierduse deja Grecia la finalul războiului din Crimeea, soldat cu Tratatul de la Paris din 1856. Acesta stabilește că principatele danubiene Moldova și Valahia rămân sub suzeranitate otomană, dar

marile puteri europene își instituie garanția asupra lor. În 1859, cele două provincii își aleg un conducător comun: Alexandru Ioan Cuza, primul domnitor al viitoarei României, în vârstă de 39 de ani. Greșelile sale politice și absența unor moștenitori îl vor obliga să abdice; părăsește țara în 1866. Puterile europene trebuie, așadar, să găsească un alt candidat printre familiile nobile. Apare mai întâi varianta contelui de Flandra, fratele regelui Leopold I al Belgiei, un alt stat recent care îl avea în frunte pe reprezentantul foarte vechii și ilustrei familii de Saxa-Coburg), însă Napoleon al III-lea, care a susținut formarea principatului, îl presează să refuze această coroană încă fragilă. Alesul, până la urmă, va fi prințul Karl von Hohenzollern-Sigmaringen. „Numirea“ sa e aprobată printr-un plebiscit. Ca să ajungă în noua sa patrie fără să trezească bănuielile turcilor (fiindcă sultanul de la Constantinopol și-a păstrat sub tutelă Bulgaria vecină), alesul călătorește *incognito*, luându-și diverse precauții, pe un vapor ce coboară pe Dunăre. La primul port românesc, fiindcă Bucureștiul nu se afla pe malul fluviului, prințul debarcă și pornește spre capitală într-o caleașcă trasă de șase cai. Sosește în 20 aprilie 1866, când împlinea 27 de ani. Are, datorită originii prusace, o înclinație spre organizarea militară. Așadar, o armată eficace — pe care o vom putea, pentru prima oară, numi armata română, fiindcă este un simbol al unității naționale — va reprezenta pentru țarul Aleksandru al II-lea o contribuție prețioasă în războiul ruso-turc din 1877. Prințul german culege fructele susținerii pe care o acordase Rusiei, obținând independența țării sale. După cincisprezece ani de statut princiar, germanul Karl este proclamat rege în 26 martie 1881, apoi e încoronat, în 22 mai, ca primul suveran al regatului României, devenind, la 42 de ani, regele român Carol I.

Regele Carol I e lipsit de imaginație,

soția sa e o poetă precum Sisi

Ratificând această metamorfoză, votul parlamentului adoptă un drapel tricolor albastru-galben-roșu, același ca al actualei republici România. Între timp, monarhul se căsătorise cu o prințesă, germană și ea, Elisabeta de Wied, născută în 1843. Îi venise greu să-și găsească logodnică, fiindcă statutul său ciudat de principe domnitor într-o Românie aflată în curs de construcție, care abia căpăta conștiință națională, nu inspira defel încredere. Existau temeri că una dintre acele revoluții în care Balcanii se specializaseră avea să-l înlăture cu brutalitate, cum fusese înlăturat și predecesorul, deși acesta era un copil al patriei sale. Soția lui Carol I e foarte originală. Greu de închipuit cuplu mai nepotrivit! Germanul bărbos, sever și metodic, conștiincios, preocupat de regulamente militare și nesuportând nici dezordinea și nici scandalurile, și poeta un pic țicnită, visătoare și romantică, care nu credea decât în artă sub toate formele sale și care-și regiza aparițiile publice ca pe niște piese — sunt cu totul opuși unul altuia. Carol e adesea deranjat de diversele personaje, uneori ciudate, pe care le primește ea la palat, în cenaclul ei de scriitori și de pictori, ori în superbul Castel Peleș de la Sinaia, la poalele Carpaților Meridionali. Carol I a pus să fie construit acest castel între 1875 și 1883 după modelul castelului german al familiei Hohenzollern, în stilul cam greoi al Renașterii germane. Așezată într-o încântătoare zonă împădurită, reședința va servi ca loc de vilegiatură tuturor regilor României. Au loc aici și tragedii, mai ales cea a regelui Mihai, ultimul monarh al țării.

Regina Elisabeta scrie sub pseudonimul Carmen Sylva, omagiu adus pădurilor pe care le îndrăgește. În octombrie 1883, în Peleșul abia terminat, ține să primească cu pompă o nouă categorie de vizitatori, pasagerii primului Orient Express, sosit

de la Paris. Le recită în franceză un poem interminabil oaspeților ce stau în picioare. Însă nimic n-o poate scoate pe regină din drama sa personală: nu i-a născut regelui decât o fiică, moartă de scarlatină la 4 ani. De atunci poartă un impresionant doliu alb, cu care se va înveșmânta întreaga sa viață.

Când devine limpede că cei doi nu vor mai avea copii, Carol I îl alege ca succesor pe nepotul său Ferdinand de Hohenzollern-Sigmaringen, al doiea fiu al fratelui său mai mare, în vârstă de 24 de ani. E studios, abia ieșit din școala militară de la Kassel și are o fire melancolică. Transplantat la curtea de la București, e un pic covârșit de excentricitățile fantezistei sale mătuși și de exigențele regelui, deloc comod și prea rigid, al cărui regat e atât de nou, încât trebuie luat în serios. Ferdinand se plictisește și se îndrăgostește nu peste mult timp de una dintre doamnele de onoare ale reginei, Elena Văcărescu, nu foarte arătoasă, însă cultivată și descendentă a unei puternice familii valahe ce contribuise mult la nașterea vieții intelectuale a țării. Însă povestea lor de dragoste nu are nicio șansă: potrivit Constituției, moștenitorul nu are voie să se însoare cu o româncă, existând temerea că în acest fel o familie ar căpăta întâietate asupra celorlalte, iar aceasta ar duce la invidii și nesfârșite neînțelegeri.

Prima regină a României este poetă și scriitoare și și-a luat numele de Carmen Sylva, omagiu adus pădurilor pe care le îndrăgește. În Castelul Peleș din Carpați, suverana primește numeroși artiști, muzicieni și romancieri europeni, printre care și pe francezul Pierre Loti.

Regina însă, atât de sensibilă și romanțioasă, ține partea nepotului și a doamnei de onoare, ceea ce provoacă mânia regelui.

Scandal la București: regina pleacă cu

doamna ei de onoare!

Regina și Elena se refugiază pentru o vreme la Veneția, într-un parfum de scandal care agită curtea bucureșteană, apoi fosta doamnă de onoare ajunge la Paris, unde îmbrățișează o carieră literară: poemele sale sunt premiate de Academia Franceză[114]. Regina Elisabeta rămâne departe de la curtea de la București vreme de doi ani. Cât despre prințul moștenitor, aflat la originea acestui dezastru, e deznădăjduit și, încă plângând-o pe draga lui Elena, face turul curților regale ale Europei ca să decopere o logodnică mai covenabilă. Și găsește una, cea mai frumoasă prințesă europeană, Maria, fiica ducelui de Edinburgh (fratele mai mic al viitorului rege Eduard al VII-lea al Marii Britanii și fiul reginei Victoria) și a marii ducese a Rusiei Maria Aleksandrovna, unica fiică a țarului Aleksandru al II-lea. O ascendență infinit mai prestigioasă decât cea a logodnicului, dar ce are a face? E acceptat. Maria are 17 ani, e frumoasă, vioaie, inteligentă și o călăreață fără pereche. Crescută între Londra, Osborne, Balmoral — reședința preferată a bunicii sale Victoria —, Coburg și Sankt Petersburg, riscă să găsească Bucureștiul puțin cam provincial și mohorât. După o fastuoasă ceremonie de căsătorie la Sigmaringen, castelul părinților lui Ferdinand, în 10 ianuarie 1893 cuplul princiar se instalează în sinistrul palat regal din București. Viața de la curte cam lasă de dorit! Maria (Missy pentru apropiați) este foarte bine-crescută și-și acceptă soarta. La nouă luni și zece zile de la căsătorie, la Peleș, aduce pe lume un fiu, Carol, viitorul Carol al II-lea, în 15 octombrie 1893. În următorul an, în octombrie 1894, naște o fiică, Elisabeta, care într-o zi va ajunge regină a Greciei.

Carol e un copil blond, superb, însă ca și ilustra împărăteasă-regină Sisi, Maria va avea de dus o bătălie grea ca

să-și poată vedea copiii, de care regele Carol I și Carmen Sylva (revenită din exil și iertată de rigidul său soț) se consideră singurii în măsură să aibă grijă. A avut băiețelul de suferit de pe urma acestor tensiuni familiale, de pe urma problemelor cu doicile, au ajuns până la el ecouri ale aventurilor extraconjugale ale mamei sale cu marele duce Boris, apoi cu prințul Cantacuzino, cu care-i plăcea atât de mult să se suie pe cal? Plauzibil. Atunci când Maria îl va naște, în Germania, pe cel de-al treilea copil al său, o fată numită Maria, căreia toată lumea îi spune „Mignon“, Ferdinand va trebui să facă un drum ca să-și recunoască fiica, a cărei paternitate bârfele o atribuiau fie marelui duce Boris, fie principelui Cantacuzino![115] În 1903 se naște un al patrulea copil, Nicolae, iar familia va părăsi Peleșul și se va stabili într-un castel mai mic, Pelișor, un ciudat chalet elvețian în stil Art Nouveau care fusese construit la Sinaia.

Fotografie făcută în jurul anului 1902, înfățișând-o pe prințesa Maria, soția prințului moștenitor al României Ferdinand de Hohenzollern, nepotul lui Carol I. „Cea mai frumoasă prințesă din Europa“, nepoată a reginei Victoria prin tatăl ei și a țarului Aleksandru al II-lea pe linie maternă, are deja trei copii. Aici este prezentată cu fiicele sale – în stânga, Elisabeta, viitoare regină a Greciei, iar în dreapta Maria, viitoarea regină a Iugoslaviei. Prințesa moștenitoare, înzestrată cu un temperament puternic, nu se mulțumește cu palidul Ferdinand, soțul său, și are o viață sentimentală foarte bogată.

Carol are 10 ani. Delicios, strălucitor, îi place să învețe. Își va căli caracterul între străunchiul său tiranic, regele Carol I, strămătușa cea excentrică, tatăl său erudit, pe care îl iubește — dar care e la fel de slab în fața regelui ca și în fața soției — și exuberanta sa mamă. De aceasta din urmă se va îndepărta din cauza legăturii ei cu prințul Știrbey, pe care îl detestă. Cuplul

princiar va mai avea doi copii, Ileana în 1909 și Mircea în 1913. Aceste două nașteri nu vor rezolva nimic, fiindcă a apărut un zvon nou, cum că prințul Știrbey ar fi tatăl. Tânărul Carol e atât de perturbat de aceste răutăți, încât mama sa decide să-l trimită la Potsdam, lângă Berlin, ca să primească o educație militară. Va avea parte de acțiune cu ocazia celui de-al doilea Război Balcanic din 1912, la care participă România, Serbia și Grecia împotriva Bulgariei. Mama lui Carol, prințesa Maria, este exemplară în organizarea îngrijirii răniților și bolnavilor suferinzi de o teribilă epidemie de holeră. Fiul său lucrează alături de ea, însă tot nu știe prea bine ce să creadă în privința ei.

Copilăria viitorului rege Carol al II-lea este perturbată de aventurile mamei

Trebuie să recunoaștem că, pentru acest tânăr de 20 de ani, viața de familie n-a fost niciodată simplă! Și nici viața sa sentimentală. Prima sa dragoste se numește Ella Filitti și este sora unui prieten. De condiție mai degrabă modestă, tânăra e frumoasă. Carol face o pasiune pentru ea, însă totodată este fiul prințului moștenitor al tronului. În iunie 1914, când se afla din nou la școala militară din Potsdam, e de urgență chemat în România. Familia regală trebuie să-l întâmpine pe țarul Nicolae al II-lea și familia sa, cu ocazia unei scurte escale pe care o face la Constanța iahtul imperial *Standard*. Firește, în spatele epuizantelor festivități, *Te Deum*, banchet și paradă militară se ascunde și un plan: regele Carol I propune logodna tânărului Carol cu marea ducesă Olga a Rusiei, fiica cea mare a țarului. Însă, se pare, nicio scânteie amoroasă nu se declanșează între cei doi, care rămân distanți. Iar destinul îi va îndepărta pentru totdeauna unul de celălalt. Cum știm, arhiducele moștenitor al

Austro-Ungariei, Franz Ferdinand, și soția sa sunt asasinați două săptămâni mai târziu la Sarajevo. În 28 iulie, Franz Joseph declară război Serbiei și, la 1 august, Imperiul German va intra în război contra Rusiei.

Îmbătrânit, epuizat, regele Carol I e cuprins de disperare. Ar fi trebuit (cum e de altfel obligat de un tratat de alianță semnat în 1883) să alieze România cu Imperiul German și cu Austro-Ungaria: să ne amintim și că e de origine germană și că e văr cu Kaiserul Wilhelm al II-lea. Însă nora sa Maria, pe jumătate engezoaică și pe jumătate rusoaică, înclină, firește, către Antantă (Marea Britanie, Rusia, Belgia și Serbia). Berlinul și Viena îl hărțuiesc pe bătrânul monarh — are 75 de ani — în vreme ce presa românească și guvernul, cu excepția unui ministru, sunt în favoarea susținerii Antantei. România nu se implică, rămânând într-o neutralitate nedeclarată, aproape umilitoare. Carol I se stinge la Sinaia la 1 octombrie 1914. Ferdinand și Maria urcă pe tron și întâiul lor fiu, Carol, devine prinț moștenitor, în vreme ce Europa e cuprinsă de foc și sânge.

Prințul moștenitor Carol în uniformă, în 1916, când România e pe cale să intre în război de partea Aliaților (Marea Britanie, Franța, Rusia) contra Puterilor Centrale. Dezertarea sa, urmată de căsătoria surpriză de la Odessa, în Rusia, cu Zizi Lambrino vor păta imaginea frumoasă a viitorului rege.

În sfârșit, România intră în război de partea Aliaților, în august 1916. Regina Elisabeta, Carmen Sylva, moare după alte cinci luni. Așadar, clanul Mariei a triumfat. Soțul, Ferdinand, care fusese mereu favorabil Berlinului și rămâne un filogerman visceral, se găsește prins între înclinațiile sale și datoria pe care o are față de Aliați. Intrarea tardivă a României în conflict se transformă rapid într-o catastrofă, iar Oltenia și Valahia sunt invadate de trupele austro-germane. Bucureștiul e cucerit în 6

decembrie 1916. Familia regală și administrația se refugiază în Moldova. Regina Maria și fiul său se dedică ajutorării răniților. Viitorul e sumbru, în ciuda unei victorii în august 1917 care împiedică armatele germano-austro-ungare să ocupe Moldova. Între timp trupele române fuseseră reorganizate de o misiune militară franceză condusă de generalul Berthelot, un lider autoritar trimis în grabă de Joffre.[116] Pentru România, revoluția din Rusia și pacea separată încheiată la Brest-Litovsk sunt dramatice. Ele obligă regatul să accepte Tratatul de la București din 8 mai 1918, cu prevederi teribile: România renunță la o parte a teritoriilor sale din Carpați, Dobrogea e alipită Bulgariei; pe lângă acestea, tratatul conține prevederi economice draconice în privința agriculturii, pădurilor și petrolului. Împins de regina Maria, Ferdinand refuză să ratifice tratatul. Și e inspirat s-o facă, fiindcă, din septembrie 1918, veștile de pe front sunt mai bune, iar la sfârșitul lunii octombrie, Clemenceau îl povățuiește pe rege să denunțe imediat Tratatul de la București și să reia lupta contra Puterilor Centrale.

Prințul moștenitor Carol fuge în Rusia ca să se căsătorească cu amanta

Aliații promit, la schimb, condiții foarte avantajoase. Pentru cuplul regal cerul se limpezește, îndeosebi pentru regina Maria, suflet al rezistenței românești, însă se va produce o dramă familială care îi aruncă în furie și confuzie. Deoarece prințul moștenitor Carol s-a îndrăgostit. Nu este, bineînțeles, pentru prima oară; îl știm sentimental și că a umblat din floare în floare. Ceea ce nu era foarte grav. Însă acum afecțiunea sa e mult mai serioasă și deranjantă: o iubește pe o anume Ioana Lambrino, zisă Zizi, descendentă a unei mari familii fanariote[117]. Domnișoara nu-i arătoasă defel, e micuță, cu un

nas ascuțit și ochi mari negri, bizantini. Dar n-are a face: Carol e nebun după ea și i-a promis s-o ia de nevastă. Însă apare o problemă și mai îngrijorătoare aici. În plin război, în vreme ce servește ca ofițer în armata română, prințul moștenitor decide să plece în Rusia și să se însoare la Odessa! Aventura e ca desprinsă dintr-un roman: pleacă pe furiș cu trăsura, cu complicitatea unui ofițer care are și el de gând să se însoare, apoi ia un tren până la frontiera rusă. Acolo prințul este recunoscut de un ofițer austriac.

Dar n-are a face: Tratatul de la București tocmai a fost semnat, așa că amorezii fugiți sunt lăsați să treacă. Se căsătoresc la Odessa în 31 august 1918, cu binecuvântarea unui popă rus, și obțin un certificat de căsătorie în rusă. Luna de miere durează zece zile. Furios, regele trimite trenul său special la cele două turturele inconștiente, cu scopul de a le recupera de la frontiera rusă. După negocieri complicate, tânăra este somată să se întoarcă la familia ei, în vreme ce prințul moștenitor este condamnat la șaptezeci și cinci de zile de arest pentru că-și abandonase postul și trecuse frontiera fără autorizație. În vreme ce Carol își execută pedeapsa într-o mânăstire aflată în mijlocul unui superb peisaj montan, guvernul va încerca să pună ordine în situația complexă a prințului. Contractând o căsătorie morganatică fără acordul regelui, Carol și-a pierdut drepturile dinastice. Singura cale de a le recăpăta este anularea acestui mariaj nechibzit, săvârșit în vâltoarea unei escapade scandaloase. Ceea ce și face un tribunal în 8 ianuarie 1919; anularea este confirmată de Curtea de Casație de la București la câteva luni după aceea.

Dar fiindcă ne aflăm într-o țară unde basmele, legendele și misterele sunt fascinante și fiindcă războiul mondial a dat peste cap obiceiurile locului, ca să nu-l supere prea tare pe Carol, a cărui inimă e zdrobită pentru că nu mai este soțul dragei sale

Zizi, prințul e asigurat că decizia judiciară nu este decât o simplă formalitate administrativă și că poate continua să trăiască cu ea, în calitate de amant: care ar fi diferența? Într-o Europă traumatizată de patru ani de un război fără precedent și de revoluții cu consecințe incalculabile, un scandal de acest tip e mai degrabă înviorător. Și instructiv, deoarece se desfășoară într-un regat unde conduitele sunt ambigue, folclorice chiar, dar care, miraculos lucru, a reușit să reziste. Fiindcă, trebuie s-o spunem, monarhia românească e o curiozitate: în vreme ce Hohenzollernii au fost alungați din Berlin și Wilhelm al II-lea s-a refugiat în Țările de Jos, verii săi din ramura Hohenzollern-Sigmaringen au rămas pe tronul de la București. Ce pleașcă pentru presă! Astfel, prima pagină a cotidianului parizian *Excelsior* din 20 august 1919 titrează „Un roman de dragoste la Curtea din București“, explicând abdicarea prințului moștenitor, motivele, actul de căsătorie, cu fotografia cuplului și cu „relatarea amănunțită a acestui senzațional eveniment și a cauzelor sale“. Președintele Poincaré, care vizita departamentul Vosges unde se duseseră lupte grele, se alege doar cu un rând, alăturat modest titlului gazetei.

Încep să locuiască împreună și, foarte repede, Zizi rămâne însărcinată. În 8 ianuarie 1920 naște un băiat, Mircea. Însă între timp Carol și-a reluat obligațiile militare și le-a promis părinților că renunță la Zizi „pentru binele patriei“. Chiar dacă își admite paternitatea neoficial, adică în scrisorile trimise lui Zizi, nu va dori să-și vadă copilul și va rupe definitiv relația cu mama acestuia . Zizi părăsește România, însoțită de fiul ei, și se stabilește la Paris; era o epocă în care Bucureștiul era poreclit „Micul Paris“. Va fi compensată financiar, iar Mircea va primi o rentă confortabilă. Copilul, nerecunoscut de tată, îi seamănă leit; asemănarea e atât de vizibilă, încât comportamentul lui

Carol va fi socotit lipsit de eleganță și laș.[118] Regina Maria pleacă și ea la Paris, ca să asiste la congresul de pace și să capete ce îi promisese Clemenceau. „Fusese mult lăudată și realizase multe, cam multe de fapt pentru morala republicană, uluită, apoi scandalizată de aceste fantezii regale. Cu limbajul direct, tipic soldaților, regele Albert I al Belgiei declarase: «Toată politica ei stă în partea din dos.»“[119]

În Europa Centrală se produce o imensă bulversare, România Mare vede lumina zilei de sub ruinele imperiilor Romanovilor și Habsburgilor. Transilvania, Banatul, Bucovina, Basarabia și Dobrogea sunt încorporate în România.[120] Monarhia română, care are parte de un spectaculos triumf, trebuie să găsească acum o logodnică vrednică pentru prințul moștenitor, una care să-l facă să uite de lamentabila idilă cu Zizi Lambrino. Ca să-și uite tristețea și fugind în chip nefericit de responsabilitățile paterne, Carol întreprinde o călătorie lungă, care e totodată și o ucenicie în vederea viitoarelor atribuții regale: Atena, Istanbul, Cairo, India, Japonia, Hawaii, Statele Unite și Londra.

Carol este sedus de o româncă divorțată, doamna Lupescu

La căsătoria surorii sale Elisabeta cu George, primul fiu al regelui provizoriu detronat al Greciei, Carol o întâlnește pe sora mirelui, Elena. Această prințesă grecoaică e înaltă, zveltă, brunetă, cu păr scurt și are o atitudine distinsă. Mult mai mult decât Zizi Lambrino! Elena e o reputată intelectuală. Viforosul Carol pretinde că ar fi îndrăgostit de ea, însă în același timp întreține o relație cu o dansatoare-actriță de cinema, Mirella Marcovici, care se bucură de succes pe ecranele pariziene cu filmul mut *Colomba*. Regina Maria, ca să-i abată lui Carol

gândul de la Zizi, o așezase pe această femeie superbă în drumul sentimental extrem de sinuos al fiului său, care o numea „țigăncușa mea“. Deși efemeră, aventura respectivă demonstrează instabilitatea amoroasă a prințului, seducător neostoit. Însă se va căsători cu Elena a Greciei. Căsătoria are loc în două secvențe: una în România, în 27 februarie 1921, a doua în 10 martie la Atena, după ritul ortodox. În 25 octombrie, șapte luni mai târziu, Elena naște un băiat, Mihai. Se va cuminți oare Carol? Defel! Însă, mai inteligent decât predecesorii, prințul nu absentează din viața politică.

În 1921, prințul moștenitor Carol, al cărui precedent mariaj a fost anulat, se însoară cu frumoasa prințesă Elena a Greciei. Vor avea un singur fiu, Mihai, născut în 25 octombrie 1921. Cuplul se va destrăma rapid.

Îl interesează mult aviația, a cărei importanță o sesizase în război, și fondează forțele naționale ariene românești. Creează o fundație destinată difuzării culturii românești în țară și străinătate. Organizează și o orchestră simfonică de optzeci și patru de muzicieni, sub bagheta maestrului George Enescu. Se înrăutățesc însă relațiile cu soția sa. Elena, care se simte rău departe de familie, petrece mult timp în Grecia, apoi, după ce tatăl ei, regele, este exilat, în Sicilia. Firește, cu prilejul absențelor consoartei, Carol nu se lipsește de delicii feminine, însă una dintre aceste femei va căpăta întâietate asupra tuturor celorlalte. Se numește Elena Tâmpeanu, iar soarta ei va fi definitiv asociată cu cea a lui Carol sub numele de Magda Lupescu. Cine este ea? În trecutul său există destule umbre. S-ar fi născut, se presupune, în 1899 — fiind, așadar, cu șase ani mai tânără decât el — având ca tată un evreu pe nume Grünberg [sau Wolff], care, ca să ajungă farmacist, se convertise la ortodoxie și își schimbase numele în Lupescu. La 18 ani, în 1917, se căsătorise cu un ofițer, Ion Tâmpeanu, de care divorțase însă la repezeală, ea fiind cea culpabilă. Dacă e să judecăm după fotografii, nu pare să fie deosebit de frumoasă, însă era, se spune, extrem de seducătoare și de plăcută. Roșcata cu ochi verzi are un mers unduitor, irezistibil, adică nu tocmai conform cu moravurile vremii. Carol și ea s-ar fi întâlnit în mai 1923. Dragoste la prima vedere! Relația lor devine permanentă începând din 1925. E atât de prezentă, încât prințesa Elena începe să se simtă afectată: soțul și metresa lui nu se mai feresc deloc. Se are în vedere un divorț, dar ideea este abandonată. Tatăl lui Carol, regele Ferdinand, îl roagă pe acesta să reprezinte familia regală a României la Londra, la funeraliile reginei-mamă Alexandra, văduvă a lui Eduard al VII-lea și mama regelui George al V-lea, stabilite pentru data de 20 noiembrie 1925. Carol, strănepot al reginei Victoria, se duce

singur acolo. La Buckingham se află în mijlocul familiei. Peste puțină vreme, în 2 decembrie, Carol ajunge la Paris, unde, pe peronul Gării de Nord, e așteptat de Elena. Reîntâlnirea nu e discretă. Se îndreaptă iute spre Italia (Veneția e o destinație obligatorie!), însă o telegramă îl avertizează pe flușturaticul prinț că părinții, regele și regina, îi cer reîntoarcerea cât mai grabnică în București. Solicită o prelungire a vacanței până la Anul Nou. Prim-ministrul Brătianu trimite un emisar la Carol pentru rezolvarea acestei crize care a ajuns deliciul Europei. Soluția găsită de guvern e simplă, însă radicală: în 28 decembrie 1925 lui Carol i se ordonă să semneze „un act de renunțare la drepturile și privilegiile ce rezultă din calitatea de membru al familiei domnitoare și din cea de prinț moștenitor al României". La Milano, Carol, foarte tulburat, semnează declarația, renunțând totodată la drepturile asupra fiului și averii sale, ba chiar se obligă — și asta e foarte grav — să nu se întoarcă în România decât la sfârșitul unei perioade de zece ani. Nu se cunosc circumstanțele în care s-a obținut acceptarea condițiilor acestei renunțări. Să fi fost Carol supus unui șantaj politic? Ori a acționat după pofta inimii, ca să se elibereze de constrângerile pe care le resimțea din ce în ce mai apăsătoare? Carol nu mai este acum decât un prinț izgonit pentru adulter. Îndură exilul în compania Elenei. De îndată ce se află de legătura lor, cuplul începe să fie vânat de jurnaliști și de la unul dintre aceștia va căpăta Elena prenumele Magda, cu care va rămâne cunoscută. În februarie, cuplul se instalează la Paris, într-un hotel de pe Champs-Élysées, apoi închiriază o vilă la Neuilly. Magda, pe care Carol n-o mai numește decât „Duduia" în intimitate, se ocupă de mobilarea și decorarea reședinței. Când, ce să vezi? Reapare Zizi Lambrino! Lovitură de teatru! Îi intentează lui Carol un proces pentru recunoașterea paternității, la Tribunalul Superior al Senei, în 1926. Cauza îi este respinsă fiindcă

magistrații se declară incompetenți să judece fapte desfășurate într-o țară străină. *Exit* Zizi!

Deși i se interzice să intre în România, Carol devine din ce în ce mai popular acolo!

Regele și regina, e limpede, au fost manipulați de prim-ministru. Ferdinand nu fusese niciodată vreun seducător, însă măsurile întreprinse împotriva lui Carol îi frâng inima. După atâtea eforturi și sacrificii! Copleșit de mâhnire, suveranul se duce să-și vadă în secret fiul, tot în 1926, ca să caute o cale de ieșire. Carol îi povestește despre dezastrul căsniciei sale și că nici nu poate fi vorba să-și reia viața alături de Elena. Dorește separarea. Cu mama sa, ca întotdeauna, relațiile rămân mai dificile. Maria îi reproșează fiului că s-a implicat prea tare în politica românească, punând degetul pe adevăratul motiv pentru care prim-ministrul făcuse atâtea presiuni ca să scape de Carol. Relația gălăgioasă cu doamna Lupescu furnizase un pretext ideal pentru un scandal public care dusese la înlăturarea, de fapt, a unui viitor rege care s-ar fi amestecat prea mult în chestiunile guvernamentale, riscând să fie mai iubit decât miniștrii. Personalitatea prea puternică a lui Carol, care are idei excelente, tulbura apele fără îndoială. „Cu Magda Lupescu și amantul său princiar, obișnuiți ai vieții de noapte pariziene, șampania curge râu. Părând să fi întors spatele definitiv tuturor intrigilor politice din preajma tronului României, principele duce o viață veselă și boemă.“[121]

Magda Lupescu în mai 1928. Locuiește în acea perioadă cu Carol, care, pentru a rămâne cu ea, a renunțat la prerogativele de prinț moștenitor, fiind condamnat la un exil de zece ani. Amanții duc o viață plăcută, însă Carol n-a renunțat definitiv la destinul său regal.

În acest timp, sănătatea regelui Ferdinand, tatăl său, se degradează: e atins de un cancer la colon, puțin sau prost tratat în epocă. Se stinge în 20 iulie 1927 la Castelul Peleș. Imediat Mihai, fiul lui Carol, în vârstă de 5 ani, este proclamat rege și un Consiliu de Regență este prezentat Parlamentului. Lui Carol i se interzice să participe la funeraliile tatălui său, fiindcă este deocamdată exclus ca acest „fiu nedemn" să se poată întoarce în România. Consiliul e alcătuit din prințul Nicolae, fratele mai

tânăr al lui Carol, din patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și din președintele Curții de Casație. Prelatul i-ar fi mărturisit, se spune, unui prieten: „Țara nu are stăpân; prințul [Nicolae] își trece vremea fumând țigări, Sărățeanu [magistratul] cu făcutul de pasiențe, iar eu, preot, n-am decât să împac pe toată lumea“. Regina Maria e tratată cu neîncredere și ținută departe de regență, fiindcă e foarte activă, confundând agitația cu acțiunea politică. Ca să adune fonduri a întreprins o călătorie în Statele Unite care a căpătat un iz de turneu teatral, provocând mai mult curiozitate decât succes. La familia Rockefeller, pentru 1 000 de dolari, se putea lua cina cu o adevărată regină din Europa cea atât de depărtată și complicată.

La București, Regența nu e altceva decât o putere inexistentă. Însă, curios lucru, acest lucru face să crească iar popularitatea fostului moștenitor al tronului, Carol, care are partizanii lui. I se scrie, primește vizite, e perfect informat, cunoaște în detaliu situația din România. În iulie 1927, Carol, care dispune de sprijin financiar, cumpără un castel în Franța, la Bellême, pe Orne, și-l pune pe numele doamnei Lupescu. În 1928, Carol plănuiește o primă întoarcere, cu scopul de a apărea la marea adunare de la Alba Iulia, loc simbolic și secular al unității românești. Planurile îi sunt dejucate și renunță. În această perioadă Magda pare să se frământe fiindcă, știind bine cât de puțin fidel e din fire amantul ei, se teme că, din ziua în care va intra în România — e sigură că va reuși — se va despărți de ea. Ca și el, este o persoană greu de deslușit, un amestec în care aplombul și atașamentul real pentru prinț se îmbină cu o atitudine depresivă și văicăreață care, ciudat, în loc să-l agaseze pe Carol, îl apropie și mai mult de ea. Ca să-și păstreze iubitul, inițiază o strategie care funcționează mereu: se pretinde slăbită. Este puterea ei! Magda se folosește mult de priviri, care sunt când iubitoare, când amenințătoare. Iar când

Carol primește o vizită fără ca ea să fie de față, Magda se află mereu în camera alăturată sau după o falsă bibliotecă ce-i permite să audă ce se vorbește, cu atât mai mult cu cât, la sugestia ei, Carol îi propune de obicei musafirului său să ia loc într-un fotoliu, așezat lângă volumele false. Cu începere din această perioadă, după cum repetă calomniatorii săi, „Lupeasca“ îl supraveghează pe Carol și află tot ce gândesc despre ea oamenii pe care îi primește acesta. Și musafirii zic numai de rău! Magda va fi chiar urmărită de serviciile secrete engleze în timpul unei călătorii la Londra, unde ministrul de interne, în acord cu Foreign Office, va sfârși prin a solicita plecarea de pe teritoriul britanic a acestui prinț român și a prost-crescutei și indiscretei sale amante!

În 21 iunie 1928 se pronunță divorțul între Carol și Elena a Greciei. Punțile sunt tăiate definitiv, și regina Maria, care pe de o parte își detestă nora și pe de alta este privată de orice influeță politică, inițiază încercări de reconciliere cu fiul, presimțind și ea că acesta se va întoarce. Și nu se înșală. Fiindcă situația politică și economică era dezastruoasă, Partidul Național Țărănesc se declară în favoarea lui Carol. În ciuda defectelor sale, este singurul capabil să calmeze spiritele și să readucă speranța. Un emisar, trimis la București în aprilie 1930, negociază cu prim-ministrul Maniu. Obține permisiunea ca prințul Carol să se întoarcă în țară în calitate de regent, cu condiția imperativă ca doamna Lupescu să nu-l însoțească și să nu mai revină niciodată în România. Magda, foarte abilă, se preface resemnată. Își iau un rămas-bun sfâșietor la Bellême. Femeia pretinde că ar crede — și se poartă ca atare — că nu se vor mai revedea, însă e o păcăleală. Are chiar îndrăzneala să le spună jurnaliștilor, în prezența lui Carol: „În ziua în care i se va reda lui Carol tronul la care are dreptul, voi dispărea pentru totdeauna și niciodată nu se va mai auzi de mine“.

Lupoaica minte. Principele o lasă să mintă. Cei doi sunt în cârdășie.

La moartea regelui Ferdinand, în data de 20 iulie 1927, fiul lui Carol, micul Mihai, în vârstă de 5 ani, este proclamat rege al României. Regența este atât de ineficace, încât Carol redevine foarte popular. După întoarcerea sa legendară cu avionul, în 6 iunie 1930, se proclamă rege sub numele de Carol al II-lea, succedându-i, astfel… propriului său fiu! Magda nu va întârzia să i se alăture la București, urmând să aibă un rol perturbator și nefast. I se va spune „Pompadour a Balcanilor“.

Favorita Magda Lupescu devine o „Pompadour a Balcanilor“!

Întoarcerea izgonitului este plină de peripeții: după o călătorie

cu automobilul, cu pașaport fals, până la frontiera austriacă, apoi cu un avion, un solid însă lent Farman al Companiei Franco-Române pilotat de francezul Marcel Lallouette, cu alimentări complicate și un survol nocturn foarte periculos al Carpaților, Carol aterizează, în sfârșit, la București în 6 iunie 1930, la ora 22:05. Niște ofițeri complici îl așteaptă pe prinț. Escortat de două regimente, acesta ajunge la palatul regal. Apoi totul se mișcă foarte iute. În 7 iunie prim-ministrul demisionează. În 8, regența este desființată și Parlamentul, cu excepția liberalilor, votează reinstaurarea lui Carol. Femeile îl aclamă pe „Don Juanul Carpaților“, pe „Casanova de pe Dunăre“, căzut din cer ca să le salveze patria! Noul rege, Carol al II-lea, depune jurământul. O extraordinară răsturnare de situație!

Și doamna Lupescu? După ce ajunsese pe culmile disperării, primește, după niște săptămâni de incertitudine, o primă scrisoare de la Carol al II-lea, în 21 iulie. O așteaptă! Intrarea amantei denigrate în România va fi clandestină. Se pare că ar fi sosit la Sinaia între sfârșitul lui august și începutul lui septembrie. Pentru început se ascunde. Ca o lupoaică. E hăituită. În acest timp, regele, care a rămas la fel de frumos și de seducător, cu ochii săi albaștri și zâmbetul fermecător, are de rezolvat niște probleme urgente de familie. Își revede mai întâi fiul, pe Mihai, care are acum 9 ani, și pe fosta soție, fiindcă copilul stă cu mama lui. Elena este glacială, însă e dispusă să asigure viitorul lui Mihai, care nu și-a văzut de cinci ani tatăl și a auzit despre el numai lucruri rele. Băiețelul este încredințat tatălui, iar mama sfârșește prin a se stabili la Florența, unde își cumpără o vilă și primește o pensie importantă de la fostul soț. Se stabilește că va putea să stea cu fiul ei timp de două luni pe an. Regina Maria, care urma un tratament în Bavaria Superioară, nu fusese de față la sosirea fiului. În 12 iunie se

aruncă în brațele eroului. Înțelege curând, cu amărăciune, că nu va avea parte de nicio putere politică.

În 1938, Carol al II-lea, care a inițiat „dictatura regală“, se simte amenințat de pretențiile sovieticilor asupra unei părți a teritoriului românesc (Basarabia) și de solicitările maghiarilor în privința Transilvaniei. Suveranul întreprinde un turneu diplomatic la Londra și la Paris, fără a obține însă sprijin. Dezamăgit, e primit de Hitler la reședința acestuia, în 24 noiembrie 1938. Însă Führerul și ministrul său de externe, Ribbentrop (în mijloc) refuză să-l susțină.

Regele a detestat dintotdeauna partidele politice. Socotește că țara are nevoie de un braț forte, însă nu are deocamdată posibilitatea să se impună. Carol al II-lea se instalează, așadar, într-un sistem constituțional, năzuind continuu să facă să coabiteze democrația și reformele autoritare. Însă o asemenea întreprindere, o știm, e lucru delicat! Regele își stabilește două obiective: o urgentă restructurare a armatei, pe de o parte, iar pe de alta, învățământul și dezvoltarea culturală, lucruri la fel de imperative. România este prinsă, în momentul acela, între ciocan și nicovală: URSS își practică stalinismul agresiv, iar

Germania, nu peste mult timp, se va arunca febrilă în brațele lui Hitler. În vreme ce lumea se adâncește într-o extrem de gravă criză economică, replică a crahului din 1929, ca să-și dezvolte țara, ce încă e preponderent rurală, Carol al II-lea are nevoie de bani. Și în acest moment doamna Lupescu se dedă unui joc îndoielnic. Cu măiestrie! De vreme ce nu beneficiază de niciun statut oficial, favorita, supranumită deja „Pompadour a Balcanilor“, își spune, plină de îndrăzneală, „femeie de afaceri“ și adună în juru-i o camarilă de bancheri și mijlocitori de toate felurile. Această asociere între întreprinzătoarea metresă a regelui și diverse personaje dubioase va începe să afecteze popularitatea lui Carol al II-lea și să-i compromită șansele de succes.

Monarhul nu acceptă să i se conteste relația amoroasă. „Un rege trebuie să aibă o viață dublă, o parte regală și una personală“, replică el criticilor. Dar se înșală: un rege are, înainte de orice, datorii de îndeplinit. Și, în practică, ăsta nu-i lucru ușor. Carol al II-lea nu locuiește cu favorita, care nu poate asista alături de el la nicio ceremonie oficială. A instalat-o într-o casă nu lipsită de lux, unde există o legătură telefonică directă cu palatul regal. Se întâlnesc aproape zilnic: seara, ea apare discret — sau așa crede! — și rămâne cu el ori până târziu în noapte, ori până dis-de-dimineață. Ca s-o compenseze pentru acele inconveniente, regele o acoperă cu daruri, în special bijuterii. „O factură la un bijutier din Anvers conține o listă cu obiectele cumpărate în 25 iunie, apoi cu altele din 30 septembrie, plus o somptuoasă diademă în 19 octombrie.“[122] Pe lângă c-o răsfață pe Duduia, regele se ocupă și de fiul său Mihai, încercând să construiască o relație solidă cu băiatul de care a fost atâta timp departe. Pentru el, înființează o școală unde Mihai învață în mijlocul unor copii aleși din toate clasele sociale și din diverse zone ale țării. Carol al II-lea se străduiește, însă se

plânge de răceala cu care îl tratează fiul.

În 1937, mama sa, regina Maria, se îmbolnăvește grav, victimă a hemoragiilor. Moare în 18 iulie 1938. E un an de căpătâi pentru rege. Situația s-a agravat și înăuntrul, și în afara țării. Europa Occidentală nu e interesată de soarta României, cu toate cerințele de ajutor ale acesteia. Dorința sovieticilor de a pune mâna pe o parte a teritoriului românesc sunt neliniștitoare, iar național-socialismul hitlerist nu pare să fie foarte preocupat de această amenințare, în ciuda unei întrevederi a lui Carol al II-lea cu Hitler. Acesta e totuși atent la situația din România, prin intermediul puternicei Gărzi de Fier, care provoacă continuu tulburări.

Regele îi impune fiului său prezența continuă a Magdei Lupescu, pe care copilul o detestă

Mai mult ca niciodată, suveranul crede că o întărire a puterii este indispensabilă și instaurează ceea ce se va numi „dictatura regală“, bazată pe un partid unic, înființat de el însuși, Frontul Renașterii Naționale. Pe parcursul scurtei perioade ce urmează decesului mamei sale și sporirii nivelului de amenințare, suveranul se afișează și mai departe cu favorita, ba chiar își integrează fiul, pe Mihai, într-un soi de trio familial reconstituit. Rămas la fel de dependent de Magda, Carol al II-lea se bucură de această armonie aparentă. Însă armonia sună fals. Cu un iaht pe care și-l cumpărase, regele organizează, în vara anului 1938, o croazieră pe Marea Neagră, Marea Marmara și Marea Egee, de care Duduia profită prea puțin, refuzând să coboare la opriri și văicărindu-se neîncetat. Solicită atenție sporită din cauza stării de sănătate, care n-o împiedică totuși să-și bage nasul în diverse domenii în care nu are nici autoritate și nici

competență reală, dar în care negociatorii îi datorează câte ceva. Carol al II-lea n-a înțeles că fiul său a fost traumatizat de felul în care tatăl său l-a abandonat atâta vreme, apoi de întoarcerea sa uluitoare și, în cele din urmă, de felul în care i s-a impus despărțirea de mama lui, pe care o adoră și pe care o socotește tratată nedrept. Chiar dacă nu se manifestă, Mihai nu poate accepta prezența neîntreruptă a favoritei. Nu-l va ierta de fapt niciodată pe Carol, lucru care explică de ce, la ani buni după aceea, după multe alte suferințe, nu va veni să asiste la funeraliile tatălui său.

Silit să abdice de mareșalul Antonescu și Garda de Fier, fostul suveran Carol al II-lea îi lasă, pentru a doua oară, tronul fiului său Mihai, în 6 septembrie 1940, și pleacă cu Magda în exil. Peregrinările îi vor duce în Portugalia, în Bermude (unde a fost făcută această fotografie, în 1941), în Mexic și în Brazilia.

„Dictatura regală“ conduce România de doi ani la declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial. Așa cum se

temea regele, vecinul stalinist de la Răsărit invadează Basarabia și nordul Bucovinei. Diabolicul pact germano-sovietic din 1939 intră în vigoare și Ungaria, furioasă pe Tratatul de la Trianon din 1920, își însușește o parte a Transilvaniei, pe care o pierduse. Situația devine insuportabilă. La presiunea mareșalului Antonescu și a Gărzii de Fier, Carol al II-lea abdică în 6 septembrie 1940 în favoarea fiului său Mihai, în vârstă de 19 ani. Acesta va deveni rege pentru a doua oară! În schimbul plecării sale, Carol negociază dreptul de a putea părăsi „liber“ România, cu trenul. La București situația e aproape de insurecție. În grabă, Magda își face bagajele, însă prevenită că Garda de Fier, al cărei antisemitism e notoriu, pregătește să-i atace casa cu intenția de a o ucide, se alătură fostului rege la palat, unde se adună bagajele. Suveranul detronat pleacă noaptea, sub escortă, în aceeași mașină cu fiul, urmat de un alai de vehicule în care se află câțiva apropiați, Magda și un munte de valize. Ajung la gară. Fiul și tatăl se despart. Carol și favorita urcă într-un tren special a cărui siguranță e garantată de mareșalul Antonescu. Dar nici vorbă. Fostul rege e anunțat de unul dintre oamenii săi de încredere că Garda de Fier vrea să oprească trenul în gara din Timișoara, în vestul țării. La ordinul lui Carol, garnitura de tren nu încetinește și trece prin gară cu toată viteza; asupra trenului se trag numeroase focuri de armă, la care escorta regelui răspunde. Temerile pasagerilor se spulberă abia după trecerea frontierei iugoslave.

Au circulat multe zvonuri despre comorile pe care regele fugar și iubita lui le-ar fi scos din țară. Cu siguranță nu au plecat fără bani, bijuterii și alte obiecte de valoare. Au mai fost acuzați că ar fi furat și tablouri aparținând coroanei prin decizia primului rege, Carol I, care-și dorise alcătuirea unei colecții naționale: picturi de El Greco, Rembrandt, Velázquez, Tițian… Pe seama lor se putea trăi regește! Însă nu există vreo dovadă

în acest sens și nici că tablourile ar fi fost înstrăinate ulterior. Nici până astăzi nu s-a dat de urma a șase tablouri de El Greco ce făceau parte din patrimoniul românesc. Într-un registru ceva mai pitoresc, regele, care colecționa mașini de lux, luase cu el în tren un automobil și, potrivit unui zvon, la trecerea riscantă prin Timișoara „a ascuns-o pe Lupescu într-o cadă portabilă, iar el s-a așezat hotărât pe capacul de deasupra".[123]

Și vine și vremea rătăcirilor prin lume…

Cuplul încearcă să ajungă în Portugalia, însă din ordinul lui Franco trenul lor rămâne blocat în Spania mai multe săptămâni, până în martie 1941. Izbutesc să-și asigure, după ce plătesc bine, ieșirea spre Portugalia. O pornesc apoi spre Cuba, după care se îndreaptă spre Mexic.

Din exil în exil, regele sfârșește prin a se căsători cu „lupoaica din România"

Trec mai bine de trei ani. Duduia se plânge că-i e rău din cauza altitudinii la care se află locuința lor din Mexic. Nimic nou! Printre alte defecte, are și meteahna de a o face pe bolnava ca să-și atingă scopurile. Ajung la Rio în 1944; apoi în Brazilia, unde îi va prinde sfârșitul războiului. Crezând-o pe Magda pe moarte, bărbatul, a cărui viață a fost marcată de această femeie, se căsătorește civil cu ea în 3 iulie, în camera lor de hotel. Miracol? Șantaj? Probabil, fiindcă după câteva zile soția aflată în agonie se înzdrăvenește în urma unei transfuzii de sânge făcute de un medic ungur; sângele e cel al unui tânăr brazilian. „Nu prea contează. Carol, în orice caz, nu-și va pune întrebări în privința comediei care fusese jucată, poate, înaintea lui. Odată căsătorit, îi acordă cu bucurie noii sale soții rangul de alteță regală, declarând-o prințesa Elena de România."[124] În sfârșit! Dar poate noua prințesă Elena s-o facă uitată pe Magda?

Regele care a abdicat și favorita sa Magda se stabilesc definitiv în Portugalia în 1948, unde se vor căsători religios în 18 august 1949. Fostul suveran se va sfârși din viață în 1953. Soția sa, Magda, îi va supraviețui douăzeci și patru de ani.

După ani de peregrinări în care speranțele lui Carol de a mai juca vreun rol în politica țării sale s-au spulberat, cuplul se stabilește definitiv în Portugalia. În 14 iunie 1948, Carol cumpără Villa del Sol la Estoril, refugiu pentru mulți monarhi europeni exilați — Umberto al Italiei, contele și contesa de Barcelona (părinții regelui Spaniei Juan Carlos), contele și contesa de Paris și alți câțiva. Între timp, regele Mihai e alungat de comuniști, în 1947. Tatăl său, care se plânge că nu mai are

nicio legătură cu el, se căsătorește religios, în 18 august 1949, cu femeia care, din cauza intervenționismului și reputației ei proaste, fusese principalul motiv al pierderii tronului. Ceremonia e oficiată de arhimandritul bisericii române de la Paris. Rămas fără ocupație, pus pe băutură — băuse întotdeauna —, Carol moare în urma unei crize cardiace în 3 aprilie 1953, în vreme ce-și organiza serbarea pentru a șaizecea sa aniversare. Salazar, președintele Portugaliei, dă autorizație, pe motiv că defunctul fusese înrudit cu casa de Bragança, ca înhumarea să se facă în cripta regală a mânăstirii São Vicente. Magda îi supraviețuiește douăzeci și patru de ani. Nu ne putem opri să nu remarcăm similitudinea dintre destinul său scandalos și cel al diabolicei Wallis Simpson, care l-a făcut pe Eduard al VIII-lea să piardă coroana de suveran al Regatului Unit.[125] Ducesa de Windsor și prințesa Elena, Wallis și Magda, provocaseră o teribilă ură. Cu puțină vreme înainte să moară, în 1938, regina Maria, mama lui Carol al II-lea, rostise o frază premonitorie privind legătura amoroasă a fiului său: „Ca și Wallis, Magda va rămâne în istorie.“ Și nu fusese vorba de un compliment.

---

[114] Romanele și amintirile sale vor fi foarte apreciate. Premiul Femina, fondat în 1904 de un juriu feminin, va fi dublat, mai târziu, de un premiu Femina-Vacaresco, în memoria scriitoarei care, după 1918, a fost și membră a delegației române la Societatea Națiunilor, înaintașă a ONU.

[115] Va fi soția regelui Alexandru al Iugoslaviei, asasinat la Marsilia în 9 octombrie 1934, odată cu ministrul francez de externe Louis Barthou.

[116] Michel Roussin, *Sur les traces du général Berthelot*, Guéna-Barley, 2013.

[117] Fanar era cartierul grec din Constantinopol, numit astfel din cauza unui far ce ilumina intrarea în port. Locuitorii săi, fanarioții, descendenți ai unor nobile familii bizantine, jucaseră un rol important în administrația și diplomația Imperiului

Otoman.

[118] Nepotul său, Paul, născut la Paris în 1948, va introduce mai multe acțiuni în justiție pentru a i se recunoaște descendența. În 1959 obține dreptul de a purta patronimul Hohenzollern. „Iar curtea din Alexandria i-a permis, în 1995, să-și adauge particula «de România» la nume. De atunci, utilizând apelativul de Alteță Regală, prințul Paul pozează drept singurul pretendent autentic la coroana României, contra unchiului său, ex-regele Mihai.“ (Philippe Delorme, *Les Dynasties perdues,* Éditions L'Express, col. „Point de Vue“, 2011)

[119] Ghislain de Diesbach, *Les Secrets du gotha*, Perrin, 2012.

[120] Aflată sub stăpânire habsburgică din 1691, Transilvania, regiune muntoasă bântuită de legendarul Dracula, fusese pusă sub administrare ungurească din 1867. „Deportarea“ populației este una dintre consecințele catastrofale ale Tratatului de la Trianon din 4 iunie 1920 și cauza unor tensiuni permanente, în special legate de romi, problemă insurmontabilă a Uniunii Europene, prea puțin preocupată de memoria istorică.

[121] Romancierul Guy des Cars, tatăl meu, n-a publicat decât o singură lucrare istorică, dedicată familiei regale din România: *Les Rois de cœur*, ed. Robert Laffont, col. „L'Amour et la Couronne“, 1967. Mai multe reeditări (Perrin 1979; 1991) vor purta titlul *Les Reines de cœur* (pe care l-a socotit mai exact).

[122] Prințul Paul de România, *Carol II, roi de Roumanie,* Denoël, 1990.

[123] Ghislain de Diesbach, *op. cit.*

[124] Lilly Marcou, *Le Roi trahi*, Pygmalion, 2002. Cartea a apărut și în limba română, cu titlul *Carol al II-lea al României. Regele trădat*, Corint, 2015. (*N.t.*)

[125] Vezi următorul capitol și, de același autor, *La saga des Windsor,* Perrin, 2011.

Wallis Simpson

O amenințare pentru coroana britanică

Wallis Simpson (aici într-o fotografie din 1936), o americancă divorțată și recăsătorită, este metresa prințului de Wales, ajuns regele Eduard al VIII-lea după moartea tatălui său, regele Marii Britanii George al V-lea, în 20 ianuarie 1936. Această relație va provoca un scandal fără precedent în istoria monarhiei britanice: o abdicare din dragoste.

În 6 iunie 1972, la funeraliile ducelui de Windsor, văduva sa, Wallis, este pentru prima dată acceptată ca membră a familiei regale britanice, între regina Elisabeta a II-a și regina-mamă, care i-a fost întotdeauna cea mai mare dușmancă. Timp de paisprezece ani, cât a mai trăit, ducesa n-o va mai revedea pe suverană. Cu toate acestea, în 1986, va fi, la rândul ei, înmormântată în parcul Windsor, lângă duce, după protocolul regal.

După-amiaza zilei de 29 aprilie 1986, la cimitirul regal Frogmore, în interiorul parcului castelului Windsor. În acea zi, câțiva martori o vor vedea plângând pe regina Elisabeta a II-a, lucru cât se poate de neobișnuit. Din ce motiv suverana, îndeobște atât de rezervată, se lăsase copleșită de emoții? Femeia pe care o înmormântau acolo, alături de soțul ei, ce murise cu paisprezece ani înainte, nu-i era totuși prea dragă reginei. Wallis, ducesă de Windsor, fusese cel mai urât coșmar al Imperiului Britanic și al dinastiei încă din anii 1930 și nu încape îndoială că tristețea reginei nu era provocată de moartea ei, ci mai degrabă de amintirea tragediilor familiale pe care aceasta le declanșase, începând de la ruptura definitivă între doi frați care se iubeau, unchiul ei, Eduard al VIII-lea, și tatăl ei, regele George al VI-lea, care avea să-i urmeze la tron, făcând-o pe ea însăși să urce în prim-planul liniei succesorale. Din cauza viitoarei ducese de Windsor, tatăl prințesei Elisabeta, regele George al VI-lea, care domnise în timpul anilor plini de încercări ai celui de-al Doilea Război Mondial, se uzase fizic și mental și murise prematur, la vârsta de 56 de ani, în 1952. Îi lăsase fiicei sale celei mari, tânără mamă de doar 26 de ani, sarcina atât de apăsătoare a purtării coroanei, făcând din ea al patruzeci și unulea monarh britanic de la Wilhelm Cuceritorul încoace.

Femeia care urma să fie înmormântată, cauza unui scandal fără precedent petrecut în familia regală și în instituția monarhiei, avusese de străbătut un drum dificil, din care nimeni n-ar fi putut ghici că avea să ajungă aproape de tronul

uneia dintre cele mai prestigioase națiuni ale lumii. Americancă, născută în împrejurimile orașului Baltimore, în statul Maryland, este fructul pasiunii a doi tineri proveniți din familii de condiție bună din Sud. Dinspre partea tatălui, Teackle Warfield, se trăgea dintr-o dinastie de magistrați și bancheri. Tatăl ei este însă grav bolnav de tuberculoză, nefiind în stare să lucreze și va ajunge curând să fie imobilizat într-un scaun cu rotile. Se îndrăgostise nebunește de frumoasa Alice Montague, ai cărei strămoși se cunoșteau încă de la cucerirea Angliei de către normanzi, dar fuseseră nevoiți să se exileze în secolul al XVIII-lea. Sudiștii aceștia avuseseră mult de suferit în urma Războiului de Secesiune și erau strâmtorați financiar, lucru care nu le diminua însă bucuria de a trăi și fantezia. Mai erau și foarte mândri de îndepărtata lor origine franceză. Cu toate că Wallis a pretins mereu că s-ar fi născut în 19 iunie 1896, cercetări recente au scos la iveală că e foarte probabil să fi venit pe lume cu un an mai devreme, cu șaptesprezece luni înainte de căsătoria părinților săi, datată în 19 noiembrie 1896. „Poate că de aceea nici n-a fost botezată vreodată, deși mai târziu i s-a întocmit un certificat de botez fals.“[126] Tatăl lui Wallis, care era întreținut de fratele lui, moare de tuberculoză cu patru zile înainte de aniversarea primului an de căsătorie. Pentru fiica lui, în vremea aceea și în acel mediu, acesta nu e tocmai un început promițător al vieții. Mama ei o crește pe cât de bine poate, mulțumită carității sporadice a unei rude materne, unchiul Sol. Respectivul, bogat om de afaceri, le dă bani cu atât de puțină regularitate, încât, la 12 ani, Wallis și mama ei se mutaseră deja de șase ori. Această precaritate explică de ce, mai târziu, va căuta mereu confortul și securitatea materială. O obsesie.

Când împlinește 16 ani, unchiul Sol consimte să plătească taxele de școlarizare la o instituție pentru fete din lumea bună,

Oldfields School. Interna Wallis Warfield se dovedește o elevă mediocră și rebelă, care avea obiceiul să mai părăsească incinta școlii pentru a se vedea cu băieți. Eleva noastră scrie: „Dragostea e peste tot.“ La 18 ani are deja comportamentul unei seducătoare.

Apoi, la 19 ani, în 1914, Miss Wallis cea semi-declasată moștenește 4 000 de dolari de la bunica ei și se duce să-și întâlnească, în Florida, o prietenă care se măritase cu un ofițer de marină. Acolo își cunoaște Wallis primul soț, pe Earl Winfield Spencer, un seducător pilot din forțele aeronavale, care dispun deja de două sute de aparate de zbor. Pilotul e cu opt ani mai mare decât Wallis. Într-o vreme în care doar trei la sută dintre fete au acces la învățământ superior, Wallis, care n-avea pic de înclinații spre studiu, știe că doar o căsnicie îi poate asigura siguranța pe care și-o dorește. În 8 noiembrie 1916, celebrarea mariajului său, elegantă, e o revanșă luată asupra jalnicei petreceri de nuntă a mamei sale. O primă revanșă.

În 1916, Wallis Warfield, provenită dintr-o familie respectabilă, dar sărăcită din sudul Statelor Unite, se mărită cu un ofițer de marină, Earl Spencer. Căsnicia le va fi zbuciumată, fiindcă soțul este alcoolic. Wallis are câțiva amanți, apoi pleacă după Earl în China. Doamna Warfield zăbovește acolo timp îndelungat, de la Shanghai la Beijing, într-o țară aflată într-un semirăzboi civil. Acest voiaj misterios va suscita multe întrebări.

Însă, foarte rapid, Wallis Spencer își dă seama că soțul ei este alcoolic. În 6 aprilie 1917, când Statele Unite intră în război, ofițerul, care-și dorea să lupte în Franța, este detașat în sfârșit la o bază importantă din California, San Diego. Wallis face aici cunoștință cu Katherine Bigelow. Tânăra văduvă de război — soțul ei căzuse în Franța — devine o apropiată a lui Wallis, pe

care aceasta o va căuta mereu în momentele de căpătâi ale vieții. În 7 august 1920, la baza din San Diego e sărbătoare: este întâmpinat Eduard, prinț de Wales, fiul cel mare al regelui George al V-lea, care, aflat la bordul crucișătorului *Renown*, face o escală aici în drumul său spre Australia. Se țin festivități în onoarea prințului moștenitor al Angliei. Însă Wallis, care nu e invitată, trebuie să se mulțumească s-o privească de departe pe Alteța Sa Regală, în uniformă albă, strângând numeroase mâini. O siluetă în lumina californiană.

Nevastă de ofițer, Wallis Spencer e trimisă în China. În ce scop?

Cuplul Spencer scârțâie, viața lor e plină de scene și ciorovăieli. Beat, ofițerul își bate și-și înșală soția. Wallis își dorește divorțul, însă e descurajată de unchiul său, care vrea să evite orice scandal. Ea îl consideră ipocrit, de vreme ce, la rându-i, e celibatar și trece de la o amantă la alta. În primăvara anului 1921, Spencer este numit la Ministerul Marinei, în Washington. În 1922 părăsește domiciliul conjugal; ca s-o mai aline, mama lui Wallis se mută aproape de ea. În februarie 1923, comandantul Spencer e trimis cu misiune în China și patrulează în largul coastei cantoneze la bordul unei vechi canoniere, *Pampagna*, supraveghind țărmurile unei țări amenințate de război civil. Consoarta nu dorește să-l însoțeasă, fiindcă în China e periculos. La Washington, cea încă numită doamna Spencer duce un trai plăcut și devine metresa ambasadorului italian, prințul Caetani, care o inițiază în politică și-l ridică în slăvi pe Mussolini și fascismul său. Urmează la rând un frumos și bogat sud-american, Felipe Espil, prim-secretar al Ambasadei Argentinei. Relația aceasta stârnește scandal și-i clădește deja lui Wallis o proastă reputație. E angajată de Departamentul de

Stat (Ministerul de Externe american). La vremea aceea devenise deja o practică utilizarea familiilor ofițerilor de marină pe post de curieri între Europa și Extremul Orient, deoarece telegramele și mesajele radio trimise flotei americane din China sunt interceptate, iar codurile descifrate. Wallis e trimisă, așadar, în China să se alăture soțului care, între timp, a fost numit ofițer de informații pentru flota Chinei de Sud. În iulie 1924 femeia se îmbarcă la New York și ajunge, prin Canalul Panama, la Hong Kong în septembrie. Soțul o așteaptă acolo. Continuă să bea, însă cuplul pare bucuros de revedere. Familia Spencer pleacă la Canton (Ghuangzhou), după care revine în Hong Kong în noiembrie. Acolo va avea loc un episod care mai târziu, în 1935, avea să fie folosit de serviciile de informații britanice, la cererea prim-ministrului englez Stanley Baldwin, în 1935, pentru discreditarea lui Wallis. Potrivit acestui misterios și ipotetic „dosar chinez“, Wallis ar fi fost inițiată în tainele prostituției, la propunerea… soțului ei! Ar fi devenit, se spune, expertă în arta erotică *fang chung*, masaj extrem de precis, progresiv, destinat obținerii „unei stări de seninătate complete la bărbați“ și eficace îndeosebi în cazul celor suferinzi de disfuncții sexuale. Și care pierduseră bani la jocurile de noroc.

După o nouă și violentă dispută conjugală, Wallis pleacă la Shanghai însoțită de nevasta unui amiral. Duce o viață mondenă, frecventând cluburile și cursele. În 4 decembrie 1924, americanca se duce la Beijing. Firea sa de aventurieră e incontestabilă. Are oare și vreo misiune? Pentru a explica aceste călătorii curioase, se poate presupune că transportă documente. Nu duce, în orice caz, lipsă de bani. De unde? Trece drept „femeie întreținută“ și e semnalată adesea în paturile unor filantropi. Atașatul naval italian la Beijing, Alberto da Zara, nu o poate uita: „Nu este tocmai o frumusețe, însă e

extrem de seducătoare și are gusturi rafinate.“ Apoi, la Shanghai, va fi cunoscută ca amantă a contelui Ciano, ginerele lui Mussolini, pe cale să ajungă consul general la Beijing, apoi șef al comisiei Societății Națiunilor. Această relație va fi confirmată mai târziu de soția ducelui. Wallis avortează și află, cu această ocazie, că nu va mai putea avea copii sau, în orice caz, că o sarcină i-ar pune viața în pericol.

Instalată la Grand Hotel din Beijing, o oază în climatul amenințător al capitalei, Wallis Spencer are tot ce-i trebuie unei spioane; motivele reale ale prezenței sale lasă loc de întrebări. Un membru al consulatului american îi e partener de dans seara, la hotel. Dă aici peste vechea sa prietenă Katherine Bigelow, văduva pe care o cunoscuse la San Diego cu șase ani în urmă. S-a recăsătorit cu Herman Rogers, cândva un bancher în vogă pe Wall Street, însă ajuns probabil agent secret al Statelor Unite. Wallis se mută la ei acasă, unde locuiește până în 21 martie 1925. Va spune mai târziu, în *Memorii*, scrieri ce nu reflectă neapărat adevărul, că perioada aceea „a fost cea mai minunată, agitată și lirică a tinereții [sale]“. Tinerețea e relativă: are deja 30 de ani și îi place să bea multă șampanie. Șederea de un an la familia respectivă va ridica semne de întrebare. Se va vorbi de o relație în trei, însă fără dovezi. Peregrinările asiatice ale doamnei Spencer au multe zone de umbră, supoziții și ipoteze. Avem o singură certitudine: femeia noastră e ambițioasă și-i place să profite de circumstanțe, lucru care nu e, până la urmă, o crimă.

Proaspăt divorțată, Wallis se teme de sărăcie și-și caută un al doilea soț... bogat!

Apoi Wallis Spencer, suferindă, ia din nou trenul spre Hong

Kong, de unde se întoarce în Statele Unite, mai precis în Virginia. În 1927 obține în sfârșit pronunțarea divorțului, din vina soțului care a abandonat domiciliul conjugal. Redevenită Wallis Warfield, recunoaște că, deși Primul Război Mondial a schimbat societatea și că femeile și-au cucerit o brumă de independență, „un divorț este încă revoluționar și ca să divorțezi îți trebuie curaj".[127] La New York, Wallis nu se vede ajungând vânzătoare în vreun mare magazin și, temându-se de sărăcia de care avusese parte mama ei, își caută un soț nou. Prin amici newyorkezi face cunoștință cu un anglo-american înstărit, intermediar în comerțul maritim, care urmează să se stabilească la Londra, ca să lucreze la biroul tatălui său. Se numește Ernest Simpson. E limpede că Wallis îi place. Elegant și rafinat, însă mai degrabă dedat rutinei și lipsit de imaginație, îi deschide lui Wallis calea către o lume culturală cu care femeia nu e obișnuită, o face să viziteze muzee și galerii, îi dă cărți să citească. Există doar un singur inconvenient: e deja căsătorit. Pentru ea, divorțează și pleacă la Londra, cerând-o în prealabil de soție. Însă ea nu se grăbește cu răspunsul! Wallis își petrece vacanța în Franța, la amicii săi Herman și Katherine Rogers, în vila lor Lou Viei, pitită pe colinele ce domină Cannes-ul, o casă despre care se vor auzi multe. De acolo îi scrie lui Ernest, anunțându-l că i-a acceptat cererea. Prima soție a lui Ernest, aflată în spital, salută cu ironie stratagema rivalei sale „care a arătat multă noblețe: mi-a luat soțul în vreme ce eram bolnavă la Paris". Ernest și Walllis se căsătoresc la Londra, la primăria din Chelsea, în 21 iulie 1928. Wallis se simte, pentru prima oară în viață, în siguranță. Ernest o iubește, ea se lasă iubită, apreciind mai presus de orice securitatea pe care i-o oferă bărbatul acesta după ani de neliniști și frustrări. Sora lui Ernest, Maud, e căsătorită cu Peter Kerr-Smiley, cel mai tânăr fiu al unui baronet. Pentru Wallis e vorba de o primă treaptă ce-i

permite să se apropie de ceea ce ea socotește a fi lumea bună londoneză — ale cărei coduri și obiceiuri nu le cunoaște însă.

Apartamentul lor, aproape de Hyde Park, nu-i mai e pe plac. Cuplul se mută la sfârșitul anului 1929, după moartea mamei lui Wallis, și se instalează în Bryanston Court la numărul 5, aproape de Oxford Street, într-un cartier foarte căutat. Această reședință nouă îi permite să primească oaspeți. Este pentru prima oară când Wallis trăiește într-o casă care e cu adevărat a ei și pe care o amenajează după gustul propriu, ajutată totuși de o decoratoare la modă atunci, soția romancierului Somerset Maugham. Cumpără mobilier vechi, argintărie și, mai ales, dispune de un număr mare de servitori: șofer pentru Ernest, două cameriste, o femeie de serviciu și o bucătăreasă. Un stil de viață normal în acea vreme la Londra pentru burghezia înstărită. Îi place s-o facă pe gazda, să primească mai ales americani, și-și dă multă silință, însă cunoaște puțini britanici. Casa îi e deschisă: în fiecare seară își primește prietenii ca să bea un pahar înainte de cină. Totul pare să meargă de minune, dacă nu ținem cont de sănătatea fragilă a doamnei Simpson. La întoarcerea din China îndurase o operație dureroasă; știm doar că va suferi în permanență de un ulcer duodenal care va necesita mai multe spitalizări și care explică de ce era atât de slabă.

Criza din 1929 lovește de două ori cuplul. Wallis își vede spulberate firavele venituri de la bursa americană, iar societatea lui Ernest are dificultăți. O dată în plus, Wallis se teme să nu se cufunde iarăși în sărăcie. Modul său de viață va fi repede pus în primejdie. În acest context vine la ea, la cină, noul prim-secretar al Ambasadei Statelor Unite, Benjamin Thaw, însoțit de soția sa Consuelo, născută Vanderbilt. Sora acesteia din urmă, Thelma, s-a căsătorit cu un aristocrat englez, vicontele Furness, însă toată lumea știe că este, de trei ani,

amanta prințului de Wales. Născut în 1894, Eduard (David pentru familia regală) este fiul cel mai mare al regelui George al V-lea și celibatarul cel mai vânat din Regatul Unit. Nu e înalt, însă e atrăgător, blond și cu ochi limpezi, extrem de elegant și cu mult farmec. Copilăria i-a fost cam tristă, ca și cea a fraților și surorii lui. Părinții au fost distanți (nu se vedeau cu ei decât patruzeci și cinci de minute pe zi) și au fost încredințați unor doici care erau adesea perverse.

Prințul de Wales? Un noctambul vesel și un sportiv de performanță care se ocupă cu tapiseria!

Chiar dacă regina Mary își consacrase prea puțin timp odraslelor, o făcuse cu dragoste. Eduard era fiul preferat și pe el îl învățase tapiseria, de care se va ocupa și ca adult. O ucenicie nu neapărat indispensabilă pentru un viitor monarh britanic și împărat al Indiei! Cât despre tatăl său, austerul George al V-lea, acesta era de părere că prinții trebuie crescuți cu severitate, militărește, fără prea multă afecțiune. Regele nu-și înțelegea fiul cel mare, care trebuia să-i urmeze la tron, ceea ce îl neliniștea mult. Eduard n-avea pic de interes pentru viața intelectuală și nu învăța nimic: iubea, în schimb, sportul, era un călăreț remarcabil, un boxer excelent și un îndârjit gimnast. Eduard avea 19 ani în momentul declanșării Primului Război Mondial. Ceruse să fie trimis pe front, însă nici nu se punea problema. Lordul Kitchener, ministrul de război, refuzase, temându-se pentru prinț. Eduard se arătase uimit: „Dar n-ar fi grav: mai am patru frați.“ La care lordul Kitchener replicase că riscul era ca Eduard să fie făcut prizonier. Eduard primise de la ministru acest răspuns zdrobitor: „Dacă aș fi sigur că veți fi ucis, nu cred că aș avea motive temeinice să vă împiedic să

mergeți."[128]

Eduard arătase atunci mai degrabă inconștiență decât curaj, simțind poate, încă de pe-atunci, că nu era capabil să devină un rege bun.

Primele sale experiențe sexuale le putem data în 1916, cu o prostituată franțuzoaică, o anume Paulette. Eduard se mulțumește și mai departe cu relații pe cât de facile, pe-atât de scurte cu femei de bună condiție, însă nu se implică niciodată. Figura marcantă a acestei perioade rămâne Freda Dudley Ward, dintr-o familie nobilă și bogată, căsătorită cu un parlamentar și mamă a două fetițe. Se întâlniseră pe veranda unei clădiri unde se adăposteau de un raid aerian. Într-o scrisoare din 26 martie 1918 Eduard o numește „îngerul meu".

În august 1919, Eduard începe o călătorie în Canada, unde se bucură de mare succes. Are de strâns atâtea mâini, încât sfârșește prin a întinde mâna stângă, explicând cu umor: „Mâna mea dreaptă s-a retras provizoriu din serviciul Imperiului." Prietenei sale Freda, prințul îi scrie așa: „E o țară și un stil de viață care mi s-ar potrivi, dragă, dacă am putea să trăim împreună aici." Își va cumpăra chiar o imensă proprietate în provincia canadiană Alberta.

După Primul Război Mondial, Eduard, fiul cel mare al regelui George al V-lea, face o călătorie în jurul lumii, clasică pentru prinții moștenitori. Seducător, sportiv și fermecător, acestui tânăr elegant îi place să poarte ținutele și uniformele care i-au fost impuse de peregrinările sale. Burlac, a avut legături cu femei măritate. Wallis va reuși s-o înlocuiască pe amanta de atunci, Freda Dudley Ward, și să-i devină indispensabilă lui Eduard.

Lucru ceva mai neliniștitor, la întoarcerea în Anglia, în octombrie, declară: „Doamne, m-am săturat de meseria asta de prinț de Wales!“[129] Relația cu Freda se domolește și devine platonică în 1923. În același an fratele său mai mic, George, se căsătorește cu o aristocrată scoțiană, pasionată de fantome, Elizabeth Bowes Lyon, spre bucuria nespusă a regelui și a reginei. În 1929, prințul ia în stăpânire un mic castel neo-medieval din parcul Windsor, Fort Belvedere. Acesta va fi refugiul său, unde va petrece mult timp. În același an, vicontesa Thelma Furness intră în viața lui Eduard. Viața acestei tinere e mai degrabă nefericită. Își mărturisește ofurile prințului, care e gata să o consoleze. La Londra sunt văzuți adesea cinând și

dansând la hotelul Splendid. Eduard adoră viața de noapte, îi place să bea și să petreacă până în zori. În 1930, după un safari în Kenya, relația lor devine oficială: Eduard vine la ea de îndată ce soțul pleacă.

La ceva vreme după cina la care Wallis îi primise pe diplomatul american și pe soția acestuia, aceasta din urmă îi întreabă pe cei doi Simpson dacă n-ar vrea să-i întovărășească soțul la o vânătoare organizată de sora ei, lady Furness, în onoarea prințului de Wales. Personal, Consuelo nici nu poate să meargă, fiindcă e chemată de urgență la Paris. Wallis acceptă cu entuziasm fiindcă nu se poate refuza un weekend în compania viitorului rege.

Wallis Simpson va fi prezentată unui prinț, așa că-și repetă reverența… în tren!

În *Memoriile* sale, Wallis povestește despre călătoria cu trenul în compania bărbatului ei și a soțului lui Consuelo. Are un guturai strașnic și e cuprinsă de panică fiindcă nu știe cum să se adreseze prințului, așa că se antrenează în arta, până atunci necunoscută pentru ea, a reverenței. Într-o scrisoare pe care i-o trimite mătușii sale Bessie, în Statele Unite, Wallis relatează această primă întâlnire care are loc sâmbătă, 10 ianuarie 1931. „N-aveam să fim decât șapte. Îți imaginezi ce sărbătoare a fost să-l cunosc pe prinț în niște împrejurări atât de intime și informale… Nu mi-aș fi imaginat, în același timp, că totul se va petrece într-un chip aproape firesc.“[130] E sigur că Wallis l-a amuzat și l-a surprins pe prinț cu impertinența și vivacitatea sa: îi plac americancele fără fasoane (amanta lui, lady Furness, născută Vanderbilt, e și ea una). Însă această primă întâlnire putea foarte bine să nu aibă nicio urmare. Wallis este perfect

conștientă de acest lucru.

Nu se vor mai revedea până în luna mai, fiindcă Eduard întreprinde o călătorie oficială în America de Sud, însoțit de vărul său, Louis Mountbatten. A doua întrevedere se produce cu ocazia unui ceai oferit de lady Furness în reședința sa din Grosvenor Square. Wallis e extrem de vexată, fiindcă prințul pare să nu-și aducă aminte de ea decât vag! Gazda e obligată să-i amintească acestuia cine sunt invitații... Doamna Simpson este, în realitate, mai preocupată de un eveniment ce va avea loc peste puțină vreme: prezentarea sa la curte, un adevărat „Sfânt Graal“ pentru o americancă divorțată și recăsătorită. Cum prevede protocolul regal, Wallis trebuie să poarte o ținută corespunzătoare. Însă, cum banii sunt puțini, împrumută o rochie de satin alb de la cumnata lui Consuelo. Cele trei pene de struț necesare pentru coafură, ca și evantaiul asortat, sunt împrumutate de la Thelma. Wallis își fixează penele într-o diademă de acvamarin. Și o cruce mare, tot de acvamarin, îi împodobește corsajul. Bijuteriile, firește, sunt false. Însă, potrivit lui Wallis, „sunt de efect“! În acea seară, în 10 iunie 1931, la palatul Buckingham, doamna Simpson trăiește un vis. Între două rânduri de *yeomen*, îmbrăcați în magnifice uniforme Tudor roșii cu auriu, parcurge agale scara imensă. În sala tronului, Wallis execută perfect dubla reverență înaintea regelui George al V-lea și a reginei Mary, purtând diamante. Prințul de Wales stă în picioare în spatele tatălui său. După solemnitatea prezentării oficiale urmează o recepție în uriașele saloane, unde membrii familiei regale se amestecă în mulțimea invitaților. Acolo, Wallis aude limpede vocea prințului de Wales, care se plânge de iluminația „crudă pentru femei, care le face pe toate respingătoare!“. La recepția mult mai destinsă care are loc mai târziu la lady Furness, Wallis, cu obișnuitul său tupeu, îi răspunde lui Eduard, care îi făcuse un compliment pentru

rochie: „Monseniore, eu crezusem că ne socotiți pe toate respingătoare.“

Prințul e amuzat! Nimeni nu-și permite asemenea impertinențe pe seama lui! E așa de mulțumit, că zăbovește până la trei dimineața și propune, în cele din urmă, să-i conducă până acasă pe cei doi Simpson. Wallis îi sugerează să urce, să bea un ultim pahar, prințul refuză, însă o asigură că va fi încântat să revină într-o altă seară. „Wallis comite o eroare gravă. Îl tratează pe prințul de Wales ca și cum ar fi un star de cinema sau un magnat al afacerilor.“[131] Wallis n-are, pur și simplu, habar de protocolul de la curtea Angliei și poate că a și simțit că prințului îi place să fie prost tratat, după cum deja observase și bine-crescuta Freda Dudley Ward, care însă respecta cuveniențele. O greșeală a lui Wallis? Nu, fiindcă mulțumită incredibilei sale lipse de jenă reușește doamna Simpson să atragă atenția prințului. Va fi însă și mai detestată de *establishment*.

Eduard îi primește pe Wallis și pe soțul ei la Fort Belvedere, în parcul Windsor

Sfârșitul anului 1931 este sumbru pentru soții Simpson. Wallis, operată de amigdale, rămâne la pat mult timp, iar afacerile soțului sunt catastrofale; e obligat să se lipsească de șofer, să-și vândă mașina și să meargă cu metroul la birou. Coșmarul lipsurilor financiare revine, iar prințul de Wales nu dă niciun semn. În ianuarie 1932 situația se mai luminează întrucâtva: Eduard acceptă să vină la cină, la ei acasă, în 24. Meniul este tipic american: după homar se servește un pui la grătar Maryland, specialitate a acestei fiice a Sudului care este Wallis. Prințul e atât de entuziasmat, încât cere rețeta sufleului cu zmeură și nu pleacă decât la patru dimineața, după ce i-a

invitat pe Simpsoni în refugiul său de la Fort Belvedere. Îi place acel locșor romantic, cu un donjon parcă desprins din romanele lui Walter Scott. Îi primește, de altfel, în kilt și se arată plin de atenții cu oaspeții, supraveghează descărcarea bagajelor lor și-i conduce până în cameră. Spre surpriza generală, acest insomniac energic se culcă aici devreme și se trezește devreme ca să-și curețe rododendronii. Pentru moment, Wallis nu este decât o prietenă nouă, iar Thelma Furness rămâne amanta oficială a prințului. Cei doi Simpson se vor întoarce în toamnă, la un ceai, apoi din nou pentru un weekend.

La începutul anului 1933 Wallis o întâlnește acolo pe prietena ei Thelma. Aceasta simte că relația ei cu Eduard e pe cale să se destrame; îi invită deci pe Simpsoni și în special pe Wallis în încercarea de a-l distra pe prinț. Încet-încet, familia Simpson intră în cercul intim al lui Eduard și al Thelmei. Nu mai este vorba doar de weekenduri petrecute la Fort Belvedere, ci și de ieșiri în cluburile de noapte londoneze, foarte pe placul lui Eduard, și de dineuri la Bryanston Court.

Un eveniment mai degrabă surprinzător se produce în ianuarie 1934. Thelma, care trebuie să călătorească în Statele Unite, ia prânzul cu Wallis, cum le stă în obicei, la Ritz. Spre marea surpriză a lui Wallis, Thelma îi cere să aibă grijă de „omuleț“ în timpul absenței sale. Ducesa de Marlborough comentează astfel: „Doamna Simpson este însărcinată de Thelma Furness să se ocupe de prinț“. Pe neașteptate, la o cină luată la Dorchester, prințul de Wales aduce vorba despre activitățile sale, mai ales de o vizită pe care urmează să o facă în Yorkshire, alături de serviciile sociale care încearcă să lupte cu șomajul care face ravagii în țară. Atentă, dar dovedind poate și o mare abilitate, Wallis pare fascinată și-l bombardează pe Eduard cu întrebări despre obligațiile sale de prinț moștenitor, despre aspirațiile și frustrările sale. Și unul, și celălalt vor zice,

apoi, că această discuție a fost hotărâtoare în evoluția relației lor. Din acea zi, Eduard va deveni un asiduu vizitator al apartamentului lui Wallis. Trece mai tot timpul pe-acolo, fie preț de câteva minute, fie pentru o seară întreagă și, foarte elegant, dacă nu mai există alți musafiri, Ernest se închide la el în birou ca să lucreze și mai ales ca să-i lase singuri. Invitațiile la Fort Belvedere se înmulțesc și este remarcat faptul că prințul dansează cel mai mult cu Wallis.

În martie 1934, Thelma, care a revenit din Statele Unite, constată că relația ei cu Eduard s-a răcit mult. Trebuie spus că în timpul călătoriei fusese obiectul presantei asiduități a prințului Ali Khan, mare seducător. Jurnalele vorbiseră despre asta.

Cu ocazia următorului weekend petrecut la Fort Belvedere, Thelma nu poate decât să constate complicitatea care s-a format între Eduard și Wallis. Va scrie: „Mi-am dat seama că Wallis se ocupase de el excesiv de bine. Privirea rece și provocatoare pe care mi-a aruncat-o m-a făcut să înțeleg totul“. Thelma dispare din peisaj, Mrs. Simpson a devenit noua favorită.

Vara anului 1934. La Biarritz (unde e făcută fotografia), apoi pe Mediterana, primele vacanțe estivale petrecute de prințul de Wales împreună cu doamna Simpson, aceasta din urmă însoțită de mătușa Bessie, deoarece soțul lui Wallis lipsește. Fotografiile nu vor apărea niciodată în presa din Regat. Jurnaliștii americani, în schimb, le dedică zeci de titluri și de pagini.

În vara anului 1934, fiindcă Ernest trebuie să plece în Statele Unite, Wallis va veni să se vadă cu prințul la Biarritz, însoțită de mătușa ei Bessie. Apoi urmează o croazieră (fără mătușa Bessie) de-a lungul coastelor spaniole și portugheze, după care un sejur la Cannes unde, la o cină cu familia Rogers (iarăși ei!), Eduard îi oferă lui Wallis un breloc cu smaralde și briliante, ca să și-l agațe la brățară. Va fi primul dintr-un lung șir de cadouri. Bijuteriile lui Wallis vor face să viseze o lume întreagă. O vară petrecută în doi. Această afișare a relației lor nu scapă presei americane, în vreme ce în jurnalele britanice, încă deținute de magnați care au grijă ca nimic să nu păteze reputația familiei regale, nu s-a strecurat niciun cuvânt măcar.

Într-o epistolă scrisă la Fort Belvedere în 5 noiembrie, Wallis insistă pe lângă mătușa îngrijorată: „Nu pleca urechea la bârfe. Ernest și cu mine nici nu visăm să divorțăm și am avut o discuție lungă despre mine și prințul de Wales, apoi una cu el și totul va continua ca și până acum, adică vom rămâne tustrei cei mai buni prieteni din lume“.[132] Oare Wallis e inconștientă de-a binelea? Soțul ei, fără îndoială nespus de nefericit, se arată totuși înțelegător. Eduard se lipsește din ce în ce mai greu de Wallis și îi invită cu orice ocazie pe cei doi. Ajung chiar să fie poftiți, în noiembrie, la o recepție ținută la Buckingham cu ocazia căsătoriei ducelui de Kent, cel mai tânăr dintre frații lui Eduard, cu prințesa Marina a Greciei. Aceste întâlniri sporadice cu alți membri ai familiei regale n-o împiedică pe Wallis să se poarte cu familiaritatea nepotrivită a unei americance: poftită la un dineu cu doisprezece invitați, îi aduce stăpânei casei un pui rece!

Deși i se interzice să mai calce în Palatul Buckingham, Wallis Simpson reușește să se facă invitată acolo!

1935. Este anul jubileului de argint al lui George al V-lea, care domnește de douăzeci și cinci de ani. E totodată și anul în care Wallis se insinuează în existența cotidiană a lui Eduard. Acesta o adoră și e din ce în ce mai convins că e femeia vieții lui.

Oportunista noastră trăiește ca-n vis, e sărbătorită, răsfățată și pare să se mulțumească cu momentul prezent, fără a-și face griji în privința viitorului. Familia regală începe să-și facă griji. Fiindcă, până atunci, aventurile prințului cu femei măritate rămăseseră în anumite cercuri și nu constituiseră o amenințare. Erau inflamări amoroase a căror durată scurtă intriga. Se bârfea pe seama presupuselor „performanțe virile

înșelătoare“ ale lui Eduard. Pasiunea fiului său pentru americanca divorțată, adesea escortată de un soț mult prea indulgent, îl agasează pe rege, care-i poruncește șambelanului său să-i interzică doamnei Simpson prezența la balul jubileului de argint. Dar fără folos: prințul de Wales nu respectă ordinul patern și face ca familia Simpson să figureze pe lista cu invitați de la evenimentul din 14 mai. Inocentă, Wallis va scrie: „Când David [așa i se spunea lui Eduard] și cu mine am trecut dansând pe dinaintea regelui, mi s-a părut că-i simt privirea sfredelitoare ațintită asupra mea“. Pentru a doua oară, Wallis pleacă în vacanță cu prințul (dar fără Ernest cel atât de îndatoritor!) pe Mediterana și prin Europa Centrală. Căsnicia domnului și doamnei Simpson nu mai este decât o fațadă.

La începutul anului 1936, starea regelui, care se simte foarte obosit de mult timp, se agravează. Cu toate că e slăbit, se vede cu prim-ministrul său, conservatorul Stanley Baldwin. La întrebarea lui George al V-lea „Ce mai e prin Imperiu?“, șeful guvernului răspunde: „Sire, în ce privește Imperiul nu există dificultăți…“ Un fel de a spune că problema monarhiei are un caracter mult mai personal. George al V-lea se stinge în 20 ianuarie. Moare detestând-o pe femeia pe care fiul lui voia să i-o vâre pe gât, o intrigantă. Eduard îi jurase că nu se culcase cu ea, lucru poate adevărat. Îmbrăcându-se potrivit protocolului de doliu de la curte, Wallis aruncă, cu accent american pronunțat, una dintre expresiile ei vulgare, lipsite de bun-simț: „Ultima dată când am purtat ciorapi negri a fost ca să dansez cancan franțuzesc!“

Favorita nu ratează nicio ocazie ca să provoace.

Acum, prințul de Wales a devenit regele Eduard al VIII-lea. Este încă foarte iubit. Poporul îi apreciază simpatia pentru cei obidiți, ideile noi, grija sinceră pe care o poartă miilor de muncitori victime ale crizei economice, voința de a face să se

miște lucrurile. Critica pe care o face guvernului surprinde și șochează atât cabinetul, cât și parlamentul, fiindcă un monarh constituțional trebuie să manifeste o rezervă strictă în privința zonei politicului. Pentru cei ce sunt la curent — fiindcă presa regatului tace în continuare —, purtarea privată a noului suveran nu este, fără îndoială, un exemplu bun de urmat, însă dovedește că este și el un om ca toți oamenii. Vai! Îi lipsește tăria de caracter și nu se poate concentra asupra documentelor de stat, confidențiale, aduse lui spre informare și semnare. După trei săptămâni declară această muncă de birou „repetitivă și inutilă“, se culcă târziu, își anulează audiențele, se sustrage sarcinilor, nevrând să fie deranjat din fericirea călduță pe care o încearcă alături de doamna Simpson. Aceasta din urmă este, psihologic, opusul său: impetuoasă, dominatoare și suficient de șireată pentru a transforma într-un eveniment și cel mai mic detaliu. Greșeala americancei, favorită și responsabilă cu plăcerile cele mai intime, este că-și vâră peste tot nasul, ignorând voit funcționarea foarte birocratică a aparatului de stat britanic. Nu-i pasă defel: șubrezește imaginea regelui mărindu-și puterea proprie, cu toate că n-are niciun titlu și nici vreo funcție sau misiune oficială. Charles Hardinge, fost secretar particular adjunct al lui George al V-lea, este martorul acestei situații incredibile: „Cu fiecare zi ce trecea devenea limpede că toate deciziile, mari sau mici, erau supuse bunului plac al doamnei Simpson... Ea își punea continuu ideile în practică, ea se ocupa de tot.“ Favorita dă importanță, de-acum, tuturor intervențiilor sale.

Doamna Simpson îl îndepărtează pe Eduard al VIII-lea de sarcinile sale și se

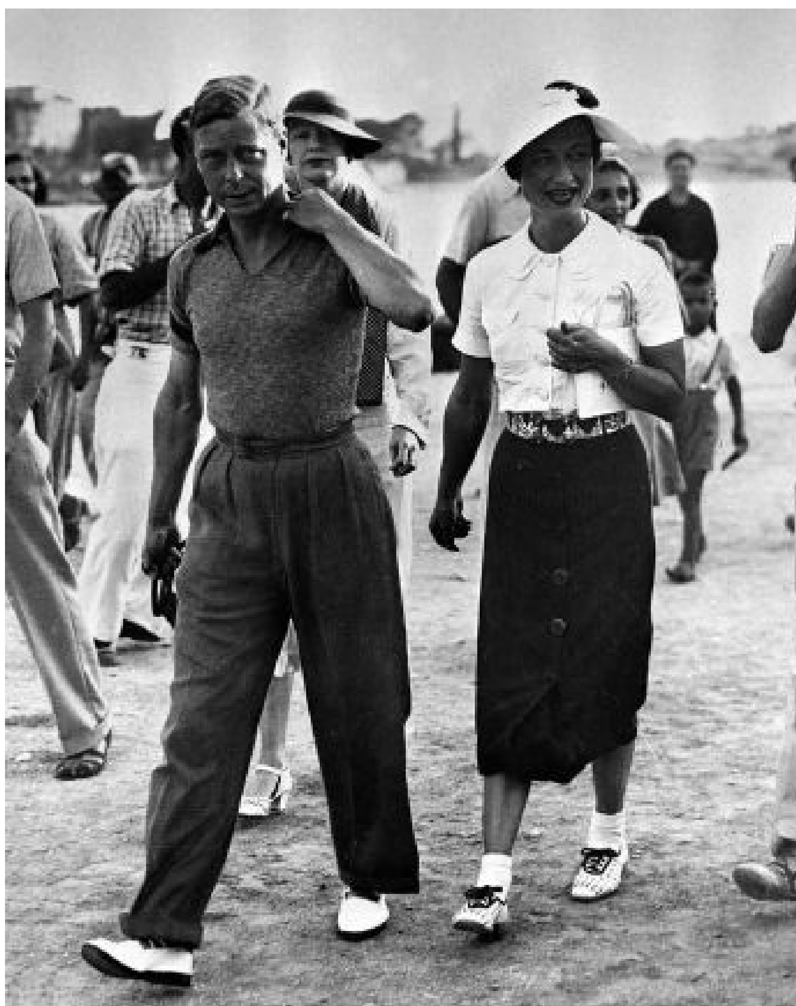
amestecă în tot… Shocking!

Situația se înrăutățește însă și mai mult. Regele, care acordase o audiență la palatul Buckingham, își părăsește biroul înainte ca importantul vizitator să sosească și începe să se plimbe prin parc! Rezultatul este de neconceput: favorita îl primește pe înaltul personaj care, stupefiat, pleacă! Eduard al VIII-lea solicită să se facă economie la curte, însă îi oferă metresei cadouri ruinătoare, ca de pildă un colier de diamante și de rubine de la Van Cleef și Arpels, valorând 16 000 de lire[133]. Colaboratorii regelui sunt iute descurajați, apoi scandalizați, fiindcă documentele oficiale — și secrete — ale guvernului nu mai sunt citite ori, dacă sunt, revin cu întârziere la ministerele respective. Această ușurătate în tratarea afacerilor publice este inadmisibilă. Și lucrul mai grav este că hârtiile se întorc cu urme rotunde de pahare de cocktail! Se citise poate, dar se și băuse! Or, informațiile acestea trebuie cunoscute doar de suveran și de prim-ministru. Nonșalanța regelui și indiscreția evidentă a favoritei în privința faimoaselor „serviete roșii“ de piele, care poartă acum monograma lui Eduard al VIII-lea, sunt extrem de grave. Ochi neautorizați au căzut pe aceste depeșe.

Alertat, Ministerul de Externe își ia precauția de a fotografia totul în dublu exemplar înainte de a-i trimite telegramele, în special cele de noapte, regelui insomniac și care nu este niciodată singur. Mai mult, aceste anomalii se situează într-un context european îngrijorător, odată cu venirea la putere a lui Hitler. Se știe că regele rămăsese atașat de rudele sale de origine germană și, precum milioane de oameni traumatizați de războiul din 1914–1918, socotea că Germania trebuia ajutată să se ridice pentru a se evita un nou conflict. Anumitor simpatii pentru național-socialism, care depășeau cadrul familial, actualitatea le dădea o dimensiune sporită, șocantă. Dealtfel, la

cererea lui George al V-lea și a lui Stanley Baldwin, serviciile de informații cercetaseră trecutul tumultuos al doamnei Simpson. Wallis? O aventurieră de moravuri ușoare. Însă chestiunea „dosarului chinez“ cântărește greu. Dacă s-ar fi mulțumit să fie o curtezană, să aibă doi soți și amanți, să n-aibă un chior și să se lase acoperită de bijuterii, ar fi fost destul de banal. Însă intervențiile fără rușine și continue în viața privată și publică a monarhului reprezintă o cu totul altă poveste. Cei doi sunt de nedespărțit, iar acest lucru se poate dovedi primejdios. Să fi fost ea implicată în rețelele politico-diplomatice?

În vreme ce britanicii și americanii schimbă informații despre șederile în China ale lui Wallis, în 27 mai Eduard al VIII-lea oferă primul său dineu oficial. Participă personalități civile și militare, printre care cuplul Mountbatten și aviatorul Charles Lindbergh, cu soția. Wallis este copleșită: regele are de gând s-o prezinte prim-ministrului și doamnei Baldwin pe cea care i-ar putea deveni soție și regină, dar al cărei soț este și el invitat! La această stare de fapt foarte neobișnuită se adaugă așezarea la unul dintre capetele mesei a doamnei Simpson, potrivit planului poruncit de rege, loc de obicei rezervat membrilor familiei regale! Demna regină Mary, văduva lui George al V-lea, evident cuprinsă de repulsie, declară că se teme ca nu cumva fiul ei să-i ceară s-o întâmpine pe această doamnă Simpson, atât de gălăgioasă și prost-crescută. Wallis, care îl are la degetul mic pe rege, crede că-i e permis totul și devine stânjenitoare. Relația cu regele e acum greu de ascuns, însă presa consimte să protejeze imaginea regală, chiar dacă Wallis își permisese să ia loc în limuzina suveranului la cursele de la Ascot. În august, acreditarea noului ambasador al Germaniei, Joachim von Ribbentrop, face să se nască zvonul — răspândit asiduu, însă fără dovezi — că este amantul lui Wallis.

Pentru cel care a devenit regele Eduard al VIII-lea și favorita sa Wallis Simpson, vacanța din vara anului 1926 capătă un caracter mai provocator. Americanca, tot măritată, însă dorindu-și divorțul, este mult prea prezentă în viața oficială a suveranului. Croaziera, un sejur în Austria, apoi la Balmoral ajung să ridice problema statutului favoritei. Are regele intenția s-o ia de nevastă?

O nouă întrebare: să fie americanca o agentă a propagandei hitleriste? Domnul Simpson, în cele din urmă, sfârșește prin a accepta divorțul. Acțiunea fusese intentată, de fapt, de Wallis, pe motiv că Ernest avea o relație cât se poate de reală cu Mary Raffrey, o veche prietenă cu care va sfârși prin a se căsători. În vara anului 1936, ignorând crizele politice și conflictele armate din Europa, regele și favorita își confirmă croaziera pe Mediterana, pe celebrul iaht *Nahlin*, urmată de o călătorie în

Bulgaria și Austria. Amanții sunt urmăriți de o puzderie de jurnaliști, fotografi și cameramani. Presa britanică nu scrie niciun rând despre subiect, nu publică nici măcar o poză. Jurnalele europene și americane însă lungesc subiectul pe zeci de pagini, reușind să vândă milioane de exemplare; gazetele semnalează că, uneori, primirea rezervată lui Wallis este rece. În septembrie izbucnește un scandal în Scoția, cu ocazia șederii tradiționale a familiei regale la castelul din Balmoral.

Scandal în Scoția: favorita e primită ca un membru al familiei regale!

Familiile Simpson și Rogers (iarăși ei!) sunt invitate acolo. Eduard al VIII-lea comite o greșeală: într-o mașină, Majestatea Sa o așteaptă personal pe Wallis la gară. Apoi Wallis comite o eroare de protocol și mai gravă. La castel, ea este cea care întâmpină familia, deși singurul care poate face asta este stăpânul casei. Ducesa de York, Elisabeta, furioasă, o ignoră pe doamna Simpson și se îndreaptă ostentativ spre cumnatul ei, Eduard al VIII-lea. Trecând pe dinaintea intrusei, îi aruncă un avertisment care este totodată și o lecție de maniere elegante: „Am venit să cinez cu regele“.[134]

Afacerea este cu atât mai gravă cu cât presa scoțiană rupe statu-quoul tăcerii. Nimic nu mai poate fi ascuns. Doamna Simpson otrăvește viața familială și publică a suveranului, pretinzând că se ocupă de fericirea sa. Conflictul devine, așadar, inevitabil, cu atât mai mult cu cât umblă vorba că regele își presează amanta să termine cu procedura de separare de soțul ei. Ar putea, așadar, avea intenția de a se căsători cu o femeie de două ori divorțată, uitând că suveranul, protector și cap al Bisericii Anglicane, nu se poate căsători cu o persoană divorțată, iar mariajul monarhului trebuie să primească

aprobarea guvernului. Chestiunea e cu atât mai urgentă cu cât regele trebuie să fie încoronat în mai. Dacă o imploră pe Wallis să-și grăbească divorțul, e pentru a putea s-o ia de nevastă și s-o poată încorona odată cu el.

La mijlocul lui octombrie, Eduard al VIII-lea acceptă o întrevedere cu prim-ministrul, ca să discute ceea ce a devenit o afacere de stat. Stanley Baldwin îi arată câteva mostre din teancul de scrisori de protest primite după incidentele din Scoția.

„Sire, n-ați ptea s-o rugați pe doamna Simpson să părăsească țara timp de șase luni?“

Strănepotul reginei Victoria nu este nici realist și nici însuflețit de simțul datoriei. Nu tolerează nicio critică și mai ales pe cea, surprinzătoare, a lui Ernest Bevin, secretar general al puternicei Uniuni a Sindicatelor:

„Oamenii noștri nu vor permite ca doamna Simpson, fie ea și divorțată, să ne devină regină. Poporului nu-i place să nu existe viață de familie la curte“.

Într-o dimineață, Wallis primește o scrisoare teribilă: „Fiind patriot, mă văd obligat să vă ucid“. Până și în Canada și Australia se acumulează ura împotriva acestei americance nefaste. Wallis descoperă rotițele mecanismului monarhic. Crezuse că suveranul avea toate drepturile. Fiindcă numărul nemulțumiților crește, iar presa, în sfârșit eliberată, pune paie pe foc, Wallis, inundată de insulte și amenințări, propune ea însăși — să amintim acest fapt — să plece, ca să mai calmeze spiritele. Însă regele refuză să-i dea voie. Îl anunță pe prim-ministrul său că are intenția să abdice ca să se poată căsători cu femeia pe care o iubește. Din perspectivă istorică, putem spune că, în noiembrie 1936, favorita, atâta vreme inconștientă de efectele prezenței sale, pricepe în fine primejdia. Își dă seama că viața privată a monarhului nu se poate desprinde de viața sa

publică. Nici măcar un mariaj morganatic, ai cărui urmași să nu facă parte din familia regală, nu este recomandabil. Eduard al VIII-lea, lezat, se simte trădat. Să mai adăugăm și faptul că încăpățânarea îl împinge în capcana întinsă de guvern. Prim-ministrul — care e departe de a fi singurul — socotește că monarhul nu e la locul său și nici în rol. Provocarea abdicării sale în favoarea fratelui mai mic este urgentă. Chiar dacă Wallis este, oficial, vinovată de a fi întinat regalitatea, de vină este, până la urmă, prințul ajuns rege: și-a sufocat treptat popularitatea disprețuind statul și obligațiile sale. Responsabilitatea pentru seismul care se anunță nu aparține decât suveranului însuși, blocat în fanteziile sale inutile sau, mai bine spus, infantile. Firește, doamna Simpson e scandalagioaică, se folosește de cochetărie, e incultă, însă nu și proastă. Pricepe impasul în care i-a condus vanitosul Eduard. Mai târziu va pretinde că ar fi spus: „Fiindcă el nu vrea să renunțe la mine, e cazul ca eu să renunț la el“, frază pe care însă n-a rostit-o niciodată public și nici n-a scris-o. Protejată de trei polițiști, cu mașinile jurnaliștilor aproape izbindu-se de a sa, Wallis pleacă în Franța, la amicii ei, familia Rogers, aproape de Cannes. În salonul vilei lor, Lou Viei, ascultă la radio în 10 decembrie 1936, la ora 21:30, discursul ex-regelui, care a decis să abdice după doar trei sute douăzeci și șapte de zile de domnie. Pentru femeia pe care o iubește a renunțat la tron și explică asta milioanelor de oameni stupefiați, uluiți, înșelați, furioși, care se simt abandonați. Eduard e un laș. Nici măcar în țara lui Shakespeare nu se mai petrecuse o asemenea tragedie.

În seara de 10 decembrie 1936, ex-regele Eduard al VIII-lea, care a căpătat titlul de duce de Windsor, se adresează națiunii la câteva ore după ce a semnat actul de abdicare în prezența succesorului său, noul rege George al VI-lea, și a celorlalți frați ai săi. Ducele își explică pentru întâia oară comportamentul: nu-și poate exercita funcția regală fără „femeia pe care o iubește". Prim-ministrul Baldwin a câștigat: n-avea pic de încredere în fostul monarh, și asta nu doar din cauza doamnei Simpson.

Înainte să se ducă la culcare, Wallis, furioasă, emite acest comentariu despre discursul celui care nu mai este decât ducele de Windsor: „Ce idiot!"

Prim-ministrul nu și-ar fi permis în veci o asemenea opinie, însă judecata sa nu va fi mai puțin implacabilă. Ceva mai târziu, renunțând la funcția sa, va rosti în privința regelui care și-a abandonat tronul următoarele: „Avea ca scop unic binele lui personal și arăta o totală lipsă de preocupări morale și religioase". Huzurul unui laș.

Ducesei de Windsor George al VI-lea îi refuză titlul de Alteță Regală, ceea ce o

indignează peste măsură

Ducele de Windsor — potrivit titlului ce i-a fost acordat de fratele său, George al VI-lea — se angajase să părăsească teritoriul britanic în aceeași seară și pentru cel puțin doi ani. Viața în comun a lui Eduard și a lui Wallis este întârziată de procedura de divorț. Le este interzis să se vadă. Așa că el se duce, provizoriu, în Austria, în vreme ce Wallis își omoară timpul pe Coasta de Azur. Își dă seama că i s-a întins o capcană. Va trebui să se mărite cu Eduard. A trecut vremea atotputernicei favorite, căutată și măgulită de toată lumea. Corespondența nu-i e decât un munte de insulte, iar presa, cea americană în special, o zdrobește. În 18 decembrie doamna Simpson îi scrie celui care a sacrificat totul pentru ea: „Mă urmăresc doar propuneri scandaloase și priviri acre". Vrea să se mărite odată, amară consolare, și decide că nunta se va ține la castelul Candé, în Touraine, proprietate a domnului Charles Bedaux, un amic al familiei Rogers, care a avut bunăvoința de a propune — și asta după abdicare — să pună această reședință la dispoziția ducelui de Windsor. Charles Bedaux este un industriaș american de origine franceză care a strâns o avere enormă punând la punct o foarte eficientă metodă de gestiune industrială; l-a avut printre clienți și pe Henry Ford, însă este totodată și un consilier economic foarte ascultat de al Treilea Reich, unde face călătorii dese.[135] Regele George al VI-lea și guvernul Majestății Sale își dau acordul pentru această căsătorie în Franța. Wallis se instalează la castel de la începutul lui martie. Ca să-și treacă vremea, îl invită pe celebrul fotograf Cecil Beaton, pe care îl cunoaște bine, să-i facă niște poze pentru revista *Vogue*, în măsură să-i mai îmbunătățească imaginea complet deteriorată după abdicarea regelui. Acest artist uriaș va reuși să fie fotograful preferat al ducelui și al

ducesei, dar și, uluitor, fotograful familiei regale, al lui George al VI-lea, al soției acestuia, Elisabeta, și al celor două fiice ale lor. Această încredere va dura atât de mult, încât tot el va fi acela care va face fotografiile oficiale de la încoronarea Elisabetei a II-a. O reușită pe cinste! Beaton vorbește mult cu viitoarea ducesă. Aceasta îi mărturisește că a fost „surprinsă“ de abdicare. Precizează că semnase niște documente ca să-și amâne divorțul și că regele se arătase gata să întârzie discuțiile privind căsătoria după încoronare.

Wallis e atât de dezorientată, încât îi mărturisește lui Cecil Benton că a încercat, de mai multe ori, să se spânzure de trofeele de vânătoare ce decorează pereții castelului! Beaton concluzionează că Wallis e decisă să-l iubească pe Eduard, este însă convins că e un lucru greșit, deoarece nu-l iubește. Adaugă: „Are enorma responsabilitate de a se ocupa de el, care este atât de diferit de ea, însă depinzând de ea întru totul“.[136] În 3 mai sosește vestea așteptată: divorțul a fost pronunțat. Wallis Warfield este liberă. Eduard poate deci să i se alăture. Sosește în 5 mai, cu douăzeci și șapte de geamantane. După furtuna abdicării și o despărțire atât de lungă, ar trebui să vină și fericirea. Însă totul, de fapt, se mișcă cu greutate. Negocierile ducelui cu fratele său și cabinetul, legate de situația sa financiară, statutul soției sale, ba chiar și privitoare la invitațiile la ceremonie, sunt dramatice. George al VI-lea este exasperat de pretențiile fratelui său mai mare. Refuză categoric, ca și guvernul, să-i acorde lui Wallis titlul de Alteță Regală. Se spune că regina Elisabeta, soția lui George al VI-lea, nu ar fi fost străină de această decizie. Cu mulți ani mai târziu, după război, suverana va spune: „Nu am avut decât doi dușmani în viață, pe Hitler și pe Wallis Simpson“.

După ce al doilea divorț al lui Wallis e în sfârșit pronunțat și regele George al VI-lea încoronat, mariajul ducelui de Windsor cu „femeia pe care o iubește“ poate fi celebrat, în 3 iunie 1937, la castelul Candé (Indre-et-Loire). Participanții sunt puțin numeroși, vreo douăzeci de persoane, și niciun membru al familiei regale…

În 12 mai, ducele și Wallis — aceasta din urmă cât pe ce să se sufoce — ascultă la radio transmisiunea încoronării lui George al VI-lea. Când tăcerea se lasă iarăși în salon, fosta favorită regală e plină de amărăciune. Pentru ea, acea încoronare de la Westminster ar fi trebuit să fie a lor. Sâmbătă, în 27 mai, un curier al regelui confirmă că nici nu intră în discuție ca viitoarea ducesă să aibă titlul de Alteță Regală.

„Logodnicii“ își doresc o binecuvântare. Biserica anglicană se opunea în acea vreme ceremoniilor religioase pentru divorțați, dacă foștii parteneri sunt încă în viață (cum este cazul cu primii doi soți ai americancei). Va fi găsit, până la urmă, ciudatul reverend Jardine, dispus să treacă cu vederea interdicția, care acceptă să binecuvânteze unirea. Însă ordinul dat de George al VI-lea este mai rău: niciun membru al familiei regale nu va asista la căsătorie, nici măcar ducele de Kent, fratele de care Eduard este atât de apropiat. Ducele îl roagă pe vărul său, Louis Mountbatten, să-i fie cavaler de onoare. Din nou un refuz, pe care ducele nu-l va ierta niciodată. Fiindcă acest moment e socotit punctul terminus al „celei mai frumoase povești de dragoste a secolului“, vor fi prezenți mai mulți gazetari și fotografi decât invitați, nici douăzeci de persoane. Wallis este umilită de această recepție de mici dimensiuni, meschină. Mireasa, contrariată, este elegantă în rochia sa „albastru deschis Wallis“, cu corsaj strâns, care-i pune în valoare silueta zveltă. Poartă la încheietură un nou cadou de la Eduard, o superbă brățară cu safire și diamante. Wallis pare țeapănă, crispată, iar lady Metcalfe, prezentă alături de soți printre puținii aristocrați prezenți, va emite această remarcă teribilă: „Lasă impresia unei femei indiferente la atențiile unui bărbat mai tânăr care s-a înamorat de ea. Să sperăm că se va dezgheța în particular, altfel va fi, probabil, sinistru“.[137] Lumea întreagă va vedea pozele acestui cuplu în plin soare, surâzător însă puțin afectat, a cărui poveste de dragoste a ținut trează atenția tuturor vreme de mai bine de un an. Tensiunea și zâmbetul mecanic al ducesei de Windsor nu sunt decât reflexul conștientizării acestui fapt. Nu mai este favorita, adulată sau urâtă de un rege; a ajuns nevasta unui bărbat care, din punctul ei de vedere, s-a dovedit nedemn de sarcinile care-i reveneau, respingându-le. Trebuie să-i acorde susținere și ajutor, însă, de-

acum înainte, viața riscă să le fie cu mult mai puțin amuzantă. În realitate, Eduard al VIII-lea n-avusese chef să urce pe tron și se simțise ușurat să scape de obligații, însă avea să regrete aceasta îndată după abdicare. Din momentul acela, pentru cuplu, singurul stimulent va fi dorința de răzbunare și emiterea de acuzații contra familiei regale și a guvernului care, potrivit lui Eduard și Wallis, i-au umilit și respins. Sunt exilați și, firește, nu îndeplinesc nicio funcție. Noua lor problemă este, așadar, să existe public. După luna de miere, lansează prima provocare la adresa autorităților britanice, acceptând să se ducă în Germania la începutul lunii octombrie 1937. Este vorba, oficial, de o vizită particulară, însă, de fapt, aceasta va fi spectaculoasă și atent mediatizată.

După ce a întâlnit-o, Hitler declară: „Ducesa ar fi fost o regină bună…“

Vreme de trei săptămâni, ducele și ducesa sunt primiți cu fast de toți liderii Reichului și de oameni de afaceri de vază. Pot fi satisfăcuți: cunoscându-le punctul slab, organizatorii acestui voiaj atât de discutabil au grijă să i se adreseze ducesei cu titlul de Alteță Regală la care nu are dreptul. Vizita se termină, apoteotic, în cuibul de vulturi de la Berchtesgaden. Chiar dacă Wallis nu asistă la discuția dintre Hitler și duce, se spune că la plecarea lor cancelarul i-ar fi spus interpretului: „Păcat. Ar fi fost o regină bună…“

Ducele și ducesa de Windsor, foarte porniți împotriva regelui George al VI-lea, care a refuzat să-i acorde lui Wallis titlul de Alteță Regală și nu le-a oferit nici compensații financiare suficiente, se răzbună. În octombrie 1937 acceptă invitația lui Hitler de a veni în Germania. Călătoria, care nu este oficială, e totuși regizată spectaculos, într-o perioadă politică extrem de tensionată.

Hitler, după ce ar fi invadat fără dificultăți Regatul Unit, plănuia să-l reinstaleze pe tron pe Eduard, într-o parodie de monarhie total aservită cauzei sale. E limpede că imaginile acestui cuplu vizibil fericit să fi fost invitat și primit de Hitler nu îmbunătățesc relațiile cu coroana și guvernul britanic. În perioada septembrie 1939–iunie 1940, a ceea ce francezii numesc „drôle de guerre“, în vreme ce ducele îndeplinește misiunea de ofițer de legătură cu statul-major francez (însărcinare care nu-i convine), ducesa e activă în Crucea Roșie, făcând colete pentru soldați. Invazia germană în Franța îi silește să plece în Spania, apoi în Portugalia, unde sunt curtați de guvernul nazist. La Londra, nici măcar Winston Churchill,

care fusese unul dintre cei mai fideli susținători ai lor, nu le mai suportă ambiguitatea, pretențiile și plângerile necontenite. Punându-se de acord cu regele George al VI-lea, prim-ministrul le cere să se ducă de urgență în Bahamas, arhipelag britanic în care ducele e numit guvernator. Nu încape îndoială: sunt tratați cu neîncredere, trebuie îndepărtați din Europa. Dacă Eduard e un pacifist naiv, Wallis este o ființă mai degrabă socială, decât politică. Ducesa nu se dă deloc în vânt după Bahamas: compară această reședință îndepărtată cu insula Elba, nedemnă, firește, de speranțele ei. Iar apropierea de Florida face ca Edgar J. Hoover, conducătorul atotputernic al FBI-ului, să supravegheze cuplul neutralizat în ceea ce ducesa numește „o colonie de mâna a treia“.

Pentru Eduard și Wallis, al Doilea Război Mondial nu a fost o perioadă glorioasă. Ducele a fost nevoit să accepte postul de guvernator în Bahamas. După 1945, cei doi își reiau viața mondenă, reinstalându-se la Paris. În această fotografie, ducesa, purtând una dintre celebrele ei bijuterii Cartier, pare, ca de obicei, nemulțumită și foarte sigură de sine.

După 8 mai 1945, pentru regele George al VI-lea sfârșitul războiului vine cu aceeași întrebare obsedantă: ce-i de făcut cu fratele lui? Ducele s-ar vrea guvernator al Canadei. Regele și cabinetul nu sunt de acord, iar populația prestigiosului dominion e mai mult decât reticentă. Cuplul Windsor e, așadar, constrâns la un exil parizian. Din 1945 până în 1953, se instalează într-o reședință particulară pe Rue de la Faisanderie, în foarte elegantul arondisment 16, mulțumită amabilității lui

Paul-Louis Weiller. Deși plină de comori, această reședință superbă nu-i place ducesei, care se străduiește s-o modeleze după gustul său. Începe, pentru ei, o existență searbădă, pustie, umplută doar cu mondenități și cu voiaje somptuoase. Apar peste tot, fie că-i vorba de vreo sărbătoare la Monte Carlo sau vreun bal la Veneția. „Windsorii“ au ajuns un subiect de atracție și curiozitate și o sursă de dificultăți de protocol pentru ambasadorii Majestății Sale, fiindcă ducele e un fost rege și Alteță Regală, în vreme ce Wallis nu-i decât soția sa.

În 1967, ducesa de Windsor este, pentru întâia oară, autorizată să asiste, alături de soțul ei, la o ceremonie oficială în prezența reginei. La Londra, în fața la Marlborough House, Elisabeta a II-a inaugurează o placă comemorativă pentru regina Mary, bunica ei, văduva lui George al V-lea.

În 1952, la moartea lui George al VI-lea, ducele de Windsor este autorizat să asiste, singur, la funeraliile suveranului care fusese nevoit să se lupte cu bâlbâiala, cu Hitler și cu fratele său Eduard. Acesta din urmă speră ca nepoata sa, noua regină

Elisabeta a II-a, să se arate mai puțin intransigentă în privința lui Wallis. Însă n-o cunoaște defel pe tânăra suverană, foarte afectată de moartea prematură a tatălui ei, pe care îl adora, și care nu poate să uite ce coșmar continuu au fost ducele și ducesa pentru curajosul rege. În 1955, Windsorii se instalează la Bagatelle, Rue du Champ d'Entrainement, la marginea Neuilly-ului. Elisabeta a II-a face totuși un gest de respect la adresa unchiului său David, pe care l-a iubit atât când era micuță. Cu ocazia unei vizite oficiale în Franța, în mai 1972, le face o vizită, însoțită de ducele de Edinburgh și de fiul lor, prințul Charles, lui Wallis și lui Eduard; la vremea aceea acesta din urmă e foarte bolnav, măcinat de un cancer care-l va ucide în puțin timp. „Unchiul David" va fi profund mișcat de ceea ce aduce cu o împăcare. Fostul rege se va stinge câteva zile mai târziu în brațele lui Wallis, rostind cuvântul „Mămico"!; e neclar cui se adresa acea rugăminte de ajutor.

Înghețată, pietrificată, ducesa își păstrează neîncetat o expresie demnă, prezentându-se ca o victimă. Funeraliile fostului rege au loc abia în 5 iunie, la două zile după tradiționala aniversare a reginei. Pentru prima oară după mult timp, ducesa e primită la Buckingham și poate rămâne peste noapte acolo. Protocolul datorat unui fost rege e urmat în capela St. George a castelului Windsor, apoi la cimitirul alăturat Frogmore, din parc. Ducesa va spune: „Eduard ar fi putut să se însoare cu o femeie mai drăguță decât mine". Iar într-un moment de sinceritate, va recunoaște și că nu-l iubise niciodată. Crud adevăr…

În mai 1972, cu ocazia unei călătorii la Paris, regina Elisabeta a II-a, însoțită de prințul Philip (în stânga) și de prințul Charles (în dreapta), îi vizitează, în casa lor din Bois de Boulogne, pe ducele de Windsor, pe cale să fie răpus de cancer, și pe soția acestuia.

Wallis îi va supraviețui paisprezece ani. Ultima parte a vieții va fi teribilă: nu-și mai părăsește patul, unde zace într-o stare de semiinconștiență, fantomă a unei incredibile istorii care a făcut să se cutremure coroana britanică. Cine ar putea însă spune care îi vor fi fost gândurile și cum își privea ea însăși destinul propriu, atât de imprevizibil, scos parcă dintr-un roman? Când îi vine vremea să plece din această lume, în aprilie 1986, capătă dreptul, prin decizia reginei, să fie tratată la fel ca soțul său: pentru prima și ultima oară va fi considerată membru al familiei regale, fiind înmormântată alături de cel care, pentru ea, a renunțat la tot, o abdicare fără precedent în istoria monarhiei britanice. Mai târziu, lady Mountbatten, fiică

a ultimului vicerege al Indiei, își va permite să-i spună reginei:

— Doamnă, ar trebui să-i ridicăm o statuie ducesei de Windsor.

— Dar pentru ce? a întrebat suverana.

— Fiindcă, fără ea, n-am fi avut un rege bun în persoana tatălui vostru și nu v-am fi avut ca regină.

La aceasta, Elisabeta a II-a a consimțit să râdă.

---

[126] Sarah Bradford, *George VI*, Penguin Books, 1989, reed. 1991.

[127] Fostul său soț se va mai însura de două ori. Soțiile sale vor divorța și ele, demonstrând că nu se putea opri din băut.

[128] Hugo Vickers, *Behind Closed Doors*, Hutchinson, 2011.

[129] *Ibid.*

[130] *L'Amour souverain, les lettres intimes du duc et de la duchesse de Windsor*, prezentate de Michael Bloch, traduse [în franceză] de Jean-Luc Barré, Perrin, 1986.

[131] Hugo Vickers, *op. cit.*, și interviu în filmul german din 2011 în două părți, al lui Claire Walding, „Wallis. Loved and Lost" și „Edward & George: Two Brothers, One Throne".

[132] *L'Amour souverain…*, *op. cit*.

[133] Cam 400 000 de lire sterline la valoarea actuală, potrivit lui Sarah Bradford, *op. cit.*

[134] Sarah Bradford, *op. cit.*

[135] În timpul războiului, Charles Bedaux va fi arestat de FBI pentru înaltă trădare. Se va sinucide în 1944, înainte de proces, în închisoarea din Miami unde era reținut.

[136] Hugo Vickers, *op. cit.*

[137] Martin Allen, *Le roi qui a trahi*, tradus din engleză de Jean Rosenthal, Plon, 2000.

Mulțumiri

Doresc să-mi exprim profunda recunoștință Majestății Sale Albert al II-lea, regele belgienilor, care, înainte să abdice, mi-a permis să consult arhivele palatului regal, la Bruxelles; domnului Jacques Van Ypersele, șeful de cabinet al regelui; domnului Gustaaf Janssens, arhivar la palatul regal, și adjunctului său, dl Samuel Daudergnies.

Aceeași recunoștință se adresează și societății CadeauRetro din Bruxelles, pentru prețioasele sale colecții de jurnale. Nu voi uita nici comorile magazinelor Pêle-Mêle din Bruxelles, mulțumită lui Thomas Dolinckx. Le mulțumesc de asemenea doamnelor Marie-Hélène Simon și Martine Levens pentru ajutorul pe cât de eficient, pe atât de inimos. Sunt dator cu mulțumiri și doctorului Philippe Charlier de la Secția de medicină legală a Spitalului „Raymond-Poincaré“ de la Garches și paleopatolog la Școala Practică de Înalte Studii de la Sorbona; baronului Gilles Ameil, președinte al asociației „Prietenii lui Napoleon al III-lea“; lui Georges Poisson, responsabil general onorific pentru patrimoniu; lui Charles Dupêchez; lui Nicolas Galazommatis.

Recunoștința mea se îndreaptă spre Editura Perrin, pentru susținerea fără reproș, și îndeosebi către domnii și doamnele Benoît Yvert, director; Laurent Theis, director editorial; Grégory Berthier-Gabrièle, editor; Marie de Lattre și Katia Monaci de la departamentul artistic; Céline Delautre și Leslie Perreaut din departamentul redacțional.

În cele din urmă, aș vrea să-i mulțumesc în mod special soției mele, Monique, pentru remarcile, sfaturile și sugestiile date, care mi-au fost, ca întotdeauna, de mare folos.

Jean des Cars

Credite fotografice

pp. 17 © Guliver/Getty Images; 18 © A.J. Cassaigne/Photononstop; 22 © Photo Josse/Leemage; 27 © Guliver/Getty Images; 29 © Photo Josse/Leemage; 35 © Guliver/Getty Images; 38 © Guliver/Getty Images; 40 © Guliver/Getty Images; 47 © State Collection, France/Bridgeman Images; 48 © Guliver/Getty Images; 52 © FineArtImages/Leemage; 55 © Photo Josse/Leemage; 61 © Jean-Claude N'Diaye/La Collection; 64 © Guliver/Getty Images; 66 © Guliver/Getty Images; 69 © Guliver/Getty Images; 72 © Guliver/Getty Images; 73 © Guliver/Getty Images; 75 © Guliver/Getty Images; 77 © Guliver/Getty Images; 78 © Lylho/Leemage; 81 © Photo Josse/Leemage; 84 © Lylho/Leemage; 89 © Guliver/Getty Images; 91 © Heritage Images/Leemage; 94 © Aisa/Leemage; 97 © Photo Josse/Leemage; 101 stânga © Guliver/Getty Images; 101 centru © Guliver/Getty Images; 101 dreapta © Selva/Leemage; 102 © Luisa Ricciarini/Leemage; 107 © Photo Josse/Leemage; 112 © Photo Josse/Leemage; 117 © Guliver/Getty Images; 120 © Photo Josse/Leemage; 122 © Guliver/Getty Images; 130 © Guliver/Getty Images; 133 © DeAgostini/Leemage; 137 © Guliver/Getty Images; 141 © PhotoJosse/Leemage; 145 © Mondadori /Leemage; 149 stânga © Guliver/Getty Images; 149 centru © Selva/Leemage; 149 dreapta © Selva/Leemage; 150 © Guliver/Getty Images; 152 © Guliver/Getty Images; 155 © Guliver/Getty Images; 164 © Guliver/Getty Images; 168 © Guliver/Getty Images; 173 © Guliver/Getty Images; 178 © Guliver/Getty Images; 184 © Selva/Leemage; 188 © Photo Josse/Leemage; 192 © Guliver/Getty Images; 195 © RMN-Grand Palais (Château de Versailles)/ Christophe Fouin; 196 © RMN-Grand Palais (Château de Versailles)/Jean Popovitch; 201 © Guliver/Getty Images; 206 © Photo Josse/Leemage; 209 © Mondadori/Leemage; 212 © Guliver/Getty Images; 223 © Guliver/Getty Images; 224 © Jérôme da Cunha/akg-images; 228 © Guliver/Getty Images; 237 © Guliver/Getty Images; 245 © akg-images; 248 © Guliver/Getty Images; 251 © Photo Josse/Leemage; 252 © Guliver/Getty Images; 267 © Selva/Leemage; 270 © Guliver/Getty Images; 274 © SuperStock/Leemage; 280 © Luisa Ricciarini/Leemage; 287 © Guliver/Getty Images; 288 © Guliver/Getty Images; 292 © DeAgostini/Leemage; 296 © FineArtImages/Leemage; 300 © FineArtImages/Leemage; 302 © Photo Josse/Leemage; 306 © Guliver/Getty Images; 315 © Guliver/Getty Images; 317 © Guliver/Getty Images; 323 © Roger-Viollet; 324 © Guliver/Getty Images; 349 © Guliver/Getty Images; 353 © Guliver/Getty Images; 354 © Guliver/Getty Images; 359 © Guliver/Getty Images; 362 © Guliver/Getty Images; 365 © Bianchetti/Leemage; 371 © Guliver/Getty Images; 375 © Guliver/Getty Images; 379 © Bianchetti/Leemage; 381 © Guliver/Getty Images; 385 © Guliver/Getty Images;

388 © Gulliver/Getty Images; 391 © Gulliver/Getty Images; 392 © Gulliver/Getty Images; 396 © Gulliver/Getty Images; 404 stânga © Gulliver/Getty Images; 404 dreapta © Gulliver/Getty Images; 411 © Gulliver/Getty Images; 417 © Gulliver/Getty Images; 421 © Gulliver/Getty Images; 425 © Gulliver/Getty Images; 428 © Gulliver/Getty Images; 430 © Gulliver/Getty Images; 431 © Gulliver/Getty Images; 433 © Gulliver/Getty Images